Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0001
DFG

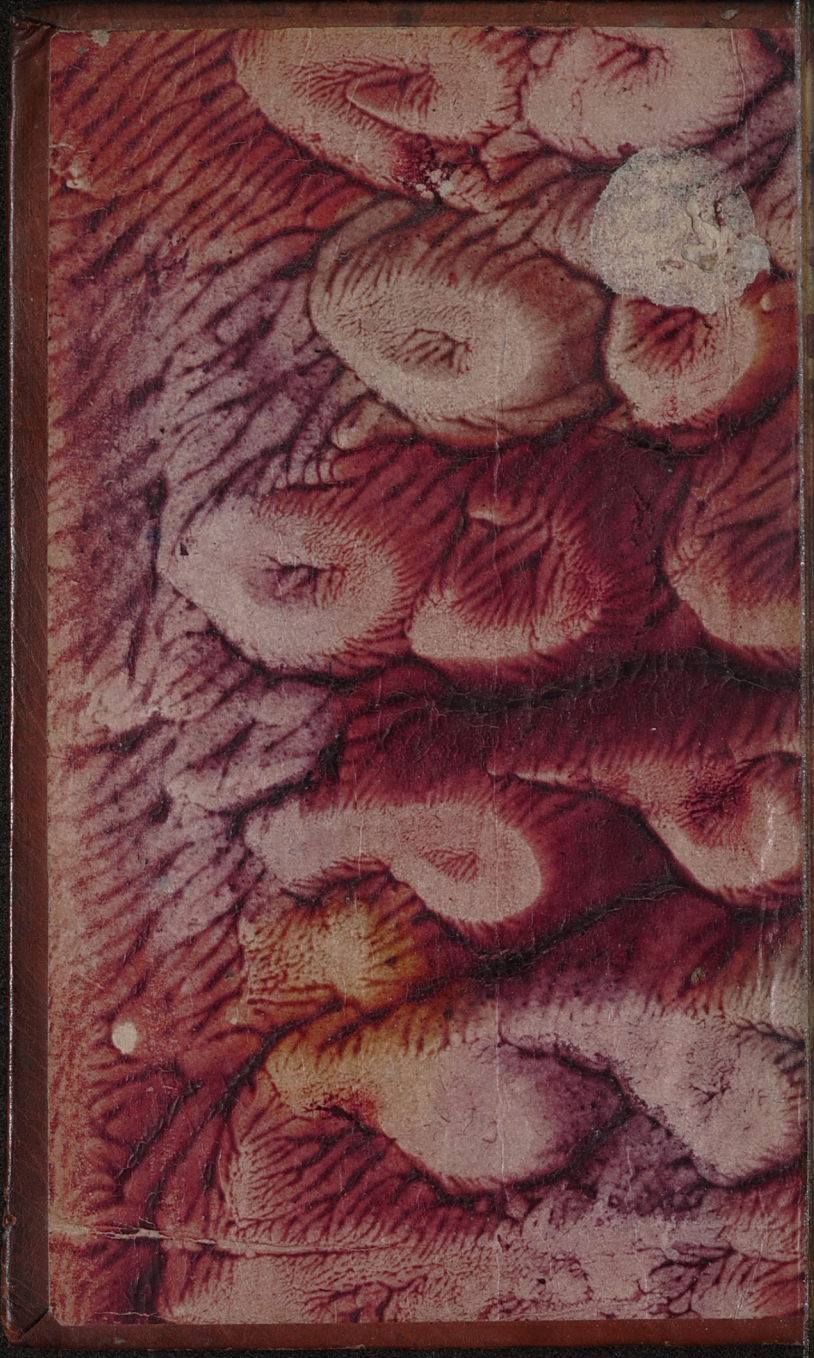

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0002
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0003
DFG

7. 9.

Sc-3098 1.2.
II

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0004
DFG

A. Y. Hartmann.
Rostok im Decemb.
1812.

Joach. Leonhard.
Hermes.
Trebenauiäs, Vcaro-Marchi
S. S. Th. C.
Halae cal. Jul. [illegible]
cst. mat. prior. 11 gr.
poster. 7 gr.
ligat. 5
23.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn1859817777/phys_0005
DFG

COMPENDIVM ANTIQVITATVM GRAECARVM E PROFANIS SACRARVM.

COLLEGIT, NATVRALI ORDINE DISPOSVIT, ET AD SACRARVM LITERARVM ILLVSTRATIONEM PASSIM ACCOMMODAVIT

INDICESQVE NECESSARIOS ADJECIT

CHRISTIANVS BRVNINGS,
BREMENSIS
GYMNASII CRVCENACENSIS IN PALATINATV RECTOR.

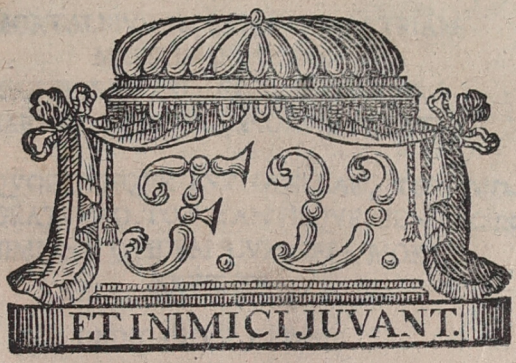

FRANCOFVRTI AD MOENVM
APVD FRANCISCVM VARRENTRAPP.
MDCC XXXIV.

ILLVSTRI,
PERQVAM MAGNIFICO, AMPLISSIMO,
ATQVE
CONSVLTISSIMO DOMINO,
DOMINO
JOHANNI HOLLER,
JCTO CONSVMMATISSIMO,
GRAVISSIMO REIPVBL. BREMENSIS CONSVLI, ET JVDICI
HAEREDITARIO
in Borgfeldt,

PIETATE, ERVDITIONE, PRVDENTIA,
FIDE, DEXTERITATE, CONSTANTIA, ET HVMANITATE NVLLI SECVNDO,

IMMORTALIBVS IN REMPVBL. PATRIAM
MERITIS INCLYTO,
PATRIAE PATRI, CIVIVM DELICIO,
MVSARVM PRAESIDIO, PIORVM SOLATIO,

HOC, QVODCVNQVE EST OPELLAE, TESTIMONIVM GRATI PRO TOT TANTISQVE BENEFICIIS ANIMI NE QVIDEM CVM IPSA MORTE EXVENDI

DEDICAT ET OFFERT

AVCTOR.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0009
DFG

ILLVSTRIS & AMPLISSIME DOMINE!

QUi dudum in devoto TIBI Gratæ mentis Sacrario tabulam votivam ære ac marmore perenniorem ſummorum beneficiorum, quibus ſumma & incredibilis TVA benignitas me per hos quindecim, & quod excurrit, annos beavit, indicem ſuſpenderam, nunc publicæ luci & omnium oculis exponere eandem audeo. Novi quidem animi TVI magnitudinem, & admirabilem in tanto felicitatis ac glo-

gloriæ cumulo humanitatem. Novi TE & solo generosi animi ductu ad beneficia in alios conferenda impelli, & nihil præter eam, quam ex benefactorum memoria hauris, voluptatem in votis habere. Nec aliorum solum indicio edoctus, sed ipso etiam usu meo expertus hæc prædico. Sed vereor tamen, ne apud illos, quibus non ignota sunt benevolentiæ TVAE testimonia, quæ tam larga in me manu effudisti hactenus, ingrati animi suspicionem moveam, nisi conatum saltem aliquem & voluntatem amoliendi tanti criminis declarem publice. Sit igitur hic libellus, juventutis usibus dicatus, Κήρυξ, nuncius & testis prolixæ illius venerationis ac observantiæ, qua maxima TVA, & haud unquam intermoritura in animis bonorum merita prosequor. Si divinam jactare originem non audet κήρυξ hic meus, quod Attici tamen præcones in vulgus spargere

non dubitarunt, Deo tamen ejusque honori mancipatus ad mysteria verbi divini rimanda & spectanda artium sacrarum cultores invitat, & iniquos alieni laboris spectatores & censores, ut profanum vulgus, procul esse jubet. Idem etiam TVO patrocinio ac Tutela confidit, si forte prohibentis voces spernere quorundam sustinebit audacia. Nec frustra sibi pollicetur favorem TVVM, qui acerrimo judicio, indefesso labore, feliciſſimo successu non Jurisprudentiæ solum, sed & imprimis Theologiæ abditissima penetralia perlustras, qui sacro quodam oraculorum divinorum amore flagras, qui denique literarum Græcarum, ut reliquarum humanitatis artium non amator solum es, sed & peritus æstimator. Conatus vero nostri & labores, quos illustrandis ope Antiquitatum Græcarum Scriptis sacris insumsimus, etsi aliis forte minus placeant, TIBI certe pro eo, quo

quo me dignaris, favore non adeo displicebunt. Accipe ergo Serena fronte, eaque humanitate, cujus præclarum cum Gravitate connubium toties & admirationem & gaudium expressit intuenti, opusculum hoc nostrum, quod præconis instar tenerrimum illum affectum, quo summam TVAM ac paternam in me benevolentiam colo ac veneror, annunciabit posteris. Idem altero simul κήρυκος munere defungetur sedulo, & calidissima pro TVA non solum, sed & Optimæ ac Lectissimæ CONJVGIS, quam perpetuam sibi sedem elegit Virtus & Pietas, quin & Nobilissimi FILII, Patriæ Virtutis ex asse hæredis, Amplissimæ denique FAMILIAE Incolumitate ad Patrem Luminum, perennem bonorum omnium fontem, vota nuncupabit. Nec successus his deerit, utpote quibus communes bonorum omnium voces & preces concinunt, id maximo ardore expetentium, ut

patria dulcissima TVO auxilio, ope, consiliis frui, lætari, & exultare quam diutissime possit. Ita dubium erit nullum, ILLVSTRIS ac AMPLISSIME DOMINE, quin favoris illius, quo deliciatur adeo animus, constantiam sit experturus

MAGNIFICI NOMINIS,

SVMMORVMQVE MERITORVM TVORVM

Scribebam Crucenaci, Decimo
Calendas Januarii Anni
MDCCXXXIV.
quem Salutarem illucescere
orbi Christiano Deus
T. O. M. jubeat.

cultor humillimus

CHRISTIANVS BRÜNINGS.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0014
DFG

Præfatio ad Lectorem!

EX quo Divina Providentia & Illustrium Ecclesiæ Palatinæ Præsulum voluntas ad Scholæ regendæ munus me admovit, ut juventutem ingenuam iis artibus, quæ ad humanitatem ducunt, imbuerem, id omni studio agendum putavi, ut in hisce scientiis non plane hospes essem, quas aliis instillare officii jubet ratio. Non potuit tamen animus inde a primis juventutis annis Theologiæ, ut scientiarum Reginæ, consecratus ita in arti-

um liberalium tractatione conquiescere, ut subinde per scientiarum atrium ad veneranda almæ Theologiæ adyta penetrare non auderet. Imo unice in votis & deliciis fuit, studia humaniora, & imprimis Græciæ & Latii veteris Antiquitates velut comportata aliunde anathemata ad Sacri Templi usum & ornamentum conferre, omnemque Philologiam ad supremum illum & ultimum divinæ gloriæ scopum referre. Præiverunt hanc viam Duces fidissimi, Viri Venerandi atque Eruditissimi, Albertus SCHVMACHER & Conradus IKEN, insignia Lycei Patrii ornamenta. Præivit etiam VIR Excellentissimus & de Ecclesia Palatina Musisque sacris optime meritus Ludovicus Christianus MIEGIVS. Hi sunt, qui præ aliis voce & exemplo suo docuerunt, uberes Theologiæ campos Philologiæ floscvlis spargere & exornare. Accedunt præclari summorum Virorum labores & scripta cedro digna, ex scriptorum exterorum monumentis lucem novam Sacris literis parantia, ut GATACKERI, SPENCERI, BOCHARTI, GROTII, RAPHELII, ZORNII, Lamberti BOS, & imprimis Jacobi ELSNERI, quo nemo feli-

felicior hanc sacra ex profanis illustrandi viam ingressus est. Ex his ea præ aliis collegi, quæ ex Antiquitatum Græcarum fontibus ad irrigandum Theologiæ campum derivata inveni. Addidi his, quæcunque vel scriptores exteros legenti sponte se offerebant, vel meditanti & ruspanti occurrebant. Vides ergo, Benevole Lector, ex quibus principiis enatum sit hoc, quod offero, Antiquitatum Græcarum e profanis sacrarum Compendium. Non desunt, inquies, Antiquitatum Græcarum Systemata cujuscunque formæ. Adsunt fateor, sed an eo fine prodierit hactenus Rituum Græcorum descriptio aliqua, ut illustrandis Sacris literis inservire commode possit, dubito. Non ignoro quasdam Antiquitatis partes ea mente scriptas & luci publicæ expositas esse, ut Theologis imprimis & Sacræ Scripturæ interpretibus usui esse possint, ut LYDII Syntagma de Re Militari, de Juramento & Agonistica Sacra, Clariss. GOETZII liber de pistrinis Veterum, & hujus generis opuscula alia. Sed universam Græciæ veteris faciem explicandis scriptis divinis intentam nemo hactenus, ni fallor, exhibuit. STOLBERGIVM Anti-

Antiquitates Græcas Novi Testamenti collegisse, quibus ultimam addere manum mors vetuit præmatura, tradit summus Polyhistor Joh. Alb. FABRICIVS. Quatuor autem viæ præcipuæ sunt, quibus incedere oportet divina oracula ex Græcorum veterum institutis explicaturum. Primam curam postulant loca illa, in quibus ad ritum aliquem priscæ Græciæ respicitur, non intelligenda prius, quam ritus ipse intelligatur. Secundum locum sibi vindicant mores Hebræis Græcisque communes, qui ad confirmandam Christianæ religionis veritatem quodammodo faciunt. Tertii generis sunt illa Græcorum instituta, quæ per allusionem jucundam accommodare oraculis Christi & Apostolorum licet. Denique ultimam aciem occupant ritus Græci sacris ritibus contrarii, non negligendi ideo, quod ex his intelligere licet, quantum sanctissima Religio ab impuris & stolidis Græculorum nugis distet. Singulorum generum specimina lectori suppeditabit opusculum nostrum, quod ideo monemus, ne quis existimet, allusiones illas, quas passim exhibemus, pro veris

loco-

locorum interpretamentis venditari. Auctores fideliter legenti commendavimus. Si quis suppressus videatur, id oblivioni potius, quam vanæ gloriolæ desiderio dabit æquus Censor. Sæpe in testimoniis auctorum veterum & novorum liberaliores nos fuisse cupies! Alii vero, si copiosiores fuissemus, reprehenderent. Modum compendii excedere timui, eamque ob rem præcipuos, reliquis missis, testes allegavi, vel eos, qui primi occurrebant. Sæpe veterum monumenta excitare superfluum videbatur, cum recentiores illi, quos in rem præsentem adduxi, scriptores hoc labore satis defuncti videbantur. Nec raro contingit, ut eadem incidant in mentes diversorum hominum, ut adeo mirum non sit, si eadem protulerunt mecum alii, quos perlustrare nondum licuit. Absit omnis κενοδοξία! Alieni sumus ab eorum moribus, qui, ut multæ lectionis speciem præ se ferant, magnum librorum numerum in aciem educunt. Si modo hoc, quicquid est opellæ, Juventuti Deo sacræ viam ad nobilem aliquam Hermeneuticæ Sacræ partem munire, & Viros Eruditos, quibus

bus uberior doctrinæ & librorum copia est, quam nobis, ad complenda melle suo hæc alvearia excitare possit, erit, de quo nobis magnopere semper gratulemur. Vale, Lector Amice, & voluntatem nostram sacra e profanis illustrandi boni consule.

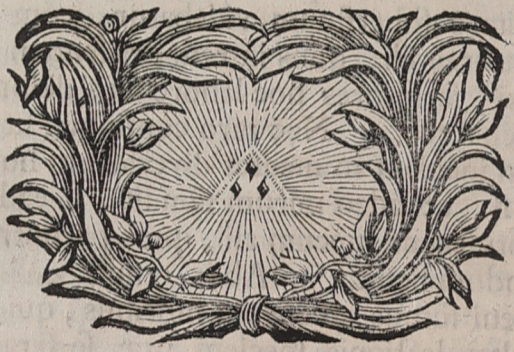

SERI-

SERIES CAPITVM.

CAPVT I. DE PARTVS RITIBVS APVD GRAECOS.

II. DE CIBO ET POTV.

III. DE VESTITV.

IV. DE EDVCATIONE JUVENTVTIS.

V. DE SERVIS.

VI. DE CONJUGIO.

VII. DE MILITIA.

VIII. DE ARMIS.

IX. DE CASTRIS.

X. DE VICTORIA.

XI. DE MILITIA NAVALI.

XII. DE MAGISTRATV.

XIII. DE CONCIONE.

XIV. DE JUDICIIS.

XV. DE POENIS ET SVPPLICIIS.

XVI. DE RELIGIONE.

XVII. DE DIIS GRAECORVM.

XVIII. DE SACERDOTIBVS.

XIX. DE TEMPLIS.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0021
DFG

CAPVT XX. DE PRECIBVS.

XXI. DE SACRIFICIIS.

XXII. DE CONVIVIIS.

XXIII. DE LVSTRATIONIBVS.

XXIV. DE DIVINATIONIBVS.

XXV. DE ORACVLIS.

XXVI. DE FESTIS.

XXVII. DE MYSTERIIS.

XXVIII. DE LVDIS.

XXIX. DE SEPVLCHRIS.

XXX. DE SEPELIENDI RITIBVS.

XXXI. DE AMORE ET HONORE DEFVNCTIS EXHIBITO.

XXXII. DE TESTAMENTIS.

XXXIII. DE TEMPORIS DIVISIONE.

XXXIV. DE PECVNIA.

XXXV. DE MENSVRIS.

ANTI-

ANTIQVITATVM GRAECARVM [a] E PROFANIS SACRARVM [b]

CAPVT I.
DE PARTVS RITIBVS.

§. 1.

DUlciſſima amoris & conjugii præmia ſunt liberi, præcipue filii, quos στύλους οἴκων, *familiæ columina*, merito appellat EVRIPIDES in Iphig. in Taur.

a Antiquitatum vocabulo generaliori uſi ſumus, pro more eorum, qui ritus antiquos collegerunt. Continetur eo nomine, quicquid de gentis antiquæ ſedibus, fatis, rebus geſtis, indole ac moribus dici poteſt. Arctioribus limitibus coërcetur inſtitutum noſtrum. Græciæ ſitum, urbesque & pagos antiquos Geographis, res geſtas Græcorum & fata Hiſtoricis perſequenda relinquimus, ritus tantum hujus gentis antiquos, eosque non omnes quidem, ſed illuſtriores & præcipuos luſtraturi. Hos qui cognitos tenet, ipſam gentis indolem ignorare non poteſt. Mores, ritus & inſtituta cujusque gentis genio attemperari, nemo neſcit. Quanta animis Græcorum inſederit ſapientiæ cupido, ſatis aperte prodit illa, quæ in Græcia olim obtinuit, juventutis educatio. Non mirum itaque, hoc perpetuo charactere Græcos a reliquis nationibus diſtingui, artium nempe & ſapientiæ ſtudio. Græciam artium matrem agnoſcit OVIDIVS Faſt. lib. III. v. 101.

Nondum tradideras victas victoribus artes,
Græcia facundum, ſed male forte, genus.

Vides ergo, cur ſapientiæ deſiderium Græcis tribuat Apoſtolus? Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσι, *quærunt Græci ſapientiam*, I. COR. I, 22. Tanta olim laude ferebatur Græcorum

Taur. v. 57. [a] Athenienſes itaque fores coronarunt, gaudium ex felici partu conceptum declaraturi, & maſculo quidem coronam ex olea, fœmel-

ſapientia, ut populis extra Græciam omnibus ignobile Barbarorum nomen adhæſerit. Τὸ Ἑλληνικὸν opponit τῷ βαρβαρικῷ AELIANVS Var. Hiſt. lib. III. c. XXII. & lib. V. c. XI. Græcos Barbaris, ſapientes ſtultis ita adverſari, ut ſapientiæ fama Græcis, ſtultitiæ nota Barbaris adhæreat, facile cognoſces ex ROM. I, 14. Qui porro varias Civitatum Græcarum mutationes, qui populi, imprimis Attici, inconſtantiam attentius luſtraverit ad concionis ſolennia admiſſus, levitatis dedecus Græcis merito exprobrari fatebitur. Ταχυβωλίαν appellat ARISTOPHANES in Acharn. v. 621. Facilitatem Tacitus notante Marcello DONATO in Commentario p. 179. Erant præ cœteris Athenarum cives ἐπιτήδειοι τὴν φύσιν, in annos ſingulos mutabiles, quod vitium libere, ut ſolet, reprehendit ARISTOPHANES in Equit. v. 524. Sordebant ſtatim vetera, quærebantur nova. Captabatur ſemper occaſio & dicendi nova & audiendi, quod tradit Paulus Act. XVII, 21. nec diffitetur THEOPHRASTVS Eth. Char. c. XVII. Eodem plane modo ex reliquis quoque ritibus ingenii & indolis ratio colligi tuto poteſt.

[b] Theod. Janſonius ab ALMELOVEEN dedit Specimen Antiquitatum e Sacris Profanarum. Enata hinc occaſio eſt de Antiquitatibus Græcis eodem titulo ornandis cogitandi. Satius tamen habui Sacras e profanis dicere, quam e Sacris profanas, quoniam e profanis collectos ritus cum ſacris conferre laboravi. Qui me ideo profanos ſacris priores habere putat, vehementer errat, quippe qui ab hoc Spenceri errore, quem Viri docti certatim refutarunt, quam maxime abhorreo.

[a] Filius non genus ſolum, ſed & nomen patris ab interitu vindicat. Alia filiarum eſt conditio, quæ familiæ viri adduntur, cui junguntur matrimonio. Hebræis filium

fœmellæ vero laneam, ut ſexus conſtaret diſcrimen, propriam eſſe voluerunt. [a]

§. 2. Admiſit tamen, quod miraberis, idem populus expoſitionis immanem & maxime barbaram licentiam, qua liberos, quos educare grave erat, ad flumina, in agris, ſylvis aliisque in locis, vel fame & frigore, vel ferarum dentibus perituros expoſuerunt. [b] Quis crederet Athenienſes id feciſſe, qui tam humaniter equorum canumque curam geſſerunt, ut publicis eos ſtipendiis aluerint? [c] Abhorruerunt ſane ab

lium בן a בנה *ædificare* dicere placuit, quod domum paternam augent. Idem indicare Apoſtolus videtur HEBR. III, 3. ubi Chriſtus Dei *filius* dicitur κατασκευάσας τὸν οἶκον, *familiam cœleſtis patris augere*, ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, *tanquam filius* (qui apud Hebræos ab ædificando nomen habet) *in familia illius* ſc. *patris*. Timotheum eandem ob cauſam dici στῦλον καὶ ἑδραίωμα 1. TIM. III, 15. *columen* & *firmamentum* eccleſiæ, placuit GATACKERO in Adverſ. Miſc. lib. II. cap. XX. quæ tamen encomia rectius ad myſterium incarnationis & totius ſalutis pertinere, præeunte CAMERONE, ex copulæ ratione & nexu alii probarunt. Græcos nuncium de nato filio primogenito Εὐαγγέλιον appellare, obſervat JENSIVS in ferculo literario, quod eleganter ad λόγον πάσης ἀποδοχῆς ἄξιον de nato Servatore filio Dei primogenito applicatur.

a Hoc Græcis eſt τίκτειν ἐκφέρειν, teſte Heſychio, quem producit teſtem PASCHALIVS de Coronis lib V. c. XV.

b Apparent in Scriptis ſacris expoſitionis veſtigia, imprimis EXOD. II, 3. *Et poſuit* (Moſis mater infantem arcæ incluſum) *in alga ad littus fluminis*. Evidentior eſt alluſio EZECH. XVI, 5. *projecta fueras in ſuperficiem agri*.

c BARTHIVS in Commentario ad Statii Theb. lib. XII. v. 503.

hac feritate Thebani, expositionem infantum morte mulctandam statuentes, cujus rei testem habeo AELIANVM Var. Hist. lib. II. cap. VII.

§. 3. Exponere infantem, eumque fortunæ committere, Græcis est ἐκτιθέναι, [a] expositum tollere & educare ἀναίρειν. Vox utraque occurrit apud Comicum in Nub. v. 530. Qui tollebant misericordia ducti, ex annulis, monilibus, aliisque crepundiis, quæ Græci γνωρίσματα & δέρματα vocant, agnoscere infantem potuerunt, quis genus, unde domo, quibus prognatus esset parentibus? [b]

§. 4. In-

a Huic ἐκθέσει eleganter opponitur ἡ υἱοθεσία GAL. IV, 5. & aliis in locis S. S. memorata. Expositos & abjectos a facie cœlestis Patris peccatores, filios iræ, Christus tollit, novaque vita donatos suo sanguine patri reddit. Hoc modo, qui in creatione patris naturalis speciem præ se tulerat, per redemtionem evadit pater adoptivus, qui fideles antea ἐκθέτους nunc θετοὺς suo nomine ornat, cœlesti familiæ inserit, civitati supernæ addit, & hæredes consummatæ felicitatis constituit. His enim privilegiis adoptivi apud Græcos filii gaudebant. POTTERVS Archæol. Græca lib. IV. c. XV. Romæ *adoptio*, privatim apud Prætorem præsente & consentiente patre facta, multum diversa fuit ab *arrogatione*, quæ publice coram universo Quiritium populo, sive vivente, sive defuncto patre contigit. Illam *Veteris*, hanc *Novi* testamenti, quæ publice coram universi orbis incolis & propalam declaratur, adoptionem offerre animo posse arbitratur Vir Excellentissimus, Ludovicus Christianus MIEGIVS, quem immortale decus columenque suum colunt Musæ sacratiores omnes, imprimis Palatinæ.

b Si superiori meditationi inhærere velis, quæ conditionem

§. 4. Infantes, quos educare libuit, ablui ſtatim neceſſe fuit, ſive vino, quod placuit Spartanis, infanti duritiem corporis ac robur conciliaturis, teſte PLVTARCHO in Lycurgo, ſive aqua, qui communis reliquorum Græciæ incolarum mos fuit. [a]

§. 5. Ablutioni comitem dederunt unctionem, quam χύτλωσιν vocant Græci. [b] Non tamen communis fuiſſe videtur omnibus, quod de reſectione umbilici affirmare difficile non eſt. Datum eſt id negotii obſtetricibus, quas idcirco ὀμφαλοτόμους dixerunt. Jovi ſponte decidiſſe umbilicum nugatur CALLIMACHVS in hymno in Jovem v. 44. [c] §. 6.

nem hominum naturalem expoſitorum ſtatui conferebat, invenies quoque in illis γνωρίσματα quædam, imaginis divinæ reliquias, lumen ac veritatem conſcientiæ, originis nobiliſſimæ & divinæ teſtes ac indices. Cœterum de iſtis crepundiis, quæ Græci γνωρίσματα, Ariſtoteles περιδέραια, Euripides δέραια vocat, conſulendus præ aliis CASAVBONVS ad Theophraſti Char. Eth. cap. VI. περὶ ἀρεσκείας.

a Univerſo hominum generi eundem ablutionis ritum omni tempore in uſu fuiſſe, vix quisquam erit, qui dubitet. Sane evidentiſſima omnibus humanæ debilitatis, inhærentisque a natura impuritatis documenta! Originem baptiſmi hic ſeſe inveniſſe putat Hermannus WITSIVS in Ægyptiacis lib. II. c. XVI.

b Hæc meditanti occurrunt verba Apoſtoli I. COR. VI, 11. ἀλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιάσθητε &c. *abluti*, & *ſanctificati eſtis*. En aquam & oleum! Illa abluimur, hoc ſanctificamur, ut Sacra a profanis ſecrevit unctio in Veteri Teſtamento. De χυτλώσει VULCANIVS ad Callimachi Hymnum in Jov. v. 17.

c Extremæ miſeriæ eſt his carere communibus beneficiis,

§. 6. His rite peractis, prima cura fuit infantes fasciis, Gr. σπαργάνοις tectos & circumvolutos imponere vannis Gr. λίκνοις. *Vannum auream* Jovis majestati tribuit CALLIMACHVS in hymno ante citato v. 48. Abiisse rursus a reliqua Græcia Spartanos, posthabitis fasciis, scuta pro vannis adhibentes, PLVTARCHVS refert in Lycurgo. [a]

§. 7. Quintus a natali dies sacer & festus fuit, quo infantem gestare circa focum, & Laribus solenni ritu dedicare consueverunt Græci. Huic festo nomen adhæsit Ἀμφιδρόμια, a sacro circa focum cursu. [b] Idem dies infantem ornavit amicorum donis, quæ δόσεις γενέθλιοι, *munera genitalia*, appellantur. [c] §. 8.

si neque accidatur umbilicus, nec sordibus purgetur infantis corpus EZECH. XVI, 4.

a Idem beneficium σπαργανώσεως obtigit Optimo Servatori LVC. II, 7. ubi etiam collocatus a matre Virgine dicitur ἐν τῇ φάτνῃ. Vox Hebræa אבוס & *præsepe* φάτνης, & *horreum* notat, quod liquet ex PROVERB. XIV, 4. ubi Targum vertit אבוס per vocabulum אוריתא *horreum*. Potest itaque admitti Hebraismus Scriptoribus Novi Testamenti familiaris, ut per φάτνην *horreum* intelligamus. Ita constabit aperte, cur φάτνη opponatur *diversorio*, in quo nullus partui locus dabatur.

b Focus Laribus & Penatibus sacer aræ vicem gerit. Non mirum ergo, institutam circum focos discursionem sacram, cum frequentissimum fuerit Græcis circa aram choros sacros ducere, quod ostendit locis bene multis Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Dian. v. 267. ubi confert loca sacra eundem ritum memorantia EXOD. XXII, 19. JVDIC. XXI, 20. 2. REG. XVIII, 26.

c Vide quæ ex Athenæo excerpsit POTTERVS Archæol. libro IV. cap. XIV.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0028 DFG

§. 8. Decimus dies infanti nomen dedit, ab avo plerumque mutuatum, quod constat ex ARISTOPHANIS Nub. v. 65. [a] Sæpe & fata, quæ adultæ ætati obtigerant, nomina viris illustribus imposuerunt, ut Priamus, Neoptolemus, Meleager, Bellerophon &c. Pro incolumitate infantis eodem die decimo sacrificia Diis oblata legimus, quod est, θύειν τὴν δεκάτην. Nec deerant convivia, quibus excepti sunt amici, solennia. Cuncta persequitur Scholiastes Aristophanis in Nub. v. 495. [b]

§. 9. Quadragesimus a partu dies, quem ἐμφαλικῶς τεσσαρακοστὸν dixerunt, purgandæ ac lustrandæ puerperæ sacratus fuit. Eodem die adire templa, mactare εὐχαριστήρια, infantis vestem, χιτώνην, Dianæ sacrare consuevit. [c]

§. 10. Paucæ admodum illustrium liberorum matres proprio lacte aluerunt infantes suos,

a Nonnunquam & patris nomen adhæsisse filio ad Comici locum citatum probat Ill. SPANHEMIVS, quod a Judæorum moribus non abhorret. LVC. I, 59. *& vocarunt infantem a nomine patris Zachariæ.*

b Solennia circumcisionis Judaicæ eodem fere tempore, iisdemque ritibus agitata confert SPENCERVS de legibus Hebr. lib. I, cap. IV. Sect. V.

c Hinc ipsa Diana χιτώνης nomen accepit. vide Scholiasten Callimachi in Jov. v. 77. & ipsum Poëtam in Del. v. 124. Sine dubio stata hæc & solennis puerperii expiatio ex sacris Hebræorum ritibus ad Græcos manavit. Lege, si placet, LEVIT. XII. 2. 6. 8. LVC. II, 22. 24. & videbis, tempus lustrationis divina lege definitum congruere, nec deesse sacrificia expiatoria. Male aliam viam tentat pro more SPENCERVS de leg. Hebr. lib. I, cap. VIII. Sect. III.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0029
DFG

quam tamen charitatem non Phavorinus solum apud GELLIVM lib. XII. cap. I. & PLVTARCHVS περὶ παιδαγ. sed & ipsa natura præcipit.[a] Pleræque partes hasce nutricibus dederunt, quas Græci τροφὰς, τιτθὰς, μάιας vocant.[b]

§. II. Nutrices illæ variis usæ leguntur artibus, ut morosiores demulcerent infantes, tenellos æque ac adultiores. Hos vel cantu & carminibus, quæ Græci λαλὰ & νύννια appellant, leniverunt, vel advocato terriculamento Cyclope quodam vel Mercurio ad officium redire coëgerunt.[c] Illorum fletum inserto ori melle sedarunt, quod & Jovi accidit apud CALLIMACHVM hymno in Jov. v. 49.[d]

a Hebrææ matres, quamvis illustrium & principum virorum uxores, ubera infantibus præbuisse leguntur. GEN. XXI, 7. 1. SAM. I, 23. Notari meretur memoratum priore in loco festum ablactationis cum solenni convivio conjunctum. Simile quid observasse sibi videtur DOVGTAEVS in Spartanorum festo, quod Τιτηνίδια dixerunt a τιτθὴ nutrix. Analect. S. lib. I. p. 23.

b Nec ignotæ in gente sacra fuerunt nutrices מינקות GEN. XXIV, 59. XXXV, 8. 2. REG. XI, 2. & aliis in locis memoratæ.

c Istiusmodi terriculamentum Græci Μορμολύκειον, Γελλὼ, Ἔμπουσον, Latini Manducum, Aecum, Alphitum vocant. ALMELOVEENIVS Amœnit. p. 153. seqq.

d Mella sanitati prodesse creduntur, quibus vesci in prandiis Pythagoræi voluerunt ad valetudinem tuendam. Similem mellis vim expertus est Jonathan 1. SAM. XIV, 27. Soporem quoque facere mella putantur. *Offam* melle *soporatam* Cerbero objecit Æneas apud VIRGIL. lib. VI. v. 420. En utilissimum infantum cibum! Idem Messiæ infantis cibus, JES. VII, 15. *butyro & melle* vescetur.

CAPVT

CAPVT II.

DE CIBO ET POTV.

SECTIO I.

DE CIBO.

§. 1.

INfantes primum lacte, deinde solidioribus nutriuntur cibis, quos comminutos ori ipsorum ingerunt nutrices, ut apud Comicum in Equit. v. 722. donec auctis viribus ipsi alimenta capere, & cibis adultiorum vesci possint. Progrediendum itaque cum ætatis ac virium humanarum incrementis, & videndum primum, quo cibo, dein, quo potu usa fuerit antiqua Græcia.

§. 2. Prisca secula frugibus caruisse fabulantur Poëtæ, traduntque, sponte natis arborum fructibus vitam sustinuisse mortales. Consentit AELIANVS Var. Hist. lib. III. cap. XXXIX. qui glandes Arcadum, ficus Athenienſium olim cibum fuisse narrat. Posterioribus seculis fructus arborum, ut ficus, poma, amygdala &c. pro bellariis fuerunt, quibus mensæ secundæ instruuntur. Græci τραγήματα, ἐπιδορπίσματα, πέμματα vocant. Hinc cœnæ magnificentiam æstimare licet. Ἐκ τραγημάτων τὴν εὐωχίαν Græcorum fert proverbium, *ex ungue leonem.* [a]

a Fructus arborum priscis hominibus imprimis pro cibo fuisse, vel inde patet, quod quædam arborum nomina ab edendo nomen traxerunt, ut esculus & fagus. Corona

§. 3. Ceres prima arandi ac serendi modum, agrorum cultum & usum frugum mortalibus tradidisse fertur, quod insigne beneficium OVIDIVS laudat Amor. lib. III. Eleg. X. v. 11. seqq. & Græci grata semper recoluerunt memoria, festa solennia celebrantes Eleusinia & Thesmophoria. [a]

§. 4. Hoc inter omnes constat, pristina secula simpliciores tantum cibos adhibuisse, nempe herbas & olera.

Lacte

rona Romanorum civica non sine ratione e quercu fuit, quod quasi pro focis dimicasse videbantur, quos quercus ornabat, unde alimenta olim civibus erant. Præcipuum primi hominis cibum ex arborum fructibus rediisse ex præcepto divino constat. GEN. II, 17.

[a] Poëtæ aureæ ætati immuni sceleribus agros sponte dedisse fruges fabulantur. OVIDIVS Metam. lib. I. v. 109.

Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renovatus ager gravidis canebat aristis.

Consentit HESIODVS Ἔργ. καὶ ἡμερ. v. 117. Uterque delicta hominum sterilitatis causam allegat, ut necesse fuerit *poscere segetes alimentaque debita* magno labore. OVIDIVS l. c. v. 123. HESIODVS v. 235. Hausta hæc videntur vel ex ipsis Dei oraculis GEN. III, 17. 18. 23. vel ex traditione in posteros propagata. Illud notatu dignum videtur, quod OVIDIVS iisdem fere verbis aurei seculi felicitatem describere voluit, quibus Canaanis fertilitatem laudant scriptores sacri.

Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant,
Flavaque de viridi stillabant ilice mella. l. c. v. 111.

confer EXOD. III, 8. & alia loca, in quibus Canaan dicitur, *lacte & melle fluere.* Voluit nempe Deus in Canaanis fertilitate pristinam Paradisi felicitatem quodammodo reducere, & Paradisi cœlestis abundantissimam bonorum copiam depingere.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0032
DFG

Lacte mero veteres usi memorantur & herbis,

teste OVIDIO fast. lib. IV. v. 369. Postea ingravescente luxu relicta egenis sunt olera, imprimis allium & cepæ, quod ex ARISTOPHANE didici in Plut. v. 829. [a] Ægroti quoque, ne durioribus cibis stomachum offenderent, olera comedisse feruntur. [b]

§. 5. Carnibus animalium diu abstinuisse perhibentur homines. VIRGILIVS notam ruentis in deterius quotidie seculi fuisse judicat, cæsis juvencis epulari. Georg. lib. II. v. 537. Memorabile est Triptolemi præceptum: ζῶα μὴ σίνεσθαι, *non lædenda esse animalia.* [c] Apud Rhodios voracitatis ignominiam sibi attraxisse, cui carnes placebant, refert AELIANVS Var. Hist. lib. I. cap. XXVIII. Non secuti sunt hos præeuntes reliqui

a Hebræi dum Ægyptiacæ servitutis jugum ferebant, oleribus pascebantur, imprimis allio & cepis, cibo hominum vilissimorum NVM. XI, 5. Mirum ergo, ipsum manna præ his sorduisse cibis, quorum non sine voluptate recordabantur homines stolidi.

b Testibus hanc rem probavit Fried. Christoph. NEVBOVR in Bibl. Brem. Class. I. p. 255. ubi illustrat & confirmat locum Paulinum ROM. XIV, 2. *qui ægrotat, comedit olera.* Nec desunt, qui Patriarcharum longævitatem olerum usui post Deum acceptam ferunt.

c Ante diluvium ignotam fuisse τὴν κρεοφαγίαν, multi contendunt, nixi præcipue loco GEN. IX, 2. 3. ubi prima comedendæ carnis facultas data hominibus a Deo videtur, cum GEN. I, 29. in recensione alimentorum nulla carnis injiciatur mentio. Quin & Judæi afferendum per Noachum orbi solatium GEN. V, 29. ad concessum illi, & ab eodem inchoatum, carnis usum trahunt. Consule imprimis HEIDEGGERI Historiam Patriarcharum Tom. I. Exercitat. XV.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0033
DFG

qui Græciæ incolæ, qui nulli animalium generi pepercerunt. [a] Manſit tamen, eodem referente, in Buphoniis & Diipoliis veteris abſtinentiæ memoria, ubi bove mactato cædis auctorem ſecurim damnare conſueverunt. Var. Hiſt. lib. VIII. c. III.

§. 6. Piſcium frequens uſus fuit in Græcia. Præſtantiora piſcium genera ditioribus in deliciis fuerunt, quod ex Comico conſtat in Ran. v. 1100. qui in Acharn. v. 887. anguillas cum betis coctas præ aliis laudat. [b] Ad obſonia autem referendos piſces putarunt, unde TERENTIVS paululum obſonii cum minutis jungit piſciculis in Andr. A. II. Sc. II. [c]

§. 7. Pau-

[a] Præ aliis animalibus in deliciis fuerunt Græcis cygni, lepores &c. de quibus SPENCERVS lib. I. cap. V. Sect. I. qui arbitratur, ea præ aliis animalia impuritatis charactere notata a Deo eſſe, quæ in deliciis ſunt mortalibus. Nec mirum, ſi ita compeſcere voluptatis impetum Deus voluit. Alii in ſalubritate ciborum ſe fundamentum diſcriminis inter pura & impura animalia inveniſſe arbitrantur. Non proſunt ſemper, quæ placent gulæ.

[b] Rhodios ſpretis animalium carnibus piſcium eſum amaſſe, tradit AELIANVS Var. Hiſt. lib. I. c. XXVIII. Indorum quædam gens a piſcium amore Ἰχθυοφάγων nomen meruit, teſte EVSTATHIO ad Dionyſium v. 1107. Syros ob Dagonem Deum altera parte piſcem referentem piſcibus abſtinuiſſe contendit SELDENVS de Diis Syris Synt. II. c. III. Sed recentiorem hanc piſcium abſtinentiam eſſe docet BOCHARTVS Hieroz. Part. I. c. VII.

[c] Hinc piſces τῶν ὀψαρίων nomine veniunt apud JOHANNEM cap. VI, 9. 11. XXI, 9.

§. 7. Pauperiorum, & imprimis militum cibus fuit τάριχος, salsamentum, pisces sale conditi, sive ventres ac cervices piscium. τᾶτο ἐν τοῖς πολέμοις ἤθιον, *in bello hoc comederunt*, ait Scholiastes ARISTOPHANIS Acharn. v. 973. Egenis etiam cibo fuerunt locustæ, quod liquet ex ARISTOPHANE Vesp. v. 672. [a]

§. 8. Panis omni hominum & ciborum generi convenit. [b] Non eadem tamen ubique & semper fuit panis materia. [c] Varia quoque fuit conficiendi ratio. Nam vel in cinere coquebant Græci, quem σποδίτην & ἐγκρυφίαν dicunt, vel in furno, quem κριβανίτην appellant. [d] Deni-

a Idem cibus Johanni Baptistæ fuit. MATTH. III, 4. non ignotus alias Orientis populis, quod ostendit BRAVNIVS in Sel. S. lib. V. c. II. §. 38. aliique, quos testes citat Ven. WOLFFIVS in Curis Crit. ad MATTH. l. c. Non necesse itaque est, ut cum Scaligero textum Sacrum corrigamus, vel a propria vocis significatione deflectamus cum iis, qui ἀκρόδρυα extremitates foliorum hoc loco intelligendas putant.

b Hinc panem a πᾶν dictum volunt. Certe Hebræis לחם Græcis ἄρτος, quemcunque cibum significat. GEN. III, 19. XIIX, 5. XXIIX, 20. MATTH. IV, 4. VI, 11. &c.

c Ex hordeo sc. frumento vel tritico. Antiquissimum in cibis hordeum fuit, monente PLINIO lib. XVIII. 7. Augusti Cæsaris ævo pœnæ loco hordeo pascebantur milites. SVETONIVS in Aug. cap. XXIV. Judæis familiaris fuit panis hordeaceus, JVDIC. VII, 13. JOH. VI, 9. Judæa ferax hordei dicitur DEVT. VIII, 8.

d Panis cineritius notissimus fuit Hebræis sub nomine עוגה GEN. XVIII, 6. EXOD. XII, 39. & alibi, observante Magno BOCHARTO, qui imprimis illustrat locum EZECH. IV, 12.

Denique & varia panum inventa fuit forma. HESIODVS Ἐργ. καὶ ἡμ. panis meminit τετρατρύφου quadrifidi. v. 440. [a]

§. 9. Ferendis & asservandis panibus inserviebant canistra ex canna vel vimine, quod nominis origo probat, contexta. Cum canistro Latinorum consentit κανοῦν Græcorum. Fuerunt tamen & canistra ex argento, ære Corinthiaco & ebore conflata & elaborata. [b] HOMERVS voce κοφίνου uti solet, ut Iliad. XXIV. v. 625. & alibi. [c]

§. 10. Panibus accenseri quodammodo possunt placentæ, quarum varia fuerunt genera. Μάζαι vocantur ex farina, aqua & sale factæ, nautis propriæ. Ex tritico & melle constabat πυραμοῦς. Huc referendæ etiam spiræ, quas πολφοὺς Græci dicunt. [d]

§. 11. Sa-

IV, 12. ubi minatur Deus ad tantas angustias redigendos esse Judæos, ut loco ligni ad coquendos panes stercora humana adhibeant. Vide Hieroz. lib. II. cap. XXIV.

a Romani quadras dixerunt. Panis Dei imaginem in panibus olim impressam apparuisse, & ex hoc ritu nomen panis derivandum, ex Varrone notat ALMELOVEENIVS, qui ex Athenæo probat similes imagines divinas in panibus Ætolorum conspici olim potuisse. Nec male huc idem refert *coctas cœli astris placentas* JEREM. VII, 18. vide ejus Amœn. p. 163. seq.

b DONATVS ad Virgilii Æn. lib. VII. v. 705.

c MATTH. XIV, 20. Voce κανοῦν utuntur οἱ LXX. GEN. XL, 15. 17. ubi de re cibaria sermo est, & alibi.

d Usus placentarum Græcis notissimus & frequentissimus ideo fuit, quod cultrum, quem ἐπιτραπέζιον dicunt, præter

§. 11. Salis usum in omni ciborum genere maximi fecere Græci. Mensæ sal imponi Pythagoras voluit πρὸς ὑπόμνησιν τῆ δικαίᾳ, addita hac præcepti ratione: ὁι γὰρ ἅλες πᾶν σώζουσι, *omnia sal conservat.* [a] Alio argumento salis usum commendat PLVTARCHVS Problem. lib. V. cap. X. *Sal obsonium suavissimum*, inquit, *& reliquorum quoddam condimentum.* Sal cum pane & caseo pauperum cibus fuit, PLINIO teste lib. XXXI. cap. VII. Casei enim usus frequens fuit in Græcia, butyrum sero Græcis innotuit. [b]

præter coquos habebat nemo. Commodus ergo placentarum usus fuit, quæ frangi facili negotio poterant. ALMELOVEENIVS Amœn. p. 167. Hebræis ejusmodi placentas in usu fuisse ex iis S. S. locis patet, in quibus de frangendis panibus sacri loquuntur scriptores. JES. LVIII, 7. MATTH. XIV, 9. XXVI, 26. & alibi. Formam panum Judaicorum ex hodiernis panibus pentecostalibus conjicere licet. Eadem fere figura fuit panum faciei, quam describit LVNDIVS, Jüdische Heiligthümer lib. I. cap. XXIV. §. 25.

a Vim conservandi, quæ sali inest, præcipue respicit Optimus Servator, cum discipulos *Sal terræ* appellat. MATTH. V, 13. Quia communi sale convivæ & hospites utuntur, ideo sal amicitiæ symbolum est. Hinc τὸ ἁλισγεῖν sali jungitur MARCI IX, 50. Hinc *fœdus salis* NVMER. XVIII, 19. 2. CHRON. XIII, 5. quanquam hic fœdus eum lege & statuto idem esse putem, ut respiciatur lex LEVIT. II, 13. quæ abrogari non potuit, nisi una cessaret universus cultus Veteris Testamenti typicus. Consuli meretur Clariss. ZORNIVS in Bibliotheca Antiquario-Exegetica pag. 499. GATACKERVS Opp. Crit. pag. 888. seqq.

b BOCHARTVS in Hieroz. Parte I. lib. II. cap. XLV.

SECTIO

SECTIO II.

DE POTV.

§. 1.

Simpliciſſimus potus & maxime obvius aqua eſt. Aquam Trojani ex Æſopo flumine bibunt apud HOMERVM. Iliad. II. v. 825. Recte igitur aquam, ceu rem omnium utiliſſimam, Regi muneris inſtar obtulit Sinæta apud AELIANVM Var. Hiſt. Lib. I. c. XXXII. [a] Sequiori tempore ſervorum & pauperum fuit, manantem e fontibus aquam bibere. [b]

§. 2. Vinum rubri coloris magni fecerunt Græci veteres. Quod enim vinum Homerus αἴθοπα vocat communi epitheto, idem ἐρυθρὸν appel-

a Hebræi ſæpius in S. S. apparent ὑδροποσίας. Non mirum ergo in regione calidiſſima tanto in pretio fontes fuiſſe, quod conſtat ex JOS. XV, 19. confer PSALMVM XXXVI, 10.

b Ex veteri Callimachi Epigrammate hoc probat Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Pall. v. 46. qui ibidem docet, & Mileſios & Maſſilienſes Græcorum colonos tum mulieribus tum adoleſcentibus annum ætatis XXX. nondum egreſſis vini uſum negaſſe. Et Timotheum vino abſtinuiſſe ex Pauli conceſſione patet I. TIM. V, 23. Μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ. *noli aquam ſolam in poſterum bibere*, (quamvis infra XXX. annum hactenus ſubſiſtit ætas,) *ſed modico vino utere*. Quodſi ſervorum poſtulavit conditio vino abſtinere, recte Nazaræi Vet. Teſt. vini uſu ſibi interdixerunt, quippe qui ſe totos divino miniſterio ſacraverant. Idem fecit Johannes ſervus Chriſti, LVC. VII, 33.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0038 DFG

appellat Odyſſ. lib. V. v. 170. [a] Placebat etiam vinum vetus, quod commendat ſuavitas. PLVTARCHVS Sympoſ. lib. III. Problemate VIII. affirmat οἶνον ἐν ἀρχῇ γλυκὺν εἶναι, γίνεσθαι δὲ ἡδύν. *dulce in principio vinum eſſe, poſtea evadere ſuave.* Et HOMERVS laudat οἶνον παλαιὸν ἡδύποτον *vinum ſuaviſſimum ob ætatem.* [b]

a Ad colorem vini videntur reſpicere Poëtæ, cum vinum vocant βοτρύων δρόσον αἱματόεντα, *uvarum rorem cruentum. Hebræi* דם ענבים *uvarum ſanguinem.* GEN. XLIX, 11. DEVT. XX, 14. Sacri ſcriptores, quæ loca merito confert GATACKERVS ad M. Antoninum lib. V. §. 13. Meſſias dum *calcat torcular, veſtibus rubro colore* (rubicundo vino) *tinctis* indutus conſpicitur. ESA. LXIII, 2. coll. APOC. XIX, 13. 15. Nec ſine ratione *mulier illa Apocalyptica* dicitur *inebriata ſanguine teſtium*, qui opponitur *vino rubicundo, ſanguini uvarum*, quæ loca una cum aliis bene multis illuſtrat Jacobus HASAEVS in Bibl. Brem. Claſſ. III. p. 259. Vides, quo jure Chriſtus *vinum ſanguinis ſui* emblema & pignus eſſe voluerit? MATTH. XXVI, 28. præſertim cum ad paſchatis ſolennia vinum rubicundum adhibeant Judæi, quod probavit Buxtorffius filius in Diſſ. *de Cœnæ Dominicæ primæ ritibus & forma.* §. XX. Quod animalibus *ſanguis*, idem plantis eſt *ſuccus.* vide CASAVBONVM ad Sueton. Aug. Cap. LXXVI.

b Recte & præclare ex hoc Plutarchi aliisque ſcriptorum locis Ven. ELSNERVS uberiorem lucem affundit verbis Chriſti LVC. V, 39. ὁ παλαιὸς χρηστότερός ἐστι, *vetus* ſc. vinum *ſuavius eſt*, quanquam novum dulcius. Operæ pretium eſt, legere illius obſervationem in hunc locum, ut reliquas omnes, eruditione ſolida & bona fruge pleniſſimas.

§. 3. Vino asservando inservierunt vel κέραμοι vasa fictilia, vel πίθοι dolia, vel denique utres ἀσκοι sæpe ex pelle caprina confecti, quod ex HOMERO Odyss. VI. v. 78. constat. Ne acesceret vinum, Græcos, injecto sale, providisse, testis est ARISTOPHANES in Nub. v. 1319. [a]

§. 4. Thraces & Scythæ merum bibere amaverunt. Hinc Θρακία vel Σκυθικὴ πρόποσις meri propinationem indicat. Reliqui veteris Græciæ cives ita aquam vino admiscuerunt, ut duabus vini tres aquæ partes addiderint, quod docet rursus Comicus in Equit. v. 1193. cujus Scholiastes notat, hunc miscendi cum aqua vini modum Græcos dixisse ἐνῆειτωνίζειν. [b] Ab eodem ritu Κρατὴς nomen accepisse videtur, utpote *a miscendo* ita dictus. [c]

§. 5. Ad-

a Judæos *utribus* reconditum vinum servasse, testatur locus MATTH. IX, 17. *non infundunt vinum novum in utres veteres.* Quem locum ex antiquitate illustravit Doctiss. Georgius SCHAVBIVS in Dissert. publicata Bremæ An. MDCCXIX.

b Hyberno tempore *calidam* vino affuderunt. HORATIVS lib. III. od. XIX. *quis aquam temperet ignibus?* LIPSIVS Elect. lib. I. cap. IV. Æstivo contra, ut nimii caloris abstergeretur tædium, *nives* ac *glaciem* vino addiderunt, quod & nostro seculo fieri solet. POTTERVS Archæol. Græc. lib. IV. c. XVIII.

c Non desunt tamen, qui κρατῆρα a κέρας *cornu* dictum existimant, cum constet, *cornua* olim poculorum loco fuisse, qua de re infra. Idcirco & Bachum *cornutum* fingi conjciunt. Saltem Mosis cornua (quæ nunquam in

§. 5. Additum etiam vino crocum, perhibet PLINIVS lib. XXI. cap. VI. unguentum, AELIANVS Var. Hist. lib. XII. c XXXI. μύρῳ οἶνον μιγνύντες, ἔπειτα ἔπινον *unguento vinum miscuerunt & biberunt.* Mixtum unguento vinum μυρρινίτην vocari, idem tradit. [a]

§. 6. Mixtum in cratere potum deinde exceperunt pocula, quod ex HOMERO constat Odyss. IX. 9. Horum varia fuit materia, aurum, argentum, æs, lignum &c. Formam sculptorum ornabat sæpe artificium, qui variis imaginibus Deorum & hominum decorarunt pocula. Bachi non raro imaginem in poculis exsculptam fuisse, narrat GELLIVS Noct. Attic.

in rerum natura fuerunt) in Bacho quærere cum Huetio, absonum videtur. Confer GATACKERI Adversaria posthuma cap. V. opp. Crit. p. 453.

a Pocula unguento delibuta bibere est *inebriari pinguedine* PSALMO XXXVI, 9. Ita censet ALMELOVEENIVS Amoen. p. 170. qui ad eundem ritum respici PROV. IX, 5. & CANTIC. VIII, 2. conjicit. Ejusmodi potum MARC. XV, 23. indicari per οἶνον ἐσμυρνισμένον forte putes. BOCHARTVS vinum *thure infectum* notari hac phrasi arbitratur, quod ex more Judæorum dabatur morte plectendis, ne sensus esset doloris. Alia opinionum divortia percenset Clariss. WOLFFIVS in Curis Crit. ad h. l. Si Almeloveenii conjectura ex antiquitate Judaica evidenter satis confirmari posset, vix dubitarem, quin vox שכר, quæ inebriantem potum vi originis notat, vinum *unguento mixtum* significet. Distinguitur enim a vino communi, quoties occurrit, ut I. SAM. I, 15. & alibi.

lib. XIX. cap. IX. [a] Nec præsentibus solum potum subministrarunt pocula, sed & absentibus, ceu amicitiæ pignus, missa fuisse eadem legimus. [b]

§. 7. Ebrietas in Græcia magno olim probro ducebatur. Solon Archonti ebrio mortem statuit, teste LAERTIO. Pittacus in ebrietate peccanti duplicem poenam sanxit, eodem referente. [c] Contra in festo Attico, quod Choas dixere, aurea ei decernebatur corona, qui coeteros bibendo superasset, apud AELIANVM Var. Hist. lib. II. c. XLI. Idem lib. I. c. XXIV. Herculis reportatam de Leprea victoriam narrat. [d]

CAPVT

a Epicuri discipuli, LAERTIO teste, magistri sui effigiem in tabulis, annulis, *poculis* expressam habuerunt. Idem Meletio Episcopo obtigit honor. ALMELOVEENIVS Amoen. p. 211. & 221.

b Hunc ritum ex antiquitate eruit idem ALMELOVEENIVS, qui putat Benjaminis furtum eo majori crimini verti potuisse, quod poculum amicitiæ gratia dari solitum furto abstulisse videbatur. Placeat hic ingenii lusus, quibus potest. vide Amoen. l. c.

c Spartanorum exemplo monitum Apostoli EPHES. V, 18. Μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ *nolite inebriari vino* confirmat Alex. MORVS in notis ad h. l.

d Herculem igitur edendi & bibendi laude superiorem Deum facere *est, ventrem habere Deum* PHIL. III, 19. & *gloriam quærere in ignominia.* Nam græci gulosum hominem γαστέρα dicunt. CYPERVS Obs. lib. III. c. X. Idem agunt, qui ad potum cogunt invitos. Satius est, bibere ὅτε θυμὸς ἀνώγει, ut legitur apud HOMERVM Odyss.

CAPVT III.

DE VESTITV.

SECTIO I.

DE ORNAMENTIS CAPITIS.

§. 1.

SI vitæ neceſſitatem ſpectes, alimentis vix cedit veſtitus, quo inde a prima infantia, ſimulac faſcias reliquimus, tegi homines neceſſe eſt. Poſtquam igitur cibum ac potum veterum Græcorum ſpectavimus, prima cura erit, corporis tegumenta & ornamenta contemplari. A capite, quod principatum inter humani corporis membra tenet, fiet initium.

§. 2. Natura ipſa caput & texit & ornavit capillis, quos ad annos pubertatis nutritos ſolenni ritu deponebant Græcorum pueri. In templo Delphico id non raro factum, ſacratamque Apollini comam narrat THEOPHRASTVS Eth. Char. cap. XXII. περὶ μικροφιλοτιμίας. Vulgus Herculi, aut alii cuidam Deo, qui ad manus eſſet, ſacrare comam conſuevit. [a]

Odyſſ. VIII. v. 70. Ita in regio convivio אין אונס *nullus erat coactor.* ESTHERAE I, 8. cum alias Perſæ conſilia ceperint ebrii, referente Scholiaſte ARISTOPHANIS Equit. v. 89. & 97. vide GATACKERI Opp. Crit. p. 292. ſeqq.

a CASAVBONVS in Commentario ad locum Theophraſti laudatum. Naſiræorum comam Deo dedicantium inſtitutum confert DOVGTAEVS ad NVM. VI, 18.

§. 3. Mulierum Græcarum tantus fuit fastus, ut propriis capillis haud contentæ alienis ornari voluerint. Ita AELIANVS de Aglaide refert: περίθετον ἔιχε κόμην, καὶ λόφον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, *comam habuit adposititiciam, & cristam in capite.* [a]

§. 4. Crines tonderi in fœminis ignominiæ loco fuit, qua pœna Athenis mulctatæ, quæ malum civem enixæ fuerant, [b] in viris laudi fuit, cum vel mollitiæ vel seruitutis signum fuerit, alere virilem comam. Spartanos tamen a reliquis hic discessisse refert Scholiastes ARISTOPHANIS Vesp. v. 475. [c]

§. 5. Ca-

a Nec ignotus crinium emtorum usus Romæ fuit. OVIDIVS Art. lib. III. v. 165.

Fœmina procedit densissima crinibus emtis,
Proque suis alios efficit ære suos.

Ne *galericulum* quidem sive capillamentum ignotum fuisse Romanis probat ALMELOVEENIVS Amoen. p. 112.

b Ut parentes ob virtutem filiorum felices prædicantur, ut canit OVIDIVS, Metam. IV. v. 422. *qui te genuere, beati.* conf. LVC. XI, 27. Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασα σε, *beatus uterus, qui te continuit*, ita vitia liberorum parentibus dedecori esse solent.

c Germani adulterarum crines tonderi sanxerunt, quæ ignominia obtigit etiam mulieri adulteræ apud Hebræos. NVM. V, 18. Recte ergo Apostolus *comam muliebrem honori esse* affirmat. I. COR. XI, 15. γυνὴ ἐὰν κομᾷ, δόξα αὐτῇ ἐστι. Contra, ἀνὴρ ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι, *Viro dedecori sunt promissi capilli.* De coma muliebri multa erudite notavit Cel. ELSNERVS ad I. COR. XI, 6. de virili Hadrianus IVNIVS de Coma cap. IV. Sacerdotes, divinatores & magos comam promisisse testatur ALMELOVEENIVS Amoen. p. 151.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0044 DFG

§. 5. Capillorum color formæ pulchritudinem vel augere vel minuere credebatur. Imprimis nigredo laudatur ab OVIDIO Amor. lib. II. El. IV. v. 42.

Leda fuit nigra conſpicienda coma.

HORATIVS de Arte Poetica v. 37. in viris eundem colorem admiratur, & celebrat.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo. [a]

§. 6. Græci paſſim nudis capitibus inceſſerunt. Non raro tamen ad arcendum frigus, vel imbrem, pileis uſi ſunt ex pilis animalium, vel lana coactili, vel panno & centonibus confectis. Sic Hippocratis imago pileata conſpicitur. Caſtor & Pollux pileati depinguntur. [b]

§. 7. Mulieres comam operoſe, adhibita haſta, vel acu crinali (Græci vocant δορᾶτιον) ornantes & ungentes, vel ipſæ hoc labore defunctæ leguntur, vel adhibuiſſe etiam mulieres ornatrices κοσμητρίας & κοσμοπλόκους. [c] Speculorum

a CANT. V, 11. laudantur ſponſi *cincinni nigri, ut corvus*. Convenit illud Martialis lib. III. Ep. XLIII.

Mentiris juvenem tinctis, Lentine, *capillis,*
Tam ſubito corvus, qui modo cycnus eras.

quem locum allegat BOCHARTVS in Hieroz. Parte I. lib. II. cap. X. p. 199. Multa quoque in hanc rem profert ALMELOVEENIVS p. 151.

b De *pileis* Græcorum legendus SOLERIVS de pileo Sect. VIII. p. 166. Nec negligendus BRAVNIVS, qui in libro de Veſtitu Sac. Hebr. lib. II. cap. IV. §. 379. ſqq. materiam & formam pileorum erudite exponit.

c Erudite hæc & copioſe enarrat Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Pallad. v. 16. ſeqq.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0045
DFG

lorum loco primo fontes limpidi & flumina fuerunt, quibus deinde succesſerunt ſpecula aurea, argentea, ærea & vitrea. [a]

§. 8. Interdum & turrito capite arduæ inceſſerunt Græcæ mulieres, inſtructæ faſciis, quas Græci ἀναδέσμας vocant. [b] Spartanæ virgines nudo capite prodierunt in publicum, naturali crinium decore contentæ, at deſponſatæ tonſa per pronubam coma caput velarunt. [c]

§. 9. Barbam alere ad tuendam virilem dignitatem, priſcis placuit Græcis. [d] Mutarunt hoc

a De ſpeculis idem diſſerit eodem loco SPANHEMIVS. Reliquos ſcriptores, qui hanc materiam excuſſerunt, profert Doctiſſ. SCHLICHTERVS in Decimis Sacris Obſ. XLIV. p. 376. Qui polita ex auro vel ære ſpecula intuentur, eorum facies, retorto ex ſpeculis lumine, lucere videtur. Hinc in *divinam gloriam velut in ſpeculum inſpicientes* dicimur, μεταμορφοῦσθαι *transformari in eandem gloriam*. 2. COR. III, 18. quod ſcite monuit Eruditiſſimus ELSNERVS in Obſ. ad h. l.

b Hadrianus IVNIVS de Coma cap. VII. Lepide ad nupera mulierum ornamenta *turrium inſtar faſtigiata* veterem hunc ornatum transfert ALMELOVEENIVS p. 107.

c SPANHEMIVS ad Callimachi Hymnum in Delum v. 297. Morem hunc Spartanum erudite ad loca bina S. S. explicanda confert Clariſſ. ELSNERVS. Prior eſt GEN. XXIV, 65. ubi Rebecca viſo Iſaaco caput obvelavit. Alter eſt locus difficillimus intellectu 1. COR. XI, 10. ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, *neceſſe eſt mulierem velamentum* (ſignum virilis in eam imperii) *geſtare in capite.*

d In vaticiniis DANIELIS cap. VIII, 21. ideo *hirci* forma Regi Macedonum datur, quod barbatis imperavit Græcis. Hæc Ramireſius PRADO habet in Pentecontarcho. cap. XXV.

hoc institutum sequiora tempora, ut præter Philosophos, quorum promissa barba ludibrio sæpe fuit pueris, nemo fere conspiceretur barbatus. Alexandri Macedonis ævo hoc tribuit ATHENAEVS lib. XIII. cap. VI. quod aliam Græcis faciem dederit. Milites carere barba vel eam ob causam necesse fuit, ne prehendere eam adversarii possent. [a]

§. 10. Singulare Athenienſibus decus conciliarunt cicadæ aureæ cincinnis innexæ. Hinc nomen τεττιγοφόρων adhæsit Athenienſibus, quod invenitur apud ARISTOPHANEM Equit. v. 1336. Causam hujus rei exposuit illius Scholiastes in Nub. v. 1079. Nempe conveniunt cum cicadis Athenienses, quod, ut illæ, ita hi αὐτόχθονες habiti sunt, non coloni, non aliunde in Atticam delati, sed in patrio solo nati. [b]

§. 11. Ut cicadæ aureæ Athenienſibus propriæ fuerunt, ita cunctis Græciæ populis communis olim fuit inaurium usus, quod apparet ex verbis HOMERI Odyss. XVIII. v. 298.

a In Homero hanc militum providentiam sibi videtur invenisse idem RAMIRESIVS, notatque ideo non antias aut barbam, sed *verticem capilli* videri in hostibus Dei PSALMO LXVIII, 22.

b Idem Scholiastes observat, cicadas Apollini ob cantum sacras fuisse. Eunomo in Pythiis ludis decertanti chorda fracta cicadam opem tulisse & victoriam comparasse, nugatur EVSTATHIVS ad Dionysium Periegeten. v. 364. Non mirum ergo, animal Apollini sacrum & μουσικὸν placuisse Athenienſibus, qui tanto studio & artes & Apollinem coluerunt.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0047 DFG

Fuerunt postea insigne nobilitatis in Græcia, APVLEJO teste in libro de dogmate Platonis: *Reliquit auri tantum, quantum puer, nobilitatis insigne, in auricula gestavit.* Romanis mollitiæ & luxus indicia putabantur inaures. [a]

§. 12. Non

a Prolixe & præclare hæc exposita invenies apud DEMPSTERVM ad Rosini Antiq. lib. I. cap. XX. Græci decus inaurium ex Oriente petiisse videntur, ubi *in auribus aurum gestare & viris decus existimatur*, judice PLINIO lib. XI. cap. XXXVII. Scripta sacra hoc confirmant. EXOD. XXXII, 2. ESA. III, 20. JUDIC. VIII, 24. & alibi occurrunt aurium ornamenta. Hinc servitutis argumentum Romæ fuit, oneratas inauribus habere aures. Mancipia enim fere Romanorum ex Oriente in Italiam confluebant. Lege locum Dempsteri ante allegatum. Perforatæ & affixæ ad postes domus servi Judaici aures, de quibus MAIMONIDES הלכותעבר cap. V. aliud quid significarunt, quam inaures mancipiorum. Plerique S. S. interpretes ex hoc ritu Judaico interpretantur locum PSAL. XL, 7. *aures perfodisti mihi.* Et LEIFELDIVS Anglus verbum הסתופף PSALMO LXXXIV. 11. vertit *postibus affixum esse*, ac si Psaltes satius putet *perpetuo templi servitio se addicere*, quam in tentoriis improborum degere. Sed recte GATACKERVS in priore loco simplicem *aurium recludendi* ad obedientiam notari censet, Opp. Crit. p. 331. quæ interpretatio egregie conspirat cum loco HEBR. X, 5. Namque *corpus aptare* ad obedientiam, est aures recludere. Legi meretur Theologi Venerandi & Consummatissimi Joh. Christ. KIRCHMEIER Dissertatio de perpetua Hebræorum ex aurium perfossione servitute ad Christum non referenda, edita Marpurgi M DCC XXV.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0048
DFG

§. 12. Non defuerunt lascivæ in Græcia mulieres, quæ ea, quam natura dedit, vultus forma non contentæ, fucum illinere faceli non dubitarunt. [a] Ipsos quin etiam viros simulatam & fictam oris pulchritudinem quæsivisse ex AELIANO constat, Var. Hist. lib. IX. cap. IX. qui Demetrium Poliorceten faciem inunxisse testatur. Denique, ne alia memorem, nec pudor fuit, oculos tenui signare favilla, ut canit OVIDIVS de Art. lib. III. v. 199. [b]

SECTIO

a Ex Ovidii loco modo citato fucorum rationem discès. Ita enim canit:

Seitis & inducta candorem quærere cera, & paulo post

Parvaque sinceras velat aluta genas.

Genas pallidiores παιδέρωτι, rubicundas cerussa infectas, observat SCHEFFERVS ad Æliani locum modo citatum. Adde Viri summi Ezech. SPANHEMII Comment. in Callimachi hymnum in Del. v. 198.

b De stibio oculorum ad illustrandum locum JEREM. IV, 30. docte scripsit SCHLICHTERVS Dec. S. Observ. IV. p. 67. seqq. *Rugas* & nævos piorum non *farina fabacea*, sed *sanguis Christi* delet EPH. IV, 13. quod docte ad hunc locum monuit Lambertus BOS. Coeterum, quod in transitu moneo, de lascivis oculorum jactationibus loqui Christum MATTH. V, 28. arbitratur Ven. ELSNERVS, ut βλέπειν γυναῖκα εἰς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς idem sit, quod ἐπορθαλμειᾶν.

SECTIO II.

DE CORPORIS VESTIBVS.

§. 1.

PRima humanæ gentis ætas animalium pellibus amiciri satis habuit. Hoc vestitu se jactant heroës. Bachum *Parthica velat tigris* apud CLAVDIANVM de raptu Proserpinæ lib. I. v. 37. In antiquis etiam Græcorum numis Hercules pelle leonina indutus spectatur. Pelliceis vestibus post rustici usi sunt. Hinc rusticus apud THEOPHRASTVM Eth. Char. cap. V. scisitatur πόσου ἥκειν αἱ διφθέραι, *quanti constant pelles?* [a]

§. 2. Post inventam a Minerva, ut ferunt, artem textoriam [b] e lana texi vestes cœperunt, quæ materia tegendo corpori aptissima est. [c] Nec

a Deum *vestes pelliceas* primis mortalibus dedisse induendas ex GEN. III. 21. discimus. Johannem Baptistam pellem Cameli pro veste habuisse ex MATTH. III, 4. nonnulli colligunt. Rectius vestem ex pilis Camelorum, qui in Caspiis fuerunt mollissimi, & frequenter huic usui aptati, confectam sancto viro tribuit BOCHARTVS Hierozoici Parte I. lib. I. cap. II. De vestibus veterum pelliceis imprimis consulendus Joh. BRAVNIVS de Vest. Sac. Hebr. lib. I. cap. IV. §. 63. seqq.

b Ab aranea hanc artem didicisse homines dicuntur, Ἀράχνη ab ארג a *texendo* nomen tulit. Ita a nidis volucrum domos, a cantu avium loquelam deducunt. AELIANVS Var. Hist. lib. I. cap. II.

c Hebræorum כתנות, unde Græcorum χιτὼν, à כסה a *tegendo* nomen accepit.

Nec defuerunt quoque ex alia materia contextæ, ut lino, serico &c. [a]

§. 3. Hæc de materia; nunc ad usum vestium pergimus, qui præcipue in tegendo & defendendo corpore versatur. Sed tamen & alii vestimentorum usus fuerunt. Vestes muneris loco Diis oblatas fuisse, infra videbimus. Inter homines idem obtinuisse liquet ex AELIANO Var. Hist. lib. I. cap. XXII. [b] Substratas etiam vestes euntibus honoris gratia fuisse, ex AESCHYLO & PLVTARCHO constat. [c] Denique ut pelles vestium, ita & stratorum loco fuerunt, quod probat rursus AELIANVS lib. XIII. cap. I. [d]

§. 4. Colorem vestium si spectes, plerumque nativus lanæ color in vestibus mansit. Hinc frequens albi vestitus fit mentio. Ad convivia aliaque gaudia festiva euntes albis indui vestibus consueverunt Græci, id est, recentibus,

a Vestes e serico natas intelligi MATTH. XI, 8. per μαλακα ἱμάτια evincit, easque solis cinædis & effœminatis viris olim placuisse ostendit Ven. EXSNERVS ad hunc locum.

b Ejusdem rei vestigia invenies in Sacris annalibus, ut JVDIC. XIV, 12. eamque ob causam *vestimenta* accensentur *thesauris*, *quos tinea consumit*. MATTH. VI, 19.

c Loca Æschyli & Plutarchi profert GROTIVS ad illustrandum locum MATTH. XXI, 8. ubi eodem honore affectus Optimus Servator legitur,

d JVD. IV, 18. Jael Sisseram ducem hostium *veste texisse* narratur.

tibus, quibus usus albedinem nondum abstulerat. [a] Habes hunc ritum apud THEOPHRASTVM Char. Eth. cap. XXII. Squalore infectas purgabant & candore ornabant fullones, apud eundem cap. XI. XIX. & XXIII. Distinguendum enim probe est inter albedinem & candorem. [b]

§. 5. Sæpe tamen vestes tingere colore aliquo maluerunt, quam nativo colore uti. Vestes tingere Græcis est βάπτειν, μολύνειν &c. [c] Colori

a APOC. XIX, 7. 8. *nuptiæ & vestes albæ* conjunguntur, quod cum Græcorum more convenit. Magistratus, judices & sacerdotes *albas* gestasse *vestes*, & sæpe cum his *coronas*, ostendit PASCHALIVS de Coronis lib. IX. cap. V. qui putat APOC. IV, 4. eam ob causam presbyteros *vestibus albis & coronis* decoratos sedere. Hoc certum est, albedinem morum innocentiam ob oculos nobis ponere. Notum est illud Poëtæ: *Hic niger est, hunc tu Romane caveto.* Hinc in sacerdotum Hebræorum examine probos *albis*, improbos & ineptos *nigris* vestibus indutos novimus. Ex hoc ritu illustrat Doctiss. LE MOYNE verba Johannis APOC. III, 4. 5. *Eum induam albis vestibus, nec expungam nomen ex libro vitæ*, id est, ex Catalogo sacerdotum. Vide ejus Diss. de Melanephoris.

b Discrimen hoc definit LIPSIVS Elect. lib. I. cap. XIII. Candidæ vestes Deorum, & nobilium virorum ornamenta fuerunt. Vide Cl. ELSNERVM ad JOH. XX, 20.

c Vox μολύνειν hoc significatu gaudet APOC. III, 4. ubi μολύνειν τὰ ἱμάτια est *aliquo colore tingere*, imprimis *purpureo*, qui Sardibus, quo scripta hæc epistola, parabatur. Sane ἱμάτια μεμολυσμένα opponuntur τοῖς λευκοῖς.

Debeo

lori purpureo maximum olim pretium esse statutum, novimus, qui Regum non solum & principum, sed etiam luxuriosorum hominum decus & ornamentum fuit. [a] Lydiam tinctura purpuræ olim celebrem fuisse ferunt. [b]

§. 6. Nunc diversam vestium formam percensere liceret, nisi supervacaneum videretur omnem vestitus Græci varietatem operose persequi. Præcipua tamen, quæ scopo nostro respondent, attingemus. Cuique sexui sua fuisse vesti-

Debeo hæc Jacobo HASAEO, qui singulari Diss. hunc locum illustravit in Bibliotheca Bremensi Class. III. fasc. II. Diss. IV.

a De *purpuræ* origine & præparatione hic loqui, nostrum non est. vid. PANCIROLLVS de rebus deperditis, & præ aliis BOCHARTVS Hieroz. lib. IV. cap. XI. & GATACKERVS ad M. Antoninum lib. V. §. 13. *Purpuram* Senatus Romanus ei olim misit, quem *Regem* declaravit, unde & Christo per ludibrium injecta *purpura* est, quasi a S. P. Q. R. missa. ZORNIVS Bibliotheca Antiq. Exeget. pag. 1114. ad illustrandum locum MATTH. XXVII, 28. De purpura luxuriosorum ornatu consulendus Jac. HASAEVS loco citato.

b Hoc ostendit PALMERIVS in Exercitationibus in optimos auctores Græcos p. 720. & HASAEVS l. c. Hinc *Lydia purpuraria* laudatur ACTOR. XVI, 14. quod nomen *populi*, non *proprium* mulieris esse videtur. Olaus RVDBECKIVS filius nomen בְּרִית JEREM. II, 22. MALACH. III, 2. *purpuram* notare olim defendit in Jchthyol. Bibl. & nuper edita dissert. adversus Cl. Michaelis idem tueri conabatur.

vestimenta, non permutanda & cónfundenda inter se, nemini ignotum esse potest. [a]

§. 7. Pallium virile, quod Romanorum togæ respondet, sinistro tantum lateri tegendo accommodatum, ἱμάτιον proprie Græcis est. [b] Qui hoc carebant viri, quamvis tunica interiore amicti, nudi tamen dicebantur. [c] Ἐγκόμβωμα amiculum fuit servile &c. [d]

§. 8. Tu-

a Confusio vestium utriusque sexus vi divinæ legis fugienda est. DEVT. XXII, 5. Ignavorum hæc pœna fuit in Græcia militum, indui *vestitu foemineo*; qua de re infra dicetur. Veneri, Diisque quibusdam *permutatis vestibus* sacra facere consueverunt Græci, ideo forte *utrumque habitum* promiscue in sacris induentes, quod Deos ἀνδρογύνους, utrique sexui communes, esse putarunt. Consule, si placet, Clariss. MILLII Dissertationem IX. quæ est inter selectas, & DEMPSTERVM ad Rosinum lib. V. c. XXXV.

b Eundem usum habuit Hebræorum שמלה *latus sinistrum* (שמאל) solum tegens, ut dextra ad res gerendas adhiberi posset. Hinc lux affunditur phrasi Hebrææ נטה יד *extendere manum* JES. V, 25. & הרים ימין *extollere dextram*. PSAL. CXVIII, 16. MILLIVS in Dissert. Sel. p. 264.

c Ita Virgilius: *Nudus ara, sere nudus, hyems ignava colono.* Eodem sensu gaudet vox γυμνὸς JOH. XXI, 7. ne quis putet, juvenem illum, quem Johannem fuisse putant, pudori male consuluisse, cum *nudus* aufugit. Plura in hanc rem leges apud CVPERVM in Obs. lib. II. cap. VII.

d 1. PETR. V, 5. jubemur ἐγκομβώσασθαι ταπεινοφροσύνην *servorum instar humilem gerere animum, aliisque ministrare* & opitulari, quod observat Clariss. CLERICVS ad h. l.

Ad

§. 8. Tunica Gr. χιτών vestis fuit interior, utrique sexui & virili & muliebri communis, dicta a tegendo, quod supra notabamus. Huic superinjici a viris principibus æque ac fœminis nobilibus consuevit Στολή, vestis talaris, pedes defluens ad imos, quæ & Diis addi a Poëtis solet. CALLIMACHVS Apoll. v. 32. Dian. v. 11. [a]

§. 9. Succingendis stolis & togis inservierunt cingula ζώματα & ζωστῆρες & ζῶναι. [b] Materia fuit vel pellicea, vel aurum, argentum &c. pro lubitu cingentis. [c] Hæc denique cingula & recondendo argento apta fuerunt. [d]

SECTIO

Ad nexum cingulorum hæc referenda putat Joh. SIBRANDA in Bibl. Brem. Class. VII. p. 967. cujus ex mente *humilitas animo est innectenda & innodanda.*

a Angeli *stolis* amicti apparent MARC. XVI, 5. & gloriæ cœlestis participes animæ APOC. VI, 11. Et scribæ Judæorum *ex stolis* quid venerationis accedere suæ dignitati putarunt MARC. XII, 38. De hoc vestitus genere præclara notavit Ill. SPANHEMIVS ad locum Callimachi priorem.

b Imprimis virgines *Zonis* decoratæ fuerunt, quasi quibusdam castitatis frenis. Hac de re infra, ubi de nuptiis dicetur. Hinc *sobrietas cingulo* comparatur, quia conservat castitatem I. PETR. I, 13. ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν, νήφοντες: *Succingentes lumbos animi vestri per sobrietatem.* Et Christi *amor cinguli* ad instar *nos continet, aptos ministerio Dei, & paratos reddit,* 2. COR. V, 14. Ἡ ἀγάπη χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς.

c Johannis Baptistæ *cingulum* fuit *pelliceum* ζώνη δερματίνη. MATTH. III, 10. qua de re legendus BRAVNIVS de Vest. Sac. Hebr. lib. II. c. III. §. 355. & 360.

d MATTH. X, 9. Apostoli jubentur μὴ κτήσωσθαι χρυσόν, μηδὲ ἄργυρον,

SECTIO III.

DE PEDVM TEGVMENTIS.

§. 1.

QUi severiorem vitæ rationem sequi in Græcia decreverant, nudis incedere pedibus maluerunt, quam calceis uti, teste PLVTARCHO in Phocione. In aliis avaritia causa fuit ἀνυποδησίας, quos notat THEOPHRASTVS Eth. Char. cap. XI. Obtinuit eadem in cultu sacro [a] & in luctu.[b]

§. 2. Fri-

ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας αὐλῶν, *non accipere, comparare sibi aurum, argentum aut æs recondenda in cingulis.* Observat hunc Zonarum usum GROTIVS ad l. c.

a CASAVBONVS ad Suetonium in Aug. cap. C. tradit morem in cultu sacro *calceos exuendi.* Sacerdotes plerarumque gentium *nudis pedibus* sacra fecisse, ostendit BRAVNIVS de Vestitu Sacerd. Hebr. lib. I. cap. III. §. 4§. Hæc conferri cum sacris scriptis merentur. Moses locum sanctum & singulari præsentiæ divinæ signo honoratum *calceatus* attingere vetatur. EXOD. III, 5 coll. JOS. V, 15. Et Judæi non licuisse cuiquam *calceato* templum intrare ferunt, quod BRAVNIVS eodem loco §. 36. monet. Imprimis sacerdotibus Hebræis per sanguinem hostiarum perpetuo gradientibus, (quo refero illud Apostoli: καταπατεῖν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγεῖσθαι Hebr. X. 29.) *Sine calceis* non potuerunt non varii accidere morbi, de quibus audiendus JVDA LEO de Templo lib. I. His mederi malis in Veteri Testamento placuit summo Deo, qui ideo *Israelis medicum* se dicit. EXOD. XV. 26. confer Clariss. ZORNII Opusc. S. Parte II. p. 3.

b In luctu *positos calceos* probat CASAVBONVS ad Suetonii l. c.

Hoc

§. 2. Frigoris tamen vel itineris asperitatem superaturi facilius, vel commoditati studentes calceis muniverunt pedes, qui aurei, argentei, gemmis distincti fuerunt ditioribus. [a] Alligabantur autem pedibus, unde nomen ὑποδημάτων manavit, & rursus solvebantur, ubi deponere libuit. [b]

§. 3. Altiores calceos, quibus staturam adjuvarunt mulieres lascivæ & superbæ, Græci vocant βαυκίδας, calceos autem venatorios arcte pedi adhærentes ad suras usque, ἀρβύλας & ἐνδρομίδας. Tragœdorum sublimia calceamenta κοθόρνους dicunt. Denique rusticorum calceos ferreis clavis, ut hodie, instructos fuisse, testis est THEOPHRASTVS cap. V. [c]

CAPVT

Hoc iterum cum Hebræorum moribus convenit. Exstat locus evidentissimus EZECH. XXIV, 17. *pone calceos tuos de pedibus tuis.*

a Consule, si placet, SPANHEMIVM ad Callimachi hymnum in Apoll. v. 34 De *gemmis*, calceorum ornatu, disserit Cel. ZORNIVS in Bibl. Antiq. p. 1120. qui conferre & illustrare laborat locum PSAL. LXVIII, 31.

b *Calceos solvere* & subligare *verborum* erat, quos *calceis verberare* domini consueverunt, nisi opere servili probe defungerentur. Videatur BRODAEVS in Miscell. lib. VIII. cap. XVI. Johannes ergo se indignum professus, *qui Christi calceamenta ferret, solveretve*, Christi ministerio se indignum judicavit. MATTH. III, 11. MARC. I, 7. Plura dabit hac de re BRAVNIVS l. c. §. 44.

c Et *militum*. Clariss. ZORNIVS de his calceis *ferro & ære* munitis DEVT. XXXIII, 25. dici putat, in Bibl. Antiq. p. 1118. HAMMONDVS eos accuratius depingit ad EPH.

CAPVT IV.

DE JUVENTVTIS EDVCATIONE.

§. 1.

UT alimentis corpus, ita doctrina bonisque artibus animus nutritur, ut egregie ornetur simul, tegatur & defendatur. Consideratis ergo alimentis ac indumentis, nunc educationis in Græcia ratio enarranda. [a]

§. 2. Edu-

VI, 15. ubi vocem ἑτοιμασίας ad *firmitatem gressus* militaris referendam putat. Consentit Doctiss. ZORNIVS in Bibl. Antiq. p. 212. Forte ad primi paschatis institutionem attendi vult Apostolus, quod Hebræi *lumbos succincti & calceati* comederunt EXOD. XII, 11. Utrobique *cinctura* lumborum EPH. VI, 14. utrobique *calcei* requiruntur, hic Apostolus ἑτοιμασίαν postulat, illic a *stantibus* pascha celebrari necesse fuit. Τὸ εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης opponitur typo paschatis, in quo *pax Christi agni illius immaculati sanguine facta* & firmata obsignabatur. Nec potuerunt Hebræi de suscipiendo in Canaanem itinere cogitare, quin simul hostes sibi ob oculos ponerent, libertatem itineris & ingressum in ipsam Cananæam vi & armis impedituros. Recte ergo Christiani non *succincti* solum & *calceati*, sed & *armati* exhibentur ab Apostolo. Similis fere allusio HEBR. XIII, 20. 21. invenitur, ubi epitheton Dei (ὁ θεὸς εἰρήνης) ad *defensos* Israelis primogenitos in cæde Ægyptiorum, ὁ ποιμὴν τῶν προβάτων & αἷμα διαθήκης ad *mactatum agnum* paschalem, τὸ καταρτίσαι &c. ad modum comedendi agnum *cum calceis & cingulis* spectare videtur.

a Doctrinam cibo comparari notissimum est, & ubivis obvium. Ita ARISTOPHANES in Plut. Κυνηδὸν τὴν σοφίαν σιτήσομαι

§. 2. Educandis & instituendis pueris adhibiti sunt παιδαγωγοί. [a] Hi sæpe servilis conditionis homines fuerunt, quod ex PLVTARCHO περὶ παιδαγωγ. cap. VIII. constat. [b] Non raro tamen ingenui fuerunt juventutis magistri, summo honore mactati, ut habet DIONYSIVS Periegetes. v. 172. & publicis præmiis affecti. [c]

§. 3. Qui

τήσομαι *comedam sapientiam, ut canes boraces solent.* Doctrina *verbi divini lacti & cibo solidiori* confertur. HEBR. V, 12. occurrit γάλα καὶ στερεὰ τροφή. Nec minus frequens est translatio *a vestitu* ad doctrinam & mores, ut PLVTARCHVS dixit: ἐκδύεσθαι τὸ ἄγριον *agrestes ponere mores.* Ita CICERO: *exuere hominem, induere novum ingenium* &c. Et morum ac cordis mutatio, illuminatio intellectus, ac sanctificatio voluntatis vestium depositioni & ornatui confertur. EPH. IV, 22. 24.

a Παῖδες sunt *tenellæ ætatis* pueri, cum υἱοὶ sint *adultiores.* Mature semina doctrinæ & virtutis credenda animis tenellis, quod Timotheo contigisse Paulus refert 2. TIM. III, 15. ἀπὸ βρέφους. Recte Alexander Morus discrimen Veteris & Novi fœderis hinc colligit. Sub Vet. fœdere fideles fuerunt παῖδες, usi ergo *pædagogis* GALAT. IV, 1. Fideles Novi fœderis dicuntur υἱοὶ, *filii adulti.* GAL. III, 26. πάντες υἱοὶ θεοῦ ἐστε. *Omnes filii Dei estis.*

b Hoc singulari dissertatione probatum dedit Fridericus Christophorus NEVBOVR, multaque erudite notavit ad GAL. IV, 1. 2. Servi quam rigide pueros Gymnasio inclusos tractaverint, docet Ven. Jacobus ELSNERVS ad GAL. III, 23. ubi emphatica sunt verba, ἐφρουρούμεθα velut *carceri & custodiæ inclusi eramus,* κεκλεισμένοι &c. Convenit & *pædagogus servus*, cum *lege*, quæ est pædagogus, *ex serva* Hagar.

c Zeno aurea corona donatus est, Plato & Epicurus sta-

§. 3. Qui pueros literas docebant, γραμματισταὶ, qui Musicam, κιθαριστὰι, qui palæstram, παιδοτρίβαι dicti sunt. Et has præcipuas puerorum exercitationes commendat PLATO in Protagora, quibus multi addebant pictoriam.

§. 4. Primus puerorum labor est, discere literas, molestus certe ob duritiem magistrorum, ut non abs re Socrates dixisse feratur, tria esse mala, Grammaticum, paupertatem & malam uxorem. [a] Libris usi sunt Græci longioribus membranis, quas Græci vocant πλυχὰς, a πλύσσω convolvo. [b]

§. 5. Post

tua &c. Discipuli magistris eam mentis venerationem addixisse leguntur, ut vix nomina eorum proferre ausi fuerint. Quoties de præceptore sermo erat, usi sunt pronominibus αὐτὸς, ἐκεῖνος, quod monet Clariss. ELSNERVS ad I. JOH. II, 6. ubi Christus Johannis magister, non addito nomine, ἐκεῖνος dicitur. καθὼς ἐκεῖνος περιεπάτησε, *sicut ille* scil. Christus, *ambulavit*. Hebr. הוא Deo tribuitur emphatice PSALMO CII, 28. ואתה הוא *tu es ille*, quod pronomen pro nomine divino habent Capnio & Galatinus. GLASSIVS Philol. S. p. 709.

a Timotheus edoctus fuit ἱερὰ γράμματα ἀπὸ βρέφους *a prima inde infantia* 2. TIM. III, 15, quem locum modo citabamus.

b DOUGTAEVS in Anal. S. parte I. p. 255. Eadem forma Hebræorum fuit codicum. Nam מגלה librum notat a גלל *convolvere*. PSAL. XL, 8. occurrit מגלת ספר *volumen libri*. Nec obscura est allusio ESA. XXXIV, 4. ונגלו כספר השמים *convolventur, ut liber, cœli*. Vide Dougtæum l. c. Si materiam spectes, libri vel opuscula λόγοι dicuntur. Et λόγος ille πρῶτος, quem se con-

§. 5. Post tractatas literas, antequam Philosophiæ datus est animus, & in ipso quoque curriculo Philosophico, artem Musicam aggressi sunt pueri in veteri Græcia, qua non rustici soluui conchylia manu complodentes apud ARISTOPHANEM in Ran. v. 1342. sed & summi viri & Dii delectari visi sunt, apud eundem Nub. v. 296. [a] Nec mirum, stupendos enim effectus

consignasse dicit Lucas, ACT. I, 1. non *orationem*, sed *librum* notat. Tractatus autem sive λόγος olim ante inventum interpungendi modum per στίχους & versus dividi solebat, inchoata semper nova linea, cum distinctio aliqua per commata, cola & puncta indicanda fuit. Vide MONTFAVCONII Palæographiam Græcam lib. I. cap. IV. Hosce versus seu στίχους finito opere numerare, numerumque initum operis calci addere consueverunt veteres, quod in quibusdam vetustis exemplaribus Epistolarum aliquot Paulinarum observarunt viri eruditi. Vide STOLBERGII Diss. de στιχομετρία veterum. Nec solum per στίχους, sed & βουστροφηδὸν scripserunt veteres instar bovis arantis a fine primæ lineæ exordium secundæ ducentes inversa charta &c. Vide MONTFAVCONIVM l. c.

a Quam præclara artis Musicæ peritia in Davide fuit? Ex *vita pastorali* eam manasse, eamque ob causam toties in Psalmis rei pastoritiæ mentionem fieri PSAL. XXIII. XLII. LXXX. C. &c. si quis putet, is memor sit institutorum auctore Deo concentuum Musicorum in templo, quibus harmoniam operis gratiæ & læta salutis gaudia adumbrare Deus voluit. De Musica sacra vide DOVGTAEI Anal. I. pag. 190. ad I. CHRON. XVI. 42.

Musicam efficere, auctor est CALLIMACHVS in Apoll. v. 17. & 20. [a] quanquam a pastoribus dicitur inventa, Apolline, Mercurio & Pane. [b]

§. 6. Diagrammatum septem Musicorum, quibus soni varietas exprimitur, auctor dicitur Stratonicus Citharœdus. Soni illi Planetis totidem sacri fuerunt, ut ὑπάτη Lunæ, παρυπάτη Jovi, λίχανος Mercurio, μέση Soli, παραμέση Marti, τρίτη Veneri, νήτη Saturno. Fundamentum hujus rei in numeri convenientia forsan quæres. Si progredi ultra lubet, invenies Musicam priscis Philosophis fuisse symbolum harmoniæ hujus universi, quod probant Pythagoræ numeri & dicta. [c]

§. 7. A

a Pulsante citharam Davide cessit spiritus Sauli Melancholicus 1. SAM. XVI, 16. Elisæus vaticinaturus moveri prius per Musicam affectus voluit. 2. REG. II, 15. quæ loca illustrat Ezech. SPANHEMIVS ad Callimachi l. c. adde BOCHARTI Hieroz. Parte I. lib. II. c. XLII.

b Argivos omnium primos in Græcia Musicam tractasse auctor est EVSTATHIVS ad Dionysium. v. 419. Si extra Græciam abieris, jam GENES. IV, 21. Jubal laudatur *citharæ & tibiæ* inventor, quem alii non invenisse Musica hæc instrumenta putant, sed promovisse & exasciasse. Instrumenta hydraulica Jubali deberi ex nomine, quo *torrens* significatur, conjicit Celeberrimus REIMMANNVS in historia lit. antediluv. pag. 116. qui & Musicæ nomen a voce Aegyptia, *Mo aquam* notante, deducendum existimat.

c De Musica mundi harmonici emblemate consule præ aliis Ven. LAMPIVM ad Ps. XLV. Diss. I. §. 18.

§. 7. A sonis hisce probe distinguendi sunt modi canendi, materiæ accommodati, ut modus Phrygius, qui res sacras, Lydius, qui tristes, Doricus, qui bellicas decantabat &c. Græci modos illos vocant νόμους, unde ipsi etiam hymni, imo & leges carmine olim comprehensæ hoc nomine appellantur. [a] Interdum modos Musicos τρόπους Græci dicunt. [b]

§. 8. Musica vel sola voce humana constat, vel solis instrumentis Musicis, sine vocis concentu, vel utrisque & voce & instrumentis simul. [c] Ad vocis cantum pertinent imprimis

a Vide POTTERI Archæol. Gr. lib. I. cap. XXVI. Antiquissimis temporibus Poëtas leges dedisse mortalibus, divinasque æque ac humanas scientias versibus inclusas tradidisse, quis ignorat? Tales fuerunt Apollo, Musæus, Linus & imprimis Orpheus. Si licet parvis componere magna, ultima Mosis præcepta DEVTERON. XXXI. & XXXII. Gnomæ Davidicæ & Salomoneæ versuum rationem habent.

b Ex Plutarcho id notat Lamb. BOS & illustrat egregie locum HEBR. I, 1. ubi illud πολυμερῶς ad intermissa sæpe, sæpe & iterata vaticinia Veteris Testamenti, illud πολυτρόπως autem ad præfagiorum materiam lætam & tristem, sacram & bellicam referendum. Cæterum de modis Musicis inter alios consulendus LAMBINVS ad Horatii Epod. IX.

c Hebræi hymnos sacros voce sola canendos שירים vocant, contra מזמורים, in quibus vocem comitantur musica instrumenta, illos ᾠδὰς, hos ψαλμοὺς dicit Apostolus COLOS. III, 16. observante GATACKERO in Cinno lib. I. c. X.

hymni sacri, & carmina convivalia, σκολία, de quibus suo loco dicetur. Instrumenta Musica vel spiritu oris inflantur, vel chordis instructa tanguntur digitis, illa ἔμπνευστα, hæc ἔντατα vocantur. [a]

§. 9. Cithara sine voce primum ceciniſſe Thamyram, cum voce Amphionem, vel, ut alii tradunt, Linum, cum tibiis canere voce Trœzenium Dardanum inſtituiſſe, refert PLINIVS Hiſt. Nat. lib. VII. cap. LVI. Præcipua ergo, ut ex hoc Plinii teſtimonio patet, inſtrumenta veterum Græcorum fuerunt Cithara & tibia. Nam tympani & cymbali frequentior in Phrygia, rarior in Græcia fuit uſus. [b]

§. 10. Ci-

a Hæc uberius exſequitur Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Del. v. 253, Inſtrumenta ἔμπνευστα Hebræis נחילות, ſed ἔντατα נגינות dicuntur, notante rurſus GATACKERO l. c. cui ipſa vocum origo manifeſtam fidem facit.

b Tympanum occurrere 1. COR. XIII, 1. ubi χαλκὸς ἠχῶν memorat Apoſtolus, cenſet Clariſſ. ZORNIVS, qui & alias hujus loci interpretationes in medium profert. Non male *tympanum* hic intelliges, quippe quod in ſacris Cybeles religioni & cultui ſacro inſerviit, aliis metum Numinis incutiens, quamvis ipſum metus & religionis expers fuerit, ſimile ergo *falſis Apoſtolis*, qui aliis eum amorem commendant, cujus ipſi ſenſum nullum habent. De *ære Corinthiaco*, quod uno ore laudant ſcriptores veteres, cogitandum putat Alexander MORVS in notis ad locum Pauli citatum. Ad Corinthios enim ſcribitur de ære ſonoro, quæ laus æri Corin-

§. 10. Cithara sive lyra Apollini tribuitur auctori, cujus imago in numis antiquis sæpe cum lyra apparet. Et sane viris principibus, quin & Diis ipsis jucunda fuit cithara, si HORATIO credimus lib. II. od. II.

Divitum mensis & amica templis
Lyra.

Imprimis Phœbo ἐπιδημήσαντι accinere citharis jubentur pueri apud CALLIMACHVM in Apoll. v. 12. 13. [a]

§. 11. Chordæ, quibus instructæ veterum citharæ fuerunt, variam habuerunt materiam, vel linum, vel ovium intestina, varium quoque numerum, unde nomen lyræ τριχόρδα, τετραχόρδα & ἑπταχόρδα, [b] varium denique usum, mo-

Corinthiaco propria est. Tympano seu æri horrisono Apostolus junxit κύμβαλον ἀλαλάζον, de quo idem ZORNIVS l. c. & Cl. LAMPIVS in doctissimo scripto de Cymbalis veterum.

a In sacro Hebræorum cultu *citharæ* usum frequentissimum fuisse, quis nescit? vide PSAL. XXXIII, 2. & alia loca. Et citharæ origo Hebræis debetur. Jubal Cainus prædicatur אב כל תופש כנור *pater omnium pulsantium citharam*, GEN. IV, 21. Ipsa etiam VOX κίθαρα, κίναρα & κίννυρα ab Hebræa כנור originem traxit.

b PSALMIS XLV. LX. & LXXX. occurrit VOX שושנים quam *citharam sex chordis munitam* ἑξάχορδον significare monet GATACKERVS in Cinno, loco citato. Eadem plane ratione שמינות citharam ὀκτάχορδον designabit, cujus mentio fit PSALMO VI. &c.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0065
DFG

movendæ nempe vel digitis vel plectro, quod utrumque ψάλλειν & κρούειν vocatur. [a]

§. 12. Gradus soni, quibus ascendere ac descendere per chordarum interstitia licuit, continebat Magas quædam, cui affixum fuit ἠχεῖον, æs sono augendo inserviens. [b] Consonam fuisse harmoniam veterum, non remissam, ut suo tempore, observat Scholiastes ARISTOPHANIS in Nub. v. 1064. quod ad semitonia, ut vocant, forte referendum est, quæ ignoravit antiquitas.

§. 13. De inventore Tibiæ ambigunt scriptores. Alii Olympo, alii Marsyæ, alii Seritæ Afro hoc inventum tribuunt. Plurimi tibiam rectam a Minerva, obliquam a Pane excogitatam asserunt. [c] Forte pastorum solertiæ hæc laus

a Ut ψάλλειν *canere cithara*, ita ψαλμὸς *citharæ sonum* indicat, quod patet ex I. SAM. XVI, 18. XIX, 9. & iis auctorum locis, quæ citat Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi locum modo laudatum.

b Æreum hoc instrumentum ad illustrandum Pauli illud χαλκὸς ἠχῶν, (de quo paulo ante diximus) adduxit Doctiss. ZORNIVS in Opusc. S. Tom. I. p. 125. seqq.

c GEN. IV, 21. (quem locum modo laudavimus) Jubal Caino tribui videtur inventio tibiæ. Nam vocem עוגב *tibiam* indicare, & a *voluptate ac gaudio* ita dici, vero simile est. Non parum roboris huic sententiæ accedit ex Chaldæo interprete, qui pro עוגב usus est voce אבובא, unde HORATIO *Ambubajæ* sunt αὐλητρίδες *tibicinæ*. Hæc & his similia docte exponit Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Dian. v. 245. Cum Phrygibus inventio tibiæ accepta fertur, cum

barbara

laus debetur, quibus chara omni tempore fuit fistula. [a]

§. 14. Multiplicem Tibiæ usum in Græcia veteri fuisse ex scriptoribus constat. De usu bellico, convivali, & sepulchrali infra dicetur. Usus sacer ex THEOPHRASTO patet Eth. Char. cap. XII. qui ex cultu matris Berecynthiæ in Græciam manasse videtur. Denique in quocunque solenniore gaudio adhibitæ tibiæ & fistulæ, non sine choreis & saltatione. Argumento esse possunt Gratiæ, quæ manu sua tibiam & fistulam tenent in numis. [b]

§. 15. A Tibiis, quæ ex ebore, vel buxo, vel alia quavis materia, sæpe etiam ex hinnulorum ossibus confectæ fuerunt, [c] differt fistula vel

barbara, id est, *Phrygia buxus* tibia dicitur, facile ab Hebræis ad Phryges, quibus multa cum Hebræis communia fuerunt, transire tibiæ usus potuit.

a Male tamen THEOPHYLACTVS pastores tibia canentes sibi audire visus est, quando Evangelium de Christo nato illis nunciaverunt angeli. Nam ἀγραυλεῖν non *tibiæ* cantum, sed *custodias pastorum* nocturnas notare, hoc pueri norunt, & qui nondum ære lavantur.

b Habes imaginem eleganter expressam in Commentario eruditissimo SPANHEMII, quem sæpe laudavimus, in hymno in Dian. v. 243.

c Hinc νέβρεια ὀστέα tibiæ dicuntur a CALLIMACHO in Dian. v. 444. Elegans est conjectura Ven. HASAEI in Bibl. Brem. Class. I. p. 46. qua putat PSAL. XXII. per אילת instrumentum Musicum significari *ex ossibus cervæ* fabricatum. Communi nomine a *perforando* tibias Hebræi

vel μονοκάλαμος vel πολυκάλαμος, de qua VIRGILIVS: *Pan primus calamos cera conjungere plures Edocuit.* Fistula sonum edit tenuem & acutum, contra Tibia gravem, quam ut majore vi inflarent Tibicines, genas & labra corio constrinxerunt, quod docet Scholiastes ARISTOPHANIS in Vesp. v. 580.

§. 16. Præter Musicam in pretio quoque Græcis fuit Pictoria. Si Alexandrum ab ALEXANDRO audis, præ aliis Athenienses hanc artem magni fecerunt, ut Mitylenæi Citharam, Thebani Tibiam. Genialium dierum lib. IV. cap. XIII. Principibus viris illam fuisse jucundam, perhibent scriptores. [a]

§. 17. Ru-

bræi appellant נקביים & חלליים, qua de re plura dabit SPANHEMII commentarius ad Callimachi locum citatum.

a Picturæ antiquitas ex NVMER. XXXIII, 52. colligi potest, si cum Amplissi. CVPERO per vocem משכיות *picturas* intelligas, quod placuit GVRTLERO in Origin. Mundi lib. II. cap. XXXV. §. 41. An picturæ origo Idololatriæ debeatur, quæ sententia est OWENI in Theologumenis, pag. 205. alii judicent. Quamvis picturæ abusum, lascivasque imagines damnavit merito Concilium Trullense. Can. 100. narrante ad Suetonium in Tiberio cap. XLIII. CASAVBONO, præclarum tamen, nec improbandum esse picturæ usum, ex templi Salomonei imo & Tabernaculi veteris ornamentis elucet.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0068
DFG

§. 17. Rudia fuerunt Artis Pictoriæ, ut aliarum, principia. Primi Pictores hominis aut animalis umbram lineis circumducere, ut formam quodammodo exprimerent, neceſſe habuerunt, monente PLINIO Hiſt. Nat. lib. XXXV. cap. III. Et ne pictoris mentem neſciret ſpectator, adſcriptos fuiſſe titulos, τοῦτο ἔξ, ἐκεῖνο ἵππος, τοῦτο δένδρον, narrat AELIANVS, Var. Hiſt. lib. X. cap. X. Inſignia hæc ars debet incrementa & ornamenta Cimoni Cleonæo, ad ſummum apicem, quantum licet, eandem promoverunt Apelles, Ariſtides, Parrhaſius, Zeuſis, aliique, de quibus conſulendi ſunt hiſtorici.

§. 18. Penicillus, quo utuntur pictores, Græcis dicitur γραφὶς & ὑπογραφὶς. Delineationem formæ alicujus rudem iidem vocant τύπον, ὑποτύπωσιν, ὑπογραφὴν, ὑπογραμμὸν & σκιὰν, imaginem vero perfectam εἰκόνα. [a]

§. 19. Ut

a Vox ὑποτυπώσεως hoc ſenſu occurrit 1. TIM. I, 16. ubi Apoſtolus gaudet ſibi gratiam in Chriſto obtigiſſe πρὸς ὑποτύπωσιν tanquam *rudem delineationem* ejus gratiæ, quæ tot gentibus in Chriſtum credentibus concedenda erat. Idem Apoſtolus *prima rudimenta fidei Chriſtianæ* ὑποτύπωσιν ὑγιαινόντων λόγων commendat 2. TIM. I, 13. Eodem modo intelligenda vox ὑπογραμμὸς 1. PETR. II, 21. *Chriſtus reliquit* ὑπογραμμὸν *delineationem* (Einen Grund-Riß) vitæ ſc. Chriſtianæ, *ut ſequeremur ejus veſtigia.* Cum Vetus Teſtamentum dicitur σκιὰ τῶν μελλόντων COLOSS. II, 17. HEBR. X, 1. facile patet, hoc nomine *rudes lineas* bonorum Novi Teſtamenti intelligi. His opponitur εἰκὼν *imago perfecta*,

§. 19. Ut juventus Græcorum ad præclaram pingendi artem eo magis excitaretur, instituta olim in Græcia fuerunt certamina pictoria, præcipue Corinthi & Delphis, in quibus victori palma cum insigni honore cessit, quem ritum debeo Alexandro AB ALEXANDRO Genialium dierum lib. V. cap. VIII.

§. 20. Habuit & muliebre genus sua decora in antiqua Græcia. Non defuerunt virgines & fœminæ literis artibusque excultæ. Corinna Thebana poëtico certamine quinquies superavit Pindarum, Sapho artem Poëticam, Aspasia Rhetoricam professa legitur. Quin etiam pingendi artificio inclaruerunt Timarete Mycaonis, Irene Cratini, Aristarete Nearchi filia &c.

§. 21. Alias a teneris lanificio adsuescere puellæ didicerunt, cujus studii Minervam inventricem prædicant. Colum, Calathosque Minervæ vocat VIRGILIVS. Nec principes fœminæ ab hoc labore abhorruerunt, quod exemplum Penelopes confirmat. Augustum Cæsarem neptes suas huic operæ admovisse, testis est SVETONIVS Aug. cap. LXIV. [a]

§. 22. Vir-

fecta, & elaborata COL. I, 15. ubi Christus vocatur εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου *perfecta & consummata imago Dei invisibilis.*

[a] Commendatur industria hæc muliebris PROVERB. XXXI, 13. Laudantur & vestimenta Dorcadis manu facta ACTOR. IX, 39.

§. 22. Virginibus Græcis, ne quid periculi castitati immineret, additi sunt custodes, senes, anus, eunuchi vel servi. Eundem in finem interiora ædium penetralia, quæ Gynæconitis appellatur, fœminarum sedes fuerunt. [a]

§. 23. Egressi ex Ephebis pueri vel ad Philosophiæ studium vel ad artem aliquam meritoriam, vel agriculturam vel denique mercaturam conversi certam aliquam vitæ rationem elegerunt, quam, τέλειοι ὄντες virilem ætatem nacti, sequi possent. [b]

§. 24. Philosophiæ studium vulgo exosum fuisse ob detestabilem ingenii Philosophici abusum ex innumeris LVCIANI locis constat. Inter alia convicia, & illud imprimis referendum, quod Philosophos μετεωροσοφιστάς, & Socratem ἀεροβατοῦντα per contemtum dixerunt. [c] Non tamen ideo rejiciendus est re-

D ctus

a POTTERVS Archæologiæ Græcæ lib. IV. cap. XIII. Hebræis idem placuisse videtur, qui virginem עלמה a עלם *ab abscondendo* nominandam censuerunt. Convenit Syrorum טליתא MARCI V, 41. Jocos agunt, non seria, qui μεντέρας ἀπὸ τοῦ μὴ τηρεῖσθαι, quod non custodiendæ post initum conjugium & editam prolem sint, matres dictas esse affirmant.

b Τέλειοι ἄνδρες dicuntur in flore ætatis constituti EPH. IV, 13. Εἰς ἄνδρα τέλειον ad *virilem ætatem*, quod observat Cel. RAPHELIVS in notis Xenophonteis ad h. l.

c Verbum μετεωρίζεσθαι *sublimibus* Pharisæorum *quæstionibus* & legis interpretamentis convenire LVC. XII, 29. & a Philosophorum ampullis desumtam esse censet RAPHELIVS in notis Xenophonteis ad locum Lucæ citatum.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0071 DFG

ctus Philosophiæ usus, nec defuerunt viri summi, qui omne otium ac studium ad assequenda Philosophiæ præcepta contulerunt. De Philosophorum sectis differere hujus loci non est.

§. 25. Contemtum Philosophorum non parum auxit otium, cui unice posthabitis laboribus dediti videbantur. Severas enim adversus otiosos leges scripsit Solon. Præ aliis illa eminet, quam laudat Diogenes LAERTIVS in Solonis vita: Ὁ ἀργὸς ὑπεύθυνος ἔσω παντὶ τῷ βουλομένῳ γράφεσθαι. *Otiosum in jus vocet, quicunque voluerit.* Ne licuit quidem Athenis ἀργὸν τρέφειν οἰκέτην, *Servum alere otiosum.* [a]

§. 26. Cum primum itaque per ætatem licuit, nisi arma tractare necessitas reipublicæ juberet, juventus Græca vel arti alicui sellulariæ se dedit, quod pauperiorum fuit, vel pecuariæ, agriculturæ & mercaturæ, quod ditiorum.

§. 27. In artibus manuariis, quas βαναύσους vocant Græci, præcipua fuit statuaria, qua olim inclaruerunt Græcorum bene multi, Praxiteles, Phidias aliique. Dedit huic arti aliquod pretium statuarum & simulacrorum in templis usus frequentissimus. In genere artium incremen-

a Conveniunt Apostolorum monita, imprimis 2. THESS. III, 12. ubi Paulus jubet μετὰ ἡσυχίας ἐργάζεσθαι καὶ τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίειν *sine vitæ ullo tumultu laborare, & proprio* (non injuste parto, vel emendicato) *vesci pane.*

menta mirum quantum! promovit institutum illud, quo peritiori in sua arte dabatur σίτησις ἐν πρυτανείῳ & πρεσβεία, *ali publico sumtu, & primum tenere locum*, teste ARISTOPHANE in Ranis. Nec licuit δύο τέχνας μετιέναι *binis simul artibus dare operam*, ut uni conjunctis animi corporisque viribus incumberent artifices.

§. 28. Pecuaria quanto olim in honore fuerit, vel inde colligere tuto licet, quod Deos ipsos Apollinem, Mercurium, Pana, Herculem &c. pastoritiam vitam egisse fingunt Poëtæ. Cessit hæc pastoralis vitæ dignitas, cum mercenaria pastorum opera esse cœpit. [a]

§. 29. Agrorum hortorumque culturam olim honestam fuisse, probant agri Regibus præmii loco concessi a populo, de quibus infra dicetur. [b] Funibus metiri arva consueverunt veteres. [c]

§. 30. Non

a Quo in pretio apud sanctam primævi orbis gentem fuerit vita pastoritia, ex sacris Patriarcharum discere licet annalibus. Vide BOCHARTI Hierozoicon Parte I. lib. II. cap. XLIV.

b Cyrum & Attalum Reges sua manu hortos conseviisse ferunt. Noachum vineas plantasse, terræ totius Dominum, Patriarchas agriculturæ operam dedisse sacri scriptores tradunt. Vide SCHLICHTERVS in Dec. S. Obs. XVII.

c Lege, si dubitas, GATACKERI Opp. Critica p. 3. Evidens est allusio PSAL. XVI, 6. LXXVII, 57. AMOS VII, 17. monente eodem Gatackero. Eundem morem DOVG-

§. 30. Non permittit instituti ratio hic ea omnia cumulare, quæ de colendi agri hortique modo dici possent. Sufficiat observasse prata & hortos mobilibus rivis, ut ait HORATIVS, lib. I. od. VII. irrigasse veteres, quos pro lubitu huc illuc flectere licuit. [a] Boves arantes stimulis impellendi fuerunt, unde proverbium enatum: πρὸς κέντρα λακτίζειν adversus stimulum calcitrare [b] Bobus arantibus vel triturantibus, ne spicas comederent, impedimento fuit capistrum, quod φιμὸς βοὸς Græci nominant. [c]

§. 31. Mer-

TAEVS ad illustrandum locum 2. COR. X, 13. 14. notat, ubi verba κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος *ad funes & decempedas*, quibus dividebantur agri, referenda arbitratur.

a Huc refero verba sacri scriptoris PROVERB. XXI, 1. *Rivi aquarum cor Regis est, in manu Domini positum, quocunque lubet, flectit illud.*

b Legitur proverbialis hæc sententia ACTOR. IX, 5. σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν, *durum erit tibi, adversus stimulum calcitrare.* Stimulus ille Hebræis est מלמד (unde ipse bos אלוף) & דרבן. Conferuntur ejusmodi stimulo verba sapientum, quibus ad pietatem impellimur ECCLES. XII, 11. BOCHARTVS P. I. lib. II. cap. XXXIX.

c Magnus BOCHARTVS ex hoc ritu lucem accendit locis DEVT. XXV, 4. & 1. COR. IX, 9. Οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα *non capistrabis bovem triturantem*, ut a comedendis frugibus eum revoces. Ibidem cap. XL. Ex Xenophonte triturandi modum exponit RAPHELIVS ad locum Pauli citatum.

§. 31. Mercaturæ eadem fere, quæ pecuariæ & agriculturæ, est antiquitas. Necessaria enim fuit statim post auctum & sparsum per orbem hominum genus, quia non omnis fert omnia tellus, ut canit Ovidius. Primum Mercaturæ genus pecoris ac frugum fuit permutatio. Ἐωρίανθο ἀνθιδόντες βῶς, ait PAVSANIAS lib. III. cap. XII. Verbum πωλεῖν a πῶλος pullus, ut ὠνεῖσθαι ab ὄνος asinus ob pecoris permutationem dictum putatur, quemadmodum pecunia, qua postea usi fuerunt, a pecu originem traxit. [a]

§. 32. Mercaturæ tria genera apud Græcos olim fuerunt, φορτηγία illarum mercium, quæ jumentorum ope afferuntur, ναυκληρία earum, quæ navibus apportantur, & παράστασις denique illarum, quæ in ipso solo patrio nascuntur. [b]

§. 33. Præfuerunt Athenis Mercaturæ Ἐμπόρων ἐπιμεληταὶ curatores mercatorum, quibus accenseri merentur Ἀγορανόμοι, Μετρονόμοι aliique hujus generis. Vectigalia colligebant ex mercibus

a Verbum πρίασθαι emere ab Hebræo פרי fructus ortum videtur, ob antiquissima frugum mercimonia. Jacobus *partem agri centum agnis* במאה קשיטה *emisse* narratur CEN. XXXIII, 19. En pecoris mercatum!

b Uberius hoc discrimen persequitur Ill. SPANHEMIVS ad Julianum. p. 139.

cibus οἱ Τελῶναι ob sævitiam celebres.[a] His similes fere οἱ Συκοφάνται, qui ad magistratum clam detulerunt eos, qui ex Attica ficus exportare auderent, quod capitale erat.[b]

CAPVT V.

DE SERVIS.

§. 1.

POstquam de ingenuæ juventutis educatione breviter disseruimus, de servorum conditione pauca sunt addenda, quibus ad agriculturam & mercaturam usi fuerunt Græci, quas modo attigimus.

§. 2. Commune servorum in Græcia nomen fuit δοῦλος, apud Comicos sæpe occurrit vox οἰκέτης. Nec raro παῖδες vocantur servi,[c] raro

a Sævitiam & iniquitatem Publicanorum depingit Alexander MORVS in notis ad MATTH. XI, 12. ubi per βιασταὶ intelligi *publicanos* censet. Ideo gratulatur sibi Pharisæus, quod aliis similis non esset, qui ἅρπαγες erant, & ἄδικοι, *violenti* & *injusti* i. e. publicani. LVC. XVIII, 11.

b Hinc Συκοφάντης quemcunque *calumniatorem* significat, consentiente Scholiaste ARISTOPHANIS ad Plut. v. 31. & συκοφαντῆσαι idem est quod *calumniari* LVC. III, 14.

c Eodem modo usurpatur Latinorum *puer*, Hebræorum נער. Hoc sensu נערים *servi* junguntur לבחורים, quæ vox ut Græcorum νέος, & Latinorum juvenis *militem*

raro tamen σώματα.[a] Heri δέσποται appellantur.[b]

§. 3. Servorum dura & vilis in Græcia veteri fuit conditio, utpote qui vario modo a viris ingenuis distincti fuerunt, quibus non licuit aliquo nomine, quod ingenuis familiare esset, uti, sed a patria potius vel muneris sui ratione nomen sumere, quibus vetitum armis accingi, quorum capillus servili modo tonderi solebat, qui vestitu servili amicti,[c] a sacrorum denique quorundam (non omnium) communione abesse jussi fuerunt.[d]

§. 4. Mu-

litem sonat. JES. XL, 30. *fatigabuntur pueri* sive servi, *& fessi erunt junenes*, sive milites. Contra servi Dei viventis & milites spirituales novo semper induentur robore &c.

a Testes hujus significationis bene multos affert GATAKERVS de Stylo Novi Test. cap. X. An eundem significatum patiatur locus HEBR. X, 5. σῶμα κατηρτίσω μοι, alii judicent. Vide SCHLICHTERI Decimas sacras Observ. XXXI. p. 236.

b Distinguitur hoc nomen a nominibus τύραννος & ἐπισάτης, notante Callicratide apud GROTIVM ad LVC. V, 5. quo in loco Christus vocatur Ἐπισάτης, quo nomine olim salutabatur, qui ægrotis, luctatoribus & discipulis præerat.

c Servi *calceis, toga & annulo* caruerunt. Signum ergo melioris sortis fuit, cum filio prodigo concessum *pallium*, & *annulus* cum *calceis*. Ita enim a conditione servili transiit ad dignitatem & felicitatem filiorum, quod præclare observavit Ven. ELSNERVS ad LVC. XV, 22.

d Quemadmodum servi excludebantur a sacris, ita ad

§. 4. Munia servorum fuerunt varia, pro ingenio servorum, & Dominorum arbitrio. Ubi plures uni paruerunt Hero, distributæ inter eos fuerunt operæ, ut hic οἰκονόμος, ille γεωργὸς, iste δανειστὴς esset &c. [a] Omnium requiritur in Dominum fides, quam Græci εὔνοιαν nonnunquam vocant, ut commoda heri ex animo optent & promoveant. [b]

§. 5. Si

privilegia filiorum Dei pertinet interesse ecclesiæ sanctissimæ JEsu Christi, & quicunque hoc privilegio gaudet, is hoc facto servorum numero exemptus filiorum cœtui est adscriptus, GAL. III, 28. οὐκ ἔνι δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος, monente rursus eodem ELSNERO ad h. l. Legi etiam meretur dissertatio Ven. JKENII Philologi & Theologi solidissimi in COL. III, 11. quæ apparet in Bibliotheca Bremensi Class. V. p. 776.

a Laborum servilium indicem prolixum contexuit Laurentius PIGNORIVS in libro de servis. Vilissimum omnium ministerium fuit *calceos induere, exuere, portare.* En igitur humilem Johannis Baptistæ animum! profitentis, *se non dignum esse, qui Christi calceos portet.* MATTH. III, 11. qui locus explicatur ex veteri servorum conditione in Curis Criticis Joh. Christoph. WOLFII, Viri de re omni literaria optime meriti. Vide quæ monuimus capite III.

b Eandem εὔνοιαν a servis Dei exspectat Apostolus EPHES. VI, 7. μετ' εὐνοίας δουλεύοντες τῷ Θεῷ *fideliter servientes Deo*, ad quem locum de servorum εὐνοίᾳ disserit Rev. RAPHELIVS in annotationibus Xenophonteis.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0078 DFG

§. 5. Si modum acquirendi spectes, is varius fuit. Servorum enim alii fuerunt ὠνητοὶ, emti ære ac pretio, quos magno numero venales Athenis exposuerunt Thraces, meriti ob id nomen ἀνδραποδιστῶν, apud ARISTOPH. Plut. v. 520. Alii domi e servis nati vocantur οἰκοτραφεῖς Græcis, Latinis vernæ. [a] Alii denique bello capti victoribus servire cogebantur. [b]

§. 6. Servos ad tempus conductos, ut heris in publicum prodeuntibus adessent comites, de quibus THEOPHRASTVS in Ethicis Characteribus cap. XXIII. non moramur. [c] Reliqui perpetuo

a Servum οἰκοτραφῆ Hebræi appellant יליד בית JEREM. II, 14. & diu ante GEN. XVII, 13.

b Quoties igitur servi Dei dicimur, ROM. VI, 22. aliisque in locis, de triplici hoc acquirendi modo cogitare licet, qui per Christum *redemti*, ἄνωθεν *regeniti* & in triumpho gratiæ *victi* sumus. Cum primum *servituti peccati* & Satanæ valedicimus, deponitur *servile nomen*, abjiciuntur *vestes serviles*, opera tenebrarum, excutitur animo *timor servilis*, & quæ sunt alia hujusmodi. Contra *servum Dei* dici est vera libertate gaudere, omnibusque libertatis signis, *nomine filiorum Dei*, *vestitu candido*, *armis justitiæ* &c.

c Tales sunt οἱ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς ἀρνούμενοι *Dominum, qui pretio ipsos conduxerat, abnegantes*, qui spe mercedis inducti Christum sequuntur, cum publice non sine splendore apparet, quem rursus deserunt, quoties in afflictionibus celatur JEsu Christi gloria. 2. PETR. II, 1.

petuo servitio addicti stigmatibus sunt notati, quibus agnosci possent, si forte deserere herum & aufugere cuperent. Quin & fugitivi pœnæ loco stigmata in fronte vel manibus gerere sunt coacti, qui στιγματίαι & στολυγράμματοι literati in opprobrium appellati fuerunt. [a]

§. 7. Præterea servos immorigeros catenis, plagis & duris pistrini laboribus ad officium redire coëgerunt Domini. Catenas, quas πέδας ταχείας densa vincula appellat ARISTOPHANES

a Multiplex apud veteres fuit usus stigmatum. Nam stigmata fuerunt interdum signa *nobilitatis*, interdum *servitutis*. Et *milites* stigmatis notati leguntur, denique & *religionis* causa id sæpe factum novimus. Vide Clariss. ZORNII Bibliothecam p. 266. seqq. Stigmata respici APOCAL. XIII, 16. & XIV, 1. satis apertum est. Eodem spectare συνείδησιν κεκαυτηριωμένην *conscientiam servitutis & turpitudinis nota insignem, & horrendo quodam crimine maculatam*, judicat laudatus sæpe ELSNERVS, Vir Clarissimus. Admodum placet ejusdem erudita meditatio in locum GALAT. VI, 17. *Quod reliquum est, nemo molestias mihi creare audeat, ego enim stigmata Domini JEsu in corpore meo gero*, ubi stigmata Christi in corpore Pauli, adversa pro Christi honore tolerata, confert stigmatibus illis in æde Herculis Ægyptii inustis, quæ servos fugitivos ab omni pœnæ periculo immunes esse jusserunt. Ut enim hic Herculis cultui & servitio sese sacrantes hominum servituti exemti credebantur, ita servi JEsu Christi immunes sunt a jugo legis & hominum.

PHANES in Pace v. 451. ob oculos ponit ſervo OVIDIVS Amorum. lib. I. El. II. v. 41.

Adſpicis indicibus nexas per colla catenas?

Additæ ſæpe plagæ ope lori, apud eundem Comicum Veſp. v. 432. [a] Ubi teſtatur Scholiaſtes, ſervos fugitivos interdum rotæ alligatos & ad necem verberatos fuiſſe. [b]

§. 8. Singularem laudem meretur Thebanorum clementia, qui ſervos fugitivos per præconem reduci in urbem ſanxerunt, additis his verbis lenitatis & manſuetudinis pleniſſimis: Μήτ' ἐξάγειν θήβηθεν, μήτ' ἀφανίζειν, ἀλλ' ἀπάγοντα πάλιν ἀναγώζειν, neque abducere, neque perimere,

a Hanc fuſtigationem intelligi MATTH. XXIV, 51. ubi Dominus ſervum perfidum dicitur διχοτομεῖν, *verberibus ſecare ejus tergum*, cenſet HEVMANNVS ſub nomine Pacomii. An ejus generis Latinismi in codice ſacro occurrant, dubito. Simpliciſſimus ſenſus funditur quando *ſeparationem a ſervis fidelibus* per verbum διχοτομεῖν manifeſtari putabis. Hanc ſeparationem propoſuit dudum ante MALACHIAS cap. III, 18. Servilem fuſtigationem Paulo Apoſtolo accidiſſe ACT. XXII, 25. recte monet RAMIRESIVS in Pentecontarcho cap. XXXVII.

b Servilem hanc pœnam intelligi per τυμπανισμὸν HAMMONDVS exiſtimat ad HEBR. XI, 35. In eandem fere ſententiam deſcendere videtur CLERICVS ibidem, niſi quod in genere fuſtigationem ad mortem indicari hac voce arbitratur, cum quis *tympani in morem pulſatur*, etiamſi rota abſit. Vide & DOVGTAEVM in Analectis Parte II. p. 143.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0081 DFG

mere, sed reducere & servare servum fas esse. [a]

§. 9. Denique servos gravi crimine commisso in pistrinum ad durissimos labores ablegare irati consueverunt Domini. Verberibus cæsum te in pistrinum dedam, ait TERENTIVS Andr. Act. I. Sc. II. Et idem Act. II. Sc. I. Molendum usque in pistrino est, vapulandum, habendæ compedes. [b] Molentium oculi obtecti fuerunt, ne perpetuo circumeuntes vertigo occuparet. [c]

§. 10. Non

a Notabilem hunc Diodori Siculi locum debeo PALMERIO Exercit. in Opt. Auctores Gr. p. 128. Potest insignis hæc populi Thebani lenitas quodammodo conferri cum immensa Dei clementia, servos e sua domo refugos ad communionem suam per præcones Evangelii revocantis & reducentis 2. COR. V, 20. Sane servi homines sunt, ejusdemque nobiscum generis ac sanguinis participes, leniter ergo tractandi, ut tractari homines ab hominibus fas est. Hoc volunt Græci Philemonis versus, quos GROTIVS adfert ad LVC. VII, 2. ubi de servo dicitur, *qui hero insigniter charus fuit.*

b JES. XLVII, 2. Babylon jubetur *molam sumere, & farinam molere*, quibus verbis Propheta minatur, eam ad infimam & vilissimam servorum conditionem redactum iri. Confer etiam THREN. V, 13.

c Samsonis oculos, cum ad pistrinum damnaretur, non obvelarunt Philistæi, sed (heu immanem barbariem!) excæcarunt. JVDIC. XVI, 21. Consuli meretur Eruditissimus GOETZIVS in libro de pistrinis Veterum p. 209. & seqq.

§. 10. Non tamen molæ & pistrina facinorosos solum servos habebant, sed alios quoque sponte operam suam elocantes servos & ingenuos, viros & præcipue fœminas, quod patet ex multis scriptorum locis, imprimis HOMERO Odyss. VII. v. 103. & THEOPHRASTO Ethic. Charact. cap. V. [a] Molentium solamina cantilenæ fuerunt, quas μυλωθρὰς dixerunt, & ἐπιμυλίους ᾠδάς. ARISTOPHANES Nub. v. 2205. de illis loquitur, qui cantant inter pocula, ut mulier molens hordea. [b]

CAPVT

a In sacris literis sæpius *fœminarum* in pistrinis molentium quam virorum fit mentio. EXOD. II, 5. MATTH. XXIV, 41. & alibi.

b Has cantilenas intelligi ECCLES. XII, 4. ubi קוֹל הַטַּחֲנָה *vox molæ* memoratur, & JER. XXV, 10. censet GOETZIVS in libro citato pag. 379. seqq. Lapides molares Græci ὄνους vocarunt, eamque ob rem, quem MARCVS λίθον μυλικὸν cap. IX. 42. eum MATTHAEVS μύλον ὀνικὸν appellavit, cap. XVIII, 6. vide Clariss. WOLFII Curas.

CAPVT VI.

DE CONJVGIO.

§. 1.

ANte institutas leges conjugales promiscuæ in Græcia obtinuerunt libidines. Has compescuit pro virili Cecrops, impedire tamen non potuit, quo minus larga scortorum in Græcia seges remaneret & meretricum. Triplicis illæ generis fuerunt, primo ἀδρόμισθοι, quæ non nisi grandi mercede conductæ stupra admiserunt ut Thäis, Phryne & aliæ hujus ordinis, deinde περιπόλοι & δρομάδες paulo inferiores prioribus, denique χαμαιτύπαι & πέζαι, scorta vilissima & diobolaria. [a]

§. 2. Templum Veneris Corinthiacæ plus mille scorta aluisse fertur, quæ fœdæ mercedis decimas Deæ amoris persolverunt, ausæ etiam in summis Reipublicæ periculis solennia vota facere. [b] Nec exiguus meretricum numerus Athenis fuit, quibus repleta fuere templa, fora, porticus &c. quæ vias obsederunt publicas,

a Discrimen illud exponit Gisbertus CVPERVS Observat. lib. I. cap. XVI.

b In Catalogo vitiorum primi occurrunt πόρνοι deinde & μοιχοὶ, μαλακοὶ & ἀρσενοκοῖται 1. COR. VI, 9. quibus vitiis Corinthios imprimis pollutos fuisse v. 11. ttadit Apostolus. Multa quoque alia hujus rei vestigia in utraque ad Corinthios epistola apparent.

cas, THEOPHRASTO teste Eth. Char. cap. XXVIII. & agros [a]

§. 3. Illi tamen, quorum mentibus honestatis insedit amor, lascivia & libidine omni procul remota, summo in pretio habuerunt legitima conjugii vincula. Ἱερὸν γάμον sacrosancta matrimonii foedera passim prædicant Poëtæ. Publica etiam auctoritate contemtores conjugii mulctati perhibentur, ut Spartæ, ubi media hyeme nudi per forum ambulare, ludis abstinere, pugnos mulierum ad altaria protracti experiri jussi fuerunt. [b]

§. 4. Leges conjugales, quinam, & quibus jungi possent, definiverunt. Cives Atticos ducere peregrinas, nefas fuit. Si gradus sanguinis prohibitos scire cupis, permiserunt ὁμοπατρίους misceri leges Atticæ, sed ὁμομητρίους, eadem matre genitos, uterinos jungi vetuerunt. [c]

§. 5. Eæ-

a Thamar *juxta viam* sedisse legitur GENES. XXXVIII, 15. Ad fontes etiam consedisse scorta, ubi frequens hominum confluxus fuit, probat ZORNIVS in Bibliotheca Antiq. p. 208. conjicitque fœminam illam, quam fonti assidentem Christus invenit, meretricem forte fuisse. JOH. IV. 7. coll. 18. De agris scortorum sedibus GROTIVS ex Chrysippo differit ad MATTH. V. 27.

b Enarrat hanc μισογάμων pœnam POTTERVS Archæol. Gr. lib. IV. cap XI. Non sine ratione igitur τίμιον γάμον dixit Apostolus HEBR. XIII, 4.

c Ratio hujus legis, quam SOLON sanxit, in promtu est. Arctior enim inter ὁμομητρίους uterinos videtur copula, quam inter eos, qui eodem patre quidem, at non matre

§. 5. Eædem leges virgini orbæ, patris hæredi, quam ἐπίκληρον dixerunt, nubere genere proximum ſtatuerunt, quod ex TERENTII Phormione diſcimus. [a] Polygamia in jure Attico quam longiſſime abeſſe juſſa eſt. Conceſſum tamen fuit, διὰ τὸ λειπανδρεῖν ob exhauſtam bello juventutem, præter unam Civem, ducere domum Peregrinam, & ex ea liberos ſuſcipere. [b] Ita demum legitimum jungitur matrimonium, ſi leges maneant ſartæ tectæque, & conjux ita Viro ſociata, dicitur νόμῳ γεγαμένη ἀνδρὶ lege copulata, quæ verba ſunt AELIANI Var. Hiſt. lib. X. cap. II. [c]

§. 6. Ma-

matre eadem geniti ſunt. Sarah Abrahami uxor fuit & *ſoror*, ſed non ὁμομήτριος, quod ipſe affirmat GEN. XX, 12. לא בת אמי *non eſt filia matris meæ.* Cæterum legi huic Atticæ contrariam ſanxit LYCVRGVS, qui ſororem eodem patre procreatam duci vetuit, eadem matre natam jungi conceſſit. MVRETVS Var. Lect. lib. XV. cap. V.

a Conſpirat cum hoc inſtituto Attico *Jus Leviratus* apud Hebræos, quod obſervat Magnus GROTIVS ad MATTH. I, 16.

b Attici populi decretum ex Demoſthene allegat SELDENVS de Jure Naturæ & Gentium, lib. V. cap. VI. Aſſumtas ſobolis procreandæ gratia concubinas Græci vocant παλλακὰς, ex Hebræo פילגש deducto nomine. Exoſæ illæ fuerunt uxoribus, & probe mulctatæ poſt mariti obitum. Videatur Janus PARRHASIVS Epiſt. XXII. in GRVTERI Theſauro Tom. I. p. 750.

c Subjecti ergo legibus conjugalibus ſunt conjuges, & νόμος κυριεύει τὸ ἀνθρώπε, γυνὴ δέδεται νόμῳ, ut ait Apoſtolus ROM. VII, 1. 2. monente Ven. ELSNERO ad h. l.

§. 6. Matrimonium præceſſit deſponſatio, qua Pater filiam Marito ſeu ſponſo addixit, quod eſt ἐγγυᾶν, διδόναι & ἁρμόζειν.[a] Hic fidei pignus, annulum pronubum, vel aliud quid ſponſæ obtulit, quod Ἀρραβὼν Græcis dicitur,[b] quam vocem civitate donavit Latium. Ita enim PLAVTVS in Milite Act. IV. Sc. I. Hunc Arrhabonem amoris primum a me accipe.

§ 7. Contra ſponſo dotis ceſſit beneficium a Sponſa exſpectandum, tenue tamen ex lege Solonis, ne marito imperare auderet uxor bene dotata. Egenis ex ærario vel amicorum & cognatorum muneribus addita dos eſt.[c] Formoſis

E

a Paulus Apoſtolus ſe Corinthiorum eccleſiam velut Patrem Chriſto deſpondiſſe gloriatur. 2. COR. XI, 2. ἡρμοσάμην ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν, nempe τῷ χριστῷ, quam obſervationem jucundiſſimam Clariſſ. ELSNERO debeo. Malunt tamen alii ad paranymphos judæorum, quos שליחי קרושין dixerunt, hanc Phraſin referre. Lege, ſi vacat, Cel. WOLFII Curas in h. l.

b Vox Græca Ἀρραβὼν originis Hebrææ eſt. Nam ipſum ערבון ſenſu eodem gaudet GEN. XXXVIII, 18. Nec ignota in codice Novi Teſtamenti eſt vox Græca, qua deſignatur Spiritus Sanctus a Sponſo cœleſti Eccleſiæ in æterni amoris pignus certiſſimum datus. 2. COR. I, 22. EPH. I, 14.

c Legatur POTTERVS Archæol. Gr. lib. IV. cap. XI.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0087 DFG

mosis demta pars dotis adjecta est deformibus, ut opum splendor formam adjuvaret, cujus rei auctor est AELIANVS Var. Hist. lib. IV. c. 1. Lycurgus Spartanas virgines dotare maritos vetuit. [a]

§. 8. Perfectis rite sponsalibus sponsi munus fuit de domo sibi prospicere, ut post celebratas nuptias sponsam ducere domum liceret, quod est ἄγειν εἰς οἰκίαν. [b] Quam antiquus hic domiductionis ritus sit, ex HOMERO constat Odyss. III. v. 272. Quam solennis & lætus, ex comitatu Paranymphorum, [c] ex prælucentibus ma-

a Secula antiquissima ignorarunt plane dotatos a sponsis maritos. Contra datam sponsæ a sponso dotem fuisse, ex Homero & Pausania probat DOVGTAEVS Anal. Parte I. p. 139. Virgo a sponso large dotata nomen habuit *Alphesibœæ*, ἀπὸ τῦ ἀλφαίνειν τὰς βῶς, *quod boves in mariti ædibus invenit*. Eundem priscis Hebræis morem placuisse ex GEN. XXXIV, 12. EXOD. XXII, 16. 1 SAM. XVIII, 25. colligit DOVGTAEVS loco citato. Hanc ob causam *filiæ multæ divitias adducere* dici possunt, quod legitur PROVERB. XXXI, 29.

b Videtur hic ritus solennis erui posse ex verbis CANTICI cap. I, 4. *trahe me post te*, duc me in ædes tuas, & *curremus* ego & paranymphi cum reliquis comitibus.

c Qui sponsam curru vectam comitatur, πάροχος, qui euntem, χαμαίπτης, uterque νυμφαγωγὸς dicitur, quod ex Polluce profert in medium HOTMANNVS de Vet Rit. Nuptial. cap. XVI. Hebræi appellant שושבנין. JOH. III, 29. νυμφαγωγὸς vel παράνυμφος vocatur φίλος τῆ νυμφίω.

matrum virginumque facibus, [a] ex accinentibus denique tibiis ac citharis licet colligere. [b]

§. 9. Mactatis rite sacrificiis nuptialibus, quæ προγάμεια & πρόλεια vocantur, & implorato Deorum τελείων sive nuptialium, Veneris, Junonis, Dianæ &c. favore, [c] celebrata sunt ipsa nuptiarum solennia Gr. γάμος. [d] Apparatum

a Faces illæ dicuntur λαμπάδες νυμφικαὶ, quibus instructæ comparent Virgines sponsum exspectantes. MATTH. XXV, 1. quem locum illustrat pro more suo, id est, egregie Ven. ELSNERVS. In nuptiali Romanorum pompa faces quinque præluxisse ex Plutarcho observat ROA, male ergo Virgines quinque fatuæ numerum definitum augere & duplicare voluerunt. Vid. WOLFII Curæ in h. l.

b JOBI III, 6. noctem tenebricosam facibus nuptialibus opponi, adeoque simul cantica nuptialia in hoc loco indicari putat RAMIRESIVS in Pentecontarcho cap. XIV.

c Non sine ratione Roma vetus exemtum nuptiali victimæ *fel* pone aras posuit, referente Cœlio RHODIGINO lib. XXVIII. cap. XXI. qua re indicatum est, omnem iram a conjugio removendam esse, quod suadet Apostolus COL. III, 19. μὴ πικραίνεσθε αὐτὰς *ne ad iram provocetis illas* nempe conjuges.

d Γάμος proprie convivium nuptiale, sed præterea ipsas quoque nuptias seu conjugium, denique & stuprum significat, ut MATTH. XXIV, 37. 38. ubi γαμοῦντες non alii quam *scortantes* esse videntur. Vide Clariss. WOLFII Curas.

tum est pro viribus convivium, lautum satis, ubi suppetebant opes, non sine magno adjutorum & adjutricum numero, quod ex THEOPHRASTI Eth. Char. cap. XXIII. colligo. [a]

§. 10. Diem nuptias præcedentem Græci dixerunt προαύλια, diem ipsum nuptiarum αὐλια, quem in domo soceri transegit sponsus, diem denique nuptiis proximum ἐπαύλια, quem sponsa primum habuit in sponsi ædibus. [b]

§. 11. Interfuerunt nuptiis Amici & Cognati vestibus nuptialibus decorati. ARISTOPHANES γαμικὰς χλανίδας memorat, HOMERVS καλὰ ἔννυσθαι pulchra veste indui ob nuptias jubet, Odyss. VI. v. 28. [c] Iidem die nuptias proxime sequente neogamis munera miserunt ἀνακαλυπτήρια sive ἐωθινά. [d]

§. 12. Ipse

a Apud Hebræos non defuerunt διάκονοι, memorati MATTH. XXII, 13.

b Debeo hanc distinctionem nominum Græcorum HORMANNO, qui Eustathium & Pollucem sequutus est duces, cap. XIV.

c Vestes nuptiales in nuptiis Hebræorum summe necessariæ sunt habitæ jam Samsonis ævo JVDIC. XIV, 12. Clarissimus est locus MATTH. XXII, 11. ubi occurrit in convivio nuptiali homo οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου *non indutus nuptiali* Vestitu. Occurrunt ibidem tenebræ exteriores, nempe extra cœnaculum lampadum splendore illustratum.

d Hæc munera a revelando dicta sunt, quod virgines olim velata, conjuges retecta facie incesserunt. Mutata ergo

§. 12. Ipse ante alios sponsus habitu nuptiali & splendido indutus comparuit. Sponsam ut animo ita & vestitus elegantia conspirare decuit. [a] Nec defuerunt coronæ nuptiales, quibus & neogamorum tempora & ipsæ ædes superbiverunt. [b]

§. 13. Finito convivio deducti sunt in thalamum Neogami ad fores stante sponsi Amico, quem θυρωρὸν dixerunt, puellisque vesperi κοιμητικὰ, mane διεγερτικὰ canentibus. [c] Sponsam nisi probe ablutam ingredi thalamum nefas fuit, quam lotionem attingit ARISTOPHANES in Lysistrata v. 377. [d] Denique in thalamo zonam

ergo vitæ conditione positoque velamento virginei pudoris indice missa ἀνακαλυπτήρια munera revelatoria. De obvelato virginum vultu differit DOVGTAEVS ad GEN. XXIV, 65.

a Ornatus sponsæ aperte indicatur PSAL. XIX, 6. XLV, 14. JES. LXI, 10.

b Coronam nuptialem habes CANT. III, 11. *Prodite & videte filiæ Zion Regem Salomonem & coronam, qua ipsum ornavit Mater illius in die nuptiarum ejus & in die lætitiæ cordis ejus.* Hebræorum coronas nuptiales cum aliis confert SELDENVS in Uxore Hebraica lib. II. c. XV. De coronis nuptialibus in genere multa prodidit PASCHALIVS de Cor. lib. II. cap. XVI.

c Hæ cantilenæ proprio nomine dicuntur ἐπιθαλάμια, de quibus carminibus sponsi sponsæque laudes decantantibus vide NANNIVM Misc. lib. VII. cap. XIV. Tom. I. Thesauri Gruteriani p. 1324.

d Ecclesia JEsu Christi ob oculos ponitur sub emble-

nam sponsæ virgineam solvit sponsus. CALLIMACHVS in Jovem v. 21. [a]

§. 14. Uxorem in matrimonium acceptam dimittere vel levibus de causis licuit Athenis, quod est ἀποπέμπειν. Deprehensam in adulterio uxorem non licuit solum, sed & decuit, nisi maritus vellet ἀτιμίας, id est, infamiæ notam mereri. Dabatur autem libellus causam repu-

mate sponsæ, quam ipse Christus sanctificavit per Spiritum, & suo sanguine abluit ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον, μὴ ἔχουσαν σπίλον, ἢ ῥυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος, *ut eam haberet gloriosam* (ornatam instar sponsæ) *maculis & rugis carentem, & quæ sunt alia hujusmodi, sed sanctam & inculpatam.* EPHES. V, 26. 27. Veterem morem sponsam in nuptiis abluendi evidentissime in his verbis me inveniisse arbitror sequutus ducem Virum Clariss. Lambertum BOS in h. l. Eundem deprehendisse mihi videor in loco 2. COR. XI, 2. *Despondi vos uni Viro*, tanquam *virginem puram exhibiturus Christo.*

a Zona castitatis virgineæ emblema est, unde λύειν ζώνην *cingulum solvere* indicat rem Veneream, quam & aliis phrasibus satis castis & pudicis, ut συνελθεῖν, παίζειν, ποιεῖν, συνοικεῖν, ἅπτεσθαι, πεφάσειν, quibus & sacri scriptores in eadem re uti solent, indicant scriptores. Hoc sensu occurrit vox συνελθεῖν MATTH. I, 18. παίζειν 1. COR. X, 7. coll. EXOD. XXXII, 6. & GEN. XXIIX, 8. ποιεῖν 2. COR. VII, 11. συνοικεῖν 1. PETR. III, 7. ἅπτεσθαι 1. COR. VII, 1. utuntur etiam scriptores exteri vocabulis φιλότητος & χάριτος, ut Paulus voce ἐννοίας 1. COR. VII, 3.

repudii continens. [a] Uxor maritum dicitur ἀπολείπειν, cum eum deserit, & conjugii copulam abrumpit. [b]

§. 15. Antiquissima Adulterorum pœna fuit Lapidatio, ut videre licet ex HOMERI Il. III. v. 57. Athenis ditiores adulterii pœnam mulcta redemerunt, quam μοιχαγρίαν dicunt scriptores. Egeni adulteri fœda affecti fuerunt pœna, quam παρατιλμόν & ῥαφανίδωσιν appellant Comici. ARISTOPHANES in Pluto v. 169. ejus Scholiastes in Nubibus v. 1179. Gortinii lana coronarunt adulterum, ut pudore & ignominia eum perfunderent. AELIANVS V. H. lib. XII. cap. XIV. [c]

a POTTERVS Archæol. Gr. lib. IV. cap. XII. Adulterium causam legitimam repudii esse jubet sanctissimus Servator MATTH. V, 32. quæ lex licentiam Judæorum fine gravi causa uxores dimittentium cancellis legitimis circumscribit. Abusus iste patet ex MALACH. II, 16. Cœterum βιβλίον ἀποστασίου memoratum MATTH. V, 31. Judæi appellant גט שלוחין vel גט פטורין.

b Exstant hujus desertionis exempla MARCI X, 12. JOH. IV, 18. I. COR. VII, 27. vide Eruditiss. Viri Joh. Alb. FABRICII Bibliographiam Antiquarium cap. XX §. 7.

c Pœnam lapidationis Hebræis Adulteris intentat lex divina DEVT. XXII, 20. JOH. VIII, 5.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0093 DFG

§. 16. Primis seculis tanta apud Græcos aliasque gentes castitatis cura obtinuit, ut secundas etiam nuptias refugerint. Notatu dignissima sunt PAVSANIAE verba in Corinthiacis: πρότερον δὲ καθεστήκει ταῖς γυναιξὶν ἐπ' ἀνδρὶ ἀποθανόντι χηρεύειν, *olim constitutum fuit uxores marito mortuo manere viduas.* VALERIVS MAXIMVS multa matrimonia legitimæ intemperantiæ esse signum, QVINTILIANVS nubendi quandam impudicitiam censet. [a]

CAPVT

a Inveni hæc testimonia in Everardi FEITHII Antiquitatibus Homericis lib. II. cap. XV. Vix dubito, quin cum his conferri possit præceptum Apostolicum, quod Episcopos & Diaconos jubet esse μιᾶς γυναικὸς ἄνδρας *unius uxoris maritos*, non modo non polygamos, sed etiam in usu conjugii modicos. 1. TIM. III, 2. 12. Laudatur LVC. II, 36. Anna, quæ, marito post exactos septem conjugii annos defuncto, ad annum ætatis LXXXIV. in viduo voluit sola jacere thoro, ut canit Poëta. Confert Christianorum primi seculi, & Germanorum veterum instituta GROTIVS ad hunc locum.

CAPVT VII.

DE MILITIA.

§. 1.

CONtemplati hactenus hominem Græcum a nativitate ad virilem ætatem, ejusdemque alimenta, habitum, educationem, & nuptias, nunc eundem euntem in castra comitabimur, militantem pro patria, & insignia fortitudinis, (quam in Athenienfibus ARISTOPHANES Equit. v. 588. in Spartanis laudat ARRIANVS de Expeditione Alexandri M. lib. I. cap. I.) documenta edentem.

§. 2. Ætas, quam bello idoneam judicarunt Græci, media fuit inter annum ætatis XVIII. & LX. Intra hosce annorum Cancellos constituti Cives militiam sine infamiæ periculo detrectare non potuerunt in patriæ periculis. Exemti ergo & liberi a bellandi necessitate fuerunt servi, senes, [a] infamia notati & fœminæ. [b]

a Hinc facile patet ratio, ob quam milites νέοι vocantur, (qua de re supra capite V. dictum) & νεανίσκοι MARCI XIV, 51. *& prehendunt eum οἱ νεανίσκοι, milites.*

b Manu fœminea occidi Græcis δεινὸν θάνατον mors servilis & turpis est habita, teste CYPERO Observat. lib. I. cap. VIII. Hebræas mulieres uti armis virilibus lex vetuit DEVT. XXII, 5. *Non gerat arma vir mulier, nec vir vestiatur habitu muliebri.* Ita interpretantur hunc locum Judæorum magistri, eamque ob causam Jaëli malleum & clavum, non gladium placuisse ferunt. Vide Clariss. MILLII Diss. IX. p. 275. seqq.

§. 3. Inter militaria munia discrimen fecit ætatis conditio. Junioribus ea cura demandata per biennium fuit, ut agrum Atticum defenderent, in ætatis flore constitutis, ut bella externa gererent, senibus, ut patrias sedes & penates tuerentur. [a]

§. 4. Nomina militiæ dantes militari sacramento obstringi necesse fuit, & polliceri τοῖς στρατηγοῖς ἀκολουθεῖν, ὅποι ποτ' ἂν ἄγωσι, se Ducem suum secuturos, quocunque duxerit. [b] Neque id solum, sed & præterea μήτε ἱερὰ ὅπλα καταισχύνειν, μήτε τὴν τάξιν λείψειν, se nec armorum religionem offensuros, nec ordinem deserturos. [c]

§. 5. Interdum stigmatibus notatæ fuerunt militum manus, unde constaret, cujus Imperatoris, cujusve cohortis essent. Saltem Ducis nomen adhæsit militibus, ut Iphicratenses

a Accurate hæc exponit POTTERVS Archæol. Græc. lib. III cap. II.

b Ex Lipsio hanc formulam excerpsit, similemque ex 2. SAM. XV, 21. (*Per vitam Dei & Regis juro, me cum Rege futurum & in vita & in morte*) attulit Jacobus LYDIVS de Juramento cap. I. Placet notata ab eodem militum spiritualium fides ex APOCAL. XIV. 4. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ, ὅπου ἂν ὑπάγῃ. *Hi sunt Agnum* (Christum Ducem) *sequentes, quocunque duxerit.*

c Officia fidelium militum ex Xenophonte percenset Rev. RAPHELIVS ad 1. TIM. I. 18. quæ officia ad militum spiritualium munia transferri facile possunt.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0096 DFG

ſes dictos fuiſſe Iphicratis milites tradit CORNELIVS NEPOS in ejus vita. Vides ergo, quid ſibi velint verba SENECAE Epiſt. XXXV. Non me cuiquam mancipavi, nullius nomen fero. [a]

§. 6. Principio ſine ſtipendio publico propriis ſumtibus militatum fuit. Mercenariam militiam Athenis inſtituit Pericles favorem vulgi meriturus. [b] Et peditum quidem ſtipendium diurnum fuit quatuor obolorum, unde τετρωβολίζειν idem eſt, quod ſtipendia mereri in caſtris. Illi tamen, quorum magna præ reliquis

a De ſtigmatibus ſervorum pauca in medium profert LYDIVS de Re Militari lib. I. cap. VI. qui locum inſignem Prophetæ confert JES. XLIV, 5. *Hic dicet, Jehovæ ſum, & ille vocabitur nomine Jacobi, & iſte ſcribet in manu ſuo Domino* ſc. ſum, *& nomine Iſraelis appellabitur.*

b Jam Pauli Apoſtoli tempore præter mercenariam non alia inventa militia fuit. Hoc volunt illius verba 1. COR. IX. 7. τίς στρατεύεται ἰδίοις ὀψωνίοις ποτέ; *quis propriis ſumtibus bella facit?* Ὀψώνιον ſtipendium militare ſignificat, quoniam præter mercedem Sal (unde ſalarium) frumentum & ſalſamenta militibus diſtributa fuerunt, quæ Græcis dicuntur ὀψώνια. Per ſynechdochen ſpeciei pro genere quævis merces exprimitur vocabulo *obſonii.* Τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, θάνατος. *Merces peccati mors eſt*, ait Apoſtolus ROM. VI, 23. ubi notabilis eſt antitheſis inter ὀψώνιον & χάρισμα. Peccato debetur merces ὀψώνιον, ſed pietatis præmium eſt gratuitum χάρις vita æterna. Auctor hujus obſervationis eſt GATACKERVS in Cinno lib. I. cap. VIII.

liquis merita fuerunt, duplex ſtipendium acceperunt, dicti ob id διμοιρίται duplicarii. [a]

§. 7. Militum Græcorum alii equites fuerunt, alii pedites. Hi rurſus triplicis generis fuerunt, vel ψιλοὶ velites & levis armaturæ milites, qui ſpiculis, ſagittis, lapidibusque funda emiſſis hoſtem petierunt, vel πελτασταὶ, peltis ſive clypeis minoribus & lanceis inſtructi, vel denique ὁπλῖται, milites gravis armaturæ, clypeis, haſtis, gladio & thorace muniti, robur totius Exercitus, & honoratiores reliquis. [b]

§. 8. Equi-

a CVPERVS Obſervat. lib. II. cap. XVII. & Lambertus BOS ad I. TIM. V. 17. qui διπλῆς τιμῆς, qua digni habentur fidi presbyteri, cum *duplici* fortium virorum *mercede* ſcite confert.

b Ὅπλα ut Lat. *arma* ſenſu ſtrictiore *ſcutum & gladium* ſignificat, oppoſita *telis & haſtis*, notante CVPERO Obſ. lib. I. cap. VII. Recte ergo οἱ Ὁπλῖται diſtinguuntur a ψιλοῖς & πελτασταῖς, qui *telis & haſtis* pugnarunt, cum illi *gladiis* hoſtem offenderint, & *clypeis* ſeſe defenderint. Similis oppoſitio obſervari poteſt EPHES. VI. 13. ſeqq. ubi ſpiritualibus Chriſti militibus gravia tribuuntur arma *ſcutum, gladius, thorax &c.* quæ uno nomine πανοπλίαν vocat Apoſtolus, cum Satanæ (ut ψιλῷ levis armaturæ militi) dentur ſola levia arma *βέλη πεπυρωμένα tela ignea*, utpote non audenti cominus congredi. Panopliam cum gravi armatura congruere oſtendit Lambertus BOS ad locum Pauli citatum.

§. 8. Equites olim curribus sunt vecti non equis, quod bella ostendunt Homerica. Juncti fuerunt curribus vel bini equi, (quibus interdum additus fuit tertius liber & ferens habenas σειραφόρος) vel quaterni. Cuique currui præter aurigam insedit miles παραιβάτης, unde ipse currus dictus δίφρος, quasi δίφορος ferens duos. Currus Troicus ille fuit, cujus sessor, cum rei necessitas id exigeret, & pedes pugnavit. [a]

§. 9. Currus Ducum bellici multa arte facti, auroque & argento ornati apparent in HOMERO Il. X. v. 438. Tremendus contra fuit adspectus curruum δρεπανηφόρων, ferreis falcibus quaquaversum munitorum, ut magna vi in hostes immissi ordines turbarent, & obvios quosque vel dissecarent vel prosternerent. Formam & usum illorum describit CVRTIVS lib. IV. cap. XII. & XV. [b]

§. 10. La-

a In sacris annalibus Ægyptii & Cananæi currus bellicos magno numero in prælium eduxisse feruntur. Hinc Græci curruum in bello usum didicisse videntur. MENOCHIVS de Republ. Hebr. lib. VI. cap. XI. §. 8. De bigis & quadrigis, & quæ huc spectant, disserit POTTERVS Archæol. Græc. lib. III. cap. III.

b Hos intellige, quoties *currus ferreos* memorant sacri Scriptores. Jos. XVII, 16. JVD. I, 19. IV, 3. 13. & alibi. Eosdem laudari PSALMO LXVIII, 18. & Deo ipsi tribui putat AINSWORTHVS vocem שׁנאן a שׁנן ab *acuendo* deducens, & acuminatos curruum *dentes* intelligens. Videatur Jac. LYDIVS de Re militari lib. III. cap. X. & SCHEFFERVS de Re vehiculari Veterum lib. II. cap. XV.

§. 10. Lapithæ populus Theſſaliæ primi equis inſediſſe creduntur, unde Centauros ex equina & humana forma compoſitos fabulæ jactant. Theſſaliam enim optimos belloque aptiſſimos equos nutrire, refert HERODOTVS lib. VII. cap. CXCVI. Ex Theſſalia in Græciam perveneruntequites, quorum exiguus primo Athenis numerus fuit, auctus deinde ad MCC. Secundum illi dignitatis gradum Athenis & Spartæ tenuerunt.

§. 11. Equitum varia fuerunt nomina ab armorum varietate, vel pugnandi modo, vel ornamentis equorum deſumta. Armaturæ genus nomen dedit τοῖς κοντοφόροις, δοξατοφόροις, ἱπποτοξόταις &c. Modus pugnandi nomen impoſuit τοῖς ἀμφίπποις, quibus bini equi ſingulis fuerunt, ut ex uno tranſilire in alterum poſſent.

§. 12. Ab ornatu denominati fuerunt κατάφρακτοι, equi ephippio & phaleris inſtructi. Antequam modus equos frenis & lupatis domandi inventus fuit, ſola virga regi eos neceſſe erat. Caruerunt quoque ephippiis nuda terga præbentes ſeſſoribus, donec ferarum pellibus tegi cœpti ſunt, ut equus ille apud VIRGILIVM Æn. lib. III. v. 552. quem fulva leonis pellis obit totum.

§. 13. Stapedum nulla occurrit mentio apud Græcos veteris ævi ſcriptores. Diſcebant ſaltu petere equorum terga milites, & ut minimo negotio id fieret, lanceis adjuvare ſaltum conſueverunt. Interdum erecti in via fuerunt lapides, qui-

quibus uti equos conscensuri Equites potuerunt. Denique inventi fuerunt equi adeo dociles, ut sponte sua inclinare terga & accipere sessorem didicerint. [a]

§. 14. Græcorum militum vestes rubræ fuerunt, vel saltem puniceæ sanguinis colori non multum dissimiles. Colligere id licet ex PLVTARCHO, qui in Philopœmene narrat milites in theatrum venisse indutos φοινικοῖς ὑποδύταις tunicis puniceis. [b]

CAPVT

a Diligenter de hac materia commentatur POTTERVS l. c. cui ea, quæ breviter hic monui, debeo.

b Clariss. ZORNIVS in Bibliotheca Antiquario-Exegetica pap. 1116. allegat loca NAHVM. II, 4. APOC. IX, 17. XIX, 13. Romanorum Imperatores solos paludamento *coccineo*, milites vero *albis* sagis vestitos fuisse probat Jac. LYDIVS, notatque APOC. XIX, 13. 14. Christum Imperatorem *sanguinea*, fideles contra *albis* vestibus indutos conspici. De Re Militari lib. III. c. II. Nempe Christus sanctissimus nostra peccata suo sanguine expiavit. Hinc ipse sanguineus, populus Christi autem candidi apparent. Paludamentum Coccineum Romani cujusdam Ducis Christo injectum MATTH. XXVII, 28. arbitratur CASAVBONVS Exercit. XVI. adversus Baronium, §. 73.

CAPVT VIII.

DE ARMIS.

§. 1.

ARma quasi vestes sunt militum, [a] imo vestibus digniora & ipsa corporis membra, ut inquit CICERO. Veteres Græciæ incolæ nunquam sine armis in publicum prodierunt. [b] De armis ergo militum Græcorum nunc dicendum.

§. 2. Arma duplicis sunt generis, alia defendunt, ut clypeus & thorax, alia offendunt, ut gladius & hasta. Illa majori curæ fuerunt Græcis, hæc minori. Clypeum abjicere hostive cedere summum fuit dedecus, quod ex ARISTOPHANE constat in Vespis v. 23. [c]

§. 3. In

a Ut Hebr. כלים, ita Græc. ὅπλα & *arma* & *vestes* notant. Ergo ROM. XIII, 12. ὅπλα φωτὸς *vestes candidæ*, & *diurnæ* forte dicuntur.

b Arma sunt velut *membra corporis* & milites arma membrorum loco habuerunt, contra Christiani *membra loco armorum justitiæ*. ROM. VI, 13.

c Hæc causa est, ob quam præcipit Apostolus ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβεῖν τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, *præter omnia & supra omnia sumere clypeum fidei*. Etsi reliquis armis videris instructus, dici tamen non potes habere πανοπλίαν, si scuto careas. Falluntur, qui aggredi hostes conantur, ubi nondum didicerunt defendere se ab hostium impetu. Turpe est, clypeo carere in militia spirituali. EPHES. VI, 11.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0102 DFG

§. 3. In exponenda armorum, quæ ad defensionem pertinent, ratione naturalem sequemur ordinem a capite initium sumentes. Occurrit ergo primo Galea Gr. περικεφάλαια a circumdando capite denominata. [a] Galeæ enim munus fuit caput ab ictu gladii hostilis vel telorum jactu immunem præstare. [b]

§. 4. Materia olim pellicea fuit, cum pellibus animalium ita tegerentur Heroes, ut caput capiti responderet. Hoc modo amictum Aresten producit VIRGILIVS Æn. lib. V. 36. [c] Hinc galeæ nomen ταυρείη, cum ex pelle taurina consuta fuit, αἰγείη, cum ex caprina &c. Sæpe etiam ex ære lucido conflatæ fuerunt galeæ, ut apud HOMERVM Il. X. v. 30. Nam ærea fuerunt

a Ultimo tamen loco inter arma defendentia Galeam collocat Apostolus EPHES. VI, 17. quod eam milites reliquis armis jam indutis *ultimam* addere consueverunt. Vide Bibliothecam Bremensem Class. III. p. 242.

b *Galea salutis* appellatur ad EPHESIOS l. c. quod salvos nos præstat. Spem Christianam intelligi putat HAMMONDVS, quæ non confundit.

c Quod pelles animalium olim loco vestium fuerint, supra dictum capite III. adde tum observatis locum HEBR. XI, 37. περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, *Ambularunt ovinis & caprinis pellibus amicti*, quem docte exponit ex Antiquitate Ven. ELSNERVS.

runt arma ante inventum ferrum, quod docet HESIODVS Ἐργ. καὶ Ἡμ. v. 149. [a]

§. 5. Formam galeæ satis perspicue exhibent scriptores. In parte illius anteriore fuit ostium quoddam, ut prospectare libere liceret, Græcis Ἐπωφθάλμιος. [b] Lorum, quo alligarunt firmiter capiti galeam, Græcis appellatur Ὀχεύς. Denique ornamenti loco apici imposuerunt cristam ex pennis avium vel pilis equinis confectam, Gr. λόφος. [c]

§. 6. A capite ad pectus descendentes Thoracem offendimus muniendo pectori destinatum. Materia illius vel coriacea fuit, (unde Latinorum Lorica a loro nomen accepit,) vel ærea. [d] Corium duplicatum vel triplicatum sæpe

a Eandem materiam fuisse galeis Hebræorum apparet ex I. SAM. XVII, 5.

b Ostiolum hoc pervalit lapis Davidis manu in Goliathum emissus, qui gigantem hunc prostravit, monente BOCHARTO, Hieroz. Parte I. lib. II. p. 460.

c Cristam galeæ alio nomine κέρας vocari, auctor est Suidas. Et VIRGILIVS Æn. lib. XII. v. 89. *Cornua cristæ* appellat. Pyrrhus *cornua* cristæ loco galeæ imposuit, narrante PLVTARCHO in eodem. Ob has rationes κέρας σωτηρίας LVC. I, 69. videtur idem esse cum *galea salutis* JES. LIX, 17. & EPHES. VI, 17. memorata.

d Æs lucidum & probe politum igneum refert colorem. Vides ergo πυρίνας θώρακας esse *æreos, probe politos & fulgidos.* APOC. IX, 17.

ſæpe fuit. Sæpe etiam laminæ æreæ corio adfixæ totum texerunt thoracem, ut apud VIRGIL. Æn. lib. XI. v, 487.

§. 7. Duæ fuerunt præcipuæ Græci Thoracis partes, quarum altera ventriculum texit, altera dorſum. Has partes vocant πτέρυγας, id eſt, alas. Γύαλα medium tenuerunt inter partem utramque. Ἡμιθώρηξ lorica dimidia dicitur, ubi pars altera, quæ dorſum tegit, abeſt. Hujusmodi loricis ſæpe uſi fuerunt in bello Græci, ne milites fugæ fiderent munitis lorica ipſorum tergis. [a]

§. 8. Thoracem & veſtes Cingulum coercuit & continuit, Gr. ζωστὴρ & ζώνη, unde ζώνυσθαι idem Græcis eſt apud HOMERVM Il. XI. v. 15. quod Latinis accingi armis apud VIRGI-

a POTTERVS Archæol. Gr. lib. III. cap. IV. Quæritur, quis ſit *Thorax juſtitiæ*, quem Paulus commendat EPH. VI, 14. *Vitæ juſtitiam* & ſanctitatem intelligit HAMMONDVS, quæ firmiſſimi muniminis inſtar eſt. Sed proxime & proprie videtur intelligenda *Chriſti juſtitia* per fidem accepta. Quem enim hoc loco *thoracem juſtitiæ* nominat Apoſtolus, eundem *thoracem fidei* appellat I. THESS. V, 8. Fateor, clypeum fidei ad Chriſtum eſſe referendum, verum, quid obſtat, quo minus Chriſtus ob varia, quæ exhibet, bona varia ſub imagine latere poſſit. Cum caput, id eſt, rationem defendit ab erroribus, ratiociniis carnis &c. *galeæ* dicitur, cum cor ſpiritualis vitæ fontem liberat ab impuritate, *thorax* vocatur, unde patet juſtitiam vitæ a Chriſti juſtitia ſeparari nullo modo poſſe.

LIVM Æn. II. v. 671. Quoniam autem a cingulo communi parum differt cingulum militare, lectorem ad Caput III. remittimus. [a]

§. 9. Pedes Ocreis æreis ferreisve munire Milites Græci debuerunt, quas κνημιδας dicunt. Fibulæ, quibus junxerunt ocrearum latera, non raro argenteæ fuerunt. Insigne ornamentum ex ocreis Græcorum exercitui accessisse necesse est, cum HOMERVS toties hinc laudis materiam petierit, & εὐκνημιδας Ἀχαιους celebraverit. Pulchras ocreas & fibulas argenteas conjungit. Il. XI. v. 17. [b]

§. 10. Armorum defendentium agmen claudat Clypeus, cujus diversa fuerunt nomina diversam clypeorum formam exprimentia. Ἀσπὶς vi nominis formam serpentis in orbem convoluti habuit. Θυρεὸς ad figuram januæ oblongam accessit ipsius nominis indicio. πέλτη lunæ

a In armorum spiritualium Catalogo & cingulum reperitur EPHES. VI, 14. Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, *State succincti lumbos in veritate.* Veritas Evangelica una omnia arma continet, si ea absit, dissolvuntur & irrita sunt omnia. Nisi Deum Patrem, & quem misit Christum cognoveris, nulla datur salus.

b Ocreas hasce quidam indicari EPHES. VI, 15. existimant, neque sine veritatis specie, cum de armatura militum loquatur Apostolus. Aliam verborum Apostoli significationem dedimus supra Cap. III. Sect. III.

lunæ dimidiatæ figuram retulit, unde lunatas peltas laudat VIRGILIVS. [a]

§. 11. Clypei materia fuit vel viminea, vel ex ligno leviſſimo, vel ex pellibus ſæpius complicatis, [b] addita lamina ærea externam ſuperficiem tegente. Hic clypei orbis fuit Gr. Ἄντυξ, Ἴτυς vel κύκλος. In medio illius fuit Umbo Gr. ὄμφαλος, æs prominens, acuminatum ſæpe, ut hoſti removendo inſervire poſſet. Tenendo firmiter clypeo accommodatum fuit lorum Gr. Τελαμὼν inſertum annulo, quem Græci vocant πόρπακα. [c]

§. 12. Præcipuus Clypei uſus fuit corpus tegere, eumque in finem tantæ altitudinis fuerunt οἱ Θυρεοί, ut latere miles ſub illius tegmine

a Πέλτη Græcorum videtur nomen traxiſſe ex Hebræo פלט *eripere*, quod corpus periculo telorum & haſtæ eripit, ut Latinorum Cetra a סתר *latere*, quod licet deliteſcere poſt clypeum. Milites Davidis Cerethæos & Pelethæos fuiſſe Cetris & Peltis munitos conjicit Fortunatus SCHACHVS a FABRICIO citatus in Bibliogr. Ant. cap. XVIII. §. 12.

b Quoniam partem interiorem clypei complicatæ *pelles* confecerunt, ſcutum a σκύτος *pellis* denominatum putant Grammatici.

c Machinæ illæ, quas Græci κιλλίβαντας vocant, quibus clypeos bello finito impoſuerunt, deſcriptæ a Scholiaſte ARISTOPHANIS Acharnan. v. 1114. ad clypeum ipſum proprie referri non poſſunt.

posset solo capite altior. [a] Deinde & virorum fortium ornamenta fuerunt scuta, ornata nempe rerum in bello gestarum imaginibus, [b] animalium, Gorgonis, solis & lunæ figuris. [c]

§. 13. Nec insuetum plane fuit dormire in clypeis vel sub clypeis, quod videre licet in PLAVTI Bach. v. 39. Illi certe, quos in prœlio fortiter vita functos æternus urgebat sopor, in scutis jacentes domum relati leguntur. Ideo Mater

a Scutum a סכך a *tegendo* dictum, ut clypeus a καλύπτω.

b Vide VIRGILII Æneida lib. VIII. v. 626. *Parma inglorius alba* eidem ille est, qui nullis fortitudinis speciminibus innotuit. Hinc Clypeum a γλύφω *sculpo* dictum, multi putant. Hinc Armorum origo deducenda, quæ familiæ bello claræ insignia fuerunt. Nescio an pingere in clypeis fortia facta idem sit, quod *ungere clypeos*, quæ phrasis invenitur JES. XXI, 4. Forte unctio hæc ad *decus & fulgorem* clypeorum pertinuit, quod ex ARISTOPHANE colligi posse videtur Acharn. v. 1120. Quamvis de *Oleo sacro* hic cogitare liceat, quod singularem vim addere clypeis credebatur, ad corpus muniendum & hostes propulsandos. Vide Bibl. Brem. Class. VIII. p. 765.

c Cum solis imagines in scutis depictæ sese offerunt, incidit mihi in mentem locus notabilis PSALMI LXXXIV, 12. ubi *sol & scutum* conjunguntur. Potuit etiam scutum soli addi, quod lunæ plenæ speciem parma, dimidiatæ pelta formam gessit. Solem & lunam a Cananæis divino honore fuisse affectos constat.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0108 DFG

Mater Lacæna, filio præcepit: ἢ τὰν, ἢ ἐπὶ τᾶν, aut hunc clypeum cum laude refer, aut in hoc defunctus recumbe. Denique adhærentibus clypeo tintinnabulis hostem nonnunquam terruerunt, vel hastis scuta verberantes, quod refert CALLIMACHVS in hymno in Del. v. 136. [a]

§. 14. Nunc ad Arma illa pergimus, quæ hosti prosternendo apta sunt, quorum præcipua olim fuerunt Hasta, Gladius & Sagittæ. Hasta tribus absolvitur partibus, primo Ligno, deinde cuspide, denique ære aliquo hastæ inferiori adfixo, cujus ope terræ infigi hasta potuit, σαυρωτῆρα vocat HOMERVS Il. X. 153.

§. 15. Inniti etiam Hastæ potuerunt milites fessi, quod faciunt milites Homerici Il. XXII. v. 225. [b] Infixæ enim humo firmamenti loco esse videntur. Finito bello ad Columnas inclinatæ steterunt hastæ, vel adnixæ, ut loquitur

a Ex his, quæ de clypeorum usu monuimus, facile licet colligere, cur filius Dei vocetur Clypeus, ut GENES. XV, 1. *Ego sum clypeus tibi, & merces Tua maxima*, & PSALMO LXXXIV, 12. *Jehobah sol & clypeus est.* Et *fides* in Christum clypeo confertur EPHES. VI, 16. & *veritas* de Messia venturo, PSALMO XCI, 4. Christus enim tutatur, ornat, illo nitimur, in illo repositi quiescimus in morte ipsa, ille nobis prodest, dum nocet hostibus, nos solatur, dum illos terret &c.

b *Arundo illa, quæ, si quis ei inniti velit, manum perforat*, memorata JES. XXXVI, 6. videtur huc referri posse, cum de auxilio bellico sermo sit.

VIRGILIVS Æn. lib. XII. v. 92. Interdum in vaginis, quas δυροδόκας dicit HOMERVS Odyss. I. v. 329. reconditas custodiverunt. [a]

§. 16. Gladii varia genera fuerunt. Communis Ensis dicitur ξίφος, Ensis falcatus Græcis est κοπὶς & κυησις. Ensis brevior vocatur μάχαιρα, ἀκινάκη, παραμήριον, παραξιφίδιον, ἐγχειρίδιον. [b]

§. 17. Vagina, quæ gladium tegit, κολεὸς dicitur Græcis. Ferendo gladio destinatus fuit Baltheus ab humero demissus, ut videre est apud HOMERVM Il. II. v. 45. & aliis in locis latis obviis. [c] Denique & illud notatu dignissi-

a Hastas deponere pacis, hastas projicere in terram hostilem belli signum fuit Romanis. Idem manifestare voluit Josua, cum hastam extendit versus urbem hostium JOS. VIII, 18.

b Verbum Dei, quo Spiritus S. utitur ad vulnerandam conscientiam & distinguendam gratiam a natura, vocatur ἡ Μάχαιρα τῦ πνεύματος EPHES. VI, 17. Idem dicitur Μάχαιρα δίστομος *gladius anceps*, qui Græcis familiaris & gratus fuit. HEBR. IV, 12. Apparet in ore Christi hic gladius APOC. I, 16. quia in ultimis diebus ipse filius loquitur HEBR. I, 1. 2.

c Latus sinistrum occupavit Ensis, raro dextrum. Ehud *dextro lateri* gladium accinxit JVD. III, 16. vide, quæ de hoc more notavit LAMPIVS ad Psalmum XLV. Exerc. V. §. 9.

gnissimum videtur, quod gladiis nobilitatis notas inscripserunt veteres. [a]

§. 18. Sagittæ vel tela, Græcis βέλη & ὀϊστοί, ex arundine vel ligno leviori confectæ & ferrea cuspide munitæ fuerunt. Præ aliis materiam Telis præbuit Arundo Cnossia vel Cretensis. Fuisse olim, qui tela veneno armarent, ex VIRGILIO constat Æn. lib. IX. v. 771. [b]

§. 19. Jacula emiserunt manu, Sagittas Arcu, cujus extremis partibus, κορώνας appellant Græci, alligati fuerunt Nervi, Gr. Νεῦρα. Arcus ipse variam formam habuit, vel Græcorum C, vel Latinorum S referentem. Κορῶναι sive

a Hinc *decus & gloria* junguntur *gladio* PSAL. XLV, 4. quem locum illustrat idem LAMPIVS §. 7. & Vitringam, Perizonium aliosque, qui in gladiis nobilitatis characteres observarunt, producit.

b *Sagittas venenatas* per βέλη πεπυρωμένα intelligendas EPHES. VI, 16. censet Hammondus, ut serpentes *igneï* appellati sunt, qui veneno sanguinem incendunt. Eadem fere summi BOCHARTI sententia est in Hieroz. lib. III. cap. VI. Dissentit Vir Doctissimus Jacobus ELSNERVS, cum βέλη πυρφόρα *sagittas igne candentes* ex militia Veteri arcessit, quas coriis aceto maceratis exstinguere licuit, quod est σβέσαι πεπυρωμένα βέλη, quæ verba sunt Apostoli. Et certe usus telorum ignitorum vel ex PSALMO VII, 14. elucet. Possunt etiam intelligi Sagittæ *acutissimæ* per Hebraismum, cum Hebræum להב *& flammam & gladii aciem* animo offerat. JVD. III, 22. I. SAM. XVII, 7. Exstinguuntur hæc tela, cum acies frangitur, ut incassum emissa in terram cadant, excepta nempe scuto fidei.

extremitates arcus sæpe in auratæ fuerunt, unde arcus aureus dicitur apud VIRGILIVM Æneid. lib. II. v. 652. Ipse Apollo, qui sagittandi artem invenisse creditur, Ἀργυρότοξος salutatur a Poëtis. [a]

§. 20. Denique referri in numerum armorum possunt Machinæ illæ, quibus oppugnare urbem licet, ut κριὸς aries, χελώνη testudo, πύργοι turres &c. Quamvis Græcia raro usa his fuerit oppugnationibus inimica, & lites vel prœlio vel monomachia dirimens. [b]

CAPVT

a Celebres præ aliis sunt Arcus Scythici, quos depingit SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Dian. v. 9. Ipsi Scythæ a *sagittandi peritia* nomen adepti videntur. Laudantur quoque Amazones, quæ dextram sibi mammam adussisse finguntur, ut felicius arcum tractarent. Verum hæc fabula ex falsa origine nominis ab ἀ *priv.* & μαζὸς *mamma* orta est, cum potius a robore denominatæ fuerint heroinæ, sc. ex אמן *robustus fuit.*

b Mosis jam tempore ejusmodi machinas in usu fuisse colligunt ex DEVT. XX, 20. Equum Trojanum machinam bellicam fuisse verosimile est. 2. COR. X, 4. 5. per ὀχυρώματα & ὑψώματα *machinas bellicas* intelligi eo certius est, quo evidentius est verbum καθαιρεῖν, quod urbium & regionum *devastationem* indicat, quod observat ELSNERVS ad h. l.

CAPVT IX.
DE CASTRIS.

§. 1.

POstquam Militiam in genere & Arma militaria consideravimus, nunc ordines Militares, Ducum nomina & officia, signa militaria, & quæ in castris occurrunt alia notatu digna, breviter, quantum licet, exponemus.

§. 2. Olim Regum fuit officium in bello Exercitui præire, & Castris præesse, quod veteris ævi monumenta abunde confirmant. At postquam abrogata dignitate Regia imperium penes populum Atticum esse cœpit, creati sunt pro numero tribuum Decem Prætores, quos Στρατηγὲς vocant, quorum plures bello per vices præerant, dicti οἱ ἐπὶ τῶν ὅπλων, reliqui in urbe manentes appellati οἱ ἐπὶ τῆς διοικησεως. [a] Non alii tamen ad hanc dignitatem admissi, præter illos, quibus legitimi erant liberi, & agri nemini oppignorati, qui fidei obsides esse possent. Sparta Regem habuit, qui præter titulum & rei militaris curam nullis Regiæ dignitatis signis ornatus fuit. Habuit & Respubl. eadem βάγον quendam, militiæ omni præfectum. [b]

§. 3. Stra-

a Strategis & rempubl. commissam fuisse probat Antonius VAN DALE in Dissertatione V. ad Marmora, cap. III. Ergo Στρατηγὸς Græcis quemque præfectum notat, & ὁ Στρατηγὸς τῆ Ἱερᾶ non militare officium, sed sacrum indicat. LVC. XXII, 4. 52.

b Hæc vox videtur originem dedisse titulo *Beg*, quo hodie Turcarum Præfecti gaudent.

§. 3. Strategi in bello munus fuit, cum prœlium inſtabat, ad fortitudinem excitare milites additis & minis & promiſſionibus, quod duces Homericos obſervaſſe legimus, Il. XV. v. 348. [a] Nota eſt Tyrtæi Poëtæ claudi milites carminibus ſuis incendentis & victoriam referentis hiſtoria, quam Jvstinvs narrat lib. II. cap. V. Strategis proximi fuerunt οἱ ταξίαρχοι, quibus id negotii datum, ut aciem ſive τάξιν [b] inſtruerent, caſtra, itinera, præmia & pœnas militum curarent.

§. 4. Ἱππαρχοι omni imperaverunt Equitatui, quibus parebant οἱ φύλαρχοι Equitatum ſingularum tribuum ducentes. Reliqui Præfecti pedi-

a Chriſtum Imperatorem noſtrum & Ducem, cum dura inſtarent prœlia, ad fidem & conſtantiam excitantem ſuos audimus APOCAL. II, 10. γίνῃ πιστὸς ἄχρι θανάτῳ *Eſto fidelis ad mortem.* Nec deſunt promiſſa: κ) δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. *Et dabo tibi coronam vitæ.*

b Cognatum eſt vocabulum τάξμα, quod ab ordine aciei militaris ad res alias transfertur, ut I. COR. XV, 23. Ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάξματι *quisque in ео* (quo eum Deus eſſe juſſit) *ordine.* Chriſtus præit, ceu Dux & Imperator, reliqui ſuo quisque loco ſequuntur. Verbum τάσσεσθαι ut de militari imperio uſurpatur LVC. VII, 8. ita quoque ad ſpiritualem militiam applicatur ACTOR. XIII, 48. οἱ τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον ſunt milites ſpirituales, qui eodem omnes Duce utuntur, non eodem tamen omnes loco ſunt, qui eandem victoriam adverſus eosdem hoſtes omnes reportant, non iisdem tamen omnes fruuntur præmiis, quod pari zelo non pugnarunt, nec pari robore.

peditum à numero militum, quibus præfuerunt, nomen ſuum duxerunt, ut χιλίαρχοι, Ἑκατόνταρχοι &c.

§. 5. Exercitui ſeu Aciei datur Μέτωπον frons, dantur & Cornua, quæ Bacho inventori tribuuntur. Diſpoſiti per Cornua milites Παραξάται, locati in media acie, Ἐπιξάται vocati ſunt. [a] Ab his diſtinguendus ὁ Πρώτοστάτης, quo nomine indicatur Præfectus, qui λόχῳ manui XXV. militum præfuit, quem neceſſe fuit reliquis prudentia & fortitudine antecellere teſte ARRIANO in Tacticis p. 20. [b] Huic oppoſitus fuit ὁ Οὐραγὸς, qui ultimum in eadem manu locum occupavit.

§. 6. Ad Ducis nutum ſe componere parati, & in varias partes ſe vertere edocti fuerunt milites, ut, ubicunque immineret hoſtis, reſiſtere ſtatim ingruenti poſſent. Moveri ad dextram Græcis eſt κλίνεσθαι ἐπὶ δόρυ, ad ſiniſtram, κλίνεσθαι ἐπ' ἀσπίδα, vertere ſeſe dextrorſum

a Alias Ἐπιστάτης præſidem, opitulatorem notat. Præ aliis hoc nomen mereri viſi ſunt Caſtor & Pollux, auxilium nautis in naufragii periculo ferentes. Majori jure Chriſtus vocatur Ἐπιστάτης, ſedare ventorum rabiem potens, eoque nomine in naufragii periculo imploratur a diſcipulis LVCAE VIII, 24.

b Paulum Judæi dixerunt τὸν Πρωτοστάτην τῆς Ναζωραίων αἱρέσεως *principem ſectæ Naziræorum*, & recte quidem, cum reliquos ſapientia & fortitudine anteiverit.

sum a fronte ad tergum est μεταβάλλεσθαι ἐπ' ἀρὰν, sinistrorsum a tergo ad frontem, μεταβάλλεσθαι ἀπ' ἀρᾶς. [a]

§. 7. In castris agentes ab imbre, calore & frigore defenderunt Tentoria ex pellibus confecta. Inter milites gregarios fuit συσκηνία, cum plures sub uno eodemque tentorio egerunt. Tentoria figere Græcis est σκηνῆν & σκηνᾶν. [b]

§. 8. In

a Μεταβάλλειν & μεταβάλλεσθαι voces ex veteri militia desumtæ ad animum sæpe applicantur. V. G. Melitenses dicuntur μεταβάλλεσθαι *mutare animum*, cum eundem Paulum, quem homicidii modo aperte insimulaverant, mox Deum salutant. ACTOR. XXVIII. 6.

b Σκηνὴ vel σκῆνος *tentorium* dictum videtur ab Hebræa voce שָׁכַן *habitare*. De militum tentoriis cogitare licet, cum Christus dicitur σκηνῶσαι *tentorium fixisse* JOH. I, 14. Ille enim firmis sedibus caruit, dum his in terris ambulavit, & perpetua cum hostibus gessit certamina. Pro tentorio Ipsi corpus fuit. Rev. RAPHELIVS συσκηνίαν hic inveniisse sibi videtur, quia Christus dicitur tentoria fixisse ἐν ἡμῖν *inter nos, cum nobis*, utpote qui cum discipulis suis comedit & bibit, eodemque usus est tecto. Vide ejus Annotationes ex Xenophonte. Corpus fidelium ἐπίσιον οἰκίαν τῆς σκήνους *terrestre domicilium tentorii* appellat Apostolus 2. COR. V, 1. & simpliciter σκῆνος v. 4. Illi enim ad exemplar Ducis sui perpetuum adversus salutis suæ hostes bellum agitant. Nec mirum Paulum de *tentoriis* loqui, cum ipse fuerit σκηνοποιὸς.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0116 DFG

§. 8. In castris Græcorum præter Milites, quorum primæ partes fuerunt, & alii inventi fuerunt τὲ μαχίμε ἕνεκα συνηθροισμένοι, exercitus & rei militaris gratia congregati, quæ verba sunt ARRIANI in Tacticis, nempe fabri, medici, mercatores, calones &c. [a]

§. 9. In castris opus est signo aliquo, quo internoscere socios ac hostes licet. Hujusmodi signum Græci Σύμβολον vel Σύνθημα vocant. Fuit autem vox aliqua bonum omen continens, quam Imperator Præfectis, hi vero militibus significabant. Astutum fuit Arcadum consilium, qui Tesseram hostibus proditam esse persuasi quoscunque rogantes occiderunt ex pacto, quod narrat POLYAENVS Stratagematum libro I. cap. XII. [b]

§. 10. A

a In militia quoque spirituali hæc distinctio probe tenenda est. In ecclesia externa velut in castris multi reperiuntur, qui lucrum ex pietate quærunt, non pugnandi sed mercandi causa advolantes. Audiamus quæso Paulum discrimen hoc prudenter animadvertentem 2. TIMOTH. II, 4. Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, *qui bellandi causa in castris versatur, non curat fabrorum & mercatorum quæstum & negotia.*

b Professio fidei Christianæ, qua a Christi hostibus secernuntur fideles, recte *symbolum* nominatur. Vita enim Christiana pugna est continua. Militibus Hebræis ejusmodi tesseram prius innotuisse quam Græcis, ex historia sacra patet. Gideonis tessera fuit *Gladius Jehovæ & Gideonis*, vel *Gladius est Jehovæ & Gideoni* JVDIC. VII, 20. quæ convenit cum Cyri Regis symbolo: ζεὺς σύμμαχος *Deus adjutor.*

§. 10. A symbolis multum diversa fuerunt Signa Gr. Σημεῖα, quibus prælii initium vel finem declarare Imperator voluit, vel itineris faciendi mandata exercitui proponere. Athenienses noctuam, Thebani Sphingem prætulisse copiis leguntur. [a] Aquilam non Romanorum solum, sed & Græcorum signum fuisse testis est SENECA. [b]

§. 11. Memorantur etiam in Græcis scriptoribus faces ardentes, quas πυρφόροι faciferi in hostes miserunt pugnæ signum edituri. Signum cruentæ cladis fuit, ubi ipsos quoque πυρφόρους hostium furor abstulerat. [c] Conon apud

a Ignem Persas prætulisse castris, refert CVRTIVS, quod ex Hebræorum institutis ad Persarum gentem manavit. Nam columnam Ignis Judæis noctu proficiscentibus viam monstrasse, nemo nescit. Noctuam Palladi sacram placuisse Athenis, quid mirum? de Sphinge Thebana audiantur Mythologi.

b Senecæ locum profert BOCHARTVS in Hierozoico, Parte II. lib. II. cap. IV. in fine. In loco illustri MATTH. XXIV, 28. Ὅπου ἐὰν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί *ubicunque est cadaver, ibi colligentur aquilæ*, ad militaria Romanorum signa respici, multi putant, ut Judæorum, quorum Respubl. cadaveri emortuo similis erat, excidium per Romanorum legiones brevi parandum prædicere videatur Christus. Certe nexus verborum hunc sensum confirmat.

c Hic sensus est proverbii ἐπὶ πυρφόρου ἵππου. Bellonæ dantur faces, apud STATIVM Thebaïdos lib. IV. v. 5. Et Gideon *faces* cum *tubis* ad hostes terrendos adhibuit JVDIC. VII, 16. Apostoli verba 2. COR. IV, 7. ad

apud POLYAENVM Stratagematum lib. I. cap. XLVIII. §. 2. Φοινικίδα paludamentum puniceum haſtæ alligatum extulit. Cauſam addit idem ſcriptor ἦν δ' ἄρα μάχης σύνθημα, erat pugnæ ſignum.

§. 12. Denique frequens etiam uſus fuit apud Græcos concharum, tubarum, fiſtulæ & citharæ ad ſignum pugnæ dandum, animumque pugnantibus addendum. Cymbalis & tympanis in bello uſus eſt Bachus teſte POLYAENO Stratag. lib. I. cap. I. [a] Clamorem inconditum excitaſſe ad terrorem hoſti incutiendum ſæpe milites, ex HOMERO conſtat, qui

G He-

ad bellum Gideonis reſpicere arbitror. Ἔχομεν τὸν θησαυρὸν ἡμῶν ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν *habemus theſaurum* (En Gideonis lampades!) *in baſis teſtaceis* rumpi ſuetis. (En Gideonis teſtas!) Eodem ſpectant ſequentia. Quemadmodum enim vili hoc apparatu ingentem tamen hoſtium numerum fudit Gideon, ita Apoſtoli externa ſpecie carentes miranda JEſu Chriſti robore firmati opera patrarunt, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ᾖ τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν, *ut excellentia roboris Dei eſſe agnoſcatur, non noſtri.* Ipſam πυρφόρα vocem eleganter adhibent οἱ LXX. OBADIAE verſu 18. obſervante Pl. Rev. WOLFIO in notis ad Caſauboniana.

a Lacedæmonii pluribus tibiis modulate in prœlio canentes componendum eſſe ad fortitudinem animum, non turbandum inconditis & horridis boatibus dixerunt, nec in fervido mentis motu, ſed in conſtanti animi propoſito poſitam eſſe fortitudinem. Vide CRAGIVM de Republ. Laced. lib. III. p. 357.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0119 DFG

Heröas ſuas ἀγαθὰς βοὴν aptos ingenti clamori fuiſſe celebrat. [a]

CAPVT X.

DE VICTORIA.

§. 1.

VIctoria parta victisque ac debellatis fortiter hoſtibus cujus animus non perfunditur lætitia? Eam igitur ſignificarunt milites Græci Ἐπινίκια & καλλινίκας ἐπωδὰς triumphalia carmina canentes. [b]

§. 2. Signa Victoriæ ſunt Captivi & Præda. Illi mancipiorum loco habiti fuerunt, niſi λύτρῳ pretio aliquo redimerentur, quod, HERODOTO teſte, minam æquavit Atticam. [c] Ad Prædam imprimis referre licet veſtes ac arma hoſti detracta, vel vivo, quæ λαφυρὰ, vel mortuo, quæ σκῦλα dicuntur. [d] Ne mortuos veſte ſpoliarent,

a Idem hodie Turcis placet. Et Germanis olim barritum TACITVS, Gallis ululatum LIVIVS tribuit. Hic clamor eſt קול מלחמה *vox belli* EXOD. XXXII, 17. notante DOVGTAEO in Anal. Parte I. p. 75.

b Ex Euripide, aliisque ſcriptoribus hæc illuſtrat DOVGTAEVS Analectorum Parte I. p. 119. & hujusmodi carmina inveniri EXOD. XV. JVDIC. V. & 1. COR. XV. monet.

c Vox λύτρον eodem ſenſu gaudet in ſcriptis Novi Teſtamenti, MATTH. XX, 28. LVCAE XXIV, 21.

d Detractæ hoſti exuviæ indicantur COLOSS. II, 15. ubi phraſes occurrunt plures ex veteri militia derivandæ.

Exuit

rent, Lycurgi monuerunt leges, quas citat AELIANVS Var. Hist. lib. VI. cap. VI.

§. 3. Ἀκροθίνια sive primitias ex omni præda optimas facto delectu Deo sacrarunt victores. Panoplias tercentum in Minervæ templo Athenis suspensas memorat ARRIANVS de Expeditione Alexandri M. lib. I. cap. XVII. Statuas æreas Jovi & Neptuno ex manubiis dedicavit Pausanias apud HERODOTVM lib. IX. cap. LXXX. [a]

§. 4. Ex reliqua præda in unum locum collata optimam partem seligendi potestas Ducibus fuit, quo facto reliquæ manubiæ, ut justum & æquum erat, inter Præfectos ac milites distributæ. Breviter hæc complectitur HOMERVS ILIAD. XI. v. 703. Aliqua tamen prædæ parte carere eos jussit Victoria, quæ Epiniciis non contenta Tropæum sibi erigi voluit eo in loco, ubi fusæ erant hostium copiæ, nempe truncum quernum, vel oleam, cui hostium Ar-

Exuit sc. Christus *imperia & principatus* (vestibus, ornatu, dignitate sua, & spolia reportavit opima, quæ ipse dux ducibus Mosaicis detraxit) *& circumduxit libere & palam in triumpho.*

a Prædæ primitias jam suo tempore sacris usibus destinatas Melchisedeko dedit Abrahamus. HEBR. VII, 4. quem locum ex Antiquitate illustrat Ven. ELSNERVS. Arma Goliatho erepta Deo sacravit David I. SAM. XXI, 9.

ma affixa fuerunt, addito elogio, causam monumenti continente. [a]

§. 5. Præter manubias, quæ præmii loco cesserunt militibus strenue sese gerentibus, alia quoque fortitudinis Præmia fuerunt, Gr. Ἀριστεῖα. Imperatoribus fortiter pro patria pugnantibus concessa est σίτησις ἐν πρυτανείῳ, id est, in Prytaneo publico Reipubl. sumtu ali ipsis contigit, cujus rei vestigia evidentissima inveni apud ARISTOPHANEM Equit. v. 771. [b] Præfectos inferioris ordinis a minoribus ad majores præfecturas promovit vivida bello virtus, [c] Gregarios milites ad Præfecturam.

§. 6. Co-

a Inveniri etiam *tropæa lapidea* ex Pausania ostendit Jac. LYDIVS in Syntagmate de Re Militari lib. VI. cap. III. idemque vestigia hujus Ritus in gente Hebræa se invenisse putat in *lapide auxilii* אבן עזר, & I. SAM. XV, 12. JVDIC. XVI, 3. PSALMO LX, 6. ZACH. IX, 16. Clariss. ZORNIVS in tropæis formam *crucis* reperiri existimat, unde illustrari possit locus COLOSS. II, 14. ubi *crux* velut monumentum victoriæ esse videtur, eo in loco stabilitum, quo fugati terga verterunt hostes. Vide ejus Bibliothecam Antiquario-Exegeticam. pag. 852.

b Dapes Paradisiacæ & manna reconditum fortiter pro Christo pugnanti promittuntur APOC. II, 7. 17. τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς & rursus τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἐκ τοῦ μάννα τοῦ κεκρυμμένου.

c Διπλῆ τιμὴ *duplex* ille *honor*, qui fidis presbyteris promittitur I. TIM. V, 17. quem præcedenti capite cum duplici stipendio τῶν διπλοειτῶν comparavimus) *honoratius* est *munus in Ecclesia*, judice HAMMONDO. Si placuerit hæc interpretatio, nihil impedit, quo minus de

præmio

§. 6. Coronas imprimis fortitudinis & virtutis præmia fuisse, ex Comico sæpius laudato discimus, in Equit. v. 1231. Inscripta illis fuerunt Elogia, id est, nomina virorum fortium, res gestæ & tempus. Exempli loco esse potest corona illa, quæ Cononi victis prœlio navali Spartanis concessa, cum hoc elogio: Κώνων ἀπὸ τῆς Ναυμαχίας τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους. [a]

§. 7. Coronis adde statuas viris fortibus in foro aliisque locis publicis positas sive vivis, sive defunctis. ARRIANVS de Expeditione Alex. M. lib. I. cap. XVII. & CORNELIVS NEPOS in Cimone, aliique.

§. 8. Adde his Arma publica auctoritate in virtutis mercedem data, qui honos uno nomine vocatur Πανοπλία. Denique ubi non licuit

præmio militari Præfectorum hic cogitemus. Alter locus, qui huc spectare videtur, exstat I. TIM. III, 13. Οἱ καλῶς διακονήσαντες βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται, *fidi Diaconi gradum bonum*, id est, altiorem *sibi acquirunt*. Illustrat hunc locum ex militia veterum Rev. RAPHELIVS, ostenditque ex Xenophonte, vocem ἐπαναβήσεσθαι hoc sensu occurrere, quæ cum nomine βαθμὸς congruere videtur. Quemadmodum igitur viri fortes *honoratiorem præfecturam* virtute sua sibi meruerunt, ita & fidi Presbyteri & Diaconi in ecclesia *ad munus honoratius*, quod fidei ipsorum debetur, ascendunt.

[a] Post mortem fortiter pro patria toleratam defunctis quoque decretas publice fuisse coronas observat Campegius VITRINGA ad APOCAL. II, 10. ubi fidelibus fidem ipsa morte testatis *corona vitæ* promittitur. Easdem coronas cum fideles Christo afferunt APOCAL. IV, 10. hoc facto eidem victoriam omnem (cujus signa coronæ sunt) acceptam ferunt.

cuit ipsos fortes viros de Republ. bene meritos præmio aliquo mactare, liberos tamen publico sumtu ali voluit Solon, teste DIOGENE LAERTIO in ejus vita. [a]

§. 9. Ut bene meritis honores & præmia, ita perfidis & timidis infamia & mulcta imposita fuit. Levissima pœna fuit exauctoratio, quod Græcis est ἐξαίρεσθαι. [b] Deinde militiam recusantes ἀστράτευτοι, ordinem deserentes λειπόταξιαι, vel ἀτακτῆντες [c] & timidi δειλοὶ [d] velut infames a sacris & concionibus fuerunt exclusi.

§. 10. Clypeum totius exercitus munimentum abjicientes, Gr. ῥιψάσπιδες infames habiti Spartæ, cum quibus contrahere matrimonium

a Apud Hebræos quoque arma præmii loco fuisse ex 2. SAM. XVIII, 11. colligit Jacobus LYDIVS de Re Milit. lib. VI. cap. VI.

b Paulus ergo cupiens ἐξαίρεσθαι ἐκ τῶν πιστῶν τὸν τὰ ἔσχατα κακὸν ποιήσαντα ut ex *fidelibus excludatur incestuosus*, hominem hunc considerat tanquam militem perfidum & perjurum, qui cum hostibus Christi faceret, dignum ergo, qui exauctoretur, & a castris Christianorum removeatur. 1. COR. V, 2. monente RAPHELIO in notis Xenoph.

c Utitur verbo ἀτακτεῖν Apostolus 2. THESSALON. III, 7. ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν ὑμῖν non deseruimus ordinem, non negleximus jussa ulla Imperatoris nostri, sed fidos nos Christi milites præstitimus. Militarem esse vocem probat idem RAPHELIVS ex Xenophonte.

d Δειλοὶ timidi panegyri sanctorum indigni judicantur APOCAL. XXI, 8.

um nefas fuit, quos cædere cuivis obvio permissum. Eosdem vestitu ex pannis varii coloris & generis consuto vel habitu fœmineo indutos cum barba dimidiam tantum partem rasa in publicum prodire coegerunt. [a]

CAPVT XI.

DE MILITIA NAVALI.

§. 1.

GRæci serius remotas terras navigiis adire & transvolare æquora tentarunt. Primi Phœnices patriis sedibus relictis in Græciam transeuntes usum navigiorum Græcis ostendisse videntur. [b] Alii Neptunum, id est, Japhetum, alii Janum, id est, Noachum navigandi modum orbi terrarum tradidisse ferunt. [c]

a CRAGIVS de Republ. Lac. lib. III. pag. 361. POTTERVS Archæol Gr. lib. III. cap. XII. Barbam semirasam apud alias quoque gentes ignominiæ loco fuisse ex 2. SAM. X, 4. liquet.

b Phœnices navigandi scientiam optime tenuisse, & per totum, qua patet, orbem mercimonia agitasse vel sacri Scriptores docent JESA. XXIII. JEREM. XLVII. EZECH. XXVII. & alibi.

c Japheti posteri insulas habitarunt GENES. X, 5. unde facile colliges non defuisse illis navigandi peritiam. Et gentes a Judæorum, id est, Semitarum communione remotæ sæpius insularum nomine veniunt imprimis Japhetidæ. JES. LX, 9. &c.

§. 2. Lacedæmon a navigatione abhorruit diu, PLVTARCHO teste, & nauticam exercere vetuit, ne mores corruptissimi, quos in nautarum plerisque animadvertebat, cives suos polluerent, donec Lysandro duce felicissimo exitu validam comparavit classem. [a]

§. 3. Ab initio Ratibus seu trabibus junctis, deinde lintribus ad trajicienda flumina usi sunt mortales, [b] quod confirmat VIRGILIVS Georg. lib. I. v. 136. ita canens:

Tunc alnos fluvii primum sensere cavatas.

Post tentata flumina, & maria ipsa ingressi sunt Japhetidæ audaces, breviora primum, post etiam longiora itinera conati. [c]

§. 4. Postquam multa arte strui cœpta sunt navigia, duplex fuit genus navium, onerariæ Gr. ὁλκάδες sive Φορτηγοὶ rotundæ, sed bellicæ Gr. μακραὶ indicio ipsius nominis longæ fuerunt. Hæ rursus diversos numero remorum ordines habuerunt, quem numerum nomina indi-

a CRAGIVS de Republ. Laced. lib. III. p. 351.

b Excavatas arbores loco navium olim fuisse, vel inde constat, quod & hodie *scaphæ* dicitur quoddam navigii genus, quod ab *effodiendo*, *excavando* (ἀπὸ τῆς σκάπτειν) originem duxit.

c Confirmat hæc Petrus Daniel HVETIVS in Dissertatione de Navigationibus Salomonis cap. II. §. IX.

indicant. Τριήρεις fuerunt trium ordinum, quarum usus fuit frequentissimus, πεντήρεις quinque, ἑκκαιδεκήρεις sedecim ordinum, quales exstruxit miraculo similes Demetrius Poliorcetes. [a]

§. 5. Quæque navium Proram habet & Puppim. Illa Græcis πρῴρα vel μέτωπον, hæc ἀρά, vel πρύμνη vocatur. Illam χηνίσκῳ anſere, hanc ἀφλάστοις tæniis ligno altiori adhærentibus, ex quarum indicio venti rationem cognoſcere licuit, ornarunt. [b]

§. 6. In Prora conſpicere licuit Navis ſignum, quod Græci appellant τὸ παράσημον, ex quo navis nomen traxit. Verbi Gratia: Pegaſi navis ſignum habuit Equum, unde ipſe Equo alato vectus dicitur. Navis παράσημον Proram tenuiſſe apud Græcos confirmat ARISTOPHANES in Ran. v. 964. Majori ornamento ſuperbivit Puppis, nempe Deorum tutelarium effigie, ut canit OVIDIVS Heroid. Epiſt. XVI. v. 112. Accipit & pictos puppis adunca Deos. [c]

a Remorum ordines oblique adſcendiſſe, ingentemque illam Demetrii navem pro XVI. ordinibus remorum poſtulaſſe XX. pedum ſpatium, non amplius, demonſtrat PALMERIVS in Exercit. ad optimos auctores Græcos p. 170. ſeqq.

b SCHEFFERVS de Militia Navali lib. II. cap. VI. & POTTERVS Archæol. Gr. lib. III. cap. XV. plura dabunt, nos brevitati ſtudemus.

c De παράσημῳ locus occurrit difficilis ACTOR. XXVIII, 11. ubi navi, qua vectus fuit Paulus, *ſignum Caſtoris & Pol-*

lucis

§. 7. In transtris, quæ Græci vocant Ἑδώλια, consederunt Remiges οἱ Ἐρέται. Triplex horum ordo fuit in Triremibus, & cuique ordini peculiare inditum est nomen. Qui in summa navis parte sederunt, dicti fuerunt θρανίται, qui in media ζυγίται, qui in infima θαλαμίται. Rem omnem exponit Scholiastes ARISTOPHANIS in Ran. v. 1106. [a]

§. 8. Malus, quem Græci ἱστὸν dicunt a stando, appensa gerit Vela Gr. ἱστία, quæ velut alæ navigiorum sunt, quarum ope avolant, & auferuntur. Hinc fabula orta est de Triptolemo alatum Draconem currui jungente, & de Pegaso equum alatum frenis compescente. Malo alligant nautæ funes, quorum variæ species, variaque nomina fuerunt. [b]

§. 9. Gu-

lucis (παράσημον Διοσκόρων) fuisse narratur. Facile tamen tollitur omnis difficultas, si statuamus, in hac navi signum sive παράσημον a Deorum tutelarium imagine diversum non fuisse, quod non raro usu venisse viri docti testantur. Vide SCHEFFERVM de Milit. Nav. Veterum lib. III. cap. I. & Muretum Variarum lectionum libro X. capite XIX.

a Nempe summa transtra θρανοι, infima θάλαμοι, media ζυγὰ appellantur. Ergo Ἑτεροζυγεῖν est *cum impiis & ab ecclesia Christi alienis hominibus sedere in iisdem transtris.* 2. CORINTH. VI, 14. interprete Clariss. ZORNIO in Bibl. Antiq. & Exeget. p. 385. qui & observat Corinthios, ad quos scribit Apostolus, triremium inventores fuisse.

b Κάμιλος *funem* quendam *nauticum* denotat. Hanc ergo vocem loco κάμηλος MATTH. XIX, 24. quidam substitu-

§. 9. Gubernacula Gr. πηδάλια ab utraque parte affixa fuerunt navi, ut eorum ope regi & flecti, quocunque lubuit, posset. Anchoræ etiam plures, Gr. ἄγκυραι, in quoque navigio fuerunt, quibus contineri naves in statione possunt. Omnium firmissimam, quam ultimo demum in periculo adhibuerunt, dixerunt Ἱερὰν sacram. [a] Αἴρειν ἀγκύρας est provehi. [b]

§. 10. Ma-

stituendam putarunt, audaci falce Critica involantes pro lubitu in sacram messem, & funem nauticum κάμιλον melius convenire foramini acus dictitantes. Ad aliud funium & vinculorum genus referenda τὰ ὑποζώματα, quibus navem constringere, ne vi ventorum ac fluctuum dissiliret, consueverunt nautæ. Hoc est ὑποζῶσαι τὸ πλοῖον ACTOR. XXVII, 17. qua de re consulatur Cel. WOLFIVS in Curis Criticis ad h. l.

a Anchoræ primo lapideæ fuerunt, dein ligneæ plumbo gravatæ, denique ferreæ, vel ἑτερόστομοι uno tantum dente instructæ, vel ἀμφίστομοι binis. Anchoram sacram indicari tacite HEBR. VI, 19. ostendimus in Musæo Bremensi Tomo seu Classe II. Parte II. Spes enim ibi dicitur ἄγκυρα ἀσφαλὴς τε καὶ βεβαία qualis olim sacra fuit, omnium *firmissima & maxima*, καὶ εἰσερχομένη εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος *ingrediens intra aulæum*, in ipsum penetrans sanctum sanctorum, id est, *sacra*.

b In fine navigationis, vel cum abrumpendus paulisper cursus erat *ex puppi* demissæ sunt *anchoræ* ACT. XXVII, 29. unde VIRGILIVS Æneid. lib. VI. v. 3. seqq. naves in statione pro anchoris stantes ita describit, ut proras pelago, puppes littori obversas fuisse narret. Habuit tamen & prora anchoras. Omnes, cum iter ingredi maritimum & vela dare oportuit, sublatæ. ACTORVM l. c. v. 13.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0129 DFG

§. 10. Mali, vela, funes &c. armamenta navis Gr. ὅπλα dicuntur, ad quæ etiam referenda est Bolis, cujus ope maris altitudinem explorare necesse fuit. [a]

§. 11. Rostra Gr. ἔμβολα inveniisse Piseus dicitur, quorum usus præcipuus fuit in bello. Fuerunt autem Rostra Trabes prominentes in prora munitæ ære, interdum & deauratæ ornatus gratia. Ut horum ope perforari naves hostium potuerunt, ita ope τῶν ἀρπάγων, quæ ferramenta fuerunt hamata, in sublime eas rapere studuerunt. Denique manus ferrea χεὶρ σιδηρᾶ in naves hostiles ope alicujus machinæ fuit projecta, ut tenere eas, invadere ac superare possent. [b]

§. 12. Navem ac nautas regere munus fuit τῦ κυβερνήτυ, [c] quem scientia siderum, ventorum ac regionum instructum esse oportuit. Regionum situs qui ignorabat, quomodo ille securos portus, stationes navium fidas eligere, vada scopulosque vitare potuit? [d]

§. 13. Astro-

a Hunc sensum vocis σκεῦος intellige ACTOR. XXVII, 19. ubi & *Bolis* memoratur v. 28.

b Instrumenta hæc navium bellica describunt POTTERVS lib. III. cap. XVII. & SCHEFFERVS lib. II. cap. V.

c Hinc vox κυβέρνησις ad ecclesiæ regimen transfertur 1. CORINTH. XII, 8. Nam ut respubl. apud HORATIVM libro I. od. XIV. ita Ecclesia MATTH. VIII. navi in multis similis est.

d Sine dubio seriori ævo in tabulis situs regionum descriptos præ oculis habere potuerunt. Verum ad Josuæ

§. 13. Astrorum cognitio imprimis necessaria fuit Gubernatori, quoniam cursum ad siderum motus exigere oportet. Et Græci quidem Helicen ducem sequuti sunt, & Achivi vocantur Ἑλίκωπες, narrante EVSTATHIO ad Dionysium Periegeten v. 907. [a] Phœnices vero Cynosuram navigationis magistram habuerunt. Certis astris tempestatum vices tribuisse veteres, satis constare ex scriptoribus arbitror. [b]

§. 14. Pro-

Josuæ ætatem ascendere antiquitatem mapparum Geographicarum ex JOS. XVIII, 8. probari non potest. Incertior multo eorum est opinio, qui Satanam Christo mappam Geographicam, & in ea descripta mundi regna exhibuisse MATTH. IV, 8. augurantur, de quibus vid. Clariss. FABRICIVS in Bibliographia Antiq. cap. V. §. 9. Domitiani ætate rarus adeo fuit mapparum ejus generis usus, ut Metium Pompusianum eas possidentem Cæsar interfecerit, metuens, ne imperium orbis ille affectaret.

a Pyxidem nauticam jam Salomoni & Plauto cognitam fuisse vix credo, quamvis id commentum nonnullis placuit, de quibus lege, si placet, diligentissimum FABRICIVM Bibl. Ant. capite XXI. §. 12.

b Stultam hanc opinionem refellit JACOBVS Apostolus cap. I. 17. cum *patri luminum*, id est, auctori siderum bona omnia munera tribuit ut fonti unico. Horatius tamen Oriona nimbosum, Hyadas tristes appellat. Eandemque ob causam olim ab ortu Plejadum ad earum occasum mare clausum fuit. Huc refer trimestrem Apostoli commorationem in insula Mileto

§. 14. Proræ præfectus Gr. πρωρεὺς secundum a Gubernatore locum tenuit, cui & remigum cura credita fuit. Navis lateribus præfuerunt οἱ τοίχαρχοι. Ne in scopulos & vada deferretur navis curarunt Ναυφύλακες & Διόπται, contis & bolide maris altitudinem tentantes. Reliqui inferioris sunt ordinis, ut Τριηρχύλης tibicen, Ἐχαρεὺς coquus, Λογιστὴς scriba, & Ταμίας promuscondus.

§. 15. Sequitur Duces omnis nautarum turba, quorum alii aliis in nave officiis & laboribus destinati fuerunt. Qui vela curarunt, dicti sunt Ἀρμενίσαι, qui funes σχοινοβάται, qui ad utrumque parati fuerunt Μεσοναῦται. Durior sors fuit Remigum, qui laboribus fessi in transtris dormiverunt, quod ex THEOPHRASTO didici Eth. Char. cap. XXIII.

§. 16. In navibus bellicis præter nautas & remiges Milites aderant Classiarii. Hos Græci appellant ἐπιβάτας, quod in superiore parte navis pugnarunt. Instructi hi fuerunt hastis longioribus cubitorum XX. LIVIO teste lib. XXVIII. cap. XLIV. Et ne hostium ipsis nocerent tela, disposita ab utraque navis parte fuerunt scuta.

§. 17. Classi-

leto ACTOR. XXVIII, 11. De navigationis temporibus diligenter commentatus est Cel. Jacobus HASAEVS olim patriæ meæ decus in singulari dissertatione inserta Bibliothecæ Brem. Class. I. p. 27. seqq.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0132
DFG

§. 17. Classiarii omnes uni paruerunt Ναυάρχῳ, qui pro lubitu signum itineris vel pugnæ universæ classi dedit. [a] Vicariam illi operam præstitit ὁ Ἐπισολεύς. Ab his probe distinguendus est ὁ Τριήραρχος, qui suis sumtibus triremem instruxit, quod munus a Republ. ditioribus demandatum magno quidem honori fuit, sed majori oneri, quod patet ex ARISTOPHANIS Equitibus v. 919.

§. 18. Neptuno, Tempestati, Ventis Diisque marinis hostias mactare consueverunt iter navale suscepturi. VIRGIL. Æn. lib. III. v. 118. Rursus finito feliciter cursu gratæ mentis testimonia obtulerunt iisdem, sacrificia solennia, quæ ἀποβατήρια vocant. [b]

CAPVT

a Signum profectionis aliquando dedit columba e Nauarchi navi emissa, quod observat ex Apollonii Scholiaste POTTERVS lib. III. cap. XX. Diu ante Noachus signum discessus ex arca a columba exspectavit.

b In periculo naufragii vota sunt nuncupata a nautis, deinde superato periculo solvenda. *Radere crines* & Deo sacrare promiserunt aliquando nautæ. Hinc Paulus *ne capillum quidem* nautis ac sociis periturum pollicetur ACTOR. XXVII, 34. quod monet DOVGTAEVS Analectorum Parte II. p. 97.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0133 DFG

CAPVT XII.

DE MAGISTRATU.

§. 1.

ADoleſcentem Græcum in caſtra duximus & ad naves, quo modo, quibus armis, quibus ducibus terra marique bellaverit, vidimus, nunc eundem bello confecto reducemus domum, & quibus in pace paruerit magiſtratibus, inquiremus.

§. 2. Imperium Monarchicum unius Regis antiquiſſimum eſt, & naturæ legibus conveni-entisſimum. [a] Placuit Græciæ antiquæ illud Homericum. ILIAD. II. v. 204. εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Singulis urbibus fere ſinguli Reges imperarunt, [b] pauci pluribus ſimul, quos

a Imperium Monarchicum his in terris conformatum videtur ad Exemplar ipſius Dei, cujus quaſi Vicarii ſunt orbis Domini. Propius & clarius imaginem imperii Monarchici expreſſit Theocratia Veteris Teſtamenti, de qua WITSIVS & SPENCERVS aliique conſulendi. Deus Iſraelis priſci Rex fuit I. SAM. VIII, 7. XII, 12. PSALMO XLVIII, 2. MATTH. V, 35. Regnum hoc divinum toties menti offertur, quoties Deus vocatur אדוני & אדון. Reges enim *Domini* dicuntur, obſervante SCHLICHTERO Obſ. XVI. p. 146. & 432. Ipſum nomen אדון reſpondet voci βασιλεύς, cum utrumque *fundamentum notet*, unde Chriſtus fundamentum appellatur & quidem unicum I. COR. III, 11.

b Hiſtoria ſacra teſtis hujus rei eſſe poteſt. Reguli fuerunt non reges, quos vicit Abrahamus GENES. XIV, 4. Nempe

quos Regum Reges dixerunt, ut Agamemnona, quamvis hic titulus Persarum Regibus quasi proprius & perpetuus fuerit. [a]

§. 3. Reges divino olim honore affecti fuerunt, quod Deorum quasi vicarios & internuncios illos esse dixerunt. CALLIMACHVS in hymno in Jovem. v. 79. testatur: οὐδὲν ἀνάκτων θειότερον, nihil esse divinius Regibus. [b] Superbis

Nempe quisque pater familias Regia auctoritate usus primum est, deinde familiis pluribus in unum corpus collectis, unde urbes enatæ, ea familia, quæ cæteris divitiis, auctoritate, & numero præstitit, tractu temporis imperium vel accepit oblatum, vel arripuit negatum.

a Ἄναξ ἀνάκτων toties ab HOMERO salutatur Agamemnon, quæ vox ἄναξ cum Hebr. ענק (unde filii Enak) videtur quodammodo convenire, ut filii Enak fuerint magnatum & principum liberi. Summo jure Christus *Rex Regum* appellatur APOCAL. XIX, 16. quem locum ex Antiquitate illustrat Ven. ELSNERVS.

b Reges Ægypti θεοὶ dicti & θεοὶ σωτῆρες, quod habet inter alia Ill. SPANHEMIVS ad locum Callimachi citatum. Principes Judæorum *Dii* vocati PSALMO LXXXII, 16. Divinos honores Regibus exhibuerunt Persæ, ut προσκύνησιν, quam Magi Christo. MATTHAEI II, 11. Iidem Reges Solis, Reginam Lunæ imaginem esse dixerunt, notante ALMELOVEENIO Amœnit. pag. 245. ut Christus populi sui Rex *sol justitiæ*, id est verus dudum prædictus appellatur MALACH IV, 2. Per adulationem Judæos Herodi Agrippæ Deum conclamasse narrat Lucas ACTOR. XII, 22. ut Latini: Deus (Augustus Cæsar) nobis hæc otia fecit, apud VIRGILIVM Eclog. I. Quis nescit ἀποθέωσιν Cæsarum? de qua erudite scripsit SCHOEPFLINVS Professor Argentoratensis singulari nuper edita dissertatione.

bis titulorum ornamentis iidem ornati leguntur, quos scilicet Μεγάλους, σεβαστούς, ἀγαθούς dixerunt, & quid non? [a]

§. 4. Regiam potestatem a Deo credi hominibus, recte judicarunt veteres. Hinc θεῶν παῖδας Reges appellat HOMERVS Iliad. V. v. 672. Et Heraclidas Athenis Regnum tenere ἐκ θεοπροπίας communis ferebat opinio. [b]

§. 5. Imperium Regium hæreditarium fuit Athenis inter Herculis posteros. In aliis Græcorum gentibus eligi Reges necesse fuit. Milesii optimum quemque Agri Colonum Regio honore dignum putarunt, quod refert HERODOTVS lib. V. cap. XXIX. Alii populi formæ, statu-

a Titulos hosce præter alios multos, Regibus proprios fuisse docet Doctiss. SCHLICHTERVS in Decimis S. Observatione XLVII. illustratque MATTH. XX, 15. ubi Reges vocantur μεγάλοι, ACTOR. XXV, 21. ubi Nero Cæsar vocatur σεβαστός, quod Latine redderes Augustus, & MATTH. XX, 15. ubi Rex vineæ se dicit ἀγαθόν. adde MATTH. XIX, 17. ubi Christus testatur, nemini, ne regibus quidem convenire titulum ἀγαθοῦ nisi Deo soli.

b Magistratum omnem imprimis Reges Deo debere dignitatem suam clarius testantur sacri scriptores. DEVT. XVII, 15. 2. SAM. VII, 8. DAN. II, 21. Et hæc vera ratio est, ob quam parendum magistratui, monente Paulo ROM. XIII, 1. οὐ γὰρ ἔστιν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ θεοῦ. Heraclidæ Herculis divino sanguine sati putantur. Primi Reges Athenienſium fuerunt Inachus, & Ogyges, quorum illum quidem a Noacho, hunc Ogo Rege Basan nomen habere putat Johannes TVRNER Anglus in Bibliotheca Universali Tomo XIII. p. 55.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0136
DFG

ſtaturæ, divitiarum, roboris, ſapientiæ donis eminentes regio titulo dignos æſtimarunt. [a]

§. 6. Regiæ dignitatis Inſigne fuit Sceptrum Gr. σκῆπτρον dictum ἀπὸ τῦ σκηρέπ]εσθαι ab innitendo, ut Agamemnonem ſceptro innitentem proponit HOMERVS Iliad. II. v. 109. [b] Videtur a pedis paſtorum originem traxiſſe ſceptrum, cum Reges ποιμένας λαῶν gentium paſtores dicat HOMERVS. [c]

a Medi *fortiſſimum* quemque Diademate regio ornaverunt teſte EVSTATHIO ad Dionyſium Periegeten. v. 1017. Indi & Æthiopes optimum forma & *pulcherrimum* omnium ſibi imperare voluerunt, quod oſtendit B. LAMPIVS in Exercit. III. ad Pſalmum XLV. §. 3. & Chriſtum Regem a *formæ* præſtantia commendari obſervat. Sauli Regis etiam procera corporis ſtatura celebratur I. SAMVEL. IX, 2. De divitiarum, roboris &c. pretio in eligendo Rege videatur PASCHALIVS de Coronis lib. IX. cap. II.

b Græculorum hæc eſt ſententia, quorum derivationes abſurdas ſæpe reddit Hebrææ Linguæ ignorantia. Evidentior vocis origo deprehenditur in voce Hebræa שבט *baculum* & *ſceptrum* notante.

c Cura & amor gregis Paſtoribus incumbit, ut Regibus populi. Boni paſtoris eſt tondere pecus non deglubere, ita officium Regis, amorem potius, quam metum ſubditorum mereri. Vid. de hac Regum cum Paſtoribus convenientia Summus BOCHARTVS Hieroz. Parte I. lib. II. cap. XLIV. Pharnabazi principis nomen a פרנס a *paſcendo* dictum videtur. Et Chriſtus populi ſuo ſanguine redemti Rex ac Dominus ſæpius in ſcriptis divinis *paſtor* vocatur, eidemque *pedum* paſtorale tribuitur PSALMO XXIII. coll. MATTH. II, 6. quem locum ex Xenophonte illuſtrat Rev. RAPHELIVS, probatque ποιμαίνειν imperium Regium notare.

§. 7. Sceptra fuerunt rami oleæ, vel lauri vel alius cujusdam arboris, sed recti, non curvi. Ideo sceptra vocantur εὐθυντήρια AESCHYLO. Et sceptrum rectum justitiæ symbolum est, & Regum officium est εὐθύνειν, monente HESIODO Ἔργ. καὶ ἡμ. v. 9. [a]

§. 8. Præter sceptra Thronis quoque, seu eminentioribus sellis aureis, argenteis, eburneis &c. ut regiæ dignitatis insignibus superbiverunt Reges. [b] Adde Coronas, quas ideo Horus Apollo imperii imaginem esse asserit, [c] & vestes regales. [d]

§. 9. Re-

a Sceptrum, quod Regi Messiæ tribuitur, dicitur שבט מישר *sceptrum rectum*, εὐθυντήριον PSALMO XLV, 7.

b Vid. Cel. LAMPIVS Exercit. VI. ad Psal. XLV. §. 4. seq. Christo thronum dari a sacris scriptoribus, satis notum est. JES. VI. PSAL. CX. & aliis in locis. BYNAEVS in libro de natali Christi monet, in Oriente thronos Regum fuisse spatiosiores, ut plures simul insidere uni potuerint. Hinc Christus cum patre, nos cum Christo *throno eidem* insidere dicimur APOCAL. III, 21.

c Regibus & sacerdotibus, & precantibus, & arte aliqua illustribus, & sponsis, & convivis, & victoribus coronas olim datas ex PASCHALIO constat, & suo passim loco monebitur. Christo ut Regi corona datur *aureæ* (כבוד) *gemmisque* distincta (הדר) PSALMO VIII, 6.

d Regius ornatus Josaphati & Achabi laudatur I. REG. XXII, 10. Salomonis in vestitu splendorem extollit Servator optimus MATTH. VI, 29. Herodis purpura celebratur ACTOR. XII, 21. vide laudatum modo Cel. LAMPIVM ad Psalmum XLV. Exercit. VII. §. 3.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0138
DFG

§. 9. Regibus olim non belli ſolum & armorum cura, & legum cuſtodia demandata fuit, ſed & ſacrorum adminiſtratio. Teſtis eſt CICERO de legibus lib. II. cujus hæc ſunt verba: Apud veteres qui rerum potiebantur, & auguria tenebant, ut ſapere, ſic divinare regale ducebant. [a]

§. 10. Regia poteſtas Athenis valuit ad Codrum decimum & ſeptimum & ſimul ultimum Athenienſium Regem. Abrogato poſt voluntariam Codri mortem imperio regio populus Archontas IX. elegit primo perpetuos, quibus ſolum nomen regium deeſſe videbatur, deinde decennales, & tandem annuos.

§. 11. Archontum cuique peculiare aliquod munus demandatum fuit. Primo, qui κατ' ἐξοχὴν Archon vocatus eſt, quique Præſidis officio inter Collegas functus eſt, Bachanalia curanda fuerunt, & pupilli, & lites cognatorum. Alter,

a Rex Anius, Rex idem hominum Phœbique ſacerdos dicitur VIRGILIO. Ἀσιάρχαι, Στεφανηφόροι, Πρυτάνεις & ſacrorum & reipubl. curam habuerunt. Hebræi titulum Sacerdotum כֹּהֵן non ſacrorum ſolum miniſtris, ſed & principibus tribuunt. In gente ſacra tamen utramque & Regalem & Sacerdotalem dignitatem conjungere non licuit NVMER. III. & XVI. 2. CHRON. XXVI, 17. 21. Qui duplex honor ſoli Meſſiæ & uni datur PSALMO CX, 4. ZACHAR. VI, 13. ut antitypo Melchiſedeci, Regis Salem, & ſacerdotis GENES. XIV, 18. Per Chriſtum idem obtigit fidelibus. APOC. I, 5.

qui βασιλεὺς dictus est, Eleusinia & graviora quædam crimina curavit. Tertii, qui Polemarchus appellatus est, munus fuit Sacris Dianæ & Martis præesse, lites peregrinorum judicare, & belli arbitrium habere. Reliquis adhæsit nomen Thesmothetarum, quorum officium fuit, tueri jura legesque, adulteria, contumelias, δωροφαγίαν &c. punire.

§. 12. Omnium in genere curæ creditæ fuerunt populi Conciones, ut, quoties necesse erat, populum convocarent, concioni præliderent, & quæ alia huc pertinent. Sane ardua & difficillima Archontum fuerunt munia. Merito igitur prioribus tribus sex dati sunt assessores Gr. πάρεδροι, singulis bini, qui in obeundo tanto munere opem auxiliumque ferrent.

§. 13. Præter Archontas Solon constituit Senatum CCCC. virorum, quibus reipubl. salus credita fuit. Clisthenes numerum auxit ad D. Solon Prytanas elegit XL, Clisthenes L, Senatus præsides, quorum caput dictus est ὁ Ἐπιστάτης. His denique additi fuerunt πρόεδροι IX. una cum Prytanibus Senatum dirigentes. [a]

CAPVT

a Hæc breviter monere volui, ut aliqua Atticæ reipubl. imago sisteretur lectori. Qui scire plura desiderat, adeat POTTERVM, ex quo superiora excerpsi, Archæol. lib. I. cap. XI. Reliquorum magistratuum officia ex ipsis nominibus facile colliges.

CAPVT XIII.

DE CONCIONE.

§. 1.

CONstituta per Solonem republ. potestas leges ferendi, magistratus creandi, de bello & pace decernendi penes populum Atticum fuit. Idem Solon pro facultatum modo in IV. Classes universum civium numerum distribuit. Ditissimi dicti πενταχοσιομέδιμνοι, modios quingentos possidentes, proximi his ἱππεῖς, tertii ζευγῖται, ultimi θῆτες mercenarii fuerunt. Tribus quoque civium IV. fuerunt, quibus Clisthenes VI. addidit.

§. 2. Universus populus reipubl. causa congregatus Ἐκκλησία dicitur. Hæc duplicis fuit generis vel κυρία vel σύγκλητος. Illa ordinaria fuit Concio statis diebus, die nempe cujusque mensis primo, decimo & trigesimo per Prytanas indicta, hæc autem extraordinaria a Prytanibus vel Strategis convocata. Illa κατ' ἔμφασιν vocatur ἐκκλησία, hæc autem καταλεκλησία. [a]

a Cœtus fidelium ad res maximi momenti ipsam animæ salutem & augmenta regni JEsu Christi curanda, ad bellum infensissimis hostibus indicendum &c. convocatus sæpissime & communi nomine in sacris Ἐκκλησία vocatur, ut Hebræorum collectus populus קהל. Et extraordinarius quidem cœtus, quo omnis olim non ex urbe Athenarum solum, sed & ex navibus, & agris

§. 3. Locus concionis fuit forum, vel πνὺξ locus quidam petrosus, unde λίθον ἐν τῇ πνυκὶ memorat ARISTOPHANES in Pace v. 679. [a] Huc convocarunt populum Prytanes programma aliquod columnæ affigi curantes. [b] Tempus congressus fuit summum mane. Nam ἐωθινὰς ἐκκλησιας vocat idem Comicus Acharn. v. 20.

§. 4. Proëdri & Prytanes, quorum officium fuit præsidere Concioni, serius advenerunt, quos per ludibrium μεσημβρινὲς ideo appellat ARISTOPHANES Acharn. v. 40. His præsentibus mactare porcellum ad populum expiandum moris fuit, a quo sacrificio ipse locus concionis κάθαρμα dictus est, teste Scholiaste ARISTOPHANIS l. c. v. 43.

§. 5. His

agris confluebat multitudo, Ecclesiam Novi Testamenti ob oculos ponit, quippe quæ & gentes extra civitatem Hebræorum degentes adesse jubet, ut loco Ecclesiæ appareat πανήγυρις quædam.

a Hæc scribenti incidunt in mentem verba svavissimi JEsu MATTH. XVI, 18. ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ (πνυκὶ) οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, *in hac petra* (petroso loco, Attico simili) *ædificabo ecclesiam* sive concionem *meam*.

b Hinc scripta, quæ doctorum hominum concionem advocant, programmata dicere solemus. Ob programmata hujusmodi & leges columnis affixas Ecclesiam dici *columnam* στύλον καὶ ἑδράίωμα recepta est opinio, sed an satis sit solida, dubito. 1. TIM. III, 15. vide, quæ capite I. monuimus de hoc loco.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0142 DFG

§. 5. His rite peractis Præco Gr. κήρυξ silentium indicere, [a] Proedri vel Prytanes materiam deliberationis proponere consueverunt, facta omnibus sententiam dicendi copia, exclusis tamen junioribus, infamibus, peregrinis & mulieribus. [b]

§. 6. Illud prætereundum silentio non esse arbitror, quod narrat ARISTOPHANES in Ecclesiaz. in concione dicentem coronam suo imposuisse capiti, eumque, qui dixerat, proxime dicturo eandem tradidisse. [c]

a Nomen κήρυξ a voce Syra אכרז *prædicare* descendere videtur. Honoratius autem Præconis munus fuit Athenis quam Romæ. Nec hominem flagitiosum ullum ad hoc munus admiserunt Græci, quod ex Aristide refert PASCHALIVS de Coronis lib. VI. cap. XI. Referunt igitur imaginem Præconum Evangelii, qui Ecclesiam convocant, & cum silentio in timore & tremore de salute deliberare jubent. Plura dicentur infra cap. XVIII. cum de officio Præconum in cultu sacro sermo erit.

b Cecropis ætate mulieres ad consilia publica admissæ fuerunt. Lacones quoque interdum ad consilium adhibuerunt fœminas. Postea exclusæ concionibus fuerunt Athenis. Cicadæ fœmellæ mutæ sunt, soli mares sonori. Romæ quid monstri portendere credita mulier in foro causam dicens. Ergo *mulieres sileant in Concione* seu ecclesia, jubente Apostolo I. COR. XIV, 34. & I. TIM. II, 12. Ad priorem locum præclare commentatur Ven. ELSNERVS.

c Ex Aristophane notavit Car. PASCHALIVS lib. V. c. V.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0143 DFG

§. 7. Senatus consultum προβούλευμα vocant Græci, decretum totius populi ψήφισμα, δόγμα, νόμον. [a] Illius annua tantum fuit auctoritas, sine populi consensu, hoc autem per χειροτονίαν accedente, perpetua.

§. 8. Cujus fidei Decreta populi commissa fuerunt, idem, ne de rebus civitati noxiis populus suffragia ferret, providit. Græci eum vocant Γραμματέα, Νομοφύλακα, Ἐπίσκοπον. [b] Inscriptæ fuerunt leges tabulis, nonnunquam & columnis. [c] §. 9. Po-

a Ψηφίζειν est *eligere* per ψήφους sive calculos, quod deinde in genere ad electionem per vota transfertur. Συγκαταψηφίζειν *una eligere* ACTOR. I, 26. Δόγμα decretum LVCAE II, 1. Ἔδοξε τῷ των Ἀθηναίων δήμῳ solennis fuit formula. Idem sensus est loco ACTOR. XV, 22. ἔδοξε τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν. Leges dicuntur γράφεσθαι, unde γράφειν est *legem ferre*. MARCI XII, 19. monente ELSNERO. Et γράμμα *legem* ipsam significat 2. COR. III, 6. notante Cel. SCHELHORNIO in Bibl. Brem. Classe III. p. 777.

b Talis fuit Γραμματεὺς ille Ephesinus ACTOR. XIX, 35. Huc refer Judæorum γραμματεῖς Hebr. סופרים quibus legis cura & oracula Dei τὰ λόγια τὰ θεῦ *leges Dei* creditæ. ROM. III, 2. Ἐπίσκοπος ille proprio nomine appellatus est, qui mores civium observabat, &, ne legibus adversarentur, curabat. Conferri hujus munus potest cum ecclesiæ Episcopis. Cel. RAPHELIVS ἡμέρας ἐπισκοπῆς huc spectare arbitratur 1. PETR. II, 12. in Annot. Xenophont.

c De Columnis legum custodibus ALMELOVEENIVS Amœnit. p. 16. seqq. ubi loca scriptorum sacrorum, in quibus de legibus divinis in tabulas lapideas relatis, vel saxo inscriptis dicitur, confert. Exodi XXIV, 4. DEVTERON. XXVII, 2. 8. JOS. IV, 3. 9. HABAC. II, 2. PROV. VII, 1.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0144
DFG

§. 9. Populus Atticus aliquoties Viro sapienti, gravi & justo id negotii dedit, ut leges Reipubl. salutares scriberet, ne nimium invalescerent vitiorum seges. Talis fuit Draco, cujus leges tamen non admodum placuerunt populo Attico διὰ τὴν χαλεπότητα καὶ τὸ μέγεθος τῶν ἐπιζημιῶν, ob difficultatem legum ipsarum & pœnarum magnitudinem. [a]

§. 10. Abrogatis ergo mox severis Draconis legibus, mitiores sanxit Solon, & tales quidem, quales sapientia tanti viri, qui septem Græciæ sapientibus adnumeratus est, polliceri potuit. In his Solonis placitis non pauca reperiuntur, quibus cum divinis legibus aliqua intercedere videtur cognatio. [b]

CAPVT

a Draconis leges non atramento, sed sanguine scriptas dicunt. Eum cum Stoicis peccatorum æqualitatem statuisse, similesque pœnas delictis gravioribus æque ac levioribus dictasse censet Ven. BVDDEVS in Hist. Ecclesiastica Tomo II. p. 728. Draconis legibus opponi possunt Placidissimi Servatoris placita MATTH. XI, 30. *cujus jugum suave, & onus leve.*

b Pauca e medio seligere lubet. Necari *fures* vetuit Solon, *duplum* tamen restituere eos jussit, quod legi divinæ convenire videtur EXOD. XXII, nisi quod sapientissimus Israëlis legislator inter res furto ablatas prudentissimum discrimen observari jubet. Solon infamem eum haberi voluit, qui in seditione nulli parti se addiceret. His paria sanxit Christus MATTH. XII, 30. *Qui mecum non facit, hostis meus est.* *Languentes* in fide ac amore, & ita languentes, ut, quibus partibus addicti sint, nescias, abominatur Servator APOC. III, 15.

De

CAPVT XIV.

DE JVDICIIS.

§. 1.

NUnc de Legum vindicibus dicere paucis instituti requirit ratio, quod non Magistratui in genere, sed certis quibusdam Judicibus demandatum a populo Attico fuit. Non tamen omni judici omnem causam cognoscere & judicare licuit, sed distributæ inter judices fuerunt operæ. Præcipua judicum tribunalia Athenis tria hæc fuerunt: Areopagus, judicium Ephetarum, & Heliasticum.

§. 2. Præ reliquis magna fuit Areopagitarum auctoritas, quibus locus Judicii Ἄρειος πάγος nomen dedit, ubi Martem capitis causam dixisse perhibent, unde dictus Martis vicus. [a] Judices illi ex civibus piis, justis, probatis, auctoritate pollentibus, quales illi erant, qui Archontum munus gesserant, electi sunt. [b]

§. 3. Nu-

De lege Solonis, quæ sanxit, ut genere proximus orbam duceret, aut D. drachmarum dotem illi daret, simillima divinæ GENES. XXXVIII, 8. DEVT. XXV, 7. supra diximus. cap. VI.

a Clariss. CLERICVS arbitratur originem nominis Areopagi esse Hebræam ex הר פגע *mons incursionis* vel *cædis*, ad ACTOR. XVII, 19. De Dionysio Areopagita, quem hujus senatus membrum fuisse multi credunt, videatur SELDENVS de Synedriis lib. II. cap. IV.

b Testatur ISOCRATES in Areopagitico hunc confessum Areopagitarum πάντων εἰκότως διενεγκεῖν τῶν ἐν τοῖς ἄλλοις συνεδρίοις *antecellere omnia merito Græcorum tribunalia.*

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0146
DFG

§. 3. Numerus Areopagitarum non semper idem fuit, sæpe enim ad CCC. electi, sæpe plures, nonnunquam & pauciores. Idem tamen semper eorum munus fuit, nempe graviora crimina judicare, religionis curam gerere, & in mores civium, vitæque rationem sollicite inquirere. [a]

§. 4. Tempus judicii non idem semper fuit. Ab initio, postquam a Cecrope vel Solone, ut alii volunt, institutum fuit hoc Tribunal, tribus ultimis cujusque mensis diebus ab Areopagitis & Archontum secundo (qui βασιλεὺς dictus est) judicatum est. Sequiori deinde tempore quotidie fere exercuit Judicium Areopagus. [b]

§. 5. Forma judicii hæc fuit. Congregatis judicibus, occupatoque Tribunali in cacumine Collis illius, quem Areopagum dixerunt, Præco silentium indixit populo, ut causam dicerent Actor Gr. ὁ διώκων, & Reus Gr. ὁ φεύγων. [c]

§. 6. Uter-

a Socratem Atheismi & novæ alicujus religionis accusatum ab hostibus judicavit & ad cicutam bibendam damnavit Areopagus. Paulum quoque novorum Deorum (Christi & Ἀναστάσεως) doctrina suspectum Areopago reddidit ACTOR. XVII, 19. Exempla hujus rei alia dabit Joh. SELDENVS de Synedriis lib. III. c. XIV.

b Eodem fere tempore, quo Venerandus Areopagitarum consessus initium cepit, constitutos a Mose fuisse LXX. judices vel Seniores, censet Cornelius a LAPIDE ad NVMER. XI, 16.

c Actor MATTH. V, 25. vocatur ὁ Ἀντίδικος, eodemque nomine insignitur hostis humanæ salutis 2. PETRI V, 8.

Vox

§. 6. Uterque & Actor & Reus, antequam causam dicerent, sectis partibus mactatorum animalium capri & hirci & tauri insistentes jurare coacti sunt, & devovere diris non se ipsos solum, sed & liberos & domum, nisi vera loquerentur. Jurare & Judices necesse fuit per Furias seu σεμνὰς θεὰς, se juste judicaturos. [a]

§. 7. Constricti jurejurando & Actor & Reus vel per se, vel per Patronos causam dixerunt, & primo quidem Actor in lapide ὕβρεως contumeliæ, deinde Reus in lapide ἀναιδείας impudentiæ constitutus. [b] §. 8. La-

Vox Diaboli & Satanæ idem volunt. Hic sensus esse potest vocis Σατανᾷ 1. COR. V, 5. ut in genere adversarium, accusatorem significet, & incestuosum παραδοῦναι τῷ Σατανᾷ sit *cuivis volenti permittere, ut illum deferat ad judicem ad corporis quidem pœnam*, spiritus vero vitam. Reus dicitur ὁ φεύγων, quod effugere sententiam judicis damnatoriam & Actoris iram cupit & optat, quamvis non semper effugere possit. Ita Apostolus HEBR. II, 3. minatur: πῶς ἐκφευξόμεθα, *quomodo coram judicio divino sistendi damnationem evitabimus*? Et Christus MATTH. XXIII, 33. πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης, *quomodo damnationem ad inferni pœnas effugietis?*

a Ex Demosthene Actoris & Rei Jusjurandum profert Jac. LYDIVS de Juramento cap. IV. p. 320. Idemque recte confert Hebræorum jurantium transitum per mactatorum animalium frusta. GENES. XV, 9. 10. 17. JEREM. XXXIV, 18. Quod mali servi διχοτομίαν huc refert ex MATTHAEI XXIV, 51. id forte paucis placebit, vide, quæ monuimus capite V.

b In eodem hoc Areopago templum fuit turpissimorum Numinum Ὕβρεως καὶ Ἀναιδείας. Datur ergo Accusatori ὕβρις, unde ὑβρίζειν est non sine contumelia & violentia quem

§. 8. Lacedæmon nullos admisit Patronos, quæ severitas nocere justæ interdum causæ potuit, cum Actorem timor, Reum pudor a veritate abstrahere queat. Lenior Athenienſium fuit civitas, quæ Patronis uti concessit. Et Patronus quidem Actoris καλήγορος, Rei vero συνήγορος dicitur, ejusque merces συνηγορικόν. Qui inquilinos & peregrinos Athenis defenderunt, appellati sunt πρόσταται. [a]

§. 9. Patronorum merces fuit Drachma, teste ARISTOPHANE in Vespis v. 689. quibus licuit binis orationibus causam Rei defendere, sed ἄνευ προοιμίου sine præloquio artibusque oratoriis, quod a præcone alta voce acclamatum Patrono. [b]

§. 10. Au-

quem *accusare* ACTOR. XIV, 5. Et hoc sensu Paulus fatetur se fuisse ὕβριν *contumeliosum fidelium accusatorem*. 1. TIM. I, 13. Potest etiam vox ὕβρεως in Areopago molliorem induisse significationem sc. *audaciæ & severitatis*, cum Actori conveniat sine προσωπολημψία sine timore & metu vera crimina prodere, ut ἀναίδεια in Reo notare potest *excussionem pudoris*, qui confundere animum, &, ne libere convincatur Adversarius, impedire solet.

a De προστάταις consule VEN. ELSNERVM ad ROM. XVI, 2. ubi Phœbe laudatur ut προστάτις πολλῶν *patrona peregrinorum*, jubenturque Romani eidem ut peregrinæ *opem ferre* παραστῆναι. Ex militia veteri deductum esse nomen προστάτης, παραστάτης & ἐπιστάτης facile patet, vide Caput IX.

b Patronos litium instrumenta in sacculis recondita secum ad judices tulisse, eumque morem indicari a JOBO

§. 10. Audita ergo utraque parte ad sententias ferendas sese accinxerunt judices, sed sine voce, unde Proverbium enatum est: Ἀρεοπαγίτης σιωπηλότερος vel ξεγανώτερος Areopagita taciturnior vel secretior. Calculis non voce sententiam tulerunt, quod facete judici objicit ARISTOPHANES, quem, ne lapilli desint, littus aliquod domi alere cavillatur in Vespis v. 111.

§. 11. Sententiam absolutoriam laturi album, damnatoriam nigrum lapillum dederunt. Illum urna ænea ἐλεὸς seu misericordiæ, hunc lignea θανάτου seu mortis, ut Græci vocant, excepit. [a]

§. 12. Si

JEBO cap. XIV, 17. *obsigna in fasciculo vel sacculo peccata mea*, arbitratur BOLDVCCIVS, citatus a Petro ZORNIO in Bibl. Antiq. p. 309.

a Color lapillorum varius apud Romanos quoque eandem sententiarum varietatem manifestavit. Ita enim canit Poëta:

Mos fuit antiquis niveis atrisque lapillis,
His damnare reos, illis absolvere culpa.

Calculus ergo albus absolutionem a peccatorum culpa notat APOCAL. II, 17. ubi notandum, vocem νικᾶν indicare etiam absolutionem in judicio. Confer ROM. III, 4. coll. PSALM. LI, 6. & adde APOC. V, 5. Significationem hanc vocis νικᾶν profert & loca allegata exponit Joh. d' OUTREIN in Bibl. Brem. Class. IV. p. 609. seqq.

§. 12. Si calculorum alborum urnæ æreæ immissorum inito numero major quantitas esset, quam nigrorum in urna lignea, in tabula cerata brevior ducta est linea, sin contra, longior, unde ARISTOPHANES illudit judici nimis severo lineam longam brevi præferenti, in Vespis v. 108. Si par numerus deprehenderetur, in urnam æream misericordiæ per Præconem injici calculum Minervæ necesse fuit, ut Reos potius tueretur quam opprimeret populus, quod docet idem Comicus v. 875. ibidem.

§. 13. Tribunal alterum fuit Ephetarum, ad quos a minoribus judiciis provocare integrum fuit. Hinc nomen Ephetæ ἀπὸ τῆς ἐφιέναι a provocando. Numerus Ephetarum minor fuit, quam Areopagitarum, cum illorum plures LI. non fuerint, nempe quini ex quavis tribu, quibus unus per sortem fuit additus. Pari tamen utrique severitate in judicio versati sunt. Ut eo magis etiam prudentia & auctoritate valerent Ephetæ, infra annum L. nemo admissus est. [a]

§. 14. In hoc foro olim cædes involuntaria judicata est. Distinguenda autem cædes incon-

a Rerum usus & sedati mentis Affectus requiruntur in judice. Ideo Hebræorum judices LXX. de quibus paulo ante dictum, seniores זקנים dicti, quibus in ecclesia respondent οἱ πρεσβύτεροι. Et senatus a senio nomen invenit.

sulta [a] a cæde illa, quam res inanimatæ vel ratione carentes patrarunt, cujus forum fuit ἐπὶ πρυτανείῳ loco Vestæ Deæ sacrato, ubi perpetuo igne sacræ fulserunt lampades. [b]

§. 15. Tertium Tribunal Atticum fuit Heliasticum. Judices Heliastæ, quod sub dio in conspectu Solis consederunt, dicti. [c] Sorte designati fuerunt & eo quidem numero, quem causæ gravitas meruit. [d]

§. 16. Non licuit quenquam in judicium vocare, nisi Thesmothetæ id permitterent, quod est εἰσάγειν τὴν δίκην vel γραφήν, causam introducere in forum apud ARISTOPHANEM in Vesp. v. 838. Iidem judices, nisi statо tempore adessent, foro excludi & mercede carere jusserunt, ibidem v. 685. & 772.

§. 17. Im-

a Homicidis involuntariis leges divinæ urbes refugii, velut asyla commendant. EXODI XXI, 12. 13. 14.

b De Vesta perpetuoque illius Igne infra dicetur capite XVII.

c Sub dio judicare oportuit, ut essent memores celari veritatem non posse, sed præsentem esse Deum, qui, quæ nos gerimus, auditque & videt. Hebræi in portis urbium palam causas judicarunt AMOS V, 15. Bithyni tribunalia in aprico esse voluerunt, imo & Romanis fuerunt judicia subdialia.

d Sortes sive lapillos educere ex Arca necesse fuit, & hosce lapillos convenire loco APOCAL. II, 17. censet Cl. ELSNERVS ad h. l.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0152 DFG

§. 17. Impetrata a Thesmothetis venia, in jus per κλῆσιν Reum vocavit Actor, actionem libello inscribens, qui ante evictam causam vocatur αἰτία, post ἔλεγχον, denique δίκημα post damnationem. [a] Hinc Actori nomen γραψαμένου inditum fuit, & accusationi nomen γραφῆς. [b]

§. 18. Ad actionem evitandam vel impetrandam dilationem variis artibus usos fuisse Reos, legimus. Παραγραφὴν vocant, cum legitimis testibus adductis probare Reus potuit, non esse eam δίκην εἰσαγώγιμον, quæ legibus salvis in forum introduci posset. Ὑπωμοσία dicitur, cum jurejurando confirmavit Reus, se ad defensionem paratum nondum esse. Denique Ἀναγραφὴ appellatur, cum accusatorem accusare accusatus ausus est.

§. 19. Judicium, in quo nulla exceptio locum habuit, Græci Εὐθυδικίαν nominant. Hic uterque & Actor & Reus certam pecuniæ summam deponere debuerunt, nempe πρυτάνειαν dandam illi, qui causam matriculæ fori insereret, vel παράστασιν sive drachmam in causis leviori-

I 2

a MATTH. XXVII, 37. JOH. XVII, 38. αἰτία crimen Christo sanctissimo impactum significat.

b Vocem προσγράφειν accusandi significatu gaudere, ut verbum simplex γράφειν in loco JUDAE v. 4. putat CEL. ELSNERVS, ut προσγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρῖμα, sint *diu jam ante accusati ad damnationem.*

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0153
DFG

vioribus & privatis deponendam, vel denique παρακαταβολὴν eorum, qui pro bonis fisco addictis interceſſerunt. Ad ſolum Actorem pertinuit ἐπωβελία mulcta ante ſolvenda, ſi forte accuſationem adverſario illatam probare haud poſſet.

§. 20. Neceſſe etiam fuit jurare Actorem ἀληθῆ κατηγορεῖν ſe vera crimina non ficta prolaturum, Reum contra μὴ ἀδικεῖν καὶ ἀληθῆ ἀπολογήσασθαι ſe nemini facturum injuriam, ſed vera dicturum & reſponſurum. Jusjurandum Actoris eſt προομοσία, Rei ἀνωμοσία.

§. 21. Sic tandem ad cauſam dicendam admiſſi vel per ſe, vel per Patronos cauſam dixerunt, ſed ad clepſydram, cui præerat ὁ Ἐφύδωρ, qui curavit, ut æquale cuique dicendi tempus concederetur. Attingit hunc morem ARISTOPHANES in Acharn. v. 684.

§. 22. Teſtes, ſi opus erat, non alii citati quam viri bonæ famæ, non ſervi, non mulieres, non impuberes, non mente capti. Teſtium oculatorum eſt μαρτυρία, auritorum ἐκμαρτυρία. Utrique jurejurando vera ſe teſtaturos promiſerunt ad aras conſtituti. Teſtimonium recuſanti irrogata fuit mulcta mille drachmarum. [a]

§. 23. De-

a Apoſtoli Chriſti reſurgentis teſtes non auriti ſed oculati fuerunt μάρτυρες ACTOR. III, 15. 1. JOHAN. I, 1. 2. 3. nec ullo argumento a teſtimonio dicendo removeri poſſunt, utpote ingenui, adulti, ſana mente præditi &c.

§. 23. Denique ad suffragia per calculos ferenda deventum est, quibus vel absolvuntur vel damnantur rei. [a] Damnati vel τοῖς ἕνδεκα undecim viris traditi sunt ad mortem, vel ad mulctam tantum condemnati τῷ πράκτορι, qui & ὑπηρέτης dicitur apud ARISTOPHANEM Acharnan. v. 98. commissi. [b]

§. 24. Judicata lite virgas judiciariæ potestatis indices deponere judices oportuit. Merces laboris pro singulis causis tres oboli fuerunt, unde Heliastas φράτορας τριωβόλα per contemtum vocat ARISTOPHANES Equit. v. 254. Munera interdum accesserunt, quæ recenset idem in Vesp. v. 674. [c]

a Damnati ab ARTEMIDORO dicuntur κεραυνόμενοι fulmine tacti. Hinc loco difficili I. CORINTH. III, 15. lucem accendere conatur Alexander MORVS, qui verba ὡς διὰ πυρὸς reddit *fere damnatus*, in notis ad h. l.

b Vox πράκτορος occurrit hoc sensu LVCAE XII, 58. Et ὑπηρέτης MATTH. V, 25.

c Fuerunt præterea & alia tribunalia Athenis, sed minoris momenti. Decem numero fuisse primis decem literis notata tradit Scholiastes Aristophanis in Plut. vid. POTTERVS lib. II. cap. X. in hac materia diligentissime versatur.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0155 DFG

CAPVT XV.

DE POENIS ET SVPPLICIIS.

§. 1.

LEgum nulla vis est, nisi pœnis coerceantur earum contemtores. Postquam ergo de legibus & de judiciis pauca monuimus, nunc Pœnas & Supplicia Græcorum breviter descripturi sumus.

§. 2. Pœnarum præcipuæ fuerunt Ἀτιμία, Δεσμὸς, Φυγὴ & Ὀστρακισμὸς. Ἀτιμίας & Infamiæ quidam gradus fuerunt. Infimus gradus fuit, referri inter Θῆτας sive mercenarios, quorum ultimus inter cives locus fuit. ISOCRATES hos dicit ὀφείλοντας τῷ δημοσίῳ debitores ærarii, nempe bonis ipsorum ærario addictis in Panathenaico.

§. 3. Severior Ignominiæ pœna fuit, ubi quis concionibus interesse vetabatur & in ferendo suffragio jure civium uti. Et hæc Ἀτιμία, qua quis jure sacro & communi civitatis exuitur, interdum ad posteros quoque extendebatur. [a]

§. 4. Nonnunquam accesserunt stigmata Ignominiæ perpetua indicia, & Columnæ, quibus facinus commissum majusculis literis insculptum. Ipsæ columnæ illæ στῆλαι dicuntur, illi

[a] Pœnam hanc cum Judæorum excommunicatione recte confert Joh. SELDENVS de Synedriis lib. I. cap. X.

illi autem, quibus hæc pœna infligitur, σηλίται, & λόγος σηλιτευτικὸς orationem invectivam notat. Diras quoque columnis seu pilis inscriptas aliquando fuisse, quibus caput mali Civis devovit respubl. testis est Corn. NEPOS in Alcibiade cap. IV. [a]

§. 5. Ἀτιμίαν sequitur Δεσμὸς Carcer cum vinculis, cui præfuit ὁ Δεσμοφύλαξ, qui & Βασανιστὴς dicitur. [b] Vinculorum tria præcipua genera fuerunt. Primum genus collum & cervicem noxiorum premit, quod κλοιὸς vocatur apud ARISTOPHANEM in Pluto v. 475. & 605. Alterum appellatur ποδοκάκη vel simpliciter ξύλον & κᾶλον, quo inserti damnatorum pedes constringuntur. [c]

a Opponuntur hæ columnæ statuis honoris causa positis, de quibus cap. X. injecta mentio. Et sicut has dejicere moris fuit, cum amori successit odium, venerationi contemtus, ita statuas seu pilas ignominiæ causa erectas sustulit populus, cum ipsum pœnituit severitatis nimiæ, quod ex Nepotis loco citato elucet. Columnam honoris, cui inscriptum Dei nomen, non egressurum ex Dei templo, piorum decus æternum, favorem Christi immutabilem esse promittitur APOC. III, 12. Fideles ipsi sunt columnæ firmæ nec loco unquam movendæ, similes Jachin & Boas, quod utrumque nomen firmitatem & robur indicat.

b Δεσμοφύλαξ apparet ACTOR. XVI, 24. Βασανιστὴς MATTH. XVIII, 34. ubi ex scriptoribus nominis hujus rationem exponit GROTIVS in notis.

c Hujus generis est illud ξύλον, cujus mentio fit ACTORVM

§. 6. Ambobus durius & ſeverius eſt tertium genus, quod ξύλον πεντεσύριγγον Græci appellant, habens πέντε σύριγγας quinque foramina, quibus collum, manusque & pedes Reorum ita conſtringi potuerunt, ut moveri artus non poſſent. Formam hujus Inſtrumenti depinxit Scholiaſtes ARISTOPHANIS in Equit. v. 1055.

§. 7. Gravis pœna eſt Ατιμία, gravior addita Ignominiæ Vincula, graviſſima autem Φυγὴ Exilium. Nihil dulcius eſt charitate Patriæ, nihil durius, quam patriæ adſpectu carere. Nec patria ſolum, ſed & bonis omnibus carere exul debuit. Nec ulla redeundi in patriam ſpes fuit, niſi idem Magiſtratus, qui expulerat, pulſum redire juberet.

§. 8. Lenivit aliquantum Exilii aſperitatem Ὀστρακισμὸς per teſtarum, quas ὄστρακα vocant, ſuffragia Reo illatus. Hæc enim pœna certum Exilii deſignavit locum, ubi per integrum quidem Decennium ſubſiſtendum fuit, ſed tamen elapſo hoc annorum ſpatio redire in patrios lares licuit, & opum ac bonorum poſſeſſione tranquille frui. Vides ergo, quod diſcrimen interſit inter Φυγὴν & Ὀστρακισμὸν, quod diligenter notavit Scholiaſtes ARISTOPHANIS in Equit. v. 860.

§. 9. Honeſtior etiam Oſtraciſmi cauſa fuit, quam Exilii. Hæc pœna fuit facinoroſorum, illam

RVM l. c. quem locum interpretatur ex Antiquitate Cl. ELSNERVS, cui addi meretur ſocius Stephanus le MOYNE in notis ad Varia S. p. 500.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0158 DFG

illam pœnam, si modo pœna dicenda est, optimus quisque pati potuit, & Virtuti maxime deditus. Quoties enim quis famam aliquam, auctoritatem & decus sibi comparaverat, ut ejus potentiam metueret populus, per aliquod tempus removit e conspectu, & novas res moliendi occasionem eripuit Ostraciſmus.

§. 10. Ad capitis supplicia pergimus, quæ extra urbem mortem intulerunt noxiis & damnatis. [a] Hinc PLAVTVS: Credo ego isthuc ex templo tibi

Esse eundum actutum extra urbem dispessis manibus,
Patibulum cum habebis.

Hinc ad supplicium duci est ἄγεσθαι & ἀπάγεσθαι. [b]

§. 11. Lacedæmon neminem interdiu capitali pœna affeciſſe dicitur, apud HERODOTVM lib. IV. c. CXLVI. a cæde humana alienos esse Magistratus animos significans. Ubi plures Athenis ad mortem ducendi essent, singulis

a JEsum patientem milites abducunt ex urbe MARCI XV, 20. Passuros cum Christo decet ἐξέρχεσθαι ἔξω τῆς παρεμβολῆς *egredi castris*. Habuit enim formam castrorum Israëliticorum urbs Hierosolyma. Tabernaculum respondet templo, tentoriis Levitarum mons templi, reliquis castris urbs ipsa. Idem ergo est egredi *castris* & urbe HEBR. XIII, 12. 13.

b Herodes jussit custodes ἀπαχθῆναι *ad supplicium ultimum abduci*. ACTOR. XII, 19.

diebus singulos sortito educere Magistratus jussit, referente Scholiaste Comici in Pace. v. 363.

§. 12. Ad supplicia ipsa nunc accedimus, quorum primum & notissimum est suspendium, fœdum mortis genus, quippe corvis cœnam parans, ut nugatur ARISTOPHANES. Homeri jam ævo in usu fuisse hoc supplicii genus, constat ex illius Odyssea lib. XXII. v. 465. [a]

§. 13. Lapidatio Gr. λιθοβολία olim adulterorum commune supplicium fuit, quod ex HOMERI Iliad. III. v. 57. supra notavimus. Malos Poëtas lapidibus, bonos floribus spargere solenne fuit, teste ATHENAEO. [b]

§. 14. Bá-

a Filio immorigero pœnam hanc minatur SALOMON Proverb. XXX, 17. additque ערבי נחל *Corvos in valle nidificantes ejus oculos effossuros*, quem locum docte exponit BOCHARTVS in Hierozoico Parte II. lib. II. cap. X.

b Ex Athenæo narrat Cel. FABRICIVS Bibliographiæ Antiquariæ capite XV. §. 15. Judæos Prophetas lapidibus obruisse ex MATTH. XXIII, 37. discimus. Conveniunt Poëtæ Prophetis, utrique vates dicuntur, & Poëticis carminibus comprehensa fuerunt vaticinia imprimis Delphica & Sibyllina. Ut ergo Poëtas malos, ita Prophetas malos h. e. mala & noxia Judæis præsagia canentes lapidandos putarunt.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0160 DFG

§. 14. Βάραθρον locus fuit Athenis fœtidus & tenebrosus, uncis ferreis & acuminatis munitus, in quem magnis polluti sceleribus præcipitati fuerunt conficiendi vulneribus, fame & fœtore. Locum ipsum & supplicium delineavit Scholiastes ARISTOPHANIS ad Plutum v. 436.

§. 15. Nec ignotum Græcis fuit supplicium Καταπονλισμῦ Demersionis. Aqua enim expiare scelera creditur. Ut autem eo certior & citior mors sequeretur suffocandos, ὅταν κατεπόντων τινὰς, βάρος ἀπὸ τῶν τραχήλων ἐκρέμων, cum quis ad supplicium demersionis esset damnatus, onus a cervice pendebat, quæ verba sunt Scholiastis in Comicum. [a]

§. 16. Combustionis pœna rarior in Græcia fuit, rariora etiam supplicia alia enumerata ab ARISTOPHANE in Equit. v. 375. & Ran. v. 632. V. g. quando fontes palo affixi sunt (quæ communis hodie Turcarum pœna est,) vel excisa cultro struma &c.

CAPVT

a An Hebræis hoc supplicium innotuerit, multi dubitant. Clarissima tamen Christi verba sunt MATTH. XVIII, 6. ubi de *Submersione & onere* e cervice dependente loquitur. Eandem indicari pœnam I. TIM. VI, 9. ubi cupiditates dicuntur βυθίζειν εἰς ὄλεθρον καὶ ἀπώλειαν *submergere & perdere* cultores suos, judicat Magnus GROTIVS.

CAPVT XVI.

DE RELIGIONE.

§. 1.

INest omnium hominum animis a natura sensus aliquis supremi Numinis cum reverentia ac metu conjunctus. Hæc quasi rudera quædam & reliquiæ sunt Imaginis divinæ. Eo clarior autem hæc Divinitatis apparet persuasio, quo exculta magis bonis legibus artibusque gens est.

§. 2. Cum igitur præ aliis populis insigni sapientiæ fama celebrentur prisci Græciæ cives, non mirum est, ab his quoque agnitum esse Numen aliquod, quod rebus humanis provideat, mortalium veneratione ac cultu dignissimum. Hoc tamen miror, gentem sapientiæ laude adeo insignem tam pudendos in religionis negotio errores admittere potuisse. [a]

§. 3. Re-

a Rationis debilitas & Revelationis divinæ necessitas vel inde patet, quod gentes sapientissimæ turpissimo modo a vera Dei cognitione rectoque cultu aberrarunt. Ægyptiorum veterum sapientiam certatim prædicant scriptores; Illos tamen fœdissima Numina Crocodilos, allia & cepas coluisse ferunt. Constat hinc veritas dicti Paulini ROM. I, 22. Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν, *Cum se sapientes putarent, ipso facto ostenderunt, se stultos esse* tot commissis in religione erroribus, quos in sequentibus castigat Apostolus.

§. 3. Religionem, quæ velut vinculis quibusdam nos Deo religat, Græci Θρησκείαν vocant a Thracibus, quibus Religionis præcepta debere Græci perhibentur. Orpheus, qui Theologiam Mythicam & Pöeticam [a] Græciæ intulit, Thrax fuit. Alii Phoroneum Ægyptium, alii Cadmum Phœnicium sacrificiorum rationem, altarium structuram, templorum usum docuisse Græcos tradunt. [b]

§. 4. Observantissimæ præ aliis Græciæ urbibus Religionis fuerunt Athenæ, sive Deorum, festorum, templorum, altarium ac sacerdotum numerum spectes, sive rituum varietatem, sive ludorum pompam, sive mysteriorum sanctitatem. Merito igitur AELIANVS Var. Hist. lib. IV. cap. VI. Athenas communem Græciæ aram appellat. Et LVCIANVS testatur: ἀπανθαχῆ βωμὸς, ἢ θυσίας, ἢ ναὸς, καὶ πανηγύρεις. Μεσαὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαὶ, πᾶσαι δὲ ἀνθρώπων ἀγοραὶ.

a Triplicem fuisse olim Theologiam φυσικὴν, scientiam rerum naturalium sub religionis specie occultantem, πολιτικὴν cujusque gentis & reipubl. statui accommodatam, & denique μυθικὴν sub fabularum involucris mysteria & dogmata Religionis occultantem & a vulgi sensu removentem, alii monuerunt. Theologiæ mythicæ auctores fuerunt Orpheus, Hesiodus, Homerus aliique.

b Phœnicia Canaani vicina est. Multa ergo a Phœnicibus didicerunt Græci, quæ Hebræam sapiunt originem, attingenda in sequentibus. Vid. DICKINSONVS in Delphis Phœnicissantibus, quem tamen videre hactenus datum non est.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0163 DFG

ἀγοραὶ. Ubique Athenis altaria, aut sacrificia, & templa, & conventus sacros esse. Pleni Jove omnes vici, omniaque hominum fora. [a]

§. 5. Origo hujus rei quærenda vel in vana persuasione majoris felicitatis ex majore Religionis pompa colligendæ, vel in curiositate & rerum novarum studio, quod vitium familiare Græcis & imprimis Athenienſibus fuisse apparet ex THEOPHRASTI Ethicis Characteribus cap. IX. [b]

§. 6. Quicunque ergo Religionem Græcorum nosse desiderat, illum necesse est ante omnia objectum cultus sacri scire, quod varium in Græcia esse credebatur. Athenis largam Deorum segetem fuisse narrat Scholiastes ARISTOPHANIS in Nub. v. 304.

§. 7. Non defuerunt quidem, rejecta Deorum multitudine unum solum Deum sub variis nominibus colendum affirmantes, ut auctor libri de Mundo: θεὸς εἷς ὢν πολυώνυμός ἐστι, κατονομαζόμενος τοῖς πάθεσι πᾶσιν, ἅτε αὐτὸς νεοχμεῖ, quæ verba SENECAE verbis respondent de beneficiis lib. IV. cap. VII. Tot appellationes Dei possunt esse, quot munera.

§. 8. Et

a Idem confirmat Apostolus ACTOR. XVII, 16. urbem Athenarum nempe esse κατείδωλον *idolis plenam*, & v. 22. Athenarum cives esse δεισιδαιμονεστέρους *nimium superstitioni deditos præ aliis.*

b Scriptor ACTORVM cap. XVII. v. 21. depingit Athenienses ut cupidos λέγειν τι ἢ ἀκούειν καινότερον *dicendi nova & audiendi.*

§. 8. Et Pelasgos, gentem Græciæ antiquissimam, sacra Diis fecisse nullo imposito iis nomine, auctor est HERODOTVS lib. II. cap. LII. unde patet Poëtarum licentiæ varietatem divinorum nominum tribuendam esse.

§. 9. Sed tamen vulgus credulum & superstitionis plenissimum tot Deos esse finxit, quot nomina fuerunt a Poëtis inventa, cum quibus & sapientes loqui solent. Universam autem Numinum turbam in tres præcipue classes ἐπουρανίων cœlestium, ἐπιχθονίων terrestrium, & ὑποχθονίων inferorum divisam fuisse novimus, [a] quorum tamen supremi & honoratissimi crediti sunt οἱ ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες, superi, ut appellat HESIODUS, in quorum gratiam EVRIPIDES cœlum vocat θεῶν ἕδος in Jone. v. 870. [b]

§. 10. Hæc prima Deorum divisio est. En aliam! Ex omni Deorum numero XII, non plu-

a Tria hæc Deastrorum genera distinguuntur & cultu indigna judicantur EXODI XX, 4. *in cœlo, terra & sub terra.*

b Cum periphrasi Hesiodea convenit descriptio veri Dei PSALMO II, 4. יושב בשמים *habitans cœlum.* Et ut EVRIPIDES cœlum θεῶν ἕδος *Deorum sedem* appellat, ita JESAIAS cœlum vocat *thronum Dei* cap. LXVI, 1. coll. MATTH. V, 34. Idem Tragicus cœlum dicit παλαιὸν ὄγκον, id est, בירת עולם ECCLES. XII, 5. observante SCHLICHTERO in Decimis S. Observ. II.

plures, titulo Μεγάλων & Τελείων ornati sunt, [a] quos singulari cultu mactarunt Græci per eorum nomina jurantes. [b] Comprehenduntur autem his versibus:

Δώδεκά εἰσι θεοὶ μεγάλοι, Ζεὺς, Ἥρα, Ποσειδῶν,
Δημήτης, Ἑρμῆς, Ἑστία, Κυλλοποδίων.
Φοῖβος, Ἐνυαλίος τ' Ἄρης, Πάλλας τ', Ἀφροδίτη,
Ἄρτεμις, εἰσι θεοὶ δώδεκα οἱ μεγάλοι.

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovi, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

§. 11. Novum Deorum discrimen faciunt officia varia ab hominibus illis adsignata. Singuli enim Dii singulis urbibus ac gentibus, imo & corporis humani membris præesse putabantur. Junoni Sparta, Palladi Athenæ, Veneri Cyprus, Paphus &c. Apollini Delus curæ fuit, si vera feruntur. Hi Dii tutelares, Ἐπικοὶ, ἐγχώριοι dicti. [c]

§. 12. Cor-

a Μέγας θεὸς dicitur filius Dei TIT. II, 13. ubi ad Deos Cabiros respici putat HAMMONDVS ad h. l. Diana Μεγάλη ACTOR. XIX, 27. vocatur, quem titulum explicat Ven. ELSNERVS, & proprium Dianæ Diisque majorum gentium esse probat. Τελείᾳ encomium summo Deo datur MATTH. V, 48. quem locum illustrat idem ELSNERVS.

b Procul esse jubet hanc Superstitionem JESAIAS, & per unum verum Deum jurandum docet cap. XLV, 23.

c Verus Deus se tutelarem Abrahami profitetur & Isaaci & Jacobi EXODI III. Israelis EXOD. XX. fidelium Novi Testamenti 2. CORINTH. VI, 16.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0166
DFG

§. 12. Corporis membra inter Deos ita distributa dicuntur, ut caput Jovi, Junoni supercilia, pectus Neptuno, Marti cingulum, digiti Minervæ fuerint sacrati, & quæ alia sunt hujus generis. [a]

§. 13. Sexus discrimen, quod Græculi posuerunt, ex nominibus ipsis elucet. Primi Theologiæ mythicæ inventores vim divinam generandi rebus naturalibus inditam hoc modo indicare voluerunt. Hinc Bachum, Vulcanum, Jovem, Venerem, Lunam &c. communis esse sexus tradiderunt. [b]

§. 14. Sed non solum distingui vario modo possunt Græcorum Dii, verum etiam conjungi & ad pauciores revocari. Jovem & Plutonem solo nomine inter se differre, unumque Deum significare, inde patet, quod Græci Plutonem vocant Δία, Latini Jovem Stygium. Conveniunt etiam Juno & Proserpina sive Hecate, & Diana, & Venus. [c]

a Ingentem Catalogum variarum rerum variorum Deorum curæ commissarum contexuit Andr. BEIERVS in additamentis ad Seldeni prolegomena de Diis Syris cap. XVIII.

b Consuli meretur Clariss. MILLIVS, Diss. IX. §. 36. sqq. qui docet, eam ob causam Veneri a viris & fœminis habitu permutato supplicatum fuisse contra legem divinam DEVTERON. XXII, 5. Idemque monet nomen Baal utriusque generis esse in Sacris annalibus.

c Deas omnes ad unam Lunam posse referri observat CVPERVS in Harpocrate, quem citat MILLIVS Dissertatione IV. §. 9.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0167 DFG

§. 15. Licet ergo Deos omnes in uno Jove, cunctasque Deas in una Pallade quærere. Mundi causam & Rectorem Jovem seu Δία dixerunt, eamque, qua cuncta producit & regit, sapientiam Pallada. Itaque de Diis Græcorum præcipuis ita sumus dicturi, ut primum Jovem ac Pallada, deinde Deos Deasque unius Jovis opera ac munera exprimentes, postremo genios ac heroas, in Deorum numerum ob virtutem & merita relatos recenseamus, cuncta summa brevitate complexuri.

CAPVT XVII.

DE DIIS.

SECTIO I.

DE JOVE ET PALLADE.

§. 1.

PRimus in ordine Deorum est Jupiter, qui sæpe in precibus reliquorum Deorum numero exemtus & singulari nomine compellatus apparet, ut ζεῦ κραῖ θεοί! apud LVCIANVM aliosque scriptores. Græcum Jovis nomen a vita dictum, ζευς ἀπὸ τῆ ζῆν. [a]

§. 2. Jo-

a Primarium divinæ essentiæ attributum, quo reliqua continentur omnia, est vita perfectissima. Hinc Deus verus dicitur θεὸς ζῶν, *Deus vivens* I. THESSAL. I, 9. I. TIM. III, 15. & alibi. Ipsum nomen Dei & θεῖν est a voce ζεὺς, pro quo Æoles habent θεὺς. Nec audiendi, qui ab Hebræo דיי *sufficiens*, vel Græco θέω *curro*, *pono*,

§. 2. Jovis in reliquam Deorum turbam imperium ex titulis, quos Jovi dare placuit, elucet. Vocatur enim πανυπέρ[α]τος, ὕψιστος, μέγιστος, ſupremus, altiſſimus, maximus, ut apud CALLIMACHVM in Jov. v. 91. Cecrops Athenarum conditor, teſte PAVSANIA, primus Jovem ſalutavit ὕπα[τον, id eſt, ſummum ὑπέρ[α]τον. [a] Idem ζεὺς βασιλεὺς dicitur apud ARRIANVM Αναβ. ſive de Expeditione Alex. M. lib. II. cap. III. & αἰὲν ἄναξ apud CALLIMACHVM l. c. v. 3. Athenienſes oraculi juſſu monitos fuiſſe, ut nullum Regem alium præter Jovem admitterent, narrat Scholiaſtes ARISTOPHANIS Nub. v. 2. [b]

pono, quod olim aſtra divino honore culta fuerunt, vel quod Deus ponit omnia, vel a vocabulo δεὸς *timor*, nomen Dei deducere tentant. Non in ſe ſolum vitam habet beatiſſimam Deus, ſed & rebus aliis *vitam* largitur ACT. XVII, 25. Syros coluiſſe Δία ἐόντα teſtatur LVCIANVS de Dea Syria, quod videntur a finitimis Hebræis didiciſſe Syri. Jehovah ab היה *eſſe*, Κύριος a Κύρω *ſum*, quid aliud indicant quam Δία ἐόντα? In Deo autem *eſſe* nil eſt aliud quam *vivere*, cum Deus exiſtere ſine vita nequeat.

a Verus Deus appellatur אל עליון *Deus ſummus.* GENES. XIV, 18. אלהי מרום *Deus altitudinis* id eſt altiſſimus MICHAE VI, 6. ὕψιστος MARCI V, 7. LVCAE I, 32. ACTOR. VII, 48. &c.

b Habuit ergo aliquam Theocratiæ ſpeciem respubl. Athenienſis, imitante rempubl. Judaicam oraculo, de qua dictum cap. XII.

§. 3. Jovem Saturno patre (hinc Κρονίδης & Κρονίων vocatur,) & Rhea matre in Creta natum fuisse dicunt. Corybantes Cybeles sacerdotes lacte & melle nutrivisse puerulum fabulatur CALLIMACHVS in Jov. v. 49. 50. [a] Eundem cum Junone inter Euphraten & Tigrin nuptias celebrasse refert AELIANVS de Animal. lib. XII. cap. XIII. [b]

§. 4. In Creta quoque Jovem diem obiisse supremum narrant, ejusque sepulchrum ostendunt scriptores. Verum hæc ad Regem aliquem Cretensem forte pertinent. Deo Jovi alia plane tribuit ARISTIDES in hymno in Jovem: πρῶτος ἐπόιησεν ἑαυτὸν αὐτός *primus sui ipsius auctor est*, ergo nunquam genitus, nec in Creta. Et CALLIMACHVS v. 9. testatur: σὺ δ' ἐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ ἀιὲὶ *non mortuus es, semper enim permanes.* [c]

§. 5. Ei-

a *Mel* cum *lacte* fuisse infantum in Græcia cibum, notavimus supra cap. I. Forsan fabulæ originem dedit abundantia mellis & lactis in Canaane. Corybantum nomen in genere Sacerdotum officium denotare a קרב appropinquare observat Jacobus HASAEVS in Bibl. Brem. Class. I. p. 299.

b Debeo hunc locum Illustri SPANHEMIO in Comm. ad princ. hymni Callimachiani in Pall. Nolui autem locum hunc præterire, quia confirmat opinionem eorum, qui situm Paradisi Tigrin inter atque Euphraten quærunt, in quo primi hominis nuptiæ, quas sine dubio fabulosæ illæ nuptiæ respiciunt, fuerunt celebratæ.

c De vero Deo paria habent Sacri scriptores. DANIELIS VII, 9. Deus vocatur עתיר יומין *permanens dierum* I. TIM. VI, 16. μόνος ἔχων ἀθανασίαν *solus immortalitatem possidens.*

§. 5. Eidem Jovi ea adesse fatentur scriptores Græci, quæ vero Deo adesse necesse est. Providentiam omniscium agnoscit ARISTOPHANES Acharn. v. 425. ὦ Ζεῦ διόπ]α καὶ κατόπτα παν]αχῆ. O Jupiter, qui perspicis & respicis omnia.[a] Omnipotentiam AESCHYLVS supplic. v. 606. πάρεζι δ' ἔργον ὡς ἔπος, *adest factum ut dictum.*[b] Justitiam idem v. 408. ibidem: νέμων εἰκότως ἄδικα μὲν κακοῖς, ὅσια δ' ἐννόμοις *tribuens juste mala malis, bona bonis.* Non tollit tamen hanc justitiam opum inæqualis distributio, cum Deus largitur ὅπως ἐθέλητεν ἑκάστῳ *cuique pro lubitu;* quæ verba sunt HOMERI Odyss. lib. VI. v. 189.[c]

§. 6. Justitiam varia ratione exercet Jupiter pro re nata. Hinc varia Jovi dantur nomina. Cum pejerantes punit ὅρκιος, cum tuetur supplices ἱκέσιος,[d] cum violata hospitii

a Elegans est dictum Poëtæ illius, quem citat SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Jov. v. 82. ἐχ ἔυδει Διὸς ὀφθαλμὸς, *non dormit Jovis oculus.* Non multum differunt verba Psaltis PSALMO CXXI, 4. *non dormitat, multo minus dormit custos Israëlis.*

b Convenit hoc Poëtæ cum verbis PSALMI XXXIII, 9. *Ille jubet, & aderit, ille præcipit, & adstabit.*

c Καθὼς βέλε]αι *pro arbitrio* I. CORINTH. XII, 11. PSALMO CXV, 3.

d Ἱκέτας supplici prece ad se accedentes recipit & tuetur Deus. PSALMO LI, 19. JESA LXVI, 2. JOHAN. VI, 37. *Venientem ad me nequaquam expellam foras.*

jura vindicat & peregrinos tuetur, ξένιος, [a] cum gentem suæ tutelæ commendatam asserit ὁμογνιος, [b] cum denique amicitiam suadet & fovet φίλιος & ἑταιρεῖος vocatur. [c]

§. 7. Idem Jupiter Ἀγοραῖος dicitur apud ARISTOPHANEM Equit. v. 417. fori judicia regens. Et Ἑρκεῖος fines agrorum defendens apud ARRIANVM Ἀναβ. lib. I. cap. XI. Quod ob naturæ excellentiam excelsa locorum amare putabatur, Ἀκραῖος, [d] quod veritatem justitiæ sororem amat & tutatur, φιλαλήθης nuncupatur. [e]

§. 8. Jovi

a DEus vocatur *amicus peregrinorum* אהב גר DEVTERON. X, 18.

b DEus stante Veteris Testamenti œconomia speciem Ὁμογνίου induerat, favorem soli Judæorum populo missis cœteris addicens. EXODI III, 15. PSALMO CXLVII, 20.

c Sacri scriptores verum Deum ob oculos nobis ponunt non solum ut φίλιον & ἑταιρεῖον, sed etiam ut *amorem ipsum*. Ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστι, inquit JOHANNES Ep. I. cap. IV, 8.

d Nomen ἀκραίου convenire cum אלהי מעוזם *Deo arcium* DANIELIS XI, 38. censet SPONIVS apud ZORNIVM Bibl. p. 222.

e Nomen hoc Jovis φιλαλήθους conspicitur in numis Laodicensium. Ideo verus Deus Laodicensibus commendatur ut ἀληθινός, APOCAL. III, 14. notante Clariss. ZORNIO Bibl. p. 54.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0172 DFG

§. 8. Jovi bona omnia, Plutoni mala deberi Græci putarunt. [a] Eam ob causam Jovem appellarunt ἀλεξητήριον, ἀποτροπαῖον & σωτῆρα, averruncum, depulsorem, liberatorem, quod mala averteret. [b] Contra βουλαῖον quod recta consilia animis inspirat, ἀποβατήριον, quod felicem navigationem largitur, eundem nominarunt. Nec memorare omnia Jovis nomina licet.

§. 9. Quæ hactenus de Jove tradiderunt Græculi, non adeo abeunt a veri Dei natura & attributis. Alia tamen inveniuntur Jovis sapientia, justitia, & veritate indigna, quæ partim ad Regem quendam illustrem sed minus castum referenda sunt, partim alium quendam sensum patiuntur. Prioris generis sunt adulteria, furta, perjuria & id genus alia; Quæ ad posteriorem classem pertinent, partim explicationem admittunt historicam, partim physicam.

a Distinguitur Jupiter a Plutone, ut Deus bonus ὁ ἀγαθὸς a Satana, qui est ὁ πονηρός. Deus amore piorum ductus mala, quæcunque accidunt vel adsunt, reddit bona, & prodesse jubet. Satanas odio hominum flagrans ex bonis facere mala nititur, iisque abuti ad hominum interitum. Absit tamen Manichæismus, absit duplex principium æquis viribus pollens. Osiris & Typhon Ægyptiorum, Orimasdes & Areimanius Chaldæorum, Joves & Vejoves Romanorum.

b Jovem Σωτῆρα memorat ARISTOPHANES Plut. v. 1191. ut θεὸς σωτὴρ 1. TIM. II, 3. IV, 10. & alibi.

§. 10. Ex Historia sacra explicare licet, quæ de Jovis cum Titanibus pugna, de diviso per sortem cum fratribus regno, de Promethei furto narrantur. Nam conditores turris Babylonicæ sub gigantum nomine latere videntur, qui monti montem, id est, ingentia saxis saxa imposuerunt cœlo minitantia turris culmina molientes. Juvit in hoc certamine Jovem pugnantem Pallas, id est, sapientia divina divisis conditorum linguis consilium eorum irritum reddens.

§. 11. Saturni tres filii Jupiter, Neptunus & Pluto totidem Noachi filios ob oculos ponere videntur. Jupiter, cui cœli imperium cessit, Chamo respondet, cui calidissima & cœlo maxime exposita terræ regio, Ægyptus & Africa placuit. Japheto, cujus posteri insulas tenuerunt, Neptunus maris Dominus; Semo denique, qui ditissimas Asiæ regiones habitavit, Pluto latitantium in tenebrosis terræ cavernis opum possessor. [a]

§. 12. Pro-

a Jupiter Rex cœli creditur, & *cœlum* pro Jove positum sæpe invenies. Ita Judæi בשם שמים *in nomine cœli*, id est, Dei. Et filius ille prodigus ad saniorem mentem reversus fassus est, se peccasse εἰς τὸν οὐρανὸν *in Deum*. Lucae XV, 21. Hoc sensu Judæi per *Cœlum* jurarunt, id est, per *Deum*. Matth. V, 34. quod Christus ideo vetat fieri, quod cœlum non est *ipse Deus* sed *thronus* tantum *Dei*. Jovem ipsum esse Cha-

§. 12. Promethei furtum, qui ex variis animalium partibus hominem effinxit, ignemque ei inferendum cœlo abstulit, lapsum primi hominis indicare videtur, cujus suasor fuit Satanas, callidissimus salutis nostræ hostis, ex felicitatis apice infra animalium sortem Adamum deturbans. Tulit suam invida hæc malitia mercedem, cum Deus tenebrarum vinculis non Caucaso, sed inferno ipsi alligaret auctorem. Reliqua dabunt mythologi. [a]

§. 13. Jovis multa recensentur ab historicis, quæ Physice exponere licet, & facili quidem negotio, si cogites, sub nomine Jovis aërem vel cœlum sæpe proponi, quoniam cœlum Jovis sedem esse, & datum sortito regnum putarunt. Hinc Jovi dantur nomina νεφεληγερέτης apud HOMERVM Iliad. I. v. 526. ὑψιβρεμέτης apud HESIODVM v. 8. Ἐργ. & Ἡμ. Κεραυνοβρόντης apud ARISTOPHANEM in Pac. v. 375. coactoris nubium, altitonantis, fulminatoris & id genus alia. [b]

Chamum apud Historicos ex nomine Jovis Hammonis constat. Imo etiam ex illusione nudi patris, quam commisit Chamus, orta est fabula castrati a Jove Saturni. Ita vera obscuris involvit antiquitas.

a Fabulas Deorum cum historia Sacra passim conferre laboravit Petrus Daniel HVETIVS in Demonstratione Evangelica. Idem institutum est LAVAVRII, qui nuper edidit Collationem fabularum cum historia Sacra.

b Nomen Jovis καταιβάτης ad descendentem cum fulminum ignibus, & murmure tonitruum in montem Sinaï Deum

§. 14. Quamvis nihil majus generetur Jove, proximos illi tamen occupavit Pallas honores, ut canit HORATIVS lib. I. od. XII. Indicatur autem Palladis nomine, quæ Græcis & Ἀθήνη vocatur, sapientia divina, quod nominum origo docet. [a]

§. 15. Quæcunque etiam de Pallade narrant fabulæ, sapientiæ divinæ recte accommodari possunt. Nam Palladis ex cerebro divino generatæ origo, quid aliud, quam cœleste & divinum veræ sapientiæ principium pandit? Notatu digna sunt CALLIMACHI verba in hymno in Pall. v. 134. Μήτηρ δ' ἔτις ἔτικτε θεὰν, ἀλλὰ Διὸς κορυφή. Mater Deam nulla genuit, sed Jovis vertex. [b]

§. 16. Quem-

Deum legislatorem non male refert GVRTLERVS in Origin. lib. I. cap. XVI, 23. Confer Dissertationem doctissimam Petri BVRMANNI, & Petrum ZORNIVM in Bibl. p. 52. Jovis ὑετίου pluvii nomen animo occurrit, cum Apostolus ACTOR. XIV, 17. testatur non Jovem, (quem in Barnaba se inveniisse putarunt Lystrenses) sed Deum dare ὑετίους pluviam.

a Palladis nomen dictum videtur ex Hebræo פלס *ponderare*, quod sapientiæ officium est rerum pondera trutinare. Vox Ἀθήνη derivari potest ex vocabulo איתן *fortitudo*, quod in sapientia satis est roboris ad se tuendum fortiter. Conveniunt hæc nomina æternæ Sapientiæ; de qua PROVERB. VIII. & IX. MATTH. XI. & alibi, nempe Christo, in quo *Spiritus consilii & roboris* JESA. XI, 2.

b Pie hæc ad *æternam* DEI *sapientiam* referri possunt, Christum sc. qui a patre ab æterno genitus PROV. VIII, 22. ἀμήτωρ *matre carens* dicitur HEBR. VII, 3.

§. 16. Quemadmodum vero ipsa Pallas origine terrestri caret, ita eadem origo rerum omnium esse dicitur. Huc facit inscriptio templi Minervæ, quam PLVTARCHVS reliquit: Ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὂν, καὶ ἐσόμενον. Ego sum quod fuit, quod est, & quod futurum est. [a]

§. 17. Eadem perpetuam tueri virginitatem perhibetur, quæ cœlestem & purissimam originem decet. Communis hæc & certa apud omnes fuit opinio, eamque ob rationem virgines hostias illi mactare, speculo in ejus imagine ornanda abstinere, & statuas oleo puro, non odoriferis varii generis unguentis, perfundere fas esse duxerunt. [b]

§. 18. Mi-

a De λόγῳ sive Ratione divina, ut vertit Clerius, JOHANNES testatur cap. I, 3. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. *Per ipsum omnia facta.* Cum inscriptione illa, quam ex Plutarcho dedimus, convenit illud APOCAL. I, 8. ἐγώ εἰμι ὁ ὢν, καὶ ὃς ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, *ego sum, qui est, qui fuit, & qui erit*, Jehovah, quod nomen trium temporum characteres prodit.

b Ritus hosce in cultu Minervæ observatos notavit BARTHIVS ad Statii Thebaida lib. II. v. 724. Convenit hæc virgineæ puritatis opinio, quam de Pallade foverunt veteres, cum cœlestis Sapientiæ encomio, quod exhibet JACOBVS Apostolus cap. III, 17. ἡ ἄνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἁγνή ἐστι, *sapientia cœlitus genita primo*

§. 18. Minervam παλρωΐα πάντα φέρεσθαι cum parente seu Jove cuncta habere communia, testatur CALLIMACHVS in hymno in Pall. v. 131. [a] Imo sedere eam ad Jovis dextram tradiderunt alii. [b]

§. 19. Eidem omnium artium inventio tribuitur. Hinc titulorum ornamenta. Hinc Ἐργάνης, εὑρεσίτεχνος, δαίφρων dicitur. Et urbium struendarum ac custodiendarum scientia datur Minervæ, quod loquuntur dicatæ ejus honori statuæ in portis urbium collocatæ. Idem probant nomina Ἀκραίας, πυλάιας, πολιούχος & κληδούχος arcium urbiumque præsidis, & clavigeræ. [c]

§. 20. De-

primo quidem casta est. Nempe Christus, omnis sapientiæ fons, omnis impuritatis expers est, ad ejusque exemplum conformandi, quicunque ejus beatissima communione per fidem & amorem frui cupiunt. APOC. XIV, 4.

a Conveniunt fere phrases Paulinæ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχεσθαι, & εἶναι ἴσα θεῷ quæ sapientiæ æternæ conveniunt encomia PHILIPP. II, 6. Conferri etiam meretur locus JOH. V, 19. & erudita Jac. ELSNERI in eundem observatio.

b Testes idoneos affert Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi Apoll. v. 29. De Christo idem merito affirmari, res est notissima. Obvia sunt loca MATTH. XXVI, 64. ROM. VIII, 34. HEBR. I, 3.

c Testis est SPANHEMIVS in eruditissimo Commentario in Callimachum, in hymno in Pall. v. 53. Claves *imperium*

§. 20. Denique eidem Minervæ omnia fere bona accepta ferunt veteres. Nam appellatur φωσφόρος, σώτειρα, lucifera, servatrix, victrix, pacifera, fatidica, & quid non? quæ omnia ad divinæ sapientiæ munera referri possunt. [a]

SECTIO

rium notare ex ARTEMIDORO Oneirocritices lib. III. cap. LV. constat, & ex loco JESAIAE XXII, 22. ubi Deus promittit se Eliakimo daturum *claves domus Davïd.* Confer MATTH. XVI, 19. Minervæ ergo cum claves urbis committuntur, imperium & præsidium creditur. Idem de filio Dei traditur APOCAL. I, 18. sc. *claves ei creditas inferorum & mortis esse.* Idem omnis salutaris scientiæ auctor PROVERB. VIII, 5. Idem & conditor domus spiritualis, ecclesiæ suæ PROVERB. IX, 1. MATTH. XVI, 18. idem denique in *portis urbis*, cœlestis Hierosolymæ, ecclesiæ suæ auditur PROV. VIII, 3.

a Hæc encomia, quæ recenset SPANHEMIVS in Commentario ad Callimachi hymnum in Pall. v. 98. & 115. ad Christum rursus referri possunt. Si Minerva σώτειρα est, Christus σωτὴρ, si illa φωσφόρος, hic *lux hominum* JOH. I, 4. 9. & φωσφόρος 2. PETR. I, 19. Si illa victrix, hic *victor*, GEN. III, 15. COL. I, 20. II, 15. Hebr. II, 14. Victoria Palladis de Gorgone, cujus caput crinium loco *serpentibus* cinctum fuit, reportata, de victo per Christum *serpente* cogitare jubet. De Minerva *fatidica* lege, si placet, citatum Ill. SPANHEMIVM l. c. v. 121. quem titulum ad Christum applicare facile est, utpote qui per Prophetas *vaticinia* edidit JESA. XLII, 9. 1. PETR. III, 19.

SECTIO II.

DE DIIS ALIIS.

§. 1.

PRæter Jovem ejusque sapientiam, alia quoque Numina coluerunt Græci, divinæ sapientiæ opera ac munera. Quicquid enim in rerum natura admiratione dignum visum est, id divino statim honore affecerunt Græci, quamvis φύσει μὴ ὄντα θεόν. [a]

§. 2. Ut cœlum sub nomine Jovis, ita aërem ac nubes sub titulo Junonis adoraverunt. Nam ipsum Ἥρας nomen per metathesin Ἀέρα aërem notat. Nec aliam ob causam illa uxor Jovis & cœli Regina vocatur, quam quod nubes ita cœlo adsint, ut uxor mariti complexibus. [b]

§. 3. Aër

a Hæc mens est Apostoli. GALAT. IV, 8. μὴ φύσει οὖσιν θεοῖς, sunt res creatæ. Hoc extremæ est dementiæ λατρέυειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, *creata colere præter & juxta creatorem, eodem honore.* ROM. I, 25.

b Juno apud HOMERVM Il. I. v. ult. χρυσόθρονος *aureo insidens solio* vocatur, ut cœli Regina. Eadem est מלכת השמים JEREM. VII, 18. Nihil enim impedit, quo minus eodem nomine & Lunam & Junonem dici putes, cum Junonem, Uraniam, Astarten, Lunam idem notare numen probet SELDENVS de Diis Syris Syntagmate II. cap. II. & HVETIVS Deas omnes ad unam Junonem revocare non dubitet in Demonstratione Evangelica Propositione IV. cap. X. §. 3.

§. 3. Aër fœcunditatem ſtirpium, plantarum ac ſeminum promovet. Eam ob cauſam Juno præeſſe partui creditur, & Φωσφόρος [a] vel Τελεία dicitur. [b] Ideo velata quoque in numis apparet.

§. 4. Argi, quæ urbs præ aliis Junoni chara fuit, ludos in honorem Dearum Reginæ inſtituerunt Ἡραῖα, in quibus clypeus cum corona victoriæ fuit præmium. [c]

§. 5. Junonem, quæ aëris exhibuit imaginem, excipiant ſuſpenſa in cœlo lumina Sol & Luna. Ille Phœbi, hæc Dianæ nomine deſignatur. Illi quadrigas, huic bigas conſecrarunt ob lucis ac ſplendoris differentiam. [d]

§. 6. Phœ-

a De his Junonis nominibus, ejusdemque velata effigie conſulendus eſt SPANHEMIVS in Comment. ad Callimachi hymnum in Dian. v. 164.

b Dii majorum gentium τέλειοι dicuntur, ut capite præc. monuimus. Juno non hoc ſolum nomine titulum hunc meretur, ſed etiam quod illi curæ fuerunt τέλειοι γάμοι.

c Fuit ergo clypeus merces virtutis, ut Panoplia, de qua ſupra capite X. Clypeus ſalutis, id eſt, Chriſtus vera eſt & perpetua pietatis merces. Hinc conjunguntur *clypeus & merces* GENES. XV, 1. Junonis reliqua dabunt Mythologi.

d Sol lumen *magnum*, luna *parvum* dicitur GENESEOS I, 16. Equites Soli dicati occurrunt. 2. REGVM XXIII, 11.

§. 6. Phœbus Græcis dicitur Ἀπόλλων, ἀπὸ τῆ ἀπολλύειν a perdendo, quod nimio calore sanitatem hominum Sol lædit. [a] Ideo tela Apollini tribuuntur, una cum arcu, & ipse ἑκηβόλος, ἀργυρότοξος, ἑκαέργος appellatur. Tela ista radios Solis commonstrant, quibus pestem immittere dicitur apud STATIVM Thebaid. lib. I. v. 656. Et subita morte peremtos Apollinis jaculis confectos putat HOMERVS Odyss. III. v. 280. [b]

§. 7. Auspicatius nomen φοῖβος est, quod eidem datur, quasi φάος τῆ βίου vitæ lux. Nec adeo nocere videntur Solis radii, ut non iidem bonorum multorum origo ac causa sint dicendi. Oves illas fœcundas esse dicit CALLIMACHVS, quas Sol adspicit pascentes, id est Apollo, in hymno in Apoll. v. 52. [c]

§. 8. Hinc splendidi Apollinis tituli derivandi sunt. HOMERVS Regem, ἄνακτα, vocat Iliad.

a Nomen Ἀπολλύων non multum dissentit ab Apollinis nomine APOCAL. IX, 11.

b Nescio an cum telis Apollinis conveniat חץ יעוף יומם *telum interdiu volans*, id est, æstus meridianus, qui vehementissimus fuit in Canaane. Ps. XCI, 5.

c Soli justitiæ, qui verus est φαέθιος lux vitæ, radii salutiferi debentur MALACH. IV, 2. ubi radii *alarum* nomine insigniuntur. Illustrat hunc locum Amplis. CYPERVS in Harpocr. qui imaginem argenteam Harpocratis, id est, Solis *alis* ornatam & telis cum arcu observat. vide Bibl. Univers. Tomo V. p. 131.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0182
DFG

Iliad. I. v. 78. [a] Σωτὴρ nomen in numis antiquis sæpe legitur. [b] Hinc advenientem Phœbum, quod ἐπιδημεῖν & ἐπιφαίνειν Græci vocant, choreis exceperunt & cunctis gaudii exultantis indiciis. [c]

§. 9. Eandem ob causam medendi artem inveniſſe Apollo dicitur apud CALLIMACHVM in Apoll. v. 53. quod de se ipse gloriatur apud OVIDIVM: Inventum medicina meum. [d] Meruit

a Convenit nomen Molochi, quod *Regem* notat, notum Palæstinis Solem colentibus: Eodem redeunt nomina Baal, Belenus, Adonis, quæ *Dominum* significant, nota Syris & Chaldæis, quibus familiaris fuit Solis cultus. JOBI XXXI, 26. 27. Ita Ἥλιος a voce שמש *supra*, Hyperion ab ὑπὲρ dicitur. Reliqua Solis nomina Saturnus, Horus, Osiris, Vulcanus, Mercurius, Bachus vel suo loco attingentur, vel brevitatis gratia omittuntur. Omnia uni Soli convenire, patet ex Bibl. Univ. l. c.

b Proprium hoc Solis justitiæ nomen tradit ex numis Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi Apoll. v. 40.

c Idem SPANHEMIVS ibidem v. 13. ubi festiva gaudia adveniente arca fœderis instituta 1. REGVM VIII. confert. Solem contra recedentem & obscuratum esse pœnam magnorum scelerum narrat ex Euripide GROTIVS ad MATTH. XXVII, 45. ubi innocentissimi Servatoris mortem Solis obscuratio excepisse narratur. Verbum ἐπιφαίνειν de Christo usurpatur TIT. II, 11.

d Medica arte nondum in lucem ac conspectum producta in Græcia, Apollinis templum adierunt ægroti ex Oraculo consilia sanitatis aduituri observante Henrico HVLSIO de prærogativis prisci Israëlis p. 217.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0183 DFG

illi hoc inventum splendidos titulos Ἀλεξίκακος, ἀλεξιφάρμακος, ἀποπομπαῖος, [a] ἀποτροπαῖος &c.

§. 10. Soli omnia exposita sunt, quippe quem ἄθερος ὄμμα Græci dicunt. Hinc futurorum scientiam tribuunt Apollini, quem Augurem appellat HORATIVS lib. I. od. II. Hinc viarum & januæ custodem eundem esse voluerunt, unde nomina Ἀγυιεύς, προπυλαῖος, προσαλήϊος, θυραῖος, & statuæ illi præ foribus dicatæ obelisci formam, quæ eadem radiorum solarium est, referentes. [b]

§. 11. Inservit etiam scientiis artibusque addiscendis lux Solis. Vides igitur, cur Apollinem Musarum Præsidem, lyræ & artium inventorem dixerint. Modum urbium condendarum tradidisse eundem gloriatur CALLIMACHVS in hymno ejus honori dicato v. 56.

§. 12. Soli comes dabitur Luna, Apollini Diana, Gr. Ἄρτεμις. [c] Eadem ob lucem, quam orbi exhibet, φασσφορίη vocatur apud CALLIMACHVM

a Cum Apolline ἀποπομπαίῳ satis jejune quidam hircum emissarium Azazel, quem οἱ LXX. ἀποπομπαῖον vocant, conferunt. Vide ZORNII Bibl. p. 869.

b Exponit totam rem & nomina allegata Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi Dian. v. 44.

c Vocem hanc a Persarum Ἄρτης *magnus*, (unde Artabanus, Artaxerxes,) hoc autem ex Hebr. עריץ *robustus* deducit Johannes SELDENVS de Diis Syris Syntagm. I. cap. VI. Cæterum Isidem, Rheam, Astarten, Venerem, Cererem, Hecaten, unam esse lunam ostendit CVPERVS in Harpocrate recensitus a Johanne CLERICO in Bibl. Universali Tom. V. p. 137.

CHVM in Dian. v. 11. & ob lucis albedinem λευκόφρυς apud ARISTOPHANEM in Equit. v. 85. [a]

§. 13. Ornatur Diana Reginæ titulo. Ἄνασσαν ἁγνὴν Reginam caſtam appellat CALLIMACHVS loco citato, quia perpetuam Virginitatem tueri dicitur, nec ſine ratione, cum eadem ſemper poſt reparatas vices ſit lunæ facies, ut Phœbum imberbem Poëtæ pingunt ob perpetuam Solis juventam. [b]

§. 14. Dianam choreis Virginum ob virginitatis perpetuæ fidem delectari credidit CALLIMACHVS in hymno in Dian. v. 3. & virginum laudibus & cantilenis, unde HORATIVS illas hortatur:

Dianam teneræ dicite virgines.

Mirum igitur eandem nuptiis & partui præfectam fuiſſe, niſi forte lunæ influxui hic locum eſſe veteres putarunt.

§. 15. Venatu delectari Diana putabatur, quod commune illi cum fratre Phœbo fuit, quem arcu & pharetra inſignem & telis inſtru-

a Hebræi לבנה dicunt ab albedine. Clarius pulchritudo Lunæ laudatur CANTICI VI, 9.

b Ut Sol cultus eſt ſub nomine Molochi ſeu Regis, ita Luna dicitur Melechet JEREM. VII. & XLIV. id eſt, *Regina*. Lunæ noctem regendam dediſſe Deum teſtatur Moſes GENES. I. unde ἐπιχία, νυκτίδρομος, noctiluca vocatur. Reges appellantur Μεγάλοι, eodemque regio titulo decoratur Diana. Μεγάλη ἡ Ἄρτεμις ACTORVM XIX, 28.

ctum laudant Poëtæ. [a] Favet etiam lunæ lumen noctu venantibus. Hinc λόχεια, δίκτυννα, nemorensis, venatrix appellatur. [b]

§. 16. Eadem cum Phœbo viis, portubus & foribus præfuit. Stabant in viis Dianæ προπυλαίας & ἐνοδίας statuæ, erectæ illi in triviis aræ. CALLIMACHVS Dianam ἀγυιαῖς ἠ λιμένεσσιν ἐπίσκοπον vocat in hymno illi dicato v. 39. & λιμενοσκόπον v. 259. [c] Cœtera, quæ lunæ sive Dianæ accepta feruntur beneficia, quæ multa sunt & titulum πολυμάστ mammosæ illi comparârunt, recensere non licet. [d]

§. 17. Cœ-

a Quamvis constans inter fabulatores fuerit opinio, Dianam cum Apolline eodem partu a Latona editam fuisse, multæ tamen de genere & patria Dianæ lites agitatæ olim fuerunt. Vide SPANHEMIVM in Callimachi Del. v. 255. Has lites Genealogicas indicari 1. TIM. I. v. 4. putant viri docti, præsertim cum hæc Epistola Ephesi scripta sit.

b Clarissl. Clericus nomen Artemidos deducit ex Hebræo הר תמי *mons admiratio mea*, quod in montibus venari Diana consuevit, unde *montium custos nemorumque* HORATIO dicitur. Bochartus a voce חרטום *Magus* originem nominis arcessit, quod veneficia noctu exercentur, & herbæ venenatæ ad lunam leguntur. Tertia SELDENI derivatio, quam modo attigimus, his præferenda videtur.

c Ducit terra marique iter facientes lunæ splendor. Ideo viis & portubus lunam præfecerunt veteres.

d De hoc titulo vide, si placet, SPANHEMIVM ad Callimachi Dian. v. 130. vox πολύμαστος congruit cum Hebræo שדי quod DEI nomen est, derivatum, ut multi censent, a שרים *ubera*.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0186
DFG

§. 17. Cœlo aſtrisque relictis terram petimus, quam in Veſtæ numine deprehendere licet. Hanc Pythagoræi, teſte PLVTARCHO in Numa, eſſe σχῆμα τῆς σύμπαντος κόσμου emblema totius mundi tradiderunt. Terram imprimis per Veſtam deſignari vel inde patet, quod olim huic Deæ gramine virenti litatum eſt, adfuſis olei vinique libaminibus. [a]

§. 18. Terræ medium occupat ignis, qui vitam plantis largitur. Ab igne igitur ceu præcipua Terræ parte Veſta nomen tulit. [b] Clariſſimum eſt OVIDII teſtimonium, quod probat & ignem & terram Veſtæ nomine ſignificari:

Veſta eadem eſt & terra, ſubeſt vigil ignis utrique.

Et quemadmodum Ignis terræ medium tenet, ita Veſtæ ſimulachra medium locum ædium privatarum & templorum ſibi vindicarunt. [c]

§. 19. Veſta prima domum ſtruxiſſe dicitur apud DIODORVM Siculum Bibl. lib. V. cap. LXVIII. Terra enim ligna, lapides, ferrum aliaque ad ſtruenda ædificia neceſſaria ſuppeditat. Et quæque domus emblema eſt communis omnium domicilii ſive Terræ, ut in terræ,

a SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Cererem. v. 109.

b Veſtæ nomen Græcis ſonat Ἑστία, quæ vox & focum notat. Utrumque vocabulum Græcum & Latinum non a *ſittando*, ut nugatur OVIDIVS, ſed a voce Hebræa אש *Ignis*, unde Chaldæorum אשתא, hinc Veſta.

c Teſtem habeo SPANHEMIVM ad Callimachi Delum. v. 325.

ita in ædium medio focus & ignis est. Hinc Vesta vel κοινὴ communis omnibus, vel πατρῴα domestica dicta. [a]

§. 20. Datur etiam Vestæ ut Dianæ & Palladi perpetuæ virginitatis honos. Nam nata e flamma corpora nulla vides, ut canit OVIDIVS. Habet quoque ignis vim purgandi, ut puritatem indicat Virginitas.

§. 21. Cultum Vestæ summe necessarium putarunt veteres, adeo ut contemtoribus gravissimas pœnas imminere crediderint. Metellus hoc expertus dicitur, quem spreta Dea horrenda oppressit maris tempestate PLVTARCHO teste. Imprimis autem perpetuo igne, quem in Prytaneis aluerunt, Vestam coluerunt Græci. [b]

§. 22. Jun-

a Auctor hujus rei est idem SPANHEMIVS ad Callimachi Cererem v. 109. cujus eruditis laboribus in definienda Græcorum religione sæpius uti licebit.

b Hebræorum Schechina, præcipue autem Ignem Sacrum, quem perpetua cura alere demandatum fuit sacerdotibus LEVITICI VI, 12. 13. (ut Christianorum est *ignem Spiritus S.* sollicite custodire 1. THESS. V, 19.) originem cultui huic Vestæ dedisse certum est. Et Persas ignem coluisse constat. Hinc *Ur* Chaldæorum nomen traxit. Hinc Danielis Socii *igni*, ut Deo ultori, traditi fuerunt. Hinc πυρεῖα & πυραθεῖα, Hebr. חמנים 2. CHRON. XXXIV, 4. Hinc Persæ *Achæmenii* vocantur. Vide Doctiss. ZORNIVM Bibl. Antiq. & Exeget. p. 475. Plura de Vesta cognituro legendus est Ill. SPANHEMIVS in libro de Vesta & Prytanibus Græcorum.

§. 22. Jungenda Veſtæ Ceres, quia fruges, quæ Cereris nomine proponuntur, e terræ gremio prodeunt. Hæc Græcis Δήμητηρ vocatur, quaſi γὴ μήτηρ terra mater omnium. [a] Videtur eodem nomine deſignari Siciliæ aliqua Regina, quæ meliorem agriculturæ modum docuit mortales, eamque ob cauſam καρποφόρον βασίλειαν appellat ARISTOPHANES in Ranis. v. 385. [b]

§. 23. Eodem redeunt reliqua, quæ de Cerere narrant Poëtæ. Quæſivit filiam Proſerpinam ſummo cum dolore, dicta ob id Ἀχαία ab ἄχος dolor, dein invenit, & id beneficii a Plutone obtinuit, ut per ſex menſes ſecum filiam haberet, per ſex reliquos alterna vice Platoni eam cederet. Senſus fabulæ ſine Oedipo intelligi facile poteſt. Per ſex menſes enim frugum ſemina ſub terra latent, deinde colliguntur eadem in lucem ante producta. [c]

 §. 24. Vo-

a Terra rerum omnium mater eſt imprimis hominum. GENESEOS III, 19. Primi hominis origo *terra* fuit, & eadem Adami poſteros alit, nutrit & auget. Nomen Latinum Ceres vel ἀπὸ τῦ χαίρειν *a gaudendo* (quia metimus cum gaudio Pſalmo CXXVI, 5.) vel a *gerendo* vel ab Hebræo חרש *arare* ortum eſt.

b Ab ipſis mundi exordiis agri colendi modus cognitus fuit mortalibus. Vanus ergo eſt OVIDIVS, qui ejus inventionem Cereri tribuit, Amorum lib. III. Eleg. X. v. 11.

c Similes doloris & gaudii vices in Ægypto habuit *Iſidis* cultus, quæ cum Cerere congruit. Convenit & luctus Adonidis, qua de re legendus Ill. SPANHEMIVS in Cerer. v. 1.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0189 DFG

§. 24. Vocatur etiam θεσμοφόρος legifera Ceres, quia ſparſos in agris homines collegit, & leges ſocietatis conſervandæ civitatibus dedit. Hinc Romæ in templo Cereris leges cuſtoditæ, ut Athenis in templo Cybeles. [a]

§. 25. Pingitur Ceres cum corona ſpicea, ob ſegetes e terra prodeuntes. Hinc Cereris nomina Σῖτω, χλόη, Ἀμαία, Σώτειρα. [b] Concubitu Cereris cum Neptuno quid aliud, quam neceſſariam terræ humectationem notat? Denique quoniam terræ proventu aluntur pecora, & gregum cura datur Cereri. [c]

§. 26. De feſtis Cereris infra dicetur. Id ſolum nunc monemus, primitiis Cererem honoraſſe veteres. [d] Decantati etiam in meſſe hymni ſacri, quos ἰήλεις dixerunt ex ἴηλος manipulus hordei. [e] §. 27.

a Leges credere ſacerdotibus & templis, Græcorum & Romanorum mos fuit, quem didiciſſe ab Hebræis videntur, quorum leges divinæ *arcæ* fœderis incluſæ in adyto delituerunt. 1. Regvm VIII, 9. Hebr. IX, 4.

b Cum nomen Σωτὴρ & Σώτειρα tot falſis Diis Deabusque immerito tribuatur, ut Apollini, Dianæ, Cereri, Herculi &c. memores nos eſſe decet verborum Apoſtoli Actor. IV, 12. οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ σωτηρία *non eſt in alio ſalus præter Chriſtum.*

c Ob vim terræ conſervatricem Ceres vocatur Δηὼ ex Hebræo שַׁד *ſufficiens*, qui veri Dei eſt titulus.

d Ex ſacris Hebræorum ritibus hoc manavit. Vide Spencervm de legibus Hebræorum ritualibus lib. III. Diſſ. I. cap. IX.

e Spanhemivs ad principium hymni in Cererem. Veroſimile eſt ejusmodi hymnos benignitatem Dei creato-

ris

§. 27. Neptunum comitem Cereri dabimus ut terram ambit Pontus, qui Neptuni tegitur nomine. Græcis vocatur Ποσειδῶν quasi ποσὶ σείων pedibus terram vel mare movens, alias & Ἅλυκος & πόντιος maritimus dicitur. [a] Ἀμφίβασιον appellat eundem LYCOPHRON in Cassandra v. 749. ἀπὸ τῆς ἀμφιβαίνειν *ab ambiendo* naves sc. tutelæ Neptuni commissas. [b]

§. 28. Neptuno ut maris Domino loco sceptri datur tridens Gr. τρίαινα, ob ternas aquæ species & qualitates, quæ sunt salsedo maris, dulcedo fluminum & media inter utramque, quæ conjectura est EVSTATHII ad Dionysium. v. 476. [c] Miri hujus tridentis sunt effectus, utpote quo tempestates excitat, sedatque pro

ris & conservatoris celebrantes ab Hebræis fuisse decantatos, quod ex PSALMIS LXV, 14. & CXXVI, 5. colligitur. Vindemiæ beneficia lætissima celebrat PSALMVS VIII. Utrumque & Messis & vindemiæ beneficium festum Succoth sive tabernaculorum.

a Nomen latinum Neptuni a נפת *stillando* non a νάπτω *lavo* deducendum.

b Ἀμφιβαίνειν est *custodiæ ergo circuire* ut Hebræorum סבב. CANTIC. V, 7. vigiles dicuntur הסובבים בעיר *circumeuntes in urbe*, quæ observatio est Jacobi HASAEI.

c Alias rationes reddit SPANHEMIVS ad Callimachum in Del. v. 31. qui aquam esse *tertium* Elementum, & mare post cœlum terramque *tertiam* mundi regionem observat.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0191
DFG

lubitu, [a] terræ motus facit, insulas condit easque a continente avellit pro arbitrio Neptunus. [b]

§. 29. Tradunt etiam Neptunum artem regendi equos invenisse. Non desunt tamen, qui Neptunum equestrem, quem Consum Romani dicunt, a maritimo distinguunt. Forte Neptunus aliquis & equitandi & navigandi arte excelluit, unde sub ejus nomine divinam, quæ in aquis latet, virtutem colunt & mirantur. [c]

§. 30. Veteres opera illa mirati, quæ ex metallis ignis ope parantur, Vulcanum insignem opificem in Deorum numero habuerunt. Græci vocant Ἥφαιστον, quod ipsum nomen scientiam igne recte utendi designat. [d] §. 31.

a Præter Neptunum aliis quoque sedandi maris potestas tribuitur a scriptoribus, ut Polluci, Sophocli, Empedocli, Pompejo. Sed falso. Soli Deo hoc imperium est in Pontum, quod Christum verum esse Deum docet MATTHAEI VIII, 27. quem locum illustrat Clariss. ELSNERVS.

b Italiam a Sicilia sejunxisse fertur Neptuni tridens. Mosis baculum maria & flumina dividentem cum tridente Neptuni confert SPANHEMIVS l. c.

c Et Consus maritimi Neptuni nomen esse videtur, dictum a כנס *congregare*, quod *aquas congregat Deus tanquam in utre* PSALMO XXXIII, 7.

d Vox Ἥφαιστος, quam ex Hebræo deducit Cl. CLERICVS nempe אב אשתא *patrem ignis* significat. Nomen *Vulcani* a *Tubal Caino* descendere quidam arbitrantur, cujus inventa fabrilia & Chemica laudantur GENESEOS IV, 22. BARTHIVS Vulcanum fuisse Ægypti Regem sceptris ideo admotum, quod ignem cœlitus delapsum conservaverat, tradit ad Statii Thebaida lib. V. v. 69.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0192 DFG

§. 31. Eandem ob causam Junonis filius esse fingitur, quod aëris ope indiget ignis, & Vulcani imago in numis apparet cum forcipe, malleo, pileo &c. & simulachra illius prope Caminos collocatæ fuerunt. Hinc nomina πολυτέχνης, τεχνήεις, Rex artis &c. Hinc Vulcanus una cum Pallade ab artificibus cultus fuit. [a]

§. 32. In festo Vulcani, quod Græci vocant Ἡφαιστιάς, obtinuit olim λαμπαδοφορία peditum & equitum, qui lampadem manu gestantes stadium decurrebant. Victor erat is, qui primus face inexstincta attigit metam, is vero, cujus in medio cursu exstincta lampas fuit, eandem alteri tradere debuit. Hinc Lucretio vitai lampada tradere est mori. [b]

§. 33. Jun-

a Accurate hæc tradit SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Jovem v. 76. & in Dian. v. 60.

b In Cereris quoque festo λαμπαδοφορία locum habuit, qua de re infra dicendi locus erit. De ritu λαμπαδοδρομίας & de Lampadarchis huic agoni præsidentibus lege Antonium van DALE Dissertatione VI. ad Marmora p. 504. seqq. *Ambulare in luce* I. JOHANNIS I. v. 5. est cum face verbi divini & Spiritus S. ad fidei metam contendere notante Clarissimo ZORNIO. Forsan propior origo phrasεos invenitur ESAIAE II, 5. נלכה באור יהוה *ambulemus in luce Domini*, ubi urbs sancta in festivo gaudio ubique illustrata lucernis respici videtur.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0193
DFG

§. 33. Jungemus Vulcano Venerem, marito uxorem, Deam amoris. Nec sine ratione Venerem sociarunt Vulcano mythologi, cum igneus sit amor, mollique similis flammæ. Dea creditur & Jovis filia, quod divinæ originis est honestus amor. [a] Græci Ἀφροδίτην appellant, ἀπὸ τῆς ἀφρῆς a spuma maris, ex qua Venus originem traxisse dicitur. [b]

§. 34. Duplex Venus memoratur, altera πάνδημος & πόρνη Vulgaris, altera ἐρυκίνα cœligena, quoniam amor duplex est, alter purus & honestus, alter lascivus & fœdus. Ita quoque Veneris filius Ἔρως Cupido duplex refertur. [c]

§. 35. Ve-

a Si amorem purum & sanctum spectes, is Deum habet exemplar & fontem. Πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται *qui amat, ex Deo natus est.* 1. Joh. IV, 7. Si inferiorem quandam & animalibus communem amoris speciem adspicias, sane divinæ providentiæ indicium est instinctus ille, quo animalia ad genus propagandum feruntur non sine molestia & dolore.

b Hæc fabula vel Veneris candidam speciem cum spumæ albedine convenientem, vel miram piscium fœcunditatem respicit. Assyriis a דלף a *stillando* (unde Delphini dicti) Delephat, Babyloniis Mylitta, quasi מולדת *pariens*, Phœnicibus Astarte (unde Astharot Judicvm II, 13. & alibi) Carthaginensibus Urania vocatur. Vide Seldenvm de Diis Syris Syntagm. II. c. IV.

c De amoris discrimine modo diximus. De Veneris & Cupidinis differentia loquitur Amplissimvs Cvpervs in Observationibus lib. II. cap. I. Male igitur Venerem insignem aliquam meretricem fuisse, cui nihil adsit laude dignum, multi audacter affirmarunt, quibus contradicit Nicolaus Gvrtlervs in Originibus Mundi lib. I. cap. XI. §. 41.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0194
DFG

§. 35. Venerem præ aliis Græciæ populis insigni honore coluerunt Corinthii, qui a Cypriis & Phœnicibus Veneris cultum hausisse videntur. [a] Et iidem lasciviæ & fœdo amori præ aliis dediti fuerunt, unde Κορινθιάζεσθαι est turpitudini indulgere. [b]

§. 36. Amoris Deam ornandæ comæ modum inveniſſe perhibent. In Veneris mundo invenitur ceſtus, lecythus, unguentum, ſpeculum & hujus modi alia, quæ ad ornandos capillos adhibentur. [c] Sacræ etiam Veneri fuerunt Columbæ ob mutuum earum amorem, ſacra denique poma, amoris ſymbola teſte ARISTOPHANIS Scholiaſte in Nub. v. 993. [d]

§. 37. Multum momenti in rebus humanis habet bellorum exitus, certumque eſt, Providentiam divinam ſingulari ratione bellorum & proeliorum exitum moderari. Hinc belli Deum colue-

a Phœnicia *terra Veneris* nominatur, & Phœnicum libidinem reprehendit ESAIAS cap. XXIII. SELDENVS de Diis Syris l. c.

b De Corinthiorum libidine ſupra diximus cap. VI. §. 2. Meretrices Veneri ſacræ, quales magno numero Corinthi fuerunt, dictæ קדשות PROVERB. VII, 14. 15. MICHAE I, 7. Templum Veneris ſcortis frequens, quale fuit Corinthi, vocatur בית סכות 2. REGVM XVII, 30. De laſcivia Corinthiorum videndus GVRTLERVS Orig. lib. II. cap. XXIII. §. 19.

c Cuncta docte exponit SPANHEMIVS ad Callimachi Pall. v. 21. ſeq.

d Τὴν ὀπώραν τῆς ἐπιθυμίας eſſe *poma amoris* APOC. XVIII, 14. cenſet Cel. ELSNERVS.

coluerunt Græci, qui Ἄρης dicitur, Latinis Mars. [a] Alias Ἐνυάλιος vocatur, ut Bellona Ἐννώ. [b] Et ὁπλοφόρος, βαθυσπόλεμος, χαλκοθώραξ &c.

§. 38. Deum hunc ὀρχηστὴν appellat Lycophron in Cassandra, quia milites saltationes armatas olim instituere consueverunt. Et Musicos concentus Marti gratos esse ad augendam fortitudinem & confirmandos militum animos testatur Plvtarchvs in Lycurgo. [c]

§. 39. Thracum imprimis Deus fuit Callimacho teste in Delum v. 365. & Scytharum, qui nulli, præter unum Martem, Deo templum dedi-

a Ἄρης Græcis non solum Martem, sed & *ferrum* notat, Et ferro tecti incedunt milites. Forte primus armorum fabricator fuit Mars, cui nomen datum a חרש *fabricabit*. Nec incommode ab *ira*, quæ in bello dominatur, Martis nomen deduces a חרר *exarsit*. Denique cognata est & vox חרס quæ *Solem* significat, a Marte non aliena, cum Solem Martis nomine indicari arbitretur Seldenvs de Diis Syris Syntagm. II. cap. I.

b Ἐννώ nomen accepisse videtur ex Hebræo אנה *luxit*, unde cognatum אנח *gemuit*. Hæc enim belli sunt effecta. Bellonam servos suos sanguinei cruoris hausto imbuere, testatur Minvcivs in Octavio. Et Baalis, qui cum Sole & Marte idem est, sacerdotes *cultris* se lancinarunt. I. Regvm XVIII.

c Κῶμος ἐνόπλιος & ὄρχησις ἐνόπλιος dicitur saltatio armatorum. Hanc imprimis intelligi Roman. XIII, 13. per Κῶμοι verosimile est, cum ei opponat Apostolus *arma lucis*.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0196
DFG

dedicarunt, & acinacem tanquam Martis imaginem coluerunt. [a]

§. 40. Agmen claudat nuncius Deorum, quem Græci vocant Ἕρμην ab ἔρω vel ῥέω dico, siquidem Eloquentiæ Patronum, λόγιον θεὸν, ἔφορον λόγου καὶ ἀληθείας. [b] Decet sane facilitas & suavitas eloquii Deorum ministrum & interpretem, qui mandata Deorum defert in terras, & mortuorum animas ad inferos ducit HORATIO teste lib. I. oda X. [c]

§. 41. Mer-

a Hastam primis seculis a Romanis divinos honores tulisse, ut Martis effigiem, docet SPANHEMIVS ad Callimachi Delum v. 64. Hinc patere arbitror non singularem aliquem Virum, sed bellicum quid Martis nomine indicari. Confirmat hanc sententiam PLVTARCHVS in Amatorio, qui testatur, τὸ μαχητικὸν καὶ διάφορον, καὶ θυμοειδὲς ἐν ἡμῖν Ἄρεα κεκλῆσθαι *bellicosam animi indolem & ad lites ac iram propensam Martem vocari.* HVETIVS tamen censet, Nimrodum vel Thurram primos bellatores a Græcis Martis nomen accepisse in Demonstratione Evangelica Prop. IV. cap. X. §. 6.

b Vindicat hos titulos Mercurio CVPERVS Observationum lib. I. cap. XI. Eam ob rem in convivio lingua sacra fuit huic Deo. Et Paulus, cum verba ad populum faceret, tacente Barnaba, pro Mercurio habitus est. ACTOR. XIV, 12.

c Forte genium cujusque hominis tutelarem, de quo infra dicetur, cum Mercurio eundem esse, dicendum. Ex sacris igitur hæc hausta sunt. Nam angeli Lazari animum in sinum Abrahæ detulisse narrantur LVCAE XVI, 22.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0197 DFG

§. 41. Mercurio ut Deorum nuncio crebra facienda itinera, viæque sæpius metiendæ & remetiendæ. Eamob rem Diis vialibus accensetur ut ἐνόδιος & προπύλαιος, ejusque statuæ sive Ἑρμαι præ foribus collocatæ fuerunt, & in viis, ut errantibus viam ostenderent. [a]

§. 42. Videtur Mercurii nomine indicari celebris quidam Mercator, qui maria terrasque omnes peragrando nomen nuncii Deorum meruit. Laudatur forma ejus egregia imprimis a VIRGILIO Æneid. lib. IV. v. 559. Datur illi caduceus, cui inniti solent peregrinantes. Depingitur ejus imago cum crumena, & quæ sunt alia habitum Mercatoris præ se ferentia.

§. 43. Eandem ob causam Mercurius lucri Deus habetur, & lucra inopinata eidem deberi tradit ARISTOPHANES in Pluto v. 1136. Hinc acclamatum est quid pretii vel thesauri præter spem invenientibus: Κοινὸς ὁ Ἑρμῆς, commune lucrum.

§. 44. Denique, quia lucrum mala interdum fraude acquiritur, dantur & Mercurio furta

a Hebræis signa in viis erecta, ut viam ostenderent errantibus, imprimis ad asyla contendentibus, cognita diu ante fuerunt. Ejusmodi signum vocatur יד vel אמרת, unde Christus *via & veritas* dicitur JOH. XIV, 6. coll. PSAL. XLIII, 3. Ad statuas Mercuriales viam euntibus monstrantes referenda etiam *strues illæ lapidum* מרגמה cui prætereuntes lapidem in Mercurii honorem addidisse narrantur. Hæc memoratur PROV. XXVI, 8. Vide ZORNII Bibliothecam p. 178.

furta ac fraudes. Hinc δόλιος, vocatur & ἑρμαῖος, notante Scholiaſte ARISTOPHANIS loco citato. v. 1170. Callidus quicquid placuit jocoſo condere furto, teſte HORATIO lib. I. oda XII. [a]

SECTIO III.

DE GENIIS ET HEROIBUS.

§. I.

MEdii inter Deos ac homines creduntur Genii, quos Græci δαίμονας vocant, ἀπὸ τῦ δαῆναι a ſciendo, quoniam ſcire res hominum creduntur, velut ἐπίσκοποι & ἔφοροι inſpectores locorum & hominum. HESIODVS eos appellat φύλακας θνητῶν ἀνθρώπων cuſtodes mortalium, [b]

M idem-

a HVETIVS arbitratur ex *Moſe* fabricatum eſſe Mercurium, quia ille *legatus* & interpres Dei fuit, qui per *vias* ignotas duxit Jacobidas, inſtructus *baculo* mirifico loco caducei, pulcherrima inſignis facie, & quæ ſunt alia Moſi & Mercurio communia. Vide Demonſtrat. Evangel. Propoſit. IV. cap. IV. Aliam tentavit viam Petrus VAN SARN, qui cum Chriſto comparavit Mercurium in Bibliotheca Bremenſi Claſſe V. p. 206.

b Angelos, quos Græci δαίμονας, Latini genios vocant, piorum ſaluti invigilare Dei juſſu ſacræ teſtantur literæ. PSALMO XXXIV, 8. & XCI, 11. Inſignis locus eſt HEBR. I, 4. ubi angeli dicuntur πνεύματα λειτουργικὰ *ſpiritus miniſtratorii ablegati in uſum eorum, qui ſalutem ſunt hæreditaturi.*

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0199 DFG

idemque ingentem eorum esse numerum ad triginta millia testatur. Ἔργ. v. 250. [a]

§. 2. Inter Dæmonas ita divisa creduntur officia, ut his astrorum, illis aëris, istis terrarum demandata sit cura. [b] Princeps Dæmonum Pluto habetur, qui vocatur μεγαλοδαίμων Dæmonum maximus, Jupiter Stygius, Rex inferorum. [c]

§. 3. Pluto Gr. Πλέτων a divitiis nomen habet, idemque habetur cum Deo divitiarum, notan-

a Ingens angelorum numerus a sacris scriptoribus recensetur DANIELIS VII, 10. MATTH. XXVI, 53. MARCI V, 9.

b Paulus EPHES. II, 2. per ἐξουσίαν τοῦ ἀέρος intelligit genios aëris curam sortitos. Nam ἐξουσία *magistratum* notat COLOSS. II, 15. Vide ELSNERI notas ad hunc locum, ubi de Dæmonibus aëris disseritur. Πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν ἐπουρανίοις. EPHES. VI, 12.

c In sacris idem vocatur ὁ Ἄρχων τῶν δαιμονίων MATTH. IX. v. 34. Κοσμοκράτωρ τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου *princeps tenebrarum hujus mundi*, qui opponitur τῷ αἵματι καὶ τῇ σαρκὶ, id est, *nudis hominibus*, בשר ודם ut loquuntur Judæi. Dicitur autem *princeps tenebrarum*, quia Dæmones diem fugere *noctu* sævire dicuntur, quod probat DOVGTAEVS in Analectis Parte I. pag. 37. illustratque locum GENES. XXXII, 26. ubi angelus cum Jacobo luctatus abitum parat appropinquante aurora. An vera sit hujus discessus causa, quam affert Dougtæus, dubito.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0200
DFG

notante Scholiaste ARISTOPHANIS in Plut. v. 737. [a] In genere inferis terrarum partibus dominari creditur, unde cum clave in numis pingitur. [b]

§. 4. Accensetur quoque geniis Pan cum Satyris. Hi a latendo in tenebris sylvarum, ille ab universitate nomen traxit, quia naturam omnem uno Panis nomine exprimi volunt. [c] Hic inprimis oves oviumque magistros curare creditur, unde Νόμιος & Φιλόγραυλος vocatur. Et Pastorum in morem inventas a se fistulas

a Divitiarum Dominum, πλοῦτον & πλούτωνα se jactat Satanas MATTHAEI IV, 9. cum *mundi regna* Christo offert, ταῦτα πάντα δώσω σοι.

b Satanas, idem cum Plutone, dicitur habere τὸ κράτος τοῦ θανάτου *inferni imperium* HEBR. II, 14. Judæis מלאך המות *angelus mortis*. Eripuit autem *claves*, hoc est, potestatem mortis & inferni Satanæ victor Christus APOC. I, 18. Claves illæ, quibus Pluto instructus est, *portis inferorum* aperiendis & claudendis aptæ sunt, quæ portæ memorantur MATTH. XVI. 18. Horrorem incutiunt mors & infernus, hinc Pluto a פלץ *terruit* derivatur a Cl. MILLIO, idemque est Ἀβαδδών APOC. IX, 3. 4. de Plutonis clavibus vide Clariss. ZORNIVM Bibl. p. 508.

c Satyri nomen sortiti sunt a סתר *latere*, unde & Saturnus. Pan a πᾶν *omne* denominatus videtur. Et ipse in antris latet, & raro videtur, notante SPANHEMIO ad Callimachi hymnum in Dianam. v. 87. seq.

inflare narratur, καλαμόφθογγα παίζων, ut ludit ARISTOPHANES in Ran. v. 232. [a]

§. 5. Satyros omnes hircorum ſpeciem referre dicunt, unde Capripedes Poëtis dicuntur. Imprimis Pan hircinis cornibus inſtructus vel cornipes κεροβάτης vocatur, teſte ARISTOPHANIS Scholiaſte loco modo citato. LVCIANVS Panа ridet ut λάσιον τὰ σκέλη hirſutum undique. [b]

§. 6. Terrores ſubitanei vocantur Panici. Teſtis eſt PAVSANIAS lib. X. capite XXIII. Τὰ γὰρ ἀπὸ ἀλίας ἐδεμιᾶς δείματα τέτε φασὶ γίνεσθαι. Nam a nulla cauſa orti terrores a Pane proficiſci dicuntur. [c]

§. 7. Geniis adjungendi ultimo loco ſunt Heroës & ſemidei, quos meritorum & virtutis præſtantia ex humanæ ſortis debilitate ad Deorum

a Ergo ad eam geniorum claſſem pertinet, quæ *terras* curat. Si paſtorum Deus & paſtor creditus eſt, forte Pan quaſi πάων *paſcens* vocatur.

b Dæmones, quibus Pan cum Satyris adnumeratur, ob formam horum hircinam dicuntur שעירים *hirci*. LEVITICI XVI, 7. de quibus diſſerit SELDENVS in prolegomenis ad Synt. de Diis Syris capite III. Formam illam Satyrorum & dæmonum ex male intellecto loco HABAC. III, 4. (ubi vocem קרנים, quæ *ſplendorem* notat, *cornua* ſignificare putarunt) derivat Julius FIRMICVS.

c Terrorem inopinum & magnum Deum auctorem habere & ſacra ſcripta conſentiunt. Nam ſubitus tremor חרדת אלהים *tremor Dei* vocatur. I. SAM. XIV, 15. JOSVAE II, 9. EZECH. XXX, 13.

rum fastigium evexit. Horum tantus fuit in Græcia numerus, ut vix cœlo eos capi posse, nugetur LVCIANVS.

§. 8. Primum locum ornat Bachus, quem Græci appellant Διόνυσον, vel ἀπὸ τῦ νύσσειν τὸν Δία, quod Jovis femori insutus dicitur post matris Semeles mortem, [a] vel ἀπὸ τῆς ἐν Ἰνδοῖς Νύσης Nysæus Jovis filius. Σαβάζιον vocat ARISTOPHANES Vesp. v. 9. [b]

§. 9. Indorum Regem fuisse Bachum & libertatis assertorem, refert Scholiastes JUVENALIS Satyra XIV. v. 193. Laudantur ejus expeditiones in Græciam susceptæ, & in Ægyptum ad columnas Bachi. [c]

 §. 10. Im-

a *Prodire ex femore* alicujus per Hebraismum idem, ac si dicas, esse alicujus filium. Ita Messias dicitur prodire *ex fructu lumbi* Davidis ACTOR. II, 30. Vide OWENI Theologumena p. 80. A fletu nomen habere dicitur Bachus, a בכה *flebit*, cum fletu in dias luminis auras editus, vel quod ebrietatis effectus fletus esse in multis solet. Hyes & Attes dicitur quasi חוא אש & את אש *Ille ignis, tu ignis*, quod ad igneam vini vim refertur, apud ZORNIVM Bibl. p. 940.

b Sabazius ex Hebræo veri Dei nomine צבאות recte derivatur.

c In Bacho ob expeditiones Ægyptiacas, Mosen, ob gesta bella, Nimrodum, ob vites plantatas Noachum quærit HVETIVS in Demonstratione Evangelica. Contra GVRTLERVS multis argumentis it probatum, Bachum eundem fuisse cum Osiri, filio Chami, id est, Jovis. Vide ejus Origines mundi lib. I. cap. XVI. §. 30.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0203 DFG

§. 10. Imprimis primus vineæ consitor Bachus dicitur apud TIBVLLVM lib. II. Elegia III. Huc refer ejus cornua [a] & Bachas & Mænadas, & Tigrides, & Sileni asinum & reliquum omnem apparatum, qui ebrietatis indolem describere videtur. [b]

§. 11. Bachum sequatur Hercules Gr. Ηρακλης, cui gloria ex Junonis odio concepta nomen

a Dubium est & incertum, unde fabulæ repetenda sit origo? An Bachus ob Vini immodicum amorem vitis repertor esse feratur? an Sol, qui æstu suo uvarum maturitatem efficit, Bachi nomine significetur? Forte uvarum culturam & usum Græcis ostendit ex oriente Thebas profectus. Cornua Bachi non a Mose cornuto, quod facit HVETIVS, sed a cornuum veteri usu derivanda. Illa enim poculorum loco fuisse, supra cap. II. notavimus.

b Nempe Ebrietas *furorem* Mænadum, *rabiem* Tigridum & Sileni *temulentiam* una producit. Hinc & Κῶμος *Deus comessationis* Bachi perpetuus comes dicitur, & in honorem Bachi institutæ fuerunt *nocturnæ vagationes*, quod notat Clariss. ELSNERVS ad ROM. XIII, 13. ubi conjunguntur κῶμοι & μέθαι. Huc pertinent Bachantium *clamores*, *cantilenæ* ebriorum, de quibus TIBVLLVS canit:

Ille liquor docuit voces inflectere cantu.

Paulus ergo cum *ebrietatem* removet & lasciva procul esse jubet *carmina*, quibus succedere debent hymni sacri Divino honori dicati. EPHES. V, 18. 19. ubi *spiritus* ex Vino in cerebrum ascendentes opponuntur *sancto spiritui*, & ᾠδαὶ πνευματικαὶ Bachicis cantibus.

nomen dediſſe dicitur. Alcides alio nomine vocatur ἀπὸ τῆ ἀλκῆς a robore, [a] quod illi lupi (λύκε) nomen meruit apud LYCOPHRONEM in Caſſandra v. 871. [b] Fortitudinem ipſe veſtitus indicat, pellis nempe leonina cum clava & pharetra, qui habitus in numis conſpicitur.

§. 12. Ob egregia facta & merita, quibus humanum genus ſibi devinxit, Σωτῆρος titulum

a Nomen Ἀλκείδε ab Hebræis vocibus אל חי *Deus vivens* deducit Clariſſ. CLERICVS in Bibliotheca Univerſali Tomo I. p. 252. ſqq. Idem nomen Ἡρακλῆς non ex Ἥρα & κλέος Junonis gloria, ſed ex Hebræa lingua derivandum putat. Herculis nomen illi appellativum eſſe videtur הרוכל *mercator*, nec alius quis ſub Herculis perſona latere præter mercatorem aliquem Tyrium, qui ad montis Atlantici confinia in Africam & Hiſpaniam commerciorum gratia navigavit, qui colonos ex Phœnicia in Græciam deduxit, cui cum beſtiis, id eſt, minus moratis hominibus pugnandum fuit, cui ut mercaturæ præſidi decimas obtulerunt Græci, & quæ ſunt alia, quæ hanc ſententiam fide dignam reddunt. Syris vocatur idem Melicerta, id eſt, Rex urbis, Deus tutelaris Tyri, quam mercatura celebrem fecit. Ex מלך קרתא enim deducit vocem Melicertæ Joh. SELDENVS de Diis Syris Synt. I. cap. VI.

b Benjamin ob fortitudinem *lupus rapax* vocatur GENESEOS XLIX, 27. quod docte obſervat Vir ſummus *Samuel* BOCHARTVS in Hierozoico Parte I. lib. III. cap. X.

meruit, qui in numis Thasiorum legitur. Idem ἀγωνιστης & βοηθὸς vocatur. Parum tamen tantæ gloriæ respondet voracitatis & gulositatis fama. Idem CALLIMACHVS in hymno in Dian. v. 109. & 161. virtutem, & v. 148. gulam Herculis celebrat. Victisse Lepream certamine voracitatis dicitur Hercules apud AELIANVM Var. Hist. lib. I. cap. XXIV. a

§. 13. Quoniam tot facta stupenda de Hercule narrantur, ut vix in unius hominis ætatem ea cadere posse videantur, plures hujus nominis Viros recensent Historici, nempe Idæum, Thasium, Ægyptium, Tyrium & Thebanum denique, quem Athenienses primi divino honore coluerunt, sacrificia illi offerentes. Ideo ISOCRATES in Philipp. gloriatur, Ἀθήνας ἀθάνατον γενέσθαι τῆς ἀρετῆς τῷ Ἡρακλεῖ: Athenas immortalitatem peperisse Herculi.

§. 14. Porro inter Heroas locum aliquem meruerunt Castor & Pollux, quos Græci appellant Διοσκόρους, Jovis pueros, quamvis patre Tyndaro, matre Leda prognatos, & Castorem quidem egregium equitem, Pollucem vero bonum pugilem fuisse perhibent,

Κάστορα θ' ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκη.

Utri-

a Herculis voracitatem attigimus supra capite II. Facta & res gestas recensent Mythologi. Quod Hesperidum *aurea mala Draconis* custodiæ credita abstulit, id Adami lapsui quodammodo convenire putat GVRTLERVS Origin. lib. I. cap. I. §. 33.

Utrique in numerum Deorum relati sunt, sed ita, ut alternis vicibus immortalitate fruantur. [a]

§. 15. In Castoris & Pollucis cultu præiverunt reliquis Græciæ civitatibus Athenæ, exstructo in eorum honorem templo, instituto etiam in Prytaneo sacro quodam convivio, teste PAVSANIA in Atticis cap. XVIII. Causa divini honoris fuit navigationis securitas, cui favere fratres Helenæ testatur HORATIVS. lib. I. oda III. [b]

§. 16. Denique paucis considerandus est Æsculapius, Gr. Ἀσκληπιός, [c] qui ob medicæ artis insignem peritiam filius Apollinis dicitur.

a Henricus HVLSIVS in Castoris & Pollucis nomine se columnam nubis & ignis inveniisse putat, Castoris nomine a כסה a *tegendo*; Pollucis autem a *perlucendo* deducto, ut ille nubem, hic ignem denotet. De prærogativis Israelis p. 51.

b Sidus illud, quod geminorum nomine ab aliis distinguitur, ortu suo tempestates dissipare creditur, quod ea anni tempora, in quæ hic ortus incidit, præ aliis quieta esse solent. Et media in tempestate unum sidus infelix, geminum, quoties nautis apparet, felix & auspicatum habetur. Hæc ideo dici puto, quia apparente gemino sidere nubium densa moles paulatim fugatur, decrescitque ventorum rabies. HVLSIVS nubem *solam* Ægyptiis infaustam fuisse, eosque in mare præcipitasse, *geminum* vero nempe nubem cum igne Argonautas, id est, Israëlem duxisse, monet loco citato. De nomine ἐπισάτῳ, quod proprium fuit Geminorum, supra cap. V. dictum.

c Nomen Ἀσκληπίῳ ex Hebraicis fontibus fluxisse putant.

Nam

Hunc Jovis ignibus periisse ob suscitatum ab inferis mortuum, at deinde patre deprecante vitæ redditum & immortalitate donatum dicunt. [a]

§. 17. Divinis illum honoribus ornavit ars medendi, ut exstructa illi & dicata templa fuerint, in quibus ægroti pernoctabant in mactatorum animalium pellibus opem medicam Dei poscentes. Peperit eadem scientia illi splendidos titulos σωτῆρος & φωτὸς βροτῶν lucis mortalium. [b] Præ aliis urbibus in colendo Æsculapio diligens fuit Pergamus. [c]

§. 18. Hæc

Nam איש כלבי *virum caninum* notat, quo titulo Æsculapius decorari meruit, quia canino lacte nutritus fertur. Nec infrequens est, ab hoc animalium genere deduci nomina. Notus est Calebus, & Nabal vocatur כלבי. Noti apud Romanos Caninii & Catuli. Videatur BOCHARTVS in Hierozoico Parte I. lib. II. cap. LV.

a Dum hæc meditor, occurrit animo Servator optimus, medicus animarum, qui peccatorem in peccatis mortuum nova vita donat, qui igne divini furoris consumtus post in vitam rediit, cœlumque petivit.

b Supra de Apolline φαεθίῳ, & Pallade φωσφόρῳ & Diana φωσφορίη diximus, notavimusque hoc nomen nulli rectius competere, quam filio Dei.

c Hinc Pergamus *thronus Satanæ* vocatur APOCAL. II, 13, quod observatur in Bibliotheca Bremensi Classe III. p. 94.

§. 18. Hæc & plura alia Numina, Deos, genios & heroas coluerunt Athenienſes a majoribus accepta. Et his mordicus adhærere fas fuit. Licebat quidem publica auctoritate adoptare aliarum gentium Deos, ſed privata nefas erat. Teſtis eſt ISOCRATES in Areopagitico: ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον ἐτήρουν, ὅπως μηδὲν μήτε τῶν πατρίων καταλύσωσι, μήτ' ἔξω τῶν νομιζομένων προσθήσωσι. Hoc ſolum Areopagitis curæ fuit, ut nec quicquam patriæ religionis aboleant, nec quicquam alieni addant. [a]

§. 19. Ante quam Diis Græcorum valedicimus, videndus Deus ille ignotus, cui teſte LVCIANO in Philopatride ara Athenis fuit dicata, cui aſſenſum præbet PAVSANIAS, facta mentione altarium θεοῖς ἀγνώστοις dicatorum. [b]

CAPVT

a Vide, quæ de Areopagitico Senatu monuimus cap. XIV.

b Deum Iſraelis ita dici multi putant, cujus neque nomen audiverant, nec imaginem viderant Græci. CASAVBONVS putat Deos aliarum extra Græciam gentium intelligi. Vide Ven. WOLFII Curas Crit. ad ACTOR. XVII, 23. Chriſtiani eodem loco templum Dei ignoti ſtruxerunt, teſte Simeone CABASILA. Vide Bibl. Univerſ. Tom. IV. p. 448.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0209
DFG

CAPVT XVIII.

DE SACERDOTIBVS.

§. 1.

IN religione veterum proximi Diis sunt Sacerdotes Gr. ἱερεῖς, quorum munus fuit, sacra & cultum divinum curare, religionis rationem omnem homines edocere, voluntatem Deorum aperire, futurorum prædictiones consulentibus revelare. [a]

§. 2. Ob Deorum commercia multum venerationis obtigit Sacerdotibus. Nec principes viri, summique magistratus obire Sacerdotia abnuerunt. Spartanorum Reges Jovis cœlestis & Spartani sacerdotio præfuisse, testis est Alexander ab ALEXANDRO dierum genialium lib. III. cap. VII. [b]

§. 3. Primis temporibus Sacra facere cuivis permissum fuit. Deinde id negotii viris probis

a Ob sacrum ministerium Sacerdotes Hebræorum vocantur *servi Dei* PSALMO CXXXIV, 1. 1. REGVM X, 19. quibus respondent Apostoli δοῦλοι θεοῦ ὑψίστου ACTOR. XVI, 17. Conveniunt *Cadmili* vel *Camilli* Romanorum, quorum nomen ministrum significat. Vide notas Jac. ELSNERI ad Actor. l. c. Ob oraculorum interpretationem Sacerdotes dicti etiam προφῆται, ut Epimenides Cretensium Sacerdos, TITVM I, 12. quod docet Clariss. SCHELHORNIVS in Bibl. Brem. Classe V. p. 859.

b Vide quæ notavimus ad caput XII.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0210
DFG

bis & dignitate æque ac ſanctitate eminentibus datum fuit, ne quivis e plebe impuris manibus Sacra tangeret. Denique Deorum numero creſcente, ſingulis Diis proprii ipſisque ſolis dicati ſacerdotes fuerunt. [a]

§. 4. Sacerdotum alii fuerunt κληρωτοὶ ſorte deſignati, alii ἐψηφισμένοι populi ſuffragiis electi, alii ἐκ γένους hæreditatis jure ſacerdotium obtinentes. [b] Rurſus, ſi muneris durationem ſpectes, alii annui fuerunt ἐπετειοὶ, alii perpetui διὰ βίου. [c]

§. 5. Ad-

a Vices haſce & mutationes recenſet POTTERVS, notatque in gente Hebræorum ſimilia fere obtinuiſſe, & Moſis demum ævo certis perſonis, certæque genti munus ſacerdotii, quod antea latius patebat, adſtrictum fuiſſe. Archæol. Gr. lib. II. cap. III. Primogenitis ante legem jus ſacra faciendi fuiſſe cenſet Joh. BRAVNIVS in Selectis Sacris lib. IV. cap. XI. Sed principibus familiæ recte hoc privilegium vindicavit Summus Theologus Campegius VITRINGA Obſervationum Sacrarum lib. II. cap. III.

b Hoc ſacerdotum diſcrimen tradit POTTERVS l. c. & SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Pallada v. 34. Sacerdotia Hebræorum hæreditaria fuiſſe, nemo neſcit.

c Perpetuum Sacræ gentis fuiſſe ſacerdotium, tradit Paulus HEBR. VII, 23. 24. ubi æternum Chriſti ſacerdotium confert cum ſacerdotibus διὰ βίου. Factus tamen Pontificatus Maximus fuit ἐπετειὸς, cum avaritia Romanorum leges & ordinem divinum mutaret, & inſtantes Sacerdotii ruinas indicaret. JOH. XVIII, 13. 24. Vide Clariſſ. ZORNII Bibl. p. 65. & *Vener.* ELSNERVM ad HEBR. VII, 24.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0211
DFG

§. 5. Admiserunt ad sacerdotium Græci non solum viros & quidem uxoratos, quod innumera probant HOMERI loca, imprimis *Iliad.* I. 95. & Odyss. IX. 199. sed & fœminas, non solum virgines vel per omnem vitam, vel ad annos nubiles ministrantes, teste PAVSANIA in Corinth. cap. XXXIII. [a] verum etiam maritatas, sed univiras tamen. [b] teste SERVIO ad Virgilii Æneid. lib. IV. v. 19.

§. 6. Sa-

a Apud Hebræos ad sacerdotium non admissæ sunt mulieres, sive virgines, sive uxoratæ fuerint, quod apud Ægyptios quoque obtinuisse, HERODOTVS testatur lib. II. cap. XXXV. Græci admiserunt, sed castas. Quin in ipsis quoque viris castitatis cura postulabatur, ut in sacerdotibus Minervæ & Dianæ, quod notat SPANHEMIVS ad Callimachi Pall. v. 34. Jovis Cretensis sacerdotes castitatis ergo carnibus abstinuerunt. Hierophantæ Attici cicuta libidinem suffocarunt. Sacerdotes Virgines Palladis & Dianæ apud Græcos & Vestæ apud Romanos omnibus notæ sunt. In sacerdotibus Hebræis quamvis uxoratis castitas requirebatur, nec in ipsis solum, sed & in familia, ut gravi pœna fuerit affecta sacerdotis filia, quæ stuprum admiserat. Hoc innui videtur Apoc. XIV, 4. ubi nomen Dei patris fronti inscriptum respondet *laminæ* in fronte Sacerdotis summi, cui inscriptum: קודש יי *sanctitas Jehovæ.* Et *cantus* cum citharis v. 2. ad templi sacros concentus referendus est.

b Sacerdoti fœminæ non licuit marito defuncto ad secunda vota transire. Ut Græci Sacerdotes *univiras*, ita Apostolus Episcopos & Presbyteros μιᾶς γυναικὸς ἀνδρὸς *unius uxoris maritos* esse voluit I. TIM. III, 2.

qua

§. 6. Sacerdotio indigni habiti fuerunt, quotquot vel corporis, vel mentis vitio aliquo laborarunt. [a] Instituta ergo Athenis fuit δοκιμασία exploratio, ut constaret, an quis esset ὁλόκληρος & ad sacerdotium idoneus, vel ἀφελής, sive ineptus. [b]

§. 7. Pu-

qua de re supra capite VI. quædam monuimus. Sacerdoti summo Hebræorum integrum non fuit ducere viduam, an ipsi ut viduo licuerit uxorem secundam ducere, dubium est.

a Et *animi* vitia sacerdotio minus convenire Athenienses crediderunt, quod ex Æschine probat Potterus l. c. Hebræorum leges cum his institutis Atticis congruunt, & illorum Sacerdotes mente & corpore תמימים perfectos esse fas fuit, quod docet Joh. Seldenus de Successione in Pontificatu lib. II. cap. VI. adde Braunii Sel. S. lib. III. cap. I. §. 15.

b Notari meretur vox ὁλόκληρος, qua Græci sacerdotum integritatem significant. Occurrit eadem 1. Thess. V, 23. τὸ ὁλόκληρον ὑμῶν *illa sanctificatio, quæ vos dignos sacerdotio spirituali reddit*, quæ non in *corporis* solum, sed & *mentis* piis motibus & donis est posita, ut *utriusque partis* ratio habita est apud Græcos. Hinc τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα *spiritus, affectus & corpus* in sanctitate conservanda ad diem judicii dicuntur, ne iidem rursus sacerdotum spiritualium munere indigni ob nævos judicentur. Solet corporis nævos adducere senectus, quæ ipsa est morbus judice Terentio. Eam ob rem *juvenes* ad sacra tractanda adhibiti sunt, quod ex Apollonio Rhodio exponit Potterus, & locum Exodi XXIV, 5. confert, ubi *juvenes* eliguntur ad cultum sacrum.

§. 7. Puritatem animi ipse vestitus sacerdotalis indicare videtur, qui fuit candidus vel albus ex lino vel byssо. Puritas corporis ne qua macularetur, ab omni impuritate & mortuorum contactu abstinere necesse fuit. [a]

§. 8. Varii Sacerdotum ordines fuerunt & nomina varia. Omni Sacerdotum cohorti præfuit ὁ Ἀρχιερεὺς summus sacerdos. Cereris mysteria rexit ὁ ἱεροφάντης, cui proximum tenuit locum ὁ Δαδοῦχος, hujus perpetuum, illius vero temporarium modo munus fuit. Eodem Daduchi nomine ornatus quoque fuit Herculis sacris præfectus. [b]

§. 9. Qui

a De sacerdotum Græcorum vestitu consule BRAVNIVM de Vestitu Sacerd. Hebr. lib. I. cap. VI. §. 94. sqq. & SCHLICHTERI Obs. I. in Decimis sacris p. 5. seq. Quum igitur *vestes albæ* promittuntur Apoc. III, 5. ad habitum Sacerdotalem hoc pertinet, quia ibidem βίβλος ζωῆς *Catalogus sacerdotum* memoratur. Ita Apoc. IV, 4. *vestes albæ* junguntur *coronis*, quibus ornati etiam fuerunt sacerdotes teste ARISTOPHANE in Equit. v. 222. quas sacerdotales coronas & infulas confert cum Sacerdotum Hebræorum ornatu Exodi XXIX, 6. DOVGTAEVS in Analectis Sacris Parte I. p. 71. In sacerdotum Hebræorum Examine probi *albis*, improbi & indigni *nigris* vestibus induti fuerunt, ex quo ritu locum priorem illustrat LIGHTFOOTVS ad Luc. I, 80.

b Consuli de his sacerdotum titulis meretur Anton. van DALE Dissertatione VI. ad Marmora p. 499. ubi ex professo hæc tractantur.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0214 DFG

§. 9. Qui Delphos oraculum sciscitaturi missi fuerunt, & ad ludos sacros, Ἱερομνήμονες & Ἀρχιθεωροὶ vocantur. [a] Fuerunt & certæ Athenis familiæ, quibus proprius & perpetuus fuit sacerdotii honor, ut Eumolpidæ, Cleobutadæ, Acestorides &c. per quos ire singulos non licet. [b]

§. 10. Collegio Sacerdotum fœminarum præfuit ἡ Ἀρχιέρεια summa Sacerdos. Cereris Sacerdotibus, quæ Μέλισσαι & Μητροπόλοι dicuntur, præfectæ fuerunt αἱ Ἱεροφάντιδες. Virgines Apollinis sacra curantes Προφῆτιδες vocantur, Bachi Γέραιραι, Βάκχαι, Μαινάδες &c. Proserpinæ Θυσιάδες. [c]

§. 11. Nec nomine solum variorum Deorum Sacerdotes discernuntur, sed & quivis sacerdos Dei sui insigne gessit. Melissæ Cereris coronis spiceis, Bachæ thyrso, Veneris Sacer-

 dotes

a Vid. Paschalivs de Coronis lib. IV. cap. XIX. Præfuerunt in Asia ludis solennibus οἱ Στεφανοφόροι, quorum munus ad illustrationem loci Apocal. III, 11. & aliorum explicatur in Musæo Bremensi Vol. II. Parte II. Dissertatione III. & IV.

b Romæ Potitii ac Pinarii Herculis sacerdotio addicti fuerunt. In gente sancta Levi posteros, præ reliquis Jacobi filiis, Deus elegit, & in his Aaronis familiam ad summum sacerdotium & reliqua sacri cultus munia. Numer. III, 10.

c Lege, si placet, Anton. van Dale Dissertationem I. ad Marmora p. 142. & Spanhemivm ad Callimachi Apoll. v. 110.

dotes myrto coronabantur. Minervæ ſacerdotes panopliam hujus Deæ indutæ leguntur apud POLYAENVM Stratagematum lib. VIII. c. LIX. [a]

§. 12. Habitacula Sacerdotum proxima fuerunt templis & locis ſacris, ut perpetuam cultus ſacri curam gerere poſſent, quod ex HOMERI Odyſſ. lib. IX. v. 200. & Iliad. XVI. v. 234. patet. Ob curam templorum Sacerdotes κληδούχους clavigeros appellat ASCHYLVS Supplic. v. 299. [b]

§. 13. Præter ſacerdotes fuerunt etiam miniſtri ſacerdotum, in quorum numero præcipui ſunt Κήρυκες præcones, qui divinum ſe a Mercurio genus ducere jactarunt. Et ſane honore non caruit τῶν Κηρύκων munus, quippe quos Διὸς ἀγγέλους Jovis nuncios HOMERVS appellat, & Ἀγγέ-

a Tutior & pulchrior eſt cœleſtis Sapientiæ Panoplia, quam ſacerdotes ſpirituales induunt. EPHES. VI, 13. qui ipſum Chriſtum induunt ROM. XIII, 14. non Pallada, ut ejus ſacerdotes. Quemadmodum autem ſacerdotes Dei ſui inſignia tulerunt, ita Chriſtiani Servatoris ſui, nec aliud σχῆμα induere cupiunt, obtemperantes monito Apoſtoli, Rom. XII, 1. 2. Μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ *nolite induere mundi habitum.*

b Legis periti νομικοὶ apud Hebræos, ut Κληδοῦχοι conſiderantur. Datur enim iis clavis non templi ſed legis LVCAE XI, 52. quod obſervat Clariſſ. WOLFFIVS in Curis Criticis ad h. l. cui & locum Æſchyli debeo. Νεωκόρων ſeu Curatorum templi munus, quod in civitatibus Aſiaticis obtinuit, paulo honoratius fuit, quod ſummi principes gerere gloriæ duxerunt. Vide præter Anton. van DALE & ZORNII Bibliothecam Antiq. Exeget. p. 32. ſeqq.

ἄγγελος τῆς σωτηρίας nuncios salutis PLVTARCHVS in Theseo. Paulatim tamen in contemtum esse adductos Præcones Atticos, ex THEOPHRASTI Char. Ethicis constat cap. VII. [a]

§. 14. Munia præconum sacra (nam de civilibus dictum supra capite XIII.) præcipua hæc fuerunt. Indicere ferias & festa, arcere a templis profanos, præcipere silentium & εὐφημίαν, ne male ominata verba sacrum turbarent cultum, & sacrum cœtum dimittere his vocibus: λαῶν ἄφεσις, & quæ hujus generis alia. [b]

§. 15. Post Præcones famuli Sacerdotum occurrunt, nempe πρόπολοι popæ, Μάγειροι, Βωμόποι victimarii &c. quorum tamen locum interdum suppleviſſe Κήρυκες dicuntur. Qui decimas & primitias collegerunt, dicti sunt παράσιτοι. [c]

a Conferri cum his possunt Præcones Evangelii, quod & supra me feciſſe memini capite XIII. Cœlestis enim horum est origo. Dicuntur ἄγγελοι τῆς ἐκκλησίας APOC. II. & III. & ipso facto sunt ἄγγελοι τῆς σωτηρίας, cum salutem per Christum partam annunciant. I. TIM. I, 15. Coronis ornatos fuisse & sanctos ac inviolatos habitos, notat PASCHALIVS de Coronis lib. VI. cap. XII. quod utrumque & Christi præconibus vindicare licet.

b Eodem modo & Præcones Novi Testamenti festiva Novi fœderis gaudia indicunt, indignos a communione Ecclesiæ arcent, venerationem Numinis tacitam inculcant &c.

c Plura dabit POTTERVS Archæol. libro II. cap. III.

CAPVT XIX.

DE TEMPLIS.

§. 1.

NUnc ad loca sacra pervenimus lustranda paulo accuratius, quamvis non omnia Græcorum sacraria patuerunt peregrinis. Loci autem sacri nomine imprimis insignitur templum. [a]

§. 2. Templa Græco nomine dicuntur ναοὶ ἀπὸ τοῦ ναίειν vel ναιέειν ab habitando. Sunt enim θεῶν ἱεροὶ δόμοι, ut loquitur HOMERVS Iliad. VI. 89. & ἐρυκήδεες οἶκοι, ut canit THEOCRITVS. [b] Sæpe & ἱερὰ vocantur, quia sacra Deo, & cultui sunt divino. [c]

§. 3. Pri-

a Ita loquuntur Scriptores Latini, ut PERSIVS Satyra I. v. 112.

Pueri sacer est locus, extra
Mejete.

Strictiore sensu adytum, id est, interius templi penetrale Græcis ἅγιον τόπον vocari ex Polluce probat Beatus LAMPIVS, & illustrat locum MATTH. XXIV, 15. ubi ἐν ἁγίῳ τόπῳ in *sancto sanctorum* vertes. Vide Bibliothecam Bremensem Classe III. p. 1031.

b Græcorum ναὸς est ex Hebræo נוח *habitaculum*. Et veri Dei templum appellatur בית יהוה PSALMO XXIII, 6. & משכנות יהוה *habitacula* Dei. PSALMO LXXXIV, 2.

c Ἱερὸς *sacer* est ex Hebræo ירא *timuit*, quod timorem incutiunt sacra, unde nudis pedibus adire ἀνυπόδητον πρὸς ἱερὰ προσιέναι necesse fuit, notante DOVGTAEO ad EXODI III, 5. qua de re quædam notavimus cap. III. Sect. III.

§. 3. Prima mundi ætas templa ignoravit, utpote divina majestate indigna. [a] Sepulchra heroum prima templa fuisse ex variis argumentis tuto colligimus. Et hæc vera est causa, ob quam LYCOPHRON templum appellat τύμβον in Cassandra v. 613. [b]

a CICERO *mundum omnem templum esse ac domum DEI*, reliquit, quod clarius exprimunt scriptores sacri, JESAIAS cap. LXVI, 1. *cœlum thronus est, terra scabellum pedum*, qui & templum divinam majestatem decere negat. Adde ACTOR. VII, 48. XVII, 24. Ciceroni addo SENECAM, qui tacite sed præclare templorum angustias & pompam rejicit, affirmans: *In unoquoque virorum bonorum habitare Deum.* Hæc sanctæ mentis summa dignitas est, quam Paulus inculcat 1. CORINTH. III. VI. 2. COR. VI. Vide Cl. ELSNERVM ad locum priorem. Persas præ aliis gentibus odisse templa dicuntur, quod odium Xerxi exurere Græcorum templa persuasit. Ægyptios primos templorum conditores fuisse tradit LVCIANVS, qui hoc nomine Judæos intelligit, qui Dei jussu typicum primo tabernaculum, deinde templum exstruxerunt. Ad antiquiora tempora ascendit BRAVNIVS, qui ad Caini ævum originem templorum refert in Selectis Sacris lib. IV. cap. X. §. 155. seqq. ad Enosi tempora MAIMONIDES, ad turris Babylonicæ ætatem HOSPINIANVS. Vide & SPENCERVM de leg. Hebr. lib. III. Dissert. VI. Cap. I. Sect. I.

b Omnia Deorum nomina ex hominibus desumta fuisse credibile est. Evemerus enim & Apollodorus ortus & obitus Deorum omnium demonstrasse dicuntur. Hinc sacrificia Deorum זבחי מתים *sacrificia mortuorum*

§. 4. Templa olim exstructa fuerunt in montibus, quod loca editiora ac cœlo propiora divino cultui apta putarunt veteres. Et montes Diis sacri fuerunt, ut Parnassus Phœbo, Cynthus Veneri, & Caucasus θεῶν οἶκος vocatur. [a] Forte ideo etiam editiora loca occuparunt olim templa, quod asylorum loco fuerunt, quo confugere in periculo licuit. [b]

§. 5. In-

tuorum appellantur NVMER. XXV. PSALMO CVI. 28. Vide DOVGTAEVM ad EZECH. XLIII, 7. in Analectis S. Parte I. p. 283. Et simulachra defunctorum prima fuerunt Idola, quæ vox εἴδωλα & Dei imaginem & spectrum sive manes defuncti notat. 1. COR. VIII, 4. notante Cl. ELSNERO. Adde Joh. SELDENI prolegomena ad Synt. de Diis Syris cap. III.

a Consule SPANHEMIVM ad Callimachi hymnum in Del. v. 70. Gentium Dii אלהי הריבם *dii montani* dicuntur 1. REGVM XX, 28. quia Apollo, Diana, Cybele &c. montes habitare feruntur in fabulis & Poëtarum carminibus. Imitati sunt gentium mores Judæi in montibus altaria erigentes, quæ במות *excelsa* appellantur toties culpata in sacris. Templum Salomoneum monti impositum fuisse, nemo nescit, unde *mons Dei* pro tabernaculo (quod ante eundem locum occupaverat) & templo est PSALMO XXIV, 3. & alibi.

b In arce summa fuerunt templa Palladis Trojanæ, & Jovis Capitolini &c. Asylorum loco fuisse templa, quem præterit? Vide SELDENVM de Synedriis lib. III. cap. VIII. Joabus ad templum seu potius tabernaculum velut ad asylum confugit. 1. REGVM. II, 28.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0220
DFG

§. 5. Interdum fluviis proxima & aquis templa fuerunt, inque littore condita, imprimis Palladis littoreæ. [a] Sæpe in foro vel alio quodam loco urbis celebri, nonnunquam in hortis vel agris, ad conciliandam his fœcunditatem templa ædificare placuit. [b]

§. 6. Templorum forma nunc fastigiata fuit, nunc tecto caruit, qualia templa dicta fuerunt ὕπαιθρα subdialia. Quædam templa orientem solem foribus exceperunt, quæ describit PLVTARCHVS in Numa, alia occasum respexisse constat, ut, qui statuas Deorum adoraturi templa intrabant, orientem respicerent. [c]

a De templo Minervæ littoreæ videatur BARTHIVS ad Statii Theb. lib. II. v. 729. Et Judæorum προσευχαὶ loca precibus destinata ad ripas fluviorum inveniuntur ACTOR. XVI, 13. qua de re ex professo egit Cl. ZORNIVS in Bibl. Antiq. Exeget. p. 203.

b SPENCERVS notat, eum in finem Dei jussu sacrificia omnia in templo Hierosolymitano offerri debuisse, ne more gentium in montibus, hortis vel agris sacra faceret populus, quod tamen factum esse docent sacri scriptores LEVITIC. XVII, 5. JEREM. XIII, 27. Hos. XII, 12. Vide ejus librum I. de legibus Hebræorum ritualibus cap. VI. p. 107.

c Templum Hebræorum orienti frontem opposuit, adyto ad occidentem converso. Nempe in obscuro latuit Schechina, cum Deus esset *absconditus* אל מסתר JESA XLV, 15. Nec sine ratione nocti comparatur Vet. Test. Oeconomia. ROM. XIII, 12. Contrarium morem placuisse Christianis adytum orienti semper opponentibus notat SELDENVS Syntagmate II. de Diis Syris cap. VIII.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0221 DFG

§. 7. Dii instar hominum culti, eodemque honore, eadem voluptate affecti fuerunt, quo Reges & Principes solent. Ædium regalium magnificentiam æquavit templorum apparatus. Ambulacra fuerunt Luci, templa cingentes, quos ψυκτηρας a refrigerio dixerunt. [a] Nec deerant Agri a vectigalibus immunes, quorum reditibus sacerdotes ali debuerunt exemplo Principum. [b] §. 8. Tem-

a Myrtus Veneri, Quercus Jovi, Olea Palladi grata creditur. Eædemque arborum species sacris in lucis inventæ fuerunt, cuicunque Deo illud templum, quod luco ambitur, sacrum fuit. Lauretum Delphis, Quercetum in Libya, illud Phœbi, hoc Jovis templum cinxit. Consuli de hac materia merentur Potterus Archæol. lib. II. cap. II. & Spanhemius ad Callimachi Dian. v. 38. Ille a Patriarchis sub ramis arborum habitantibus & docentibus lucorum arcessit originem. Præ aliis Abrahamus lucorum auctor & sator putatur, Gen. XXI, 33. Posteri Patriarcharum lucos coluerunt, quamvis injussu Dei. Devt. XVI, 21. Judic. III, 7. 2. Regum XVII, 10. Nempe, ut ait Seneca Epist. XLI. *Proceritas sylvæ & secretum loci, & admiratio umbræ in aperto tam densæ atque continuæ, fidem numinis facit.* Germanos sylvarum latebras & antiqua quercuum robora divino honore affeciisse docent priscæ superstitionis reliquiæ. Hinc Druides Germanorum sacerdotes a δρῦς *quercus* dicti videntur. A voce antiqua *truit* veritatem notante derivat Theod. Hasaevs, in Sylloge Dissertationum post præmaturum heu! obitum ejus editarum.

b Agri sacri dicti τεμένη quasi τετμημένα separata a privatis agris jugera. Ejusmodi agros olim Regibus fuisse ex Virgilio constat Æneid. lib. IX. v. 274. *Agri quod Rex habet ipse Latinus.*

§. 8. Templorum tres præcipue partes fuerunt. Area vel atrium, quod templorum quasi vestibulum fuit, πρόναον Græcis dicitur. In templo ipso illa pars, quæ aram habuit, appellatur βωμὸς, secretior denique locus, qui Deorum statuis ornatus fuit, ἄδυτον, ἀνάκτορον, σηκὸς, vocatur. [a]

§. 9. Ornamenta templorum fuerunt simulachra Deorum, quibus primis seculis quidem caruerunt, quia effugit oculos Deus cogitatione videndus, SENECA teste Naturalium Quæstionum lib. VII. cap. XXX. cui paria prodidit EVRIPIDES testatus: Τὸν θεὸν πάντ' ὁρῶντα αὐτὸν ἐχ' ὁρᾶσθαι Deum videre omnia, & ipsum tamen non videri. [b]

a De his templorum partibus POTTERVS differit l. c. In vocibus πρόναος & βωμὸς facile patet denominationis ratio. Ἄδυτον ex α priv. & δύω *subeo* hoc nomen tulit, quod nulli præter sacerdotes eo penetrare licuit, ἀνάκτορον quod ibi habitare putabantur ἄνακτες Dii. Σηκὸς ab Hebræa voce שכן *habitabit* nomen tulisse videtur. Templum Salomoneum ad formam Tabernaculi Mosaici exactum tribus his partibus atrio, sancto, & adyto constitisse notissimum est.

b Deus est ὁ ἀόρατος *invisibilis* COL. I, 15. Φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον *lucem habitans, quo accedere non licet*, ut in Veteri Oeconomia, quum soli Pontifici M. licuit adytum ingredi, cum fumo suffitus, ne videret Schechinam. 1. TIM. VI, 16. Conspicitur Deus in operibus ROM. I, 20. & in Christo JOH. XIV, 9. Vide GATAKERVM ad Antoninum de se ipso lib. XII. §. 28.

§. 10. Cecrops primus simulacris Deorum templa ornasse fertur, vel vulgi visibilem aliquam speciem amantis errorem sequutus, [a] vel penatium, id est, majorum, quorum memoriam colere solemus, imagines Deorum loco veneratus. [b]

§. 11. Simulachra Deorum primo rudia fuerunt, nudæ columnæ sine arte, quas ungere solebant & singulari ratione colere. [c] Postea ad

a De Cecrope primo simulachrorum auctore refert Ferthivs Antiquitatum Homericarum lib. I. c. IV. Ægyptiorum templa fuisse ναὸς ἀξόανος sine simulachris testis est Lvcianvs. Et Numa Pompilius hominis aut bestiæ formam Deo tribuere vetuit, referente Plvtarcho in ejus vita, quod tamen posteri facere ausi sunt, quos reprehendit Apostolus Rom. I, 23. Vulgum visibili specie capi constat exemplo Israelis, qui Deos desideravit *coram facie sua ambulantes*. Exodi XXXII, 1.

b Eam ob causam Hebræi imagines vocant עצבים *dolores*, quia imagines defunctorum lenire absentiæ dolorem videntur. Græcis dicuntur ῥεῖτα *a* βροτὸς *mortalis*. Tales fuerunt תרפים Labanis, effigies parentum & majorum. Gen. XXXI, 34. Vide de his Joh. Seldenvm de Diis Syris Syntagmatis prolegom. c. III.

c Jvstinvs narrat Histor. lib. XLIII. cap. III. hastis olim honorem divinum exhibuisse mortales. Columnæ illæ lapideæ, quas veteres coluerunt, videntur formam columnæ nubis & ignis sive Schechinæ referre. Ita censet Hvlsivs. Easdem adorare vetat Deus Levitici XXVI, 1. Unctos lapides Græci vocant βαιτύλια, quod nomen Bethelem redolere videtur, ubi Deus apparuit Jacobo, in cujus apparitionis memoriam ille lapidem unxit. Geneseos XXVIII, 18. Vide Zornii Opuscula Sacra Tom. I. p. 139.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0224
DFG

ad humanam formam efficta sunt Deorum simulachra, sed pedibus contiguis, quos primus distinxisse dicitur Dædalus. [a]

§. 12. Aucta paulatim templorum pompa, simulachra Deorum giganteam fere staturam habuerunt, ut quid humana forma augustius sese offerret spectantium oculis. Hac enim forma apparere Dii narrantur apud VIRGILIVM Æneid. II. v. 591. [b]

§. 13. Interdum sedentes ad æternitatem & providentiam indicandam, nonnunquam etiam stantes Deorum apparuerunt imagines quasi opem laturæ supplicibus. [c] Capita nimbo quodam cingi & ornari in numis videmus. [d]

§. 14. Ma-

a Mercurii statuæ seriori etiam ævo manibus pedibusque caruerunt διὰ τὴν στερεότητα τῆ λόγε καὶ ἀληθείας *propter firmitatem certam eloquentiæ & veritatis*, quod refert Gisbertus CVPERVS.

b Nota est Statua illa stupenda Solis, sive Colossus Rhodius, orbis miraculum. Vide Antonii van DALE librum de oraculis p. 651. Nec desunt, qui Christo staturam humana majorem tribuunt. Vide Clariss. WOLFFIVM ad Casauboniana p. 297.

c Minervæ simulacra formam sedentis gesserunt plerumque, quod ex HOMERO colligo Iliad. VI. v. 270. Illa enim instar judicum throno insidet imago divinæ sapientiæ, qua regitur terrarum orbis. Vide Antonii van DALE librum modo laudatum p. 652.

d Lucem divinam ostendit ille nimbus, qui & hodie sanctorum imagines decorare solet. Aliam hujus rei rationem affert ALMELOVEENIVS Amœnit. p. 184. qui aculeos ferreos statuis subdialibus ad aves abigendas additas fuisse observat.

§. 14. Materia simulacrorum fuit vel lapidea, de qua modo diximus, vel lignea, primo ex cedro, quercu, cypariſſo &c. teſte PAVSANIA lib. VIII. cap. XVII. Deinde ærea, argentea, aurea efficta fuerunt, quamvis Plato præter lignum aliud quid in templis agnoſcere vetuit.[a]

§. 15. Radi primo ſimulacra ob artificum imperitiam neceſſe fuit, unde ξόανα dicuntur, ἀπὸ τῦ ξέειν a radendo: Verum luxus templorum quantum temporis ſucceſſu increverit, vel inde colliges, quod Phidias Minervæ ſtatuam ex auro & ebore elaboravit XXVI. cubitorum, in cujus ſcuto exſculpſit prælia Amazonum, in ſoleis vero Centaurorum cum Lapithis pugnam, cujus ſtupendum artificium extollit Scholiaſtes ARISTOPHANIS in Pace. v. 604.

§. 16. Sta-

a Platonis hæc placita enarrat FEITHIVS loco paulo ante citato. In lapideis quoque luxus apparuit, cum marmor candidum adhibuerunt, ad ſanctitatem Numinis ſignificandam, nigrum vero ad naturam Deorum inviſibilem declarandam. Aurum exulare ex templis voluerunt ſapientes. Notari meretur illud PERSII Satyra II. v. 69.

Dicite Pontifices, in ſacris quid facit aurum?
Nempe id quod Veneri donatæ a virgine pupæ.

Deum enim ἀνυτάρκη eſſe agnoverunt & μηδενὸς ἐνδεῆ ACROR. XVII, 25. Amaſin Regem Ægypti Deum ſibi conflaſſe ex pelvi, in quam antea ſæpius vomuerat & minxerat, narrat HERODOTVS lib. II. cap. CLXXII. Hinc Deorum apparet vanitas ESAIAE XL, 20. Recte hos dixeris אֱלִילִים *Deos ſtercoreos.*

§. 16. Statuis hisce ita præsentia adesse Numina dixerunt, ut animæ adsunt corporibus. [a] Nonnunquam tamen singulari ratione præsentiam suam manifestare Dii credebantur, quam apparitionem sive ἐπιφάνειαν ex certis quibusdam argumentis, verbi gratia, luce insolita, tremore rerum adjacentium, terræ motu aliisque hujus generis indiciis colligi posse tradunt. [b]

§. 17. Fue-

a Grande malum minatur Deorum discessus, unde ex urbe hostili evocare Deos consueverunt Romani. Ante vastatum templum Judaicum auditam esse vocem μεταβῶμεν ἐντεῦθεν *migremus hinc*, tradit Josephus de bello Judaico lib. VII. cap. XXXI. Huc quoque referunt illud Servatoris MATTHAEI XXIII, 38, ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος *ecce! templum Vestrum erit desertum* recedente gratiosa summi Numinis præsentia.

b Vox Ἐπιφανείας, qua in hac materia utuntur scriptores, eadem Christi ut veri Dei apparitionem notat 2. TIM. I, 10. IV, 8. notante Stephano le MOYNE in notis ad Varia S. p. 279. Verbum φανερῶσθαι idem notare observat Celeberrimus ZORNIVS in Opusculis Sacris Tom. I. p. 251. ad illustrandum locum 1. TIM. III, 16. simile quid sonat HOMBERGIO vox ἐπισκέψασθαι LVCAE I, 78. Non tamen a quovis Deos apparentes videri posse, sed a sanctis ac puris hominibus tantum persuasi fuerunt veteres, ut puri corde soli Deum visuri sunt MATTH. V, 8. quod observat Cel. ELSNERVS ad hunc locum. Confer JVD. VI, 23. & XIII, 22. Terræ motum esse signum adventus divini ad illustranda loca EXODI XIX. ACTOR. IV, 31. MATTHAEI XXVII. & alia notavimus in Dissertatione nostra de Propitiatorio edita Anno M DCC XXV. Bremæ Sectione I. §. 3.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0227
DFG

§. 17. Fuerunt etiam quædam in Græcorum templis simulacra, quæ singulari divinitate plena esse putarunt, ut διοπετῆ cœlitus delapsa, quale Palladium Trojæ fuit. [a] Alia fatidicas in templis voces consulentibus edere jactarunt, quale fuit Memnonis, vel Orphei caput vel Nisi coma. [b]

§. 18. Tanta quoque veneratione dignas Deorum quorundam Imagines esse credidit antiqua Græcia, ut raro videre eas licuerit, & vix semel quotannis. Tale fuit Minervæ Poliados simulachrum apud Tegeatas, Thetidos apud Spartanos, Proserpinæ apud Sicyonios. [c]

§. 19. Nunc

a Dici illa διοπετῆ & cœlitus delapsa, quod incertus fuit auctor, censet Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Pall. v. 52. SELDENVS contra arbitratur, astrorum situs in eorum fabrica observatos fuisse, ut Magicus esset illorum usus, Syntagmate I. de Diis Syris cap. I.

b Consule, si placet, de statuis loquentibus GROTIVM ad Decalogum p. 32. & ZORNII Bibliothecam pag. 529. Sacerdotes aditum clandestinum ad simulachra Deorum sibi parasse conjicit Antonius van DALE de Orac. cap. X. Huc referri posse λίθος ἐμψύχος putat Alexander MORVS in notis ad 1. PETRI II, 5.

c Hæc ex Hebræorum institutis fluxisse, quorum adytum solo Expiationis die quotannis summo Pontifici patuit, docet eruditissimus SPANHEMII Commentarius ad Callimachi locum citatum.

§. 19. Nunc, quis Deorum simulacris honor obtigerit, videndum breviter. Et primum quidem vestibus candidis illa ornare mos fuit. [a] Deinde & alia accesserunt decora, ut coronæ, pepla, vela &c. quod studium ornandarum imaginum sacrarum demandatum fuit mulieribus ἱεροστολισταῖς, ἱεροφόροις, ξοάνων θεραπευταῖς. [b]

§. 20. Easdem imagines ablui per λουτροχόους necesse fuit, quoties impuris manibus eas contrectare quis ausus fuerat. [c] Sæpe etiam cum pompa,

a Candidus hic vestium color majestatem & innocentiam notat. Unde Christo & angelis idem datur MATTHAEI XVII. & XXVIII. Vide SCHLICHTERI Decimas Sacras Observatione. I.

b Vela pulverem arcebant notante LIPSIO Electorum lib. I. cap. XXIX. Pepla Minervæ statuas decorarunt, qua de re infra cap. XXVI. Minervæ Saiticæ peplum nemo unquam detexit PLVTARCHO teste in Iside. quod Sapientiæ divinæ abstrusissimam profunditatem manifestare videtur ROM. XI, 33. 34. De Coronis vide SCHLICHTERI Decimas p. 202. In genere de ornatu Imaginum consuli meretur SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in lavacrum Palladis v. 21. de Ministris ornantibus Eruditissimus FABRICIVS in Bibliographia Antiq. capite VIII. §. 18.

c Sanctitatem Numinis recte quidem hoc modo significare voluerunt, sed stulte tamen Deum ex peccatorum sordibus quid impuritatis contrahere posse putarunt. Contrarium docet JOBVS XXXV, 6. 7. De ipsa imaginum ablutione agit SPANHEMIVS ad Callimachum, in princip. lavacri Pall.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0229
DFG

pompa, hymnis, cantu & tripudiis per celeberrima urbis loca circumductæ fuerunt, nec imagines ſolum ſed & templa minora ad majorum formam elaborata, ædiculæ argenteæ. [a]

§. 21. In rebus adverſis ad ſimulacra Deorum confugere, Deorum genua, quæ miſericordiæ ſymbola ſunt, prehendere, ramos vultui & genis, cum de precum ſucceſſu nullum dubium erat, admovere ſolenne fuit. [b]

§. 22. Ut

a Iter per deſerta Arabiæ facientibus præiviſſe Arcam fœderis notum eſt. Hinc Ægyptii in vulgus efferre numina, ut loquitur CLAVDIANVS, hinc eundem ritum Græci & Romani hauſerunt. Sacros currus, qui Deorum pompam vexerunt, cum Cherubis confert SPENCERVS lib. III. Diſſ. V. cap. VII. qui & cultum Cijun & Remphan ex hoc ritu illuſtrat AMOS. V, 26. Ναὸς φορητὸς habes ACTOR. XIX, 24. quibus opponuntur piorum pectora, in quibus Deus non habitat ſolum ſed & ambulat, dum in hac via huc illuc jactamur. 2. COR. VI, 16. Vide de Græcorum pompa commentantem SPANHEMIVM ad Callimachi Pall. v. 33. & ad Cerer. v. 121.

b Hinc in numis apparent protenſæ ad ſimulacra manus, quos exhibet Præclarus Callimachi Commentator ad hymnum in Del. v. 107. Sed hac de re agendum infra Capite XX. Ritum genis admovendi ramos obſervat POTTERVS Archæol. Græcæ lib. II. capite V. quem reprehendere videtur EZECHIEL cap. VIII, 17. *ad nares eorum* ſc. Deorum *mittunt ramum.* Et in voce *Delubrum* tradit FESTVS *delubrem fuiſſe fuſtem delibratum, quem venerabantur pro Deo.*

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0230
DFG

§. 22. Ut perpetuo essent præsidio Deorum statuæ, neve ad hostes transirent, catenis eas vinxerunt, ut Ephesii, qui obsessi a Crœso urbem suam Dianæ Ephesiæ addixerunt ducto ab ejus simulachro funе ad mœnia. Et Athenienses victoriæ Deæ alas resecuerunt, ne avolaret. [a]

§. 23. Præter statuas & imagines Deorum templis quoque magno ornamento fuerunt donaria Gr. ἀναθήματα, quibus gratam mentem testari voluerunt præsenti periculo erepti, vel magno beneficio mactati. Deo enim beneficia omnia accepta esse ferenda docet Bias, ὅ, τι ἂν πράτῃς εἰς θεὰς ἀνάθεμα, quicquid boni egeris,

a Tyrii quoque obsessi ab Alexandro Apollinis simulacrum aurea catena religarunt. De catenis Deorum quædam monet Schlichtervs in Decimis Sacris Observatione XXXIX. p. 337. Clavis firmatas eundem in finem Deorum imagines fuisse notat Dvgtaevs Esaiae locum cap. XLI, 7. & Jeremiae cap. X, 4. explicans. Deus noster urbem tuetur Psalmo CXXVII, 1. quamvis ea de re dubitent legati Regis Assyriorum Jesa XXXVI, 18. quos alia plane docuit eventus. At ille non catenis sed *precibus* tenetur Psalmo L, 15. Cum Romanæ Victoriæ alas fulmine ablatas audiret Pompejus, boni ominis ergo hoc distichon fudisse dicitur:

Roma potens! alis cur stat victoria lapsis?
Urbem ne valeat deseruisse suam,

quod ἐν παρόδῳ lectori propino ex Bibliotheca Universali. Tom. V. p. 364.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0231
DFG

Diis adscribe, & PLATO Deos ἀγαθῶν χορηγὲς bonorum fontes esse dixit. [a]

§. 24. Donaria hæc (quæ interdum etiam festiva munera fuerunt, diebus festis muneri missa Diis, teste THEOPHRASTO Eth. Char. c. XVI.) columnis aut postibus templorum affixa esse legimus apud VIRGILIVM Æneid. IX. v. 407. Abundabat iis præ aliis templum Delphicum, quod PLVTARCHVS de Pyth. Orac. dicit ἀνάπλεον ἀναθημάτων καὶ δώρων βαρβαρικῶν καὶ Ἑλληνικῶν repletum donariis & muneribus barbarorum & Græcorum, quam ob rem Phœbum πολυκτέανον appellat CALLIMACHVS in hymno illi dicato. v. 35. [b]

§. 25. Va-

a Pytho Ænius & Titus Vespasianus expeditiones suas non suæ virtuti, sed Diis tribuerunt, quibus manus tantum mutuas se dedisse professi sunt. Hinc Titus Cæsar spoliis Judæorum templa ornavit. Lucius Callidius Minervæ aures argenteas sacravit sanatam aurium gravitatem grato animo illi tribuens, addito elogio, quod muneris causam continuit. Simile factum est Philistæorum, qui aurea dona obtulerunt Deo ejus membri figuram referentia, quod a morbo convalere optabant. 1. SAMVEL. VI, 5. Vide Cl. ZORNII Bibliothecam Antiq. Exeg. p. 62. & 321.

b Hunc Callimachi locum docte explanat SPANHEMIVS. Non cessit templo Delphico Ephesium Dianæ, ex cedro, auro, marmore & cupresso annis CCXX. a tota Asia exstructum, quo nec divinius nec opulentius vidit aurora teste CALLIMACHO in Dian. v. 250. quod ARISTOPHANES appellat πώγχρυσον οἶκον in Nub. v. 599. DIONYSIVS Alexandrinus περιώσιον ἀνδράσι θαῦμα v. 829. Templi Hierosolymitani opulentiam quoque auxerunt Judæo-

§. 25. Varii autem generis Ἀναθήμα]α fuerunt. Præcipua fuerunt coronæ, olim Diis ſolis datæ, PLINIO teſte Hiſt. Nat. lib. XVI. cap. XIV. Earum materia fuit vel aurea, vel ex amarantho marceſcere neſcia. [a] His vel Deorum capita decorarunt ſupplices, vel eorundem eas pedibus ſubjecerunt, PROPERTIO teſte El. VIII. libri. II.

Ut caput in magnis ubi non eſt ponere ſignis,
Ponitur hic imos ante corona pedes. [b]

§. 26. Nec ſolum Anathematum loco fuerunt coronæ, ſed etiam ornamenta Anathematum. Nam THEOPHRASTVS auctor eſt caput bovis coronatum templorum foribus affixiſſe veteres. Ethic. Charact. cap. XXII. Tabulas etiam votivas coronis ornatas fuiſſe probat OVIDIVS Amor. lib. I. El. XI. v. 25. [c]

Judæorum & gentium donaria, quæ refert GROTIVS ad LVCAE XXI, 5. Cæterum in templis quoque Græcarum æraria civitatum fuiſſe conſtat, ut in Templo Apollinis Delii, qua de re egit BRODAEVS Miſcell. lib. IV. cap. XVII. & ALMELOVEENIVS Amœnit. p. 33.

a Ἀμαραντίνον τῆς δόξης στέφανον promittit PETRVS Apoſtolus fidis Epiſcopis Epiſtolæ prioris capite V, 4. quem illuſtrat, coronasque Deorum amarantinas explicat Carolus PASCHALIVS de Coronis lib. III. cap. XI.

b *Presbyteri* XXIV. *ad pedes Chriſti ponunt coronas* APOCAL. IV, 10. quod factum ad veterem illum morem ſupplicantium revocat Ven. ELSNERVS.

c Martem conjectis in ejus ſtatuam eminus coronis honorare mira videtur religio, quæ tamen antiquitati pla-

§. 27. Præter coronas Diis etiam veſtes dono dederunt, [a] utpote quæ olim inter præcipua munera numerari ſolebant teſte AELIANO Var. Hiſt. lib. I. cap. XXII. & XXXII. & libro XII. c. I. Adde tripodas ſive menſas æneas, argenteas, aureas, variis inſignibus notatas, [b] & quæ his ſunt ſimilia alia. [c]

§. 28. Antequam templa deſerimus, de Diis συννάοις communi templo utentibus quædam monere

placuit. Illa, quam M. Antoninus jactavit, forte capiti Dei inſedit, quod futuræ dominationis omen fuit teſte Capitolino, quem citat PASCHALIVS lib. IV. c. XI.

a Conſulendus in hac materia eſt BRAVNIVS de Veſtitu Sacerdotum Hebr. lib. II. cap. XXV. §. 704. qui docet, veſtes olim magnam theſauri partem fuiſſe. Theſauri igitur, quos *tinea corrumpit*, ſunt veſtimenta MATTH. VI, 20. quibus opponitur *juſtitia Regni Chriſti*. Muneris loco datas veſtes fuiſſe ex JVDICVM XIV, 12. patet.

b Tripodes ad exemplar tripodis Delphici templorum fuerunt ornamenta. De his legendus SPANHEMIVS ad Callimachi Delum v. 90. Forte illorum origo debetur Menſæ Hebræorum ſacræ, cui impoſitæ fuerunt panes propoſitionis. EXODI XXVI, 35.

c Milites poſt victoriam de hoſte reportatam arma cæſorum & manubias captivorum in templis ſuſpendere Diis conſueverunt, nautæ vel milites navales roſtra navium, naufragi veſtes udas, paſtor fiſtulam, meretrix ſpeculum, piſcator rete, dives factus ex paupere palliolum & calceos vitæ priſtinæ monumenta dedicavit. ARISTOPHANES in Pluto 840. 844. & 930. & POTTERVS lib. II. cap. IV. De hoſtium armis in templo ſuſpenſis narrat HOMERVS Iliad. VII. v. 83. ut gladius Goliathi a Davide cæſi coram Deo pependit 1. SAM. XXI.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0234
DFG

monere libet. Nempe Dii quidam Deæve aliquam significationis vel sanguinis cognationem præ se ferentes, vel sub diversis nominibus unum Deum proponentes commune templum habitarunt. Ceres & Bachus fœcundos terræ proventus duplici nomine significantes fuerunt σύνναοι uno incluſi templo. [a]

§. 29. Jupiter & Pallas non solum uno templo, sed & una sede & throno eodem ut σύνθρονοι usi leguntur, ob arctissimam divinæ sapientiæ cum Deo conjunctionem. Ceres quoque & Proserpina vim terræ frugiferam notantes eadem sede fuerunt contentæ. [b]

§. 30. Denique etiam templum antiquum θεῶν ἁπάντων memorat PAVSANIAS, & aliud quoddam θεοῖς πᾶσιν εἰς κοινὸν συνειμένον cunctis Diis communi jure concessum. [c]

a Deum verum & Dagonem Deastrum ut συννάους uno templo includere voluerunt Philistæi, sed infelici successu. 1. SAMVELIS V, 2. quæ historia tacite indicari videtur 2. COR. VI, 15. 16.

b Ut Jupiter & Minerva, ita summus Deus & Christus æterna & vera sapientia uno throno assident APOC. III, 21. quod docte notavit Cel. ELSNERVS, Certe καθίσαι μετά τινος ἐν αὐτῷ θρόνῳ est σύνθρονον εἶναι.

c Pausaniam allegat in hac materia FEITHIVS Antiquitatum Homericarum lib. I. cap. III. in fine. Convenit Pantheum Romanum Deorum omnium commune habitaculum, quod orbis formam habuit circularem.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0235 DFG

CAPVT XX.

DE PRECIBVS.

§. 1.

HActenus sacri cultus objectum Deos scilicet, eorumque ministros & domicilia lustravimus, nunc ipse cultus sacer cum præcipuis sacræ Religionis ritibus oculis animoque contemplandum se offert, qui duabus, Platone teste, constat partibus, τῷ εὐχεσθαι καὶ τῷ θύειν precibus & sacrificiis. [a]

§. 2. Ab initio solæ Preces cultum universum confecerunt, quæ accedentibus deinde sacrificiis nunquam neglectæ fuerunt in cultu sacro. [b] Triplicis autem generis sunt Preces vel δεήσεις bonorum petitiones, vel προσευχαὶ malorum deprecationes, vel denique εὐχαριστίαι gratiarum actiones pro acceptis beneficiis. [c]

§. 3. Di-

a Per sacrificia damus, per preces accipimus. Hoc reciprocum & mutuum religionis vinculum est, quo Deo nos, & nobis Deus religatur. Utrumque occurrit JACOBI IV, 8. *Accedite ad Deum* ut sacerdotes spirituales, & *accedet ad vos* ea suppeditando, quæ petiistis.

b Precum necessitatem in cultu sacro & necessariam cum sacrificiis conjunctionem ostendit Clariss. ZORNIVS in Opusculis Sacris Tom. I. p. 318. Utrumque jungitur PSALMO L, 14. 15.

c Notandum hoc discrimen in verbis Apostoli PHILIPP. IV, 6. ubi προσευχὴ, δέησις & εὐχαριστία conjunguntur, quæ uno nomine αἰτήματα generaliter appellantur. Gratia-

§. 3. Distinguendæ etiam Preces publicæ sunt a privatis. Publicæ fuerunt illæ, quas in Panathenæis pro Athenienſium & Platæenſium ſalute dixit Præco. Privatæ vel domi vel in templis fusæ, & quidem bis de die, quod HORATIVM feciſſe, colligimus ex Oda V. lib. IV, [a]

§. 4. Objectum precum plerumque Jupiter fuit, ex cujus gemino dolio bona malaque omnia prodire dixerunt, ut HOMERVS Iliad. XXIV. 527. Præter hunc reliqui etiam Dii exorati ſunt, & ii imprimis, qui rei petendæ præfuerunt. Neptunum navigantes, Minervam obſeſſæ urbes, bellatores Martem, Mercurium negotiantes implorarunt. [b]

Gratiarum actionem imprimis eſſe neceſſariam agnoverunt homines a Chriſto alieni. Eutiphron rogatus, quæ Deo offerenda ſint dona? reſpondit: Τί δὲ ὅτι ἄλλο, ἢ τιμὴ, καὶ γέρας, καὶ χάρις, *nihil ſane præter honorem, ſenerationem & gratiarum actionem*, cum quo convenit fere illud presbyterorum Epinicium APOC. V, 13. Vide de hac re PFANNERI Syſtema Theologiæ gentilium purioris cap. XVI. §. 26.

a Et Hebræi bis preces dixerunt ſub tempus ſacrificii Jugis matutini & veſpertini. DANIELIS IX, 21. PSALMO CXLI, 2. Addiderunt alii tertium tempus nempe meridianum. In templa quorundam Deorum ſub meridiem intrare non licuit, ne dormientes & meridiantes interpellarent. Hujusmodi ſomnus Baali datur 1. REGVM. XVIII, 27. 29. Vide SCHLICHTERI Decimas Obſerv. XXXV. p. 291.

b Interdum Deos Deasque omnes, ne quod numen neglectus irritaret, interdum & dubio nomine Deum aliquem invocarunt. Exemplo eſſe poteſt OVIDIVS, qui faſto-

§. 5. Ut facilius vinci se paterentur Dii, quos sollicitabant precibus, titulorum blandimentis usi sunt adorantes. [a] Huc etiam refer προτφωνήσεις acclamationes & præconia, ut Μεγάλη ἡ Ἀρτεμις magna est Diana Ephesia. [b]

§. 6. Materia precum varia fuit, interdum justa & pia, cum in exordio ardui alicujus operis

fastorum lib. IV. v. 829. ita precatur: *Quosque pium est adhibere Deos advertite cuncti.* Quanto sunt feliciores, qui unum verum Deum adorant, exemti periculo errandi. 1. Cor. VIII, 5. 6.

a Hanc πολυωνυμίαν & titulorum cumulum esse πολυλογίαν illam, quam Christus reprehendit Matthaei VI, 7. censet Joh. Seldenvs in prolegomenis Syntagmati de Diis Syris præmissis cap. III. Imprimis celebris fuit πολυλογία Attica, unde Athenienses dicti fuerunt τετ'ληγες, notante Stolbergio in Dissert. de Battologia. Alii ad materiam ipsam respiciunt, & ejusdem rei continuam repetitionem intelligunt, quos idem Stolbergius adducit. Hymnum Christianorum πολυώνυμον Lvcianvs in Philopatride refert, quem matutinum illum a Plinio memoratum lib. X. Epistola XCVII. fuisse, putat Thomas Smith Anglus in Bibl. Univ. Tom. I. p. 74. nec sine veritatis specie, cum hymnus ille matutinus Christo dicatus fuerit, cui varia beneficia in homines collata varia nomina titulosque bene multos meruerunt.

b Ejusmodi προσφωνησιν habes Actor. XIX, 27. Eam adhibere & Deum μέγαν dicere est μεγαλύνειν Lvc. I, 46. Psalmo XLVII, 3. quod acute & vere notat Jac. Elsnervs ad locum Actorvm.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0238 DFG

ris Deorum auxilium imploraverunt, ut apud ARISTOPHANEM in Ranis v. 912. & THEOPHRASTVM Eth. Char. cap. XV. sæpe tamen & impia & turpis, ut ipsi precantes audiri metuerent, & vix labra moverent, HORATIO teste lib. I. Epist. XVI. [a]

§. 7. In precibus certis formulis uti, solenne fuit, & præmittere quasdam particulas ad excitandam Deorum attentionem. [b] Ad mi-

a Exempla pudendarum precum suppeditabit Cel. LAMPIVS in Bibliotheca Bremensi Class. II. p. 630. seqq. Recte has improbant ipsi homines gentiles, ut SENECA, qui Epistola X. egregie monet: *Sic vive cum hominibus, tanquam Deus videat, sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant.* Imo XENOPHON Cyropæd. lib. I. testatur, τῆς ἀθέμιτα εὐχομένης ὁμοίως εἰκὸς εἶναι παρὰ τῶν θεῶν ἀτυχεῖν *mala petentes recte a Diis repudiari, nec consequi petita.* Idem docet JOH. IX, 31. *Nobimus Deum non audire peccatores*, & JACOBVS IV, 3. Egregie placent Græci Poëtæ verba:

Ζεῦ βασιλεῦ τὰ μὲν ἐσθλὰ κὴ εὐχομένοις κὴ ἀνεύκτοις
Ἄμμι δίδυ, τὰ δὲ δεινὰ κὴ εὐχομένοις ἀπολέξειν.

Jupiter Rex bona & precantibus & non precantibus
Largire nobis, mala & precantibus abnue.

Legi merentur testimonia illa, quæ GATACKERVS profert ad Antoninum lib. III. §. 4.

b Talis est particula ἀλλὰ, præmissa sæpe votis, quod ex HOMERO Iliad. I. v. 393. aliisque locis probat Cel. EZNERVS ad MATTH. IX, 18. ubi idem particulæ usus apparet ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες &c.

sericordiam movendam flebiles promere voces, & lugubres excitare modos solent supplices.[a]

§. 8. Gestus precantium varii occurrunt in scriptoribus. Interdum preces Diis obtulerunt stantes, interdum genubus flexis, sæpe etiam in faciem prostrati. Genua flectere HOMERO est γνυάζεσθαι Iliad. I. v. 440. Gestus faciem humo admoventium occurrit apud OVIDIVM Metamorphoseon lib. I. v. 375.[b]

§. 9. Stantes ad ortum faciem convertunt, quod præcipit OVIDIVS fastorum lib. IV. v. 777. Et Deos quidem superos adorantes ad cœlum extensis manibus orarunt, quod HOMERVS Iliad. I. v. 463. testesque probant alii. Verum Deos marinos implorantes versus mare manus tetenderunt, ut apud VIRGILIVM Æneid. lib. V. v. 233. Denique terram pulsarunt Deos inferos precantes, quod ex HOMERO rursus liquet Iliad. IX. v. 564.[c]

§. 10. In

a Testes hujus rei habes apud SCHLICHTERVM in Decimis Sacris Observ. XXXV. p. 276. ubi oppositum piorum silentium ex PSALMO LXV, 2. notat, & דמיה תהלה *tranquillas laudes* sine clamore & ejulatu esse putat.

b Stantium preces occurrunt GENES. XVIII, 22. & MARCI XI, 25. ὅταν στήκητε προσευχόμενοι. Genua flectunt adorantes DANIEL. VI, 10. MARCI XV, 19. ACTOR. VII, 60. In faciem prostratus orat JOSVA cap. V, 14. & David 2. SAMVELIS XII, 16.

c Elevationem manuum habes ESA. I, 15. THRENORVM III, 41. aliisque in locis sacrorum scriptorum.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0240 DFG

§. 10. In templis precaturi vel Deorum genua prehenderunt, [a] vel manum ori admoventes oscula detulerunt Deorum simulacris. Testis est LVCIANVS περὶ θυσιῶν: ὁ πένης ἱλάσαλο τὸν θεον φιλήσας μόνον τὴν αὐτῦ δεξίαν. *Pauper Deum propitium sibi reddidit, osculatus tantum dextram suam.* [b]

§. 11. Quoniam autem munera placant hominesque Deosque, ut ait Poëta, precibus addiderunt vota, ut facilius exaudirent precatos Dii. Theano ille apud HOMERVM Iliad. V. v. 302. Minervæ vota facit, & peplum & XII. boves illi promittit, si preces orantis ratas esse vellet.

§. 12. Nisi vota Diis oblata sancte præstentur, iram Divinam & omnis generis pœnas derivari in homines crediderunt. Hæc causa fuit pestis, quæ Græcorum castra vastavit apud eundem Poëtam Iliad. I. v. 65. [c]

§. 13. Pre-

a Hunc ritum attigimus capite præcedente. Liceat hic addere DOVGTAEVM, qui ex Homero & Pindaro eundem ritum confirmat, & illustrat locum LVCAE V, 8.

b Idem LVCIANVS de Indis hæc habet: Ἀνατείνοντες προσεύχονται τὸν ἥλιον, ἐχ ὡς ἡμεῖς, τὴν χεῖρα κύσαντες, *mane adorant Solem, non eodem quo nos more, sed manum osculantes.* Ex hoc loco intelliges, quid sibi velint JOBI verba cap. XXXI, 26. 27. quibus gaudet, se non adorasse Solem manu ori admota.

c In Hebræorum cultu sacro locum etiam fuisse Votis, nemo nescit. Eorum autem veritatem passim commendant sacra scripta, ut PSALMO L, 14. *Mitte ad Deum vota tua*, id est, exhibe, præsta.

§. 13. Precibus adfinia sunt Juramenta, quæ Dei implorant vindictam, nisi vera dixerint jurantes. Hoc ostendit solennis formula, τοῖς θεοῖσιν ἐπιῤῥέπω, quæ legitur apud ARISTOPHANEM in Ranis v. 532.

§. 14. Vere neque sine causa gravissima jurare est signum animi honesti, & ἔυορκος ἀνὴρ Græcis est Vir bonus, apud Comicum in Pluto v. 62. Sæpius & sine gravi causa jurare indicium est levitatis, quam atro carbone notat THEOPHRASTVS in Characteribus Ethicis cap. XIV. Facile & falso jurare militum est, de quibus Lycurgus, χρὴ μὲν ἐξαπαᾶν παῖδας ἀγραγάλοις, πολεμίους δὲ ὅρκοις. Pueros decet fallere talis, milites vero juramentis.

§. 15. Jurarunt levissimi homines non solum per Deos, imprimis eos, qui negotio, quod præ manibus erat, præfuerunt, sed etiam per bestias, per terram, per sidera, flumina, per mortuos, per caput proprium & aliorum. Militibus per hastam, piscatori per retia, regibus per sceptra, liberis per parentes, discipulis per magistros jurare solenne fuit. [a]

§. 16. Ju-

a Accurate de hac materia egit Joh. POTTERVS Archæol. Græcæ lib. II. cap. VI. Hinc patet, quam sapienter & sancte Christus vetuerit, levi de causa & per res creatas jurare. Nam illud ὅλως non ad præcedentia referendum puto, ac si nullo modo permittendum sit jusjurandum, sed ad sequentia, ut omnino nefas sit, per cœlum, terram, urbem sanctam & caput jurare MATTHAEI V, 34. seqq. Per Deum solum jurare licet JESA XLV, 23.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0242
DFG

§. 16. Juramenta fuerunt vel publica vel privata. De publicis suo loco diximus, cum judiciorum ritus recensferemus. Privata recensere omnia non licet.[a] Id solum monemus, jurantium communem fere gestum fuisse, tollere manus ad cœlum. [b]

§. 17. Juramentis addendæ Diræ sive Imprecationes, quæ vel publicæ fuerunt, jussu magistratus intentatæ sceleratis, vel privatæ parentum, quæ magnam vim in liberos habere dicuntur, [c] & cujusvis de plebe. Formulas afferre horret animus. Eas dabunt ARISTOPHANES Acharn. v. 1148. 1155. Pac. v. 278. 445. & AELIANVS Var. Histor. lib. III. cap. XXIX. aliique. [d]

§. 18. Mittimus Diras, (quibus templum fuit Athenis ἱερὸν Ἀρᾶς) & fœderum antiquam rationem breviter spectamus, quæ in antiqua Græcia triplici ratione firmata leguntur, primo πίστει fide, cujus signum erat dextræ juncta dextra,

a Consule Jac. LYDII libellum de Juramentis.

b Hunc & reliquos jurantium gestus enarrat Joh. POTTERVS loco citato. Tollere manus ad sidera & Judæis jurantibus frequens fuit. Hinc ipse Deus apud Mosen DEVTERON. XXXII, 40. *Tollam manum meam ad cœlum, & dico: vivo ego in seculum.*

c Vide POTTERVM lib. II. cap. V. Exempla habes in Noacho, GENES. IX, 25. & Jacobo GENES. XLIX, 7.

d Interdum & sibi ipsis, nec sibi solum sed & liberis mala imprecari ausa est hominum malitia. Exempla dabit GROTIVS ad MATTH. XXVII, 25. ubi Judæorum simile factum reperies.

tra, deinde ὄρκῳ jurejurando, denique βωμῷ sacrificio, narrante Scholiaste ARISTOPHANIS Acharn. v. 298.

§. 19. Sacrificii ratio hæc fuit. Primo Hostiæ pilos, abscissos capite, fœdus ineuntibus distribuerunt. Mactatis deinde hostiis Deos ultores perjurii voce solenni vocarunt. Denique vini libamina addiderunt. [a]

§. 20. Molossorum ritus fuit, dissecare animalia, & precari, ut eodem plane modo perdatur fœdifragus. [b] In universa Græcia hostiarum in fœderum sanctione cæsarum carnibus vesci nefas putarunt, quia devotæ illæ habitæ fuerunt. [c]

CAPVT

a Mactatis sacrificiis firmare fœdera Hebræorum quoque genti placuit. 1. SAM. XI. JEREM. XXXIV. Et Christi sacrificio fœdus cum Deo roboratum esse novimus. Hoc indicatur PSALMO L, 5. Et Christi sanguis αἷμα διαθήκης vocatur MATTH. XXVI, 28. quem locum ex antiquitate repetitis ritibus illustrat GROTIVS. Ritum mactatæ hostiæ fœderalis exponit POTTERVS lib. II. cap. VI.

b Ex allegato modo JEREMIÆ loco idem ritus intelligi potest. OWENVS putat dissectionem servi perfidi huc referendam esse, qui instar hostiæ fœderalis dividendus sit. MATTH. XXIV, 51. in Theologumenis p. 151.

c Contra Hebræorum gens post fœdera sancita conviviis indulsit cæsis epulata juvencis. GEN. XXVI, 30. XXXI, 54. 2. SAM. III, 20. cujus moris vestigia in aliis etiam gentibus inveniisse sibi videtur STVCKIVS Antiq. Convivalium lib. I. cap. XL.

CAPVT XXI.

DE SACRIFICIIS.

§. 1.

PRecibus ſuccedant Sacrificia θυσίαι & δῶρα. [a] Θυσίαι nomen habent ἀπὸ τῆ θύειν proprie adolere, ſuffitum facere, odoramenta incendere. Nam antiquitus ſola thura ſine hoſtiis addita ſunt frugum primitiis & libaminibus, cum mos fuit jubente Triptolemo θεὸς καρποῖς ἀγάλλειν, Deos honorare frugibus, id eſt, primitiis. [b]

§. 2. Cum deinde animalia Diis offerri cœpta eſſent, verbum θύειν animalium mactationem, & θυσία hoſtiam notare cœpit. [c] Quis primus

a Voces illas Plato diſtingui voluit, quem citat FEITHIVS Antiqu. Homer. lib I. cap. VIII. Eodem modo זבח ומנחה ſacrificium & donum diſtinguuntur PSALMO XL, 7.

b Xenocrates apud Porphyrium teſtatur: δίκαιον θεοῖς, ἀφ' ὧν ἂν ἔδωκαν ἡμῖν ὠφελίμων εἰς τὸν βίον, ἀπαρχὰς ποιεῖσθαι juſtum eſt Diis earum rerum, quæ vitæ utiles dantur, dare primitias. Eum ergo in finem inſtituta fuerunt feſta Græcorum θαργήλια, θαλύσια, & ἀρῶσια, quibus offerre primitias decuit. Notæ ſunt Judæorum primitiæ בכורים. De utrisque & Hebræorum & gentium aliarum legi meretur SPENCERVS de legibus Hebræorum ritualibus lib. III. Diſſ. I. c. IX.

c Eundem actum ſacrum ſignificat verbum ἀνάγειν LVCAE II, 22. ubi Chriſtum, ut filium primogenitum, adeoque Deo ſacrum inſtar ſacrificii oblatum a parentibus fuiſſe monet Clariſſ. ELSNERVS. Frequentius apud ſcriptores eſt vox παριστάνειν, eademque occurrit ROM. XII, 1.

primus Græcorum animalia obtulerit, incertum est. Quidam Melisseum Cretæ Regem, alii Phoroneum Ægyptium, multi Meropem hujus rei auctorem faciunt. [a]

§. 3. Paulatim adeo hostiarum & sacrificiorum numerus & pretium crevit, ut cohiberi legibus hominum insania debuerit, qui munerum sumtuosa magnificentia vincere Deos conati fuerunt, ausi etiam, si quid mali ipsis accideret, Diis oblata magno numero sacrificia objicere, cujus rei exemplum habes apud ARISTOPHANEM in Pace v. 385. & 395. [b]

§. 4. Præ-

a Primus hominum reliquis præiviſſe in offerendis ſacrificiis videtur. GENES. III. 21. ubi pelles, ex quibus confectæ ſunt veſtes, hoſtiarum fuiſſe videntur. Ejus filios mactaſſe Deo victimas certum eſt. Patriarchis divinam legem hunc colendi Dei modum oſtendiſſe, neque humanæ ſed divinæ originis eſſe ſacrificia, recte ſtatuitur. Vide ZORNII Opuſcula Sacra Tomo I. p. 411. Ab Hebræis ad Phœnices & Ægyptios, ab his ad Græcos, propagata eadem videntur. Lepida eſt ſacrificiorum origo, quam OVIDIVS comminiſcitur faſtor. lib. I. v. 349.

Prima Ceres avidæ gavisa est sanguine porcæ,
Ulta suas merita cæde nocentis opes.

b Lycurgus ſacrificiorum luxum ideo legibus coërcuit, ὅπως μηδέποτε τιμῶντες τὸ θεῖον διαλείπωμεν, ut valeamus cultum numinibus perpetuum præſtare non exhauſtis hoſtiarum nimio ſumtu opibus. Diſſuadent eundem luxum Philoſophi. Audi SENECAM de beneficiis lib. IV. cap. IX. Nec ille collatis eget, nec nos illi quicquam conferre poſſumus; quæ verba preclara reſponden

§. 4. Præcipuum in sacrificiis animal, bos fuit, unde βϑύειν Græcis est magnifice sacra facere apud ARISTOPHANEM in Pluto. v. 820. Idemque animal Jovi Deorum maximo sacrum fuit, [a] præter arietem & capram. Marti canes fuisse immolatos tradit PAVSANIAS in *Laconicis* cap. XIV. Apollini taurus & capra & agni primogeniti, Minervæ juvenca & ovis, Mercurio agnus, hœdus & gallus, Diis inferis vaccæ steriles, Veneri columbæ gratæ fuerunt. [b]

spondent Apostoli dicto ACTOR. XVII, 25. Stulti ergo sunt divites, qui ob majorem hostiarum numerum se Deo gratiores pauperibus esse putarunt, quibus obviam ire Christum puto MATTH. V, 3. *Beati pauperes*, quæ & sententia est Alexandri MORI in hunc locum. Certe simplicem piæ mentis cultum jucundiorem Deo esse operosis malorum sacrificiis OVIDIVS fatetur Tristium lib. II. Elegia I. v. 75.

Sed tamen ut fuso taurorum sanguine centum,
Sic capitur minimo thuris odore Deus.

Adde huic PERSIVM in Satyræ secundæ fine. Idem inculcant sacri scriptores PSALMO L. ESA. 1. MARCI XII, 43. quem locum testibus firmat Cel. ELSNERVS in observationibus.

a Ideo Barnabæ, quem Jovem esse putarunt, *bobem coronatum* mactare voluerunt Lystrenses ACTOR. XIV, 13.

b Abrahamus turturem & pullos columbinos Deo obtulit. Per illum commoratio in deserto, per hos habitatio tuta & constans in Canaane significabatur judice BOCHARTO in Hierozoico Parte II. lib. I. cap. V. Puerperas Hebræorum columbas aut turtures non amoris Deæ, sed auctori conjugii Deo sacrasse novimus. LVC. II, 24.

§. 5. Non simplicia solum Sacrificia Diis suis obtulerunt Græci, sed & plura simul animalia, vel varii generis, ut suem, hircum & arietem, quod sacrificii genus τριτ]ὸν dixit ARISTOPHANES in Plut. v. 816. vel ejusdem generis, ut Hecatomben. [a]

§. 6. Eo dementiæ processerunt Græciæ veteris incolæ, ut sacrificia pecorum vel sumtuosissima spernentes humanas hostias offerendas putaverint. Bacho puerum pubescentem immolatum fuisse, PAVSANIAS testatur in Bœoticis cap. VIII. Nota est historia Iphigeniæ, nota etiam Athamantis mens, qui Phrixen & Hellen immolaturus Jovis consilio impeditus est. [b]

§. 7. La-

a Hecatombe non centum boves præcise, sed magnum & incertum boum numerum significare videtur. Eustathius non boves sed pedes centum numerat, laudatus a FEITHIO Antiq. Homer. lib. I. cap. IX. Laconas pro centum urbibus centum boves mactasse Strabo refert apud eundem. Pylii Neptuno MD. boves obtulisse auctor est HOMERVS Odyss. III. v. 59. Majori tamen hostiarum numero splendidum illud templum Salomoneum superbivit I. REGVM VIII, 63. quarum pretium immensum, quantum! superat sacrificium Christi, quod initiando templo spirituali, id est, Ecclesiæ aptius fuit sacrificiis omnibus brutorum.

b Phœnices, Carthaginenses, Germani aliique populi eodem se scelere olim maculasse dicuntur. Ammonitarum

§. 7. Lacedæmonii imprimis notandi videntur, qui nobiles & selectos juvenes ad aram quotannis atrociter cædere non dubitarunt, & ita cædere, ut animam cum sanguine e vulneribus manante multi dederint. [a] Athenienses vero hominem aluerunt facinorosum, quem φάρμακον dixerunt, difficili reipublicæ tempore immolandum ad placandam Deorum iram. [b]

nitarum infantes Molocho immolantium immanitas ignota esse nequit. Vide Dissertationis nostræ de Propitiatorio Prolegomena §. 3. Videntur agnovisse homines, animalium sanguinem propitiando Numini non satis aptum esse, nec sufficientem. Athamantis historia ex Abrahami filium jussu Dei mactaturi facto, Iphigenia ex filia Jephtæ fabricata a fabulatoribus videtur.

a Sævitiam hanc Laconum cum Baalitarum vulneribus in Dei sui honorem cultrorum ope factis confert Dovgtaevs in Analectis sacris ad I. Regvm XVIII, 28. Parte I. p. 176.

b Paulus ergo cum se ac reliquos Apostolos habitos esse queritur ὡς περικαθάρματα τῷ κόσμῳ ut sacrificia piacularia pro populi peccatis mactata, simul indicat, se pro hominibus haberi scelestissimis & contemtissimis, quod docte notavit Vir Clarissimus Lambertus Bos, magno literarum Græcarum damno præmatura morte defunctus, in notis ad hunc locum. I. Cor. IV, 13.

§. 8. Redimus ad Animalia sacrificiis destinata, quænam sacro usui, quæ contra inepta fuerint, visuri. In cunctis desiderabatur Integritas τελειότης, quod ex HOMERO Iliad. I. v. 66. colligere licet. [a] Boves non alii admissi ad altare fuerunt, quam ἄζυγες jugum ferre indociles. Ex lege enim Solonis non licuit βοῦν ἀρότην θύειν mactare bovem arantem teste AELIANO Var. Hist. lib. V. cap. XIV. [b]

§. 9. Præ-

a Præceptum divinum de necessaria sacrificiorum Integritate Noachidis fuisse notum narrant Judæi in Gemara Avoda Sarah. pag. 33. editionis Edzardianæ. Scriptæ Hebræorum leges sæpius inculcant, non alia Deo placere animalia, quam תמימים perfecta. Et in sacrificiis spiritualibus idem postulatur MATTH. VI, 48. ad ROMAN. XII, 1. Consuli meretur Venerandus HOTTINGERVS, Vir eruditæ Pietatis laude ornatissimus, mihique Amicissimus, qui Heidelbergæ dissertationem edidit altero abhinc anno de Victimarum Integritate & Mysterio. Nec potuit mancum & impurum esse illud animal, ut hoc ἐν παροδῷ moneam, quod offerentis peccata ferre debuit. Hæc enim & gentium animis insedit opinio, quod probat Doctiss. ZORNIVS in Bibl. Ant. & Exeg. p. 355. Hinc manavit illud Judæorum: Τὸ αἷμα αὐτῶ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν, in nos ut sacrificia piacularia derivabitur culpa. MATTH. XXVII, 25. & ACT. XVIII, 6. quem posteriorem locum explicat Cl. ELSNERVS in Obs.

b Et vaccam injugem obtulerunt Græci, quod cum lege divina DEVT. XXI, 3. confert Vir summus Samuel

BOCHAR-

§. 9. Præter animalia sacrificiis destinata alia etiam fuerunt sacra Diis, non mactata, sed in eorum honorem dimissa & libertati perpetuæ addicta, quæ Græci ἄνε⟨α vocant. Ita Cæsar equos consecravit & sine custode dimisit apud SVETONIVM in ejus vita capite LXXXI. [a]

§. 10. Hactenus sacrificia ipsa, nunc sacrificandi ritum considerare lubet. Antequam hostia ad aram deducta fuit, eam coronis ornarunt Græci, quod ex VIRGILIO licet cognoscere Æneid lib. II. v. 186. Inaurata decoris ergo interdum fuisse boum cornua, HOMERVS testis est Odyss. III. v. 426. [b]

BOCHARTVS in Hierozoico Parte I. lib. II. cap. XXXIII. Animalia sacris usibus apta ea tantum sunt, quæ usibus humanis nondum mancipata fuerunt. Christum ideo pullum asini, qui sessorem nondum expertus fuerat, elegisse ad MARCI XI, 2. notat Hugo GROTIVS in notis.

a Ex Athenæo aliisque scriptoribus de his disserit, eaque cum hirco Azazel, qui ab *abeundo & emittendo* nomen adeptus est, confert laudatus modo BOCHARTVS ibidem capite LIV. fin.

b Τάυρους κὴ στέμματα Jovi offerunt Lystrenses, id est, *boves coronatos* ACTORVM XIV, 13. Christum *spinea corona* gravatum ut hostiam coronatam considerat Jac. LYDIVS in florum sparsione ad passionem JEsu Christi p. 166. Ritum *inaurandi* cornua hostiarum Judæis & Græcis communem fuisse ostendit Vir Clarissimus & in hoc studiorum genere versatissimus Joh. Gothofr. LAKEMACHER Observatione III. partis primæ.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0251 DFG

§. 11. Deductæ ad aram victimæ capiti mola salsa imposita est, quam Græci ἁλοχύτην dixerunt, ut apud HOMERVM Iliad. I. v. 449. Evulsi deinde a fronte pili conjecti sunt in ignem, apud eundem Odyss. III. v. 445. [a]

§. 12. Interea fusæ preces ad ea impetranda, quorum causa mactatæ vel mactandæ erant victimæ. Additi precibus hymni sacri, quos in Deorum honorem decantarunt pueri & puellæ. Noti sunt hymni Homeri, Orphei, Callimachi & aliorum. [b]

§. 13. Vi-

a Molam Latinorum ex Hebræo מלח sal deducit Johannes TVRNER Anglus, qui nomen Pontificis ex vocibus Hebræis פונה ארץ אש derivat, in Bibliotheca Universali Tomo XV. p. 53. Molæ salsæ origo ex more veterum fluxit solas fruges offerentium patente OVIDIO fastorum libro I. v. 337. Hinc ergo far, cui Sal addebatur θεοφιλέστατον, quod omnibus adesse debuit sacrificiis. LEVITIC. II, 13. MARCI IX, 49. πᾶσα θυσία πυρὶ ἁλισθήσεται *omnis victima igne salietur*, ubi ad molam salsam igni injectam respici putat Lambertus Bos. Alia mens fuit GROTIO, qui ἁλίζεσθαι idem esse quod *consumi* arbitratur.

b Hymnos Hebræorum sacros, quis nescit? Continent illi & Dei laudes, & salutis gaudium, & Dei colendi præcepta, ut hymni Deorum. Eosdem a Levitis Novi Testamenti exspectat Apostolus COLOSS. III, 16. Quemadmodum vero *pueri & puellæ* hymnos sacros in Deorum cultu cecinerunt, ita Hosianna Christo acclamaverunt οἱ παῖδες MATTHAEI XXI, 15. quod observat SCHLICHTERVS in Decimis S. Observatione XXX. Vide de Hymnorum sacro usu SPANHEMIVM ad Callimachi principium.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0252
DFG

§. 13. Victima ipsa deinde securi percussa est, teste HOMERO Odyss. III. v. 449. ejusque jugulo suppositi cultri, quos μαχαίρας idem appellat in hymno in Apollinem v. 537. [a] Victimæ Diis superis dicatæ cervix sursum reflectebatur, Diis inferis sacratæ deorsum. [b]

§. 14. Sanguinem jugulatæ victimæ excepit patera, quam Græci σφαγεῖον & ἄμνιον vocant. [c] Quo facto victimam excoriare & dissecare poparum labor fuit, cujus rei testis imprimis est HOMERVS Iliad. I. v. 459. [d]

 §. 15. His

a Ejusmodi Μάχαιραι, cujus ope jugulantur & dissecantur victimæ, intelligi HEBRAE. IV, 12. verosimile est. Nexus huic explicationi favet, quod statim monebimus. Eodem cultro sed obliquo tentatum est, an spontaneæ essent victimæ, teste SERVIO ad Virgilii Æn. XII. 173.

b Cervicem sursum flectere est τραχηλίζειν notante Amplis. CVPERO Observat. lib. I. cap. XII. Pergit ergo Apostolus HEBR. IV. in eadem metaphora. Cum verbi divini vis interiora cordis pervadit, πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα omnia oculis exponuntur, velut in hostiis, quarum reflexa est cervix.

c Vox ἄμνιον Syræ est originis. Syri enim vasa מנא vocant, per metathesin *Amne*, teste BOCHARTO loco citato cap. XXXIII.

d Iterum vocandus est in partes locus HEBR. IV, 12. ubi culter divini verbi dicitur διικνεῖσθαι ἄχρι μερισμοῦ — — ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν *pervadere omnia usque ad divisionem compagium & medullæ.*

§. 15. His rite paratis coxæ pinguedine obvolutæ & farre conſperſæ una cum abſciſſis carnium crudis partibus aræ impoſitæ fuerunt cremandæ, quod docet HOMERVS Iliad. v. 461. & Odyſſ. XIV. v. 420. [a]

§. 16. Averſos ab Hoſtiis oculos ad Altaria convertimus, quæ comburendis in honorem Deorum ſacrificiis inſervierunt, quamvis non defuerint βωμοὶ ἀναιμακτοι & ἄπυροι altaria a ſanguine & igne non tangenda. Talis fuit ara Apollinis in Delo, de qua LAERTIVS loquitur in vita Pythagoræ. Ara Veneris Paphiæ precibus & igne puro adolebatur, affundere illi ſanguinem vetitum, referente TACITO Hiſtoriarum lib. II. cap. I. [b]

§. 17. Lo-

a Coxæ ſive femora generationis & ambulationis præcipua ſunt inſtrumenta, eamque ob cauſam Diis ſacra, qui harum rerum, quæ præcipuæ ſunt in vita hominum, curam ſingularem gerunt. Hujus rei teſtem Euſtathium citat POTTERVS lib. IV. cap. IV. Has animalium partes comedere Judæi nefas putarunt, ob tactum ab Angelo Jacobi femur GENES. XXXII, 33. quo ſigno Jacobus monitus eſt, proditurum *ex femore* ſuo ſemen numeroſum & illud imprimis, in quo omnes terræ gentes hæreditaturæ erant benedictionem.

b Altare Græcis βωμὸς vocatur a βάω *ſcando*, vel במה *altum eſſe*, quæ utraque vox a verbo בוא *ire, venire* deſcendit. Altaria enim Deorum ſuperorum interdum miræ fuerunt altitudinis. Nota eſt ſtupenda pyramidum Ægyptiarum altitudo, quas Solis altaria fuiſſe veroſimile eſt. Per gradus igitur aſcendere neceſſe

§. 17. Locus altarium varius fuit. Nam in littore exstructa memorat HOMERVS Iliad. XI. v. 807. ad fontes, idem Iliad. II. v. 305. In privatis ædibus posita vides apud VIRGILIVM Æneid. lib. II. v. 512. [a] Imprimis vero in lucis & montibus vel sine templis, vel in ea templorum parte, quæ βωμὸς vocatur. [b]

§. 18. Materia altarium multiplex fuit. Primo ex cespitibus congestis, deinde ex lapidibus, vel latere cocto, denique ex marmore surrexit altarium moles. Memorabile est altare Apollinis Σωρὸς, quod ex cinere holocaustorum, & corneum illud, quod ex animalium mactatorum cornibus compactum fuit, de quo

cesse fuit, quod Hebræis non licuit facere EXODI XX, 26. Vid. SPENCERVS de leg. Hebr. lib. II. c. VI. §. 7. 11. Altari Veneris Paphiæ simile est altare suffitus apud Hebræos. In memoriam rerum gestarum exstructa olim altaria refert DOVGTAEVS in Analectis Parte I. p. 116. notatque ejusmodi monumenta statuisse Josuam & Hebræos ad Jordanem ad transitus memoriam conservandam JOSVAE IV, 9. & clarius JOSVAE XXII, 10.

a In ædium tectis fuisse altaria ex 2. REGVM XXIII, 12. constat. Eodemque in loco veneficia & artes magicas exercuerunt sagæ, quas ideo *tegularias* dixerunt.

b Morem hunc gentium imitantes Judæos graviter increpat Deus Israelis. DEVTERON. XVI, 21. *Non plantabis tibi lucum, nec ullam arborem, juxta altare Domini Dei tui, quod facies tibi.* Confer & 2. REGVM XVII, 32.

CALLIMACHVS in hymno in Apollinem v. 60. 63. cecinit. [a]

§. 19. Dedicata certo alicui Deo altaria interdum inscriptione aliqua, & inciso illius Dei Deæve nomine a reliquis distincta fuerunt. [b] Et pro Deorum discrimine diversa quoque fuit structura. Diis cœlestibus altare, ara humilior terrestribus, fovea inferis fuit, cui infundi victimarum debuit sanguis. Græci λάκκον & βόθρον vocant. [c]

§. 20. Impositis ergo Aræ sacrificiorum carnibus affusum est vinum, quod λείβειν Græci dicunt, ut apud HOMERVM Iliad. I. v. 462. & σπένδειν apud ARISTOPHANEM in Nubibus v. 462. ubi tres præcipuæ sacri cultus partes recensentur θύειν, σπένδειν, & ἐπιθύειν λιβανωτὸν, mactare, libare & thura adolere. [d]

§. 21. Ex

a De varia Altarium materia diligenter commentatur POTTERVS lib. II. cap. II. Altare Apollinis corneum forte ex male intellectis Judæorum institutis ortum est. Deus enim EXODI XXVII, 2. *quatuor cornibus instruere altare* jussit, quæ *cornua* more loquendi Hebræis familiari *anguli* sunt, non animalium cornua.

b Exempla inscriptionum affert POTTERVS loco citato. Exemplo esse potest altare θεῷ ἀγνώστῳ inscriptum ACT. XVII, 32. Altare Hebræorum ex cæsis instrumento ferreo lapidibus condere nefas EXODI XX, 22.

c Ritum infundendi in foveas sanguinis invenit LEVITICI XIX, 26. EZECH. XXX, 25. 26. Clariss. ZORNIVS Bibl. p. 611. cui præluxit SPENCERVS lib. II. cap. IX.

d Imitantur Græci Hebræorum libamina נסכים. Deducta hinc metaphora PHILIPP. II, 17. ubi Apostolus

§. 21. Ex reliquis hostiarum carnibus pars cessit sacerdotibus, quos ali sacris sportulis par fuit. [a] Reliquum cessit iis, qui sacras Victimas obtulerant, materia læti convivii. [b]

§. 22. Cum

lus sacrificio Christi *libaminis* instar affundi cupit, & innocentiam mortis Christi morte & sanguine suo testari. Ad libamina adhibuerunt vinum, ob eamque rem *vitis* dicitur משמח אלהים *lætitiam Deo addens* affuso sacrificiis libamine. Jvdic. IX, 13. quod notavit Doctiss. Schlichtervs in Decimis S. p. 408.

a Legi hac de re meretur Pottervs lib. II. cap. III. Sacerdotes quoque Ægyptios nutritos fuisse reliquiis sacrarum epularum narrat Historiarum lib. II. cap. XXXVII. Herodotvs. Gens utraque duces Hebræos sequuta est, unde rectissime Apostolus 1. Cor. IX, 13. tradit ut rem notissimam: *eos, qui sacris ministrant, ex sacris nutriri, & altari assidentes participes fieri altaris* h. e. donorum sacrorum. Quoniam sacrificiorum interdum tantus fuit numerus, ut consumere sacras carnes non potuerint sine tædio sacerdotes, superflua vendiderunt iidem, quæ emere & comedere Christianis permissum non fuit, ne communionem cum altari idololatrico & Deorum donis inirent. 1. Cor. X, 25. Consuli Cel. Wolfii Curas Criticas in hunc locum, si licet & vacat, capio.

b Prima Convivia e Deorum cultu & sacrificiorum ritibus derivanda videntur. Hinc μεθύειν *inebriari* est quasi μετὰ τὸ θύειν post sacrificia mactata, cum carnibus hostiarum reliquis vesci cum amicis vix potuerint, ut non simul Bacho & genio indulserint. Recte ergo Diogenes Cynicus apud Laertium reprehendit, τὰς θύοντας μὲν ὑπὲρ ὑγείας, ἐν αὐτῇ δὲ θυσίᾳ κεῖσθαι τὰς ὑγείας δειπνοῦντας *sacra facientes ad sanitatem obtinendam & conservandam, in sacris autem adversus sanitatem epulantes.* Sacras epulas Hebræis quoque in usu fuisse patet ex

Levit.

§. 22. Cum igitur Dii vesci oblatis donis putentur, unde sacrificium HESIODO vocatur δαὶς ἀθανάτων, Ἔργ. καὶ Ἡμ. v. 353. unde juxta aras positæ cum ferculis fuerunt mensæ Diis sacræ, unde & Pythagoræi Dæmonas nidore sacrificiorum pasci affirmarunt, [a] sequitur homines iisdem victimis vescentes Deorum esse convivas, ut habet HOMERVS Iliad. I. v. 423. [b]

CAPVT

LEVIT. VII, 15. JVDIC. XVI, 23. DEVT. XXVII, 6. 7. AMOSI II, 7. Vide SPENCERVM lib. III. Diss. I. cap. VII. Huc referendæ etiam Christianorum Agapæ, sive convivia in memoriam sacrificii Christi, & cum S. Cœnæ usu celebrata. Vide Theologi summi, Alberti SCHVMACHERI, Præceptoris mei ad cineres colendi dissertationes eruditissimas de Conviviis Veterum Eucharisticis.

a De Pythagoræis hæc tradit CVPERVS Observationum lib. II. c. III. Sacrificium Noachi dicitur ריח ניחוח *odor jucundus in Dei naribus* GEN. VIII, 21. quod tamen ad opinionem Pythagoræorum defendendam nil quicquam facit. Improprie hæc de Deo esse intelligenda patet ex PSALMO L, 13. & idem sensus est locis NVMER. XXVIII, 2. MALACH. I, 7. ubi altare *Dei mensa* vocatur. Vide ZORNII Bibliothecam. p. 614.

b Hinc patet, quid sit κοινωνὸς εἶναι τῇ θυσιαστηρίῳ nempe edere ex illo animali, cujus pars oblata in altari fuerat. 1. COR. X, 18. & v. 20. κοινωνὸς γίνεσθαι τῶν δαιμονίων non est vesci carnibus dæmonum, sed eodem cum iis animali vesci, ejusdem cum Diis cibi fieri participem, quod contra Godfriedum OLEARIVM ostendit Jac. ELSNERVS ad v. 21. Et ita Christi *carnem comedere*, ejusque *sanguinem bibere* est participem esse illius sacrificii expiatorii, quod Deo oblatum fidelem animam *nutrit* & *alit*, adeo ut illa particeps fiat *mensæ Domini*, quæ opponitur mensæ idolorum, id est, altari Deastrorum.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0258
DFG

CAPVT XXII.

DE CONVIVIIS.

§. 1.

SAcram Conviviorum esse originem, modo notavimus. De his ergo eorumque præcipuis ritibus pauca pro more nostro dicere non alienum ab hoc loco videtur. Cum autem tria præcipua fuerint cibi capiendi tempora, matutinum, ubi ἄριστον & ἀκράτισμον, meridianum, ubi δεῖπνον, & vespertinum, ubi δόρπον capere mos fuit; conviviis destinatum plerumque fuit tempus vespertinum. [a]

§. 2. Convivia fuerunt vel publica vel privata. Publica fuerunt vel totius populi, vel universæ tribus, quæ Græci vocant συσσίτια & πανδαισίας generali nomine, specialiori vero φυλετικὰ, φρατρικὰ, δημωτικὰ. Sumtus iis impendendi vel ex collectis vel ex fisco redierunt. [b]

§. 3. Con-

a Ἄριστον posteris seculis notavit prandium, δεῖπνον cœnam, ἄριστον tamen cibum matutinum significat JOH. XXI, 12. Frequens in sacris est mentio Cœnæ τῷ δείπνῳ LVCAE XIV, 16. & alibi, quo nomine cœlestia gaudia indicantur, post exantlatos hujus vitæ labores, sedato persecutionum æstu, exstincta vitæ luce, non sine epulis bonisque abundantissimis.

b Epulas hasce communes & publicas cum Christianorum Agapis confert STOLBERGIVS in Dissertatione Vtæ adjecta Tractatui ejus de Solœcismis Novi Testamenti. Commune Gentis convivium habes EXODI XXXII, 6.

§. 3. Convivia privata rursus triplicis fuerunt generis, primo γάμος nuptiæ, secundo ἐιλαπίνη sive ἐυωχία & δεῖπνον ἀσύμβολον, quod unius hominis liberalitati debetur, & denique ἔρανος, quod ex collatis convivarum ferculis componitur, alias θίασος, cujus socii dicti ἐρανισταὶ & συνθιάσωται. [a]

§. 4. Partem, quam quisque ex æquo contulit, Græci vocant συμβολήν. Excepti a conferendi necessitate fuerunt Poëtæ & cantores, qui ἀσύμβολοι dicuntur, quibus curæ fuit, menti parare epulas & festiva gaudia. Adde his παρασίτους adulatores, sine sumtu laute viventes, quod Græcis est θύειν ἄκαπνον. [b]

§. 5. Cogna-

a Mysticum animæ sanctæ cum Christo vinculum convivio simile est, sed ἐράω, ubi Christus hospes noster delicias omnes, dotes, virtutes, fidem, amorem, spem & quicquid boni est in nobis, animæ infert, iisque cum gaudio fruitur. Apoc. III, 20. *Ego cœnabo cum illo, & ipse mecum.* Speciem aliquam ἐράνου collecti ex symbolis convivii apud Corinthios sibi invenisse videtur Raphelius in verbis 1. Cor. XI, 20. συνερχομένων ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ *vobis ex æquo ad convivium coeuntibus* in Annotat. Xenophont. ad hunc locum.

b Vox παράσιτος interdum leniorem significatum induit, eumque notat, qui non invitatus amico vocato it comes, quem Latini umbram appellarunt, ut Horatius, lib. I. Epistola V.

locus est & pluribus umbris.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0260 DFG

§. 5. Cognati & sanguine juncti sponte accesserunt ad Convivium, reliquos amicos & convivas invitari necesse fuit per servum, quem κλήτορα vocant Græci. Et invitati quidem iterum vocati sunt cœna parata, quod ex ATHENAEO liquet lib. VI. Qui non invitati sese ingesserunt, μυῖαι muscæ ob impudentiam dicti sunt. [a]

§. 6. Ante Cœnam lavari & ungi necesse fuit, quod constat ex ARISTOPHANIS Vespis v. 1207. seqq. Plerumque autem ex balneis accesserunt ad convivium, ut in cœnaculo nihil præter manus pedesque ablui per servos oportuerit. [b]

§. 7. Se-

a Καλεῖν est vocare vel invitare ad convivium, ut I. COR. X, 27. *εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων si quis infidelium vos invitet ad convivium.* Contra convivæ dicuntur συνέρχεσθαι I. COR. XI, 20. (quem locum modo citavimus,) nempe κλητοὶ vocati & κεκλημένοι MATTH. XXII, 3. qui iterum vocantur parata cœna. Nam servi missi sunt, *καλέσαι τοὺς κεκλημένους ut iterum vocent vocatos.* In hac cœna illud mirum, consanguineos Christi, sive Judæos, qui alias non vocati sponte adsunt, non comparere vocatos. Muscis cœnæ se ingerentibus quodammodo accenseri possunt canes τραπεζῆες, quos adducunt convivæ. Hi memorantur LUCÆ XVI, 21. de quibus BOCHARTUS differit in Hierozoico Parte I. lib. II. c. LV.

b Hæc ad illustrandum locum JOHANNIS XIII, 10. profert ELSNERUS, ostenditque Petrum abluto corpore ὅλον καθαρὸν totum mundum fuisse, ut tantum pedes fuerint abluendi. Vide Observat. ejus in hunc locum. Adde illi RAMIRESIUM in Pentecontarcho capite XII. & XIII.

Chri-

§. 7. Sedere ad mensam antiquissimi ævi mos fuit. Καθέζονται ἐν τοῖς δείπνοις οἱ Ἥρωες, οὐ κατακέκλινται sedent in conviviis heroës, non accubuerunt, ut ATHENAEVS ait lib. I. c. XIV. [a] Sellæ, quibus usi fuerunt, δίφροι, κλισμοὶ & θρόνοι vocati. [b]

§. 8. Posteriora secula lectis uti, & accumbere mensæ maluerunt, quam assidere. [c] Lecti primo fuerunt straminei & lignei, aucto deinde luxu eburnei ac aurei placuerunt magnatibus. [d]

§. 9. Mensæ

Christus cum pedes discipulorum abluit, *servi formam induit* PHILIPP. II, 7. quia servorum hoc munus fuit. Ungere & osculari pedes in muliebribus obsequiis olim fuisse docet GROTIVS ad LVCAE VII, 38. ubi mulier Christi pedes *osculatur & ungit.*

a In scriptis Mosis & Prophetarum sedentes ad mensam, non accumbentes reperies, ut GENES. XXVII, 19. XXXVII, 25. EXODI XXXII, 6. 1. SAM. XX, 5. 24. Vide BOCHARTVM in Hierozoico Parte I. lib. II. c. L. & GROTIVM ad MATTHAEI XXVI, 21.

b Hæc nomina recenset POTTERVS libro IV. cap. XX. Vox θρόνος hunc sensum poscere videtur APOCAL. III, 20. 21. ubi cœna occurrit, & statim θρόνος sedes regia & *convivalis.*

c Prima mentio accubitus ad mensam occurrit AMOSI II, 8. notante CASAVBONO. Sedendi & accumbendi morem promiscuum deinde Hebræis fuisse observat DOVGTAEVS in Analectis. Parte I. p. 149.

d Lectos straminеos fuisse, Latinorum *torus* ostendit, quod nomen *herbam tortam* indicat. Ex cespite vivo sedilia facere visum est priscis seculis, vel discumbere per herbam MARCI VI, 39. cujus rei memoriam renovarunt

§. 9. Mensæ Gr. τράπεζαι quasi τετράπεζαι quadrupedes, plerumque quatuor pedibus nixæ & quadratæ fuerunt, narrante EVSTATHIO ad Homeri Odyss. I. v. 138. Nec paucas circularis formæ fuisse mundi figuram referentes, tradit ATHENAEVS. [a]

§. 10. Sacræ apud veteres fuerunt Mensæ, eamque ob rem seculi sui corruptos mores deplorans JUVENALIS canit Satyra II. v. 110.

Nullus pudor, aut reverentia mensæ.

Et jurantes mensam tangere consueverunt, teste OVIDIO Amor. lib. I. Eleg. IV. v. 27.

Tange manu mensam, quo tangunt more precantes. [b]

runt lecti straminei. Lecti eburnei luxus pudendi signa apparent AMOSI VI, 4. APOC. XVIII, 12. Vide ZORNII Bibliothecam p. 551. qui ex CASAVBONO addit, pedes lecti ob formam *pomo* similem μῆλα dici, unde *aureos pedes in lectis argenteis*, non aurea poma intelliges PROV. XXV, 11.

a Locum Eustathii & Athenæi produxit FEITHIVS Antiq. Hom. lib. III. cap. V. Hebræorum mensas rotundas fuisse recte colligitur ex I. SAM. XVI, 11. & PSALMO CXXVIII, 3. aliisque locis. Vide rursus ZORNII Bibl. Antiq. Exeget. p. 540.

b Communi mensæ assidere & communi sale uti, argumentum est arctissimæ amicitiæ. Huc pertinet Christi monitum: ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις MARCI IX, 50. Adde *fœdus salis* NVMER. XVIII, 19. vide quæ monuimus capite II. Sect. I. Magnum ergo Judæ fuit piaculum, cum Christo uni mensæ assidentis, quem tamen prodidit perfide. Vide ELSNERVM ad JOH. XIII, 18

§. 11. Dispositis ad mensam lectis convivæ accubuerunt, ut singulos lectos terni occuparent, quorum secundus in sinu primi, tertius in sinu secundi pedibus reclinatis recubuit. [a] Saturati & fessi in sinistrum cubitum se reponere potuerunt, teste HORATIO lib. II. Satyra IV. v. 39. [b]

§. 12. Ordo & locus discumbentium permissus fuit Arbitrio ejus, qui amicos convivio excipiebat. Græcis locus primus reliquis fuit honoratior. Inter Spartanos, qui cœteris ætate anteibat, idem ordinem ducere, & convivas ad lectos deducere debuit. [c]

§. 13. Ad

a Filius ergo Dei, cum *in sinu patris* esse dicitur, spectatur non solum ut particeps gloriæ cœlestis, quæ convivio comparatur, sed etiam ut charissimus patri. Nam amici proximum amicis occupare locum cupiunt, & in eorum sinu recumbere. JOH. I, 18. Ita JUVENALIS Satyra II. v. 120. In gremio jacuit nova nupta mariti. Et Lazarus *in sinum Abrahæ delatus* communi gaudio fruitur cum hoc fidei heroë. LVCAE XVI, 22. Dilectissimus Christo discipulus Johannes in ejus quoque sinu accubuit. JOH. XIII, 23.

b Facile itaque fuit Johanni *delabi in latus JEsu* remissa nempe, cui incubabat, manu. JOH. XIII, 25. quod observat ZORNIVS, Bibl. p. 572.

c Persis locus medius honoratior fuit cœteris, si terni adessent, si bini tantum, sinistræ plus datum honoris quam dextræ, cum illa exposita magis sit insidiis, quod ex Xenophonte RAPHELIVS notat ad MATTHAEI XX, 21. Inter Hebræos locus primus honoratior fuit ultimo

§. 13. Ad oblectandos nares & oculos feceruntCoronæ & Unguenta,quibus ornati & delibuti fuerunt Convivæ, teste Scholiaste ARISTOPHANIS ad Acharn. v. 953. 1082. & 1078. Æolum & Jonum mos fuit, coronis non caput solum, sed & collum cingere, quod refert PLVTARCHVS in Symposio cap. I. [a]

§. 14. Multi fuerunt Convivii ministri. Qui portiones carnium ex æquo dividebant & distribuebant, dicti sunt δαιτροὶ & δαιτύμονες. [b] Qui vinum ex patera poculis infundebant, οἰνοχόοι, διάκονοι & παῖδες convivarum pedibus adstantes. [c]

ultimo, unde honoris colligitur discrimen quoddam LVCAE XIV, 10. Si tres adessent, medius plurimum habuit honoris, quod ex allegato loco Matthæi constat. Vide HEIDEGGERI Historiam Patriarch. Parte II. Exerc. X. §. 12.

a In Hebræorum quoque conviviis unguenta locum habuisse ex PSALMO XXVI, 7. & LUCAE VII, 46. constat, unde oleum vocatur שמן ששון *oleum lætitiæ* PSALMO XLV, 8. Coronam ejusmodi, quæ collum circumdedit, Pharao Josepho concessit GEN. XLI, 42.

b Ministri Evangelii sunt quasi δαιτροὶ, quibus incumbit ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον recte scindere & dividere cibum solidiorem verbi divini, ut cuique ea tribuantur, quæ ipsius profectibus in vita spirituali conveniunt. 2. TIM. II, 15. coll. HEBR. V, 12. Fieri tamen non potuit, quin portionum aliæ aliis meliores essent, unde ἀγαθὴ μοῖρα est *portio cibi optima*. LVCAE X, 42.

b Vocantur διάκονοι JOH. II, 5. & quia pedibus adstare solebant, παρεστηκότες. LVCAE I, 19. VII, 38. XIX, 24. Talis est

§. 15. Servis ad pocula ſtantibus præfuiſſe videtur ὁ οἰνόπτης, qui curavit, ut ſervi æqua lege vinum infunderent, & convivæ æqua ſorte biberent. [a] Ab hoc diſtinguendus ὁ συμποσιάρχης, ἐστιάρχης, & ἀρχιτρίκλινος convivii auctor & dator. [b]

§. 16. Tria in honorem Deorum bibere pocula moris fuit, primum & tertium Jovi, medium heröibus ſacrum. Propinare ſibi mutuo pocula conſueverunt Amici hac formula: φέρε τύχῃ ἀγαθῇ quæ exſtat apud ATHENAEVM lib. XV. cap. XIII. Aliam exhibet ARISTOPHANES Acharn. v. 975. φέρε τήνδε Φιλοξησίαν. Interdum dicenti προπίνωσοι καλῶς reſpondit alter λαμβάνω ἀπό σϑ ἡδέως. [c] §. 17. Ne

eſt Ganymedes in convivio Deorum, raptus ideo in cœlum, ut Jovi ſtaret ad cyathos, cujus raptum in voce ἁρπαγμῷ tacite indicari PHILIPP. II, 6. putat Stephanus le MOYNE. Iidem ſervi & *matulam* porrigere & *foculos menſarios* afferre debuerunt, prius notat GATACKERVS in Cinno. lib. II. cap. V. poſterius ALMELOVEENIVS Amœnit. p. 177.

a Idem videtur eſſe hic οἰνόπτης, qui Horatio *Rex vini & bibendi arbiter* dicitur libri I. oda IV. & libri II. oda VII. Hinc deducta metaphora, cum Deus dicitur *poculum* alicui decernere & præbere, id eſt, certam paſſionum & adverſitatum ſtatuere menſuram. MATTH. XXVI, 39. coll. XX, 22.

b Diſtinguit hæc nomina a titulo οἰνόπτης DOVGTAEVS Analectorum Parte II. p. 58. Ἀρχιτρίκλινος memoratur JOH. II, 8.

c Conſule, ſi placet, POTTERVM Archæol. Gr. lib. IV. c. XX. qui docet, ultimum trium poculorum Jovi σωτῆρι dictum τέλειον appellaſſe Græcos.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0266
DFG

§. 17. Ne animus epulis doctrinæ careret, dum pascitur corpus, non raro doctissimis vocibus & colloquiis bonæ frugis plenissimis personuerunt Cœnacula, quod Platonis Convivium, & Athenæi Deipnosophistica docent.[a] Propositæ quæstiones κυλίκιοι & μνημόνιοι, sæpe etiam αἰνίγματα & γρίφοι.[b]

§. 18. Nec defuerunt concentus Musici, quibus convivarum accesserunt cantilenæ, quod ex ARISTOPHANIS Vespis patet v. 1213. seqq. Carmen compotantium Græci vocant σκολιόν, unde δέχεσθαι τὰ σκολιὰ est alternis vocibus decantare in convivio.[c]

§. 19. Additæ sunt citharis, tibiis & cantantium vocibus Choreæ sive saltationes plerumque finito convivio institutæ, teste THEOPHRASTO Eth. Char. cap. XIII. Ebrios ac vino

a Platonis & Athenæi sermonibus convivalibus infinitis modis præferenda, quæ inter cœnandum salutari prodidit ore Optimus Servator. LVCAE. XII. XIV. & JOH. XII. XIV.

b De his vide POTTERVM loco citato & PASCHALIVM de Coronis lib. II. cap. V. Notum est ænigma a Samsone in cœna nuptiali propositum JVDIC. XIV, 12. seqq. Doctrinam cibo bene convenire supra monuimus capite II.

c Judæi in cœna Paschali hymnis Dei laudes celebrarunt, quod & fecisse Christum narrat MATTHAEVS c. XXVI. v. 30. Idem fecerunt Christiani post S. Cœnam, unde nomen illi adhæsit εὐχαριστίας gratiarum actionis. Vide ZORNII Opuscula sacra Tomo I. p. 67.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0267 DFG

graves adeo ἀμελῶς saltasse narrat ARISTOPHANES, ut rusticorum more crura inhonestius projicerent, in Vespis v. 1475. [a]

§. 20. Cœnæ lautiores sæpe in multam lucem protractæ fuerunt. Nugatur ARISTOPHANES, cum illi, qui insomnis totam noctem vigilasset, promittit præmii loco placentam, in Equitibus. v. 286.

§. 21. Causa tantæ moræ & Epularum fuit varietas, & varia lætitia. Epularum varietas ad tres classes referri potest, Prooëmium, cœnam & mensas secundas. Prooëmium ostrea, brassicam, ova, mulsum &c. Cœna omnis generis delicias, mensæ secundæ bellaria ἐπιδορπίσματα, τραγήματα exhibuerunt.

§. 22. Remotis mensis poculum ἀγαθοῦ Δαίμονος boni genii, quem cuique homini assistere & menti lætitiam dare communis tulit opinio, bibere solenne fuit, quem morem enarrat Scholiastes ARISTOPHANIS in Vesp. v. 522. & Pac. v. 299. [b]

§. 23. De-

a Præ aliis Jones saltationibus indulserunt, sed ἐμμελῶς & multa arte moventes corporis membra. Motus doceri gaudet Jonicos Virgo, canit HORATIVS lib. III. oda VI. Judæos finito convivio saltasse EXODI XXXII, 6. multi putant, sed aliam loci explicationem dedimus capite VI. De saltatione religiosa ad aras Deorum egit Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Apoll. v. 12. Dian. v. 266. & illustrat EXODI XXII, 19. JVDIC. XXI, 20. 2. SAM. VI, 16.

b Forte huc referendum ποτήριον δαιμονίων. I. COR. X, 21. Ita in fine convivii Christus calicem benedictionis sumsit MATTH. XXVI, 25. notante GROTIO ad hunc locum.

§. 23. Denique postquam in honorem boni Genii biberant & libaverant, discessum est e convivio missis domum per servos apophoretis, quod habet THEOPHRASTVS Ethic. Charact. cap. XVIII. Discedere e convivio est ἀναλύειν ἐκ συμποσίου. [a]

CAPVT XXIII.

DE LUSTRATIONIBUS.

§. 1.

IN cultu Sacro frequens fuit usus Lustrationum, quas Græci vocant καθαρμὸς & ἁγνισμὸς. Nemini enim licuit intrare loca sacra & templa, nisi lotis antea & purgatis manibus, quem in finem in aditu templorum χέρνιβα & περιῤῥαντήρια posita fuerunt teste HOMERO Odyss. III. v. 440. [b]

a PHILIPP. I, 23. Vox ἀναλύσαι *discedere e convivio* significat. Conjungitur enim cum phrasi εἶναι μετὰ τοῦ χριστοῦ quod notat *cœnare apud aliquem*, observante Lamberto BOS ad h. l. Paulus ergo delicias convivii cœlestis omnibus hujus mundi dapibus præfert. Idem conjungit τὸ σπένδειν cum τῷ ἀναλύσαι 2. TIMOTH. IV, 6. quoniam discessuri bono genio libarunt, quod monet ELSNERVS in Observationibus.

b Templa nemini patuerunt nisi sanctis & puris. Præconi cœtum sacrum roganti, τίνες ἐστέ; ille olim respondit: καλοὶ κἀγαθοί. Spuere & emungere in templis nefas, teste SCHLICHTERO in Dec. Observatione XLIX. Rixis & pugnis

§. 2. Preces dicturos quoque necesse fuit lustrari & lavari, ut puræ manus in cœlum tollantur. Aquam flumineam in hunc finem commendat HESIODVS Ἐργ. v. 736. & PERSIVS Satyra II. v. 15. [a]

§. 3. Sacrificantium æque necessaria est puritas ac precantium. Non mirum igitur sacra facturos manus ante abluisse, quod ita necessarium putarunt, ut totum corpus laverint Diis superis sacrificia oblaturi, sparserint tantum Diis inferis hostias mactaturi, quod ex Æneidos Virgilianæ libro IV. v. 635. patet. [b]

§. 4. An-

pugnis templa profanare, piaculum. Huc refer illud 1. CORINTH. III, 17. *si quis templum Dei perdit*, id est, profanat, & APOC. XXII, 15. ἔξω οἱ κύνες *foris sint canes*, id est, impuri & litibus dediti. Legi merentur doctissimæ Ven. ELSNERI cogitationes ad utrumque locum. Cœterum Græcorum περιῤῥαντηρίους respondet Hebræorum pelvis ænea. EXODI XXX, 18.

a Apostolus jubet ὁσίους χεῖρας ἐπαίρειν *tollere manus sanctas* 1. TIM. II, 8. confer PSALMVM XXVI, 6. Exosæ Deo sunt manus sanguine maculatæ. JESAIAE I, 15. Ideo Judæi preces dicturi manus lavant, & plerumque ad flumina Proseuchas suas esse volunt, ut fluminea aqua ablui ante preces possint. ACTOR. XVI, 13. quem locum ex gentium ritibus priscis exponit Jac. ELSNERVS. Turcæ quoque ter aqua spargunt caput, oraturi in templis. De horum ritibus ante preces aliarumque simul gentium differit SPENCERVS de leg. Hebr. lib. III. Diss. III. cap. II. p. 170.

b Ex Macrobio quoque idem ostendit SPENCERVS lib. III. Diss. III. cap. IV. Fuit ergo in usu ablutio & adspersio, uti apud Hebræos, unde ῥαίνεσθαι & λούεσθαι conjunguntur Hebr. X, 21. 22. *spargi & lavari.*

§. 4. Ante solennem fœderum firmationem necesse fuit lustrari, quoniam fœdera omnia sacrificiis confirmata fuerunt, quæ ὅρκια appellant Græci. Exemplum lustrationis in fœderum sanctione habes apud HOMERVM Iliad. III. v. 270. seq. [a]

§. 5. Imprimis mysteriis Dei alicujus initiandi, ut Cereris vel Bachi, lustrandi & purgandi fuerunt, qua de re infra cap. XXVI. dicetur, cum de festis & mysteriis Deorum agendi se offeret occasio.

§. 6. Qemadmodum igitur ante rem sacram Lustrationes obtinuerunt, ita quoque impuritate aliqua polluti lustrandi fuerunt extra cultum divinum. Summa impuritas contrahi ex cæde putatur, quæ expiari debuit, teste HOMERO Iliad. VI. v. 267. nisi forte αἷμα ἄνιπτον esset, cædes inexpiabilis. [b]

a Lustratio populi Israëlitici solennem fœderis promulgationem antegressa invenitur EXODI XIX, 5. coll. 10. Impiorum fœdus Deo displicet, PSALMO L, 16. & sacrificium GENES. IV, 7. PROVERB. XV, 8.

b Cædes involuntaria expiationem admisit, lege Hebræorum jubente NVMER. XXXI. 19. Sed Pilati cædes, qua innocentissimum JEsum sustulit, voluntaria fuit & ἄνιπτος. Irritus ergo fuit ejus conatus, cum

triſtia crimina cædis

Fluminea tolli posse putavit aqua; quæ verba sunt Ovidii. Vide MATTHAEI XXVII, 24. Vide & de cæde ipsis gentibus inexpiabili SPANHEMIVM ad Julianum pag. 261.

§. 7. Mortuos impuros putarunt esse Græci, quorum ne monumenta quidem tangere licuit. Testis est THEOPHRASTVS Ethic. Charact. cap. XVII. qui & puerperas in numerum & censum hunc refert. ἔτε ἐπιβῆναι μνήματι, ἔτε ἐπὶ νεκρὸν ἐλθεῖν, ἔτε ἐπὶ λέχει nec tangere sepulchrum, nec mortuum, nec puerperæ lectum. Lustrandi ergo fuerunt, quicunque mortuum contigerant corpore. [a]

§. 8. Veneris usum inquinare corpus, firmiter insedit veterum populorum animis. Hinc Sacerdotum continentia & castitas necessaria putabatur, ut monuimus capite XVIII. Pollutos ergo Venere lustrari ac purgari præceperunt. [b]

§. 9. Aqua

a Eadem Hebræis divina suasit lex. NVMER. XIX, 11. *tangens mortuum hominem immundus sit per septiduum.* Nempe naturalis impuritas hominis in peccatis mortui ita indicari debuit, quam lex Mosis tollere non potuit, nec vitam reddere. Alia est conditio Evangelii vitam peccatori reddentis, & Christo æque ac Apostolis mortuos sine periculo impuritatis tangere permittentis. Judæi vero adeo observantes fuerunt legis, ut dealbarent sepulchra, ne quis incautus inquinaretur eorum contactu MATTH. XXIII, 27. Vide GROTIVM ad MATTH. VIII, 22.

b Testes hujus rei bene multos in partes vocat SPENCERVS lib. III. Diss. III. cap. V. p. 182. qui recte monet, Pontificem Maximum Judæorum aliquot ante Diem expiationis dies abstinuisse concubitu, idemque præcipi triduo ante legem solenni ritu dandam Hebræorum populo EXODI XIX, 15. Huc pertinet locus APOCAL. XIV, 4. quem supra laudavimus, cum Virgines sacerdotes consideravimus.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0272
DFG

§. 9. Aqua præcipuum fuit in Luſtrationibus, & imprimis fontana & fluminea, quod ex HESIODI laudato loco Εργ. v. 736. ſatis patet. [a] Verum aquam quoque marinam ad luſtrationes adhibitam fuiſſe ex HOMERO conſtat. Odyſſ. II. v. 261. [b]

§. 10. Aquam luſtralem totum corpus abluiſſe, ex ſuperioribus apparet. Non ignotæ tamen fuerunt adſperſiones ope lauri, vel olivæ factæ, ut apud VIRGILIVM Æneid. lib. VI. v. 230. [c] Nonnunquam ſordes ac piamina in fluvios aut mare ipſum projecta fuiſſe, teſtis eſt HOMERVS Iliad. I. v. 314. [d]

§. 11. Ignis

a Lex divina ad expiationes typicas requirit מים חיים Aquam vivam, id eſt, perennem, fontanam, LEVIT. XV, 13. ut *fons vitæ* PSALMO XXXVI, 10. eſt fons *perpetuo fluminе* manans. Apoſtolus ὕδατι καθαρῷ λελουσθαι Sacerdotes ſpirituales jubet HEBR. X, 22. Confer EZECH. XXXVI, 25. & lege SPENCERVM lib. III. Diſſ. III. cap. I.

b Eundem fuiſſe morem Hebræorum ex Philone probat idem Spencerus loco citato. Lepida eſt conjectura SCHACHI in Myrothecio *mare æneum* Salomoneum templi prioris ab *aqua marina* luſtrationibus inſerviente nomen tuliſſe putantis.

c Hebræi luſtrandos hyſſopo ſparſerunt, quod cum moribus Græcorum comparat SPENCERVS lib. III. Diſſ. III. cap. II. Poſt commiſſum duplex flagitium Pſaltes purgari cupit *hyſſopo*, non tamen per ſacerdotes, ſed per Deum ipſum. PSALMO LI, 9.

d Idem probat MEVRSIVS ad Lycophronis Caſſandram p. 296. Hunc ritum ſordes luſtratorum in mare pro-

§. 11. Ignis etiam cum sulphure lustrandi vim habere creditur, quia in metallis idem experimur. Testis est Ovidivs Metamorphoseon libro VII. v. 261. qui ignem & sulphur aquæ addit:

Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.

Antiquior Ovidio Homervs idem confirmat. Odyss. XXII. 481. [a]

§. 12. Affines Igni sunt Cineres, quos in lustrationibus locum habuisse mirum non est. Testis est Virgilivs Ecloga VIII.

Fer Cineres Amarylli foras. [b]

Denique & Canes inserviisse lustrationibus sacris probant verba Theophrasti σκύλλῃ ἢ σκύλακι

projiciendi deprehendi arbitror Michae VII, 19. ubi conversa ad Deum ecclesia orat: *Projicies in maris abyssum omnia peccata eorum.* Quo in loco mare videtur mystico sensu designare *justitiam* JEsu Christi æternam & abundantissimam, quod Jesa. XLIII, 18. indicatur, *erit justitia tua sicut fluctus maris.*

a De ignis facultate lustratoria consulendus Zornivs in Opusc. Sacris Tomo I. p. 421. Hinc deductam volunt Metaphoram I. Cor. III, 15. σωθήσεται, ἔτως ὡς διὰ πυρός servabitur, ut per ignem. Rectius tamen alii ingens periculum indicari volunt, ut μόλις servetur justus. Vide Elsneri Observationes ad locum Pauli citatum.

b Cineres Vaccæ rufæ fuisse inter expiationes typicas Hebræorum, ex Nvmer. XIX, 9. constat, quem ritum cum profanis confert Stephanus le Moyne in notis ad Varia Sacra. p. 719.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0274 DFG

λακι κελεύσας ἀυσὸν περικαθᾶραι. in Ethicis Characteribus cap. XVII. [a]

§. 13. Non solum privata hominis unius, sed & publica civitatis universæ lustratio apud scriptores occurrit, ut Athenarum. [b] Imo & res inanimatæ sæpius lustratæ, ut vasa sacra apud HOMERVM Iliad. lib. XVI. v. 228. [c] & domus purgatæ sæpius, quod ex laudato THEOPHRASTI loco discimus.

CAPVT XXIV.

DE DIVINATIONIBVS.

§. 1.

DIvinationes sive præsagia eventuum futurorum duplicis sunt generis. Alia enim ex signis & ominibus capiuntur, alia vero ex immedia-

a Alia mittimus, ut sanguinem, quo in tauroboliis & Crioboliis perfusi sunt initiandi. Vide van DALE ad Marm. Diss. I. qui confert loca sacra I. JOHANN. I, 7. APOCAL. I, 5. Æris frequentem fuisse usum in expiationibus docet Clariss. ZORNIVS Opusc. S. Tomo I. p. 112. in illustrando loco I. COR. XIII, 1. laborans.

b Vide Jacobi PALMERII notas ad Chronicon Seldeni Arundelianum adjectas Exercitationibus in Optimos auctores Græcos p. 691.

c Vasa Tabernaculi & Templi Hebræorum sacro oleo perfusa, lustrataque sæpius fuisse novimus. Quæ de lustratione totius civitatis diximus, nos monent de solenni illa totius gentis Hebrææ lustratione EXODI XXIV.

mediato mentis impulsu fluunt. Priora primo loco recensebimus, sed non omnia. [a]

§. 2. Frequentissimus fuit ex Avium volatu & gestu futura colligendi modus, quem Οἰωνιστικὴν vocant Græci, ex οἰωνὸς avis, qua voce imprimis vultur designatur, princeps in auguriis. [b] Vanitatem auguriorum ridet EPICTETVS apud Arrianum lib. II. cap. VII. Non morabimur ergo augurum somnia, si id tantum in transitu monuerimus, aves ad dextram visas,

a Centum genera Divinationum recenset FABRICIVS in Bibliographia Antiquaria capite XII. præcipua occurrunt DEVTERON. XVII, 10. seqq. de quibus egit Ven. BVDDEVS in historiæ Ecclesiasticæ Tomo I. Periodi II. Sectione I. §. 36.

b Aves ideo futura prædicere creduntur, quod cœlo proximæ Deorum consilia audiunt. Audiamus OVIDIVM fastorum I. v. 447.

Nam Diis ut proxima quæque
Nunc penna veras nunc datis ore notas.

De vulture BOCHARTVS in Hierozoico Parte II. libro II. cap. XXVII. Latini κατ' ἐξοχὴν aquilam nomine alitis vel avis intelligunt. Cœterum auguriorum rationem invenisse dicitur Car, quo nomine Noachum significari putat HVLSIVS. Ille enim ex arca emissis columbis diluvii exitum cognovit. Vide Prærogativas prisci Israëlis p. 116. Augures in scriptis Sacris vocantur מעוננים ex ענן *nubes* DEVTERONII loco citato.

visas, bonum, ad sinistram, malum omen portendisse Græcis, unde VIRGILIVS Ecloga I.

Sæpe sinistra cava prædixit ab ilice cornix. [a]

§. 3. Ex sacrificiis futura cognoscere docuit ἱεροσκοπία, quæ varias agnoscit species. Præcipua est πυρομαντεία, quæ ex igne sacrificiorum colligit omina, quam tradit Alphesibæus apud VIRGILIVM Ecloga. VIII.

Adspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. Bonum sit?

Et apud eundem Virgilium Æneid. lib. XII. v. 10. bonum facit omen ignis cœlitus delapsus & sacrificiorum carnes consumens. [b]

§. 4. Ad ἱερομαντείαν spectat & καπνομαντεία, quæ ex fumo sacrificiorum futuros eventus scire voluit. Et fumus quidem recto itinere ad sidera

a Stabant augures Græci ad Orientem conversi, dextram meridies, lævam tenuit boreas. Hebræis eodem modo *oriens* קדם vocatur a קדם *præcedere*, תימן *auster* a ימין *dextra*, observante SPENCERO lib. III. Dissert. VI. cap. II. Sectione IV.

b Eundem divini favoris testem experti sunt Abel, Noachus, Gideon, Manoah, Salomon, Elias &c. notante Rev. GONDELA in Dissertatione erudita de ἐμπυρισμῷ sacrificii Abelis. Huic adde ALMELOVEENII Amœnitates p. 192. seqq. Ipsum Christi sacrificium igne cœlitus delapso comprobatum est, nempe Spiritu Sancto in Apostolos descendente ACTOR. II.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0277 DFG

sidera tendens boni, vagus autem & disjectus hinc inde, mali ominis præsagia dedit. [a]

§. 5. Denique huc referenda σπλαγχνοσκοπία, quæ ex integritate & ordine extorum recto fausta quæque, ex turbato ordine vel partis alicujus defectu minus prospera consulentibus portendit. SVETONIVS in Cæsare capite LXXVII. narrat tristia & sine corde exta nunciasse Cæsari Aruspicem. [b]

§. 6. In somniis etiam divini quid inesse, crediderunt Veteres. Testimonio sit illud Homericum Iliad. I. v. 63.

Καὶ γὰρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστι.

Somnium a Jove proficiscitur.

Ideo per somnia futurarum rerum omina experiri laborarunt οἱ ὀνειροκρῖται & ὀνειροπόλοι. Noti sunt libri ὀνειροκριτικοὶ ARTEMIDORI. [c] Rident tamen

a Fuit hoc inter templi prioris miracula, quod fumus semper cœlum columnæ instar petiit nunquam a recto tramite dimotus, quod narrat JVDA LEO de Templo.

b In Veteri Testamento *Cor* oblatum non legitur, ut constaret per se non placere Sacros Cærimoniarum ritus, utpote in quibus optima defecit pars. Eademque in spiritualibus Novi Testamenti sacrificiis imprimis postulatur. PROVERB. XXIII, 26. Nec alius Deo placet cultus præter rationis & mentis JOH. IV, 24. λογικὴ λατρεία ROM. XII, 1. De Græcorum Extispicio consule, si lubet, POTTERVM lib. II. cap. XIV. & FEITHIVM lib. I. cap. XVI.

c Ab Abrahamo & Josepho Oneirocritices originem arcessit JVSTINVS Historiarum lib. XXXVI. capite II. Josephum fuisse ὀνειροκριτὴν, constat.

men somniorum imagines alii, & imprimis Gelon apud AELIANVM Var. Hist. lib. I. c XIII. [a]

§. 7. Res futuras vario modo in somniis significari tradunt. Primus & præcipuus modus est χρηματισμὸς, quo Dii aut Dæmones colloquio nocturno dignari homines dicuntur. Cum autem imagines futurorum perspicuæ apparent in somno, ὅραμα vocatur. Denique ὄνειρος somnium proprie dictum est, cum sub imaginibus obscuris futura obversantur menti. [b]

§. 8. Divinatio per sortes certis notis distinctas & ex urna eductas vocatur κληρομαντεία. Cum apertis forte & temere Poëtarum voluminibus versus, qui primi sese obtulerunt oculis, ominis loco habuerunt, dicitur στιχομαντεία. [c]

R §. 9. Ex

a Naturæ effecta esse somnia pleraque, si non omnia, multi recte judicant. Ita sentit CLAVDIANVS, qui in præfatione ad VI. Consulatum Honorii ita canit:

Omnia, quæ sensu volvuntur vota diurno
Pectore sopito reddit amica quies.

b Triplex hic per somnum futura experiundi modus Prophetis & Propheticis Veteris Testamenti Viris evenit. Per singula ire opus non est. χρηματίζεσθαι ipsa illa vox est, quæ monitum voce divina Josephum *in somnis* significat MATTH. II, 12.

c Ex fortuita Codicis sacri temere evoluti lectione omina cepisse Christianos narrat POTTERVS Archæol. lib. II. cap. XVI. ubi pleraque divinationum genera recenset. Ita Severus, sumtis Virgilii libris, forte fortuna in libri VI. Æneidos versum 852. incidit:

Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Sistet eques,

& futuri inde imperii præsagium collegit, teste Lampridio, quem citat FABRICIVS in Bibl. Antiqu. cap. XII.

§. 9. Ex bacillis in vasculum quoddam conjectis futura prædixit Ῥαβδομαντεία, ex telis emissis Βελομαντεία, [a] ex serpentibus Ὀφιομαντεία, [b] ex Gallis gallinaceis Ἀλεκτρυομαντεία, [c] ex cribro Κοσκινομαντεία. [d]

§. 10. Ne-

a Rejicitur Ῥαβδομαντεία HOSEAE IV, 12. מקלו יגיד לו *baculus ejus indicabit illi.* Βελομαντεία EZECH. XXI. v. 20. seqq.

b Ex serpentibus præsagia derivare familiare fuit orientis incolis. Hinc נחש & *serpentem* notat & *augurium.* Hinc Πύθων a פתן quæ vox genus quoddam serpentis significat. Vide BOCHARTI Hieroz. lib. I. cap. III. Partis I. Ab initio orbis falsa prædixit Dæmon serpentis specie indutus GENES. III, 1. seqq. Et magicis carminibus fascinare serpentes operam dederunt Augures, interdum conatu irrito, quod indicatur PSALMO LVIII, 5. 6. notante eodem BOCHARTO ibidem cap. VI. libri III. Partis II. Herbam inveniri quandam, cujus vi stupidi & exanimes redduntur serpentes, eundemque effectum certum sonum producere, notavit ex Jobo Ludolffo Ven. RAMBACHIVS in Hermeneutica Sacra, opere vere aureo & cedro digno.

c Granis hordei XXIV. pro numero literarum dispositis observarunt nugarum architecti, quam primo, quam deinde literam, sive granum literæ vicem sustinens, devoraret gallus.

d Ex cribro suspenso & ad nomen suspectorum hominum commoto, quis criminis auctor esset, collegerunt. Vide POTTERVM l. c.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0280 DFG

§. 10. Νεκρομαντεία mortuos excitare imis sedibus & ex illis futurorum eventus audire docuit. Fuit in Thesprotiis Νεκρομάντιον & prope Heracleam Ψυχοπομπεῖον, loca mortuorum evocationi destinata. [a] Ad artes magicas hæc referenda est Νεκρομαντεία, & Sagæ ἐπιτυμβάδες dicuntur, in tumulis degentes. [b]

§. 11. Cupida futura sciendi est mens hominum. Eo itaque refert omnia, omnia tentat, experitur omnia gens mortalium, ut, quid sperandum, metuendumve habeat, comperiat. Res fortuitas quoque & casu evenientes ad futurorum præsagia traxit Græcia antiqua. Quid levius, quid frequentius aurium tinnitu? Ne hunc quidem neglexerunt Græci. [c]

a Non ignota Hebræis fuit eadem. Exstant ejus rei vestigia in sacris historiis. Nota est Sauli historia I. SAM. XXVIII, 11. seqq. manes Samuelis ex sepulchro cientis & futura scisitantis. Rejicitur Νεκρομαντεία, & consuli Deum præcipitur JESA. VIII, 19.

b Magicarum artium mira cupido tenuit Græcos veteres. Medicos priscos earum ope morbos avertisse ex Pindaro FEITHIVS refert Antiq. Homer. lib. I. cap. XVII. idemque in Actis Apostolicis indicari cap. XIX, 19. putat GATACKERVS in Operibus Criticis pag. 485. seqq. Mentio enim in hoc loco fit τῶν τὰ περίεργα πραξάντων *lucrum ex magicis artibus quærentium*, & τῶν βίβλων *magicorum carminum.*

c Βόμβον Græci appellant, & de nobis dici colligunt, quoties aures tinniunt. Hoc Poëtæ verba volunt:

Garrula quid totis resonat mihi noctibus auris?
Nescio quem dicis nunc meminisse mei.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0281 DFG

§. 12. Non minus frequentia sunt sternutamenta Græcis, πταρμοί. Neque tamen ea negligenda putarunt veteres. Et dextra quidem bonum, sinistra malum omen facere creduntur. Rursus mala dicuntur matutina, bona contra meridiana, unde sternutantibus precari mos fuit Ζεῦ σῶσον. [a]

§. 13. Adde βόμβοις & πταρμοῖς παλμὸς salissationes oculorum crebras & trepidum cordis motum. Utrumque pessimum omen continere dicitur, imprimis cordis palpitatio, quæ metum mali futuri indicare videtur.

§. 14. Nec cogitationes menti ultro oblatæ neglectæ fuerunt, nec verba forte prolata, unde & durioribus rerum nominibus abstinuerunt Græci. [b] Imprimis puerorum sermones fatidici creduntur, & singulari attentione digni. [c]

§. 15. Res

a Aristoteles prodeuntem e capite tanquam sanctiore hominis parte spiritum magni faciendum censuit, cujus sententiam enarrat Alexander ab Alexandro Genialium dierum lib. II. cap. XXVI. Deum singularem sternutationibus præfectum dixerunt πταρμόν. Judæi sternutantibus salutem precantur, & חיים טובים vel רפאים vel אסותא vitam bonam vel sanationem.

b Carcerem non dixerunt δεσμωτήριον sed εἱκημα, furias non Ἐρινύας sed Εὐμενίδας, mori non τεθνάναι sed ἐξιέναι, & quæ hujus generis alia sunt.

c Docet hoc Eruditissimus Elsnervs in notis ad Matthaei XXI, 16. ubi pueris Hosianna canentibus Christus provocat ad Psalmvm VIII, 3. *Ex ore infantum & lactentium parasti robur tibi.* Lactentes sola natura magi-

§. 15. Res denique omnes fortuitæ aliquid boni, malive augurari putabantur, unde, ne quid occurreret inauſpicatum, ſolennis formula fuit: Ἔσαι μὲν τυχῃ ἀγαθῃ quod bonum, felix, fauſtum auſpicatum & fortunatum ſit. [a]

magiſtra remota aëris externi preſſione elicere ex uberibus alimenta, adeoque ore ſuo robur creatoris celebrare oſtendit NIEVWENTYTIVS feliciſſimus Atheiſmi debellator, quod in tranſitu moneo. Prophetico ſenſu Apoſtolorum in dicendo infantiam tanta Evangelii incrementa effecturam ſignificari, alii monuerunt.

a Quædam ex innumerabili copia ſeligere exempla lubet. Noctua Atticas pervolans copias victoriæ ſignum fuit apud ARISTOPHANEM in Veſpis v. 1081. Mures domum deſerentes triſte augurium metuendæ ruinæ faciunt, teſte AELIANO Var. Hiſt. lib. I. cap. XI. ominoſum quoque fuit in via occurrens animal, quod ex THEOPHRASTI Charact. Eth. patet, cap. XVII. Fortius ergo argumentum fuit patratæ cædis vipera manum Pauli occupans. ACTOR. XXVIII, 4. Bonum omen fecit ſplendor ſubitus & inuſitatus teſte HOMERO Odyſſ. XIX. 36. Et fauſtiſſima fuit illa lux, quæ Chriſtum MATTH. XVII, 2. & Petrum ACTOR. XII, 7. circumfulſit. Maximas res portendunt rupes agitatæ & concurrentes auctore DIONYSIO Periegete v. 396. Ita & ſciſſæ rupes MATTH. XXVII, 51. agnoſcente hoc Centurione Romano. Magna mala prædicunt ſtatuæ Deorum dejectæ, ut Hermæ ſive ſimulacra Mercurii Attica una nocte collapſa per omnes urbis vicos. Simile quid Dagoni collabenti & truncato accidit I. SAMVELIS V, 3.

CAPVT XXV.

DE ORACVLIS.

§. 1.

HActenus ex signis deducta præsagia dedimus, si non omnia, quod tentare nec libuit, nec licuit, pleraque saltem & præcipua. Nunc alterum genus sequitur eorum, quæ ex immediato mentis impulsu proficisci dicuntur.

§. 2. Divino spiritu se impleri, eoque agitante futura edoceri jactarunt οἱ δαιμονόληπτοι, [a] θεόπνευστοι, [b] ἐκστατικοί, [c] & ἐγγαστρίμυθοι. [d]

§. 3. Ac-

a Vario Deo urgente varii effectus fuerunt. Phœbo plena est Sibylla apud VIRGILIVM Æneid. VI. v. 46. sqq. Alii κάτοχοι Βάκχαι, vel Μαινάδι feruntur. Vide CVPERI Observat. lib. III. cap. XII.

b Placuit hæc vox primis Ecclesiæ doctoribus ad sacrorum scriptorum originem divinam significandam. Nam φέρεσθαι ὑπὸ πνεύματος ἁγίου est εἶναι θεόπνευστον. 2. PETR. I, 21. Ita Virgilii Sibylla afflata est numine Dei propiore, loco citato v. 50.

c Notæ sunt divinæ ἐκστάσεις sacrorum scriptorum, imprimis Ezechielis & Pauli & Johannis Apocalyptæ.

d Ita dicti sunt, ex quorum ventre vox exilis prodiit. Hi sunt מצפצפים *pipientes* JESA. VIII, 19. Hi sunt בעלי אוב DEVTERONOMII loco citato, & πνεῦμα πύθωνος ἔχοντες ACTOR. XVI, 16. confer SELDENVM de Diis Syris Syntagmate I. cap. II. & POTTERVM Archæol.

§. 3. Accenſendi etiam his ſunt οἱ θεομάντεις, quos publico ſumtu aluit urbs Athenarum. Hi omnes certis locis ac temporibus alligati non fuerunt, ſed liberi. Diſtinguenda ergo probe ſunt oracula Græcis χρησμοί, θεοπρόπια, μαντεύματα, λόγια, quippe quibus certa loca fuerunt deſtinata & certa tempora. [a]

§. 4. Origo oraculorum incerta eſt. Sunt, qui Moſe antiquiora Græciæ oracula eſſe aſſerunt. Jovis Dodonæi oraculum, quod omnium fuit antiquiſſimum, ex Ægypto migraſſe in Græciam auctor eſt HERODOTVS lib. I. capite LII. [b]

a Itaque θεόπνευστοι, ἐνθουσιαστικοί, δαιμονόληπτοι cum Prophetis conferri poſſunt, quippe quorum vaticinia certo loco aut tempori affixa non fuerunt. Oracula vero reſpondent τῷ Urim & Tummim, quod ſoli Pontifici Maximo conceſſum, nec alibi quam in Templo, & Tabernaculo conſulendum. Oracula dicuntur λόγια, ut apud ARRIANVM Ἀναβ. lib. VII. cap. XVI. ubi tradit λόγιον γεγονέναι ἐκ τοῦ θεοῦ *reſponſum oraculi datum eſſe*. Recte ergo ſcripta divina Veteris Teſtamenti Paulus vocat λόγια τοῦ θεοῦ *oracula Dei Judæis credita*. ROM. III, 2. & legem in Sinai latam Stephanus appellat λόγια ζῶντα *oracula viventis Dei*, ACTOR. VII, 38. non idolorum.

b Henricus HVLSIVS oraculis originem dediſſe propagatas per Sacerdotes traditiones putat, eamque fuiſſe conditionem Oeconomiæ Veteris Teſtamenti, ut ſubeſſe Angelis debuerit oracula in Græcia & aliis in locis edentibus. Vide ejus Diſſert. V. de prærogativis priſci Iſraelis p. 218. Jocos non ſeria agere videntur,

Pauca fuerunt ab initio, at auxit ſuperſtitio numerum, ut ultra ducenta enumerare liceat. [a]

§. 5. Oracula interdum obtigerunt ſomniantibus & dormientibus in cæſarum ovium pellibus teſte Alexandro ab ALEXANDRO Gen. dier. lib. III. cap XXVI. Interdum per ſortes Deorum reſponſa agnita fuerunt, quæ in menſam projectæ rem certo futuram indicarunt ſtantes, dubiam aut nunquam futuram jacentes. [b]

§. 6 Nonnunquam quidem ipſam Deorum vocem exaudiri putabant conſulentes. Per ſacerdotes interpretes tamen plerumque agere cum hominibus conſueverunt ex vulgi opinione

tur, qui cuique hominum naturalem vaticinandi facultatem tribuendam judicant, ut Stoici veteres, Ariſtoteles, Ammonius apud Plutarchum, Maimonides, Spinoza, Petrus Petitus aliique, de quibus lege BVDDEI Hiſtor. Eccleſ. Periodo II. Sect. I. §. 36. Plurimi κακοζηλίαν Satanæ divina Hebræorum oracula imitantis originem oraculorum allegant, cum ex Ægypto Canaani vicina repetat eadem Herodotus.

a Qui noſſe tantam oraculorum veterum turbam cupit, adeat POTTERVM lib. II. c. XI. & Antonium van DALE de Oraculis, Diſſertatione II. cap. VII.

b Sæpe *ſortes* oraculum notant apud Poëtas, ut apud VIRGILIVM Æneid. lib. IV. v. 337. Rationem per ſortes divinam voluntatem expiſcandi tradit Ezechiel SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Apollinem v. 45. ſimile quid legitur ACTORVM I, 26.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0286
DFG

ne Oracula. Sacerdotum vero responsa divina referentium communis hæc formula fuit : τάδε λέγει ὁ Ζεύς. Hæc ait Jupiter, vel alius quis. [a]

§. 7. Tanta apud plerosque fuit Oraculorum auctoritas, ut sine eorum consilio nullum negotium, quod arduum, & non levis momenti esset, susciperetur. Ita OVIDIVS de Deucalione Metamorphoseon lib. I. v. 367.

placuit cœleste precari
Numen, & auxilium per sacras quærere sortes.

Eandem veterum superstitionem confirmant HERODOTVS lib. V. cap. XLII. JVSTINVS lib. VIII. cap. II. & alii. [b]

a Convenit formula solennis Prophetarum נאם יהוה vel אמר יהוה *dixit Jehovah*, quod recte monuit TRIGLANDIVS de Oraculo Dodonæo, quem citat van DALE in Præfatione ad librum de Oraculis.

b De auctoritate oraculorum veterum magna olim & nuper fuit controversia. Cœlius RHODIGINVS Antiquarum Lectionum lib. II. cap. XII. Sacerdotum fraudibus omnia tribuit, multosque Philosophorum veterum ὁμοψήφους allegat. Eandem sententiam Anton. van DALE, Medicus Harlemensis doctissimus magno apparatu defendit. Nec negari potest, plurima Sacerdotum astutiæ deberi & fraudibus. Pleraque enim oracula obscura fuerunt, dubia, ambigua, comprehensa versibus mira styli varietate compositis, locus fuit tenebricosus plerumque, specus & adyta inaccessa cunctis præter sacerdotes. Non desunt tamen, qui si non omnia, quædam saltem Satanæ tribuunt *hujus seculi Deo* 2. COR. IV, 4. *principi mundi* JOH. XVI, 11.

Illum

§. 8. Fuerunt tamen, qui parum aut nihil fidei habendum oraculis putarunt. Unus est instar omnium CICERO, qui libro II. de Divinatione, Nec Martis, inquit, vatibus, nec Apollinis opertis credendum existimo. Causam exponit LVCIANVS, qui testatur Amphilochum in Cilicia multa mentiri & fallere duorum obolorum gratia. [a]

§. 9. Non licuit omni tempore pro lubitu consulere oracula, ne imparatos offenderent Sacerdo-

Illum prædicere ea, quæ ipse ut carnifex exsequi jussus fuit, rimari magnatum consilia, tenere causas Physicas experientia edoctum, futura callide conjicere, & abuti veri Dei vaticiniis, putat HVLSIVS Diss. III. pag. 112.

a Exempla hujus rei exstant non pauca. DEMOSTHENES libere affirmavit Apollinem Delphicum Φιλιππίζειν, Philippo Regi Macedonum blandiri. Oraculum Jovis Ammonis egregie decepit Alexandrum cognomine Magnum, quem παιδίος salutavit barbare pro παιδίον, quod divisim Macedo interpretatus, se Jovis filium Διὸς παῖδα dici putavit. Rem ipsam narrat EVSTATHIVS ad Dionysium v. 211. Idem Alexander in somnis audire visus sibi est vocem Σάτυρος, qua urbem Tyrum sibi promitti putavit apud eundem v. 911. Hinc non erubuerunt Comici hæc Deorum suorum oracula risui & contemtui spectatorum exponere in theatris. Vide van DALE de Oraculis cap. XVI. & HVETII Demonstr. Evangelicam propositione IX. cap. CLXXI. §. 10.

cerdotes consulturi. Semel quotannis patuit templum Delphicum PLVTARCHO teste in Quæstionibus Romanis, quod ad tuendam dignitatem oraculi pertinere videbatur.. [a]

§. 10 Consulturos oraculũ coronis ornari decuit, quod ARISTOPHANES indicat in Pluto. v. 22. De Athenarum legatis dictum in fine capitis XVIII. Sparta aluit Pythios, viros illustri dignitate conspicuos & Regum συσκήνους, quorum munus fuit, oraculum sciscitari, quoties res posceret. [b]

§. 11. Præcipua Græcorum oracula, de quibus paucis agendum, fuerunt Jovis & Apollinis. Jovi soli futura esse cognita constans apud veteres opinio fuit. Illum Apollini dedisse futurorum scientiam tradit CALLIMACHVS in Pallada. v. 121. qui ideo Μάντις vocatur a Græcis. Et Augures Jovis interpretes appellat CICERO de legibus libro II. cap. VIII. [c]

§. 12. Si

a Apollinem Delphicum imitari voluisse Hebræorum leges, annuumque Pontificis Maximi in sanctum sanctorum ingressum, facile apparet. Posteris temporibus concessum paulo frequentius salutare Apollinem, quod docet Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Apoll. v. 45.

b De his CRAGIVS de Republ. Lacedæmoniorum lib. II. cap. IX.

c Jucunda est Henrici HVISII observatio, qui in libro de Prærogativis Israelis prisci pag. 218. Dissertatione V. monet, tria præcipua oracula tribus Noachi filiis eorumque

§. 12. Si antiquitatem spectes, reliquis præstantius fuit oraculum Jovis Dodonæum, ab urbe Epiri vel Thessaliæ Dodona nomen nactum. Hic quercus, quas prima oracula dicit Ovidivs Amor. lib. III. Elegia X. v. 9. [a] & insidentes quercui columbæ edidisse responsa quærentibus traduntur apud Homervm Odyss. XIV. v. 327. [b] Et lebetes ærei continuum prope Dodonam sonum edentes famam oraculi augent, unde χαλκεῖον Δωδωναῖον æs Dodonæum de garrulis dictum Proverbium olim fuit. [c]

§. 13. Si

rumque posteris obtigisse, Semigenis illud veri Dei in Canaane, Chami nepotibus illud Jovis Ammonis in Libya, Japhetidis denique illud Apollinis Delphici in Græcia.

a Abrahamum in luco Mamre divina oracula audientem & posteros ac familiam leges sacras docentem præivisse oraculis luco cinctis conjicit Cel. Stephanus le Moyne. De Quercuum sanctitate & religione apud veteres multa tradit Paschalivs in libro de Coronis l.b VII. cap. XIII.

b Per columbas indicari Sacerdotes fœminas sub querceti umbris oracula fundentes notat Lambertus Bos in compendio antiquitatum Græcarum Parte I. cap. X. §. 6. Et Sacerdotes Jovis Dodonæi Πελειάδες dictæ, quæ vox & *Columbam* significat.

c Oracula divina, quæ ore ac lingua Pseudapostolorum proferuntur, conferuntur cum ære sonante Dodonæo, quod observat Clariss. Zornivs Opusculorum Sacrorum Tomo I. p. 130. seqq.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0290 DFG

§. 13. Si auctoritatem, celebritatem & divitias spectes nullum toto orbe oraculum præferri meretur Delphico, quod Apollinis adytum personuit in celebri Phocidis urbe, quam communi nomine Delphos, sanctiori πυθὼ dixerunt, unde Apollo ipse Pythius vocatur. [a]

§. 14. Effudit autem oracula non Apollo ipse, sed mulier fatidica, operculo tripodis, quod ὄλμος vocatur, insidens, (unde ἔνολμος dicitur,) & spiritu divino ex antri subjecti cavernis ascendente afflata. [b]

§. 15. Præter Pythiam sacerdotes quinque fuerunt Apollinis Delphici, quos Græci appellant ὁσίους, id est, viros sanctos, eisque præfuit antistes quidam dictus Græcis ὁσιω]ήρ. [c]

§. 16. Re-

a Vox Pytho ἀπὸ τῦ πυνθάνεσθαι a *sciscitando, quærendo* recte derivatur. Nomen Delphorum a דלף stillare deducit Clericvs, cum notum sit flumini conferri sermonem, imprimis & Propheticum Devt. XXXII, 2. Psalmo XLV, 2. & alibi.

b Credibile est in templi Delphici sacrario nutritos fuisse sacerdotes, qui in antro occultati versus ambiguos suggesserunt Pythiæ. Tripodem Delphicum accurate depingit Spanhemivs ad Callimachi Delum v. 90.

c Ὅσιος vox Græca Hebræam habet originem ex חסיד *benignus*, quod vocabulum opponitur τῷ צדיק justo; ut Græcorum ἀγαθὸς τῷ δικαίῳ Rom. V, 7. ubi δίκαιος est, qui stricto jure utitur, ἀγαθὸς qui de suo jure remittit aliis. Eodem modo חסד *lenitas*, opponitur צדק *justitiæ* Proverb. XIV, 34. Ut igitur sacerdotes Apollinis ὅσιοι dicuntur, ita Christi ministri חסידים Psalmo L, 5

§. 16. Respondit plerumque versibus Heroicis Pythia consulentibus, quia in ipsa Poësi quid divini inesse crediderunt veteres. In responsis omnibus mira apparet brevitas, ut solent esse dicta Principum brevia & ponderosa. Brevitatem comitatur obscuritas, adeo ut in utramque partem, quocunque res cadat, oracula interpretari consulentes potuerint. [a]

§. 17. Nemini ad Apollinem consulendum accedere Delphos sine munere licuit. Non mirum ergo tantas opes sibi collegisse Phœbum, ut χρήματα ἀΦήτορος opes Apollinis fatidici in proverbium abierint. Gygis Lydorum Regis dona opulentissima Delphos missa laudat HERODOTUS lib. I. cap. XIV.

§. 18. In Lebadia Antrum fuit Trophonii cujusdam, qui quem locum in vita habitaverat, ibidem post obitum oracula edidisse dicitur. [b] Quicunque hoc antrum ingressi fuerunt oracu-

a Hinc Λοξίας, id est, ambiguus, distortus, vocatur Apollo. Verba Apollinis *tremendas ambages* appellat STATIVS Thebaidos lib. III. v. 614. Experti sunt Apollinis ambiguas fallacias Crœsus & Pyrrhus, de quibus legendi historici.

b Domus primæ hominum *antra* fuerunt teste OVIDIO Metam. lib. I. v. 121. Et in sacris frequens mentio fit hominum *in antris* habitantium. GENES. XIX, 30. JOS. X, 16. 1. SAM. XXII, 1. 1. REGVM XIX, 8.

oraculum consulturi, iidem moesti ac trepidi redierunt, unde proverbium manavit εἰς Τροφωνίου μεμάντευται. [a]

§. 19. Praeter haec tria Graeciae veteris oracula alia quoque fuerunt non pauca numero, ut Apollinis Delii, Amphiaraei, quem in pellibus mactati arietis dormientes consuluerunt, Cereris in Achaja, ubi speculum in fontem demissum rerum futurarum imagines exhibuit, Orphei caput, quod Lesbi oracula prodidisse dicunt, & alia. [b] Quatuor Sibyllas fatidicas laudat AELIANVS Var. Hist. lib. XII. c. XXXV. [c]

§. 20. Chri-

a Melior est conditio Christianorum, qui sine pallore & metu, qui Trophonium consulentibus, & Summis Judaeorum sacerdotibus adytum introeuntibus familiaris fuit, μετὰ παῤῥησίας cum libertate filiis priva & propria oraculum veri Dei consulunt, quotiescunque necesse est. HEBR. IV, 16. Ritus, qui Trophonii Specum subeuntibus observandi fuerunt, habet Scholiastes ARISTOPH. Nub. 507.

b Praeter Antonium van DALE & POTTERVM, de oraculorum numero videndus Clariss. FABRICIVS in Bibliotheca Graeca libro I. capite XVII. §. 4.

c Nomen Sibillae vel a סבל *portare*, vel קבל *accipere* vel זבל *habitare* derivari potest, quod in lucem *ferunt* abstrusa, & a Diis tradita *declarant*. Videtur nomen Sibyllae mulieribus fatidicis omnibus commune olim fuisse. Antiquissimam omnium Herophilen laudat Pausanias.

§. 20. Christo justitiæ Sole exorto dissipatas esse oraculorum in antris delitescentium tenebras multorum fert opinio. In omnium ore est illud Apollinis fatidici, si modo Apollinis est,

Me puer Hebræus divos Deus ipse gubernans
Cedere sede jubet, tristemque redire sub orcum.

Et CLAVDIANVS de IV. Consulatu Honorii ita canit:

Et dudum taciti rupere silentia Delphi. [a]

a Jam suo tempore de oraculorum defectu scripsit PLVTARCHVS. Uno ictu omnem oraculorum apud omnes fidem defeciisse, probari haud potest. Collabi tamen inde a Christi tempore cœpit auctoritas Delphici Dei, & veritate latius spargente salutares radios apparuit mendaciorum fucus, nec tanta Dæmoni relicta licentia, parta per Christum victoria plenissima & exutis imperio principibus aëriis. Vide van DALE de Oraculis Diss. II. cap. III.

CAPVT

CAPVT XXVI.

DE FESTIS.

SECTIO I.

DE FESTIS IN GENERE.

§. 1.

UT divinationes & oracula ad cultum Deorum ſpectant, quippe quæ certis quibusdam ritibus adhibitis imploratoque Deorum numine futurorum ſcientiam, unde magna ſæpe pendent commoda, promiſerunt: ita eodem referenda ſunt Feſta in honorem ac cultum Deorum inſtituta.

§. 2. Originem Feſtorum Ægypto deberi multi putant duce HERODOTO Hiſtor. lib. II. cap. LVIII. [a] Prima feſta poſt meſſem celebrata fuiſſe veroſimile eſt, ad indicandum gratum erga Deos tot bonorum datores animum, quod colligi poſſe videtur ex HOMERO Iliad. IX. v. 530. [b]

a Abutitur hoc Herodoti teſtimonio SPENCERVS, ut oſtendat feſtorum rationem ex Ægypto ad Hebræos perveniſſe. lib. III. de legibus Hebræorum ritual. Diſſert. I. capite VIII. Sectione I. Sed ſcire facile potuit Spencerus Græcos ſæpe confundere Ægyptios cum vicinis Cananis incolis, eaque tribuere Ægyptiis, quæ Hebræis vel Phœniciis tribuere voluerunt, & debuerunt.

b Antiquiſſima feſta ſunt θεσμοφόρια Cereris poſt collectas fruges, & ληναῖα Bachi poſt vindemiam. Apud Hebræos feſtum tabernaculorum eundem in finem inſtitutum fuiſſe quis neſcit? EXODI XXIII, 16. Vide SPENCERVM lib. III. Diſſ. I. cap. VIII. Sect. II.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0295
DFG

§. 3. Auctus deinde est Festorum numerus, postquam ex gaudiis privatis, quibus post mactata sacrificia indulserunt, facta est lætitia publica totius Civitatis vel gentis. [a]

§. 4. Namque non ob Deorum solum cultum instituta fuerunt Festa, sed etiam ad relaxandum feriantium animum. Eum in finem non labore solum vacarunt homines adeo, ut ne arcum quidem festo die tendendum esse putet Antinous apud HOMERVM Odyss. XXI. v. 259. [b] Sed & omni gaudiorum genere sese oblectarunt. [c]

§. 5. Quis

a Athenienses superstitioni deditissimos magnum festorum numerum admisisse, supra cap. XVI. observavimus. Tarentinos dimidiam anni partem festis & conviviis transegisse legimus. Vide SPENCERVM loco citato.

b Notum est illud Poëtæ:

Luce sacra requiescat humus, requiescat arator.

Nimius ergo festorum numerus pigritiæ inservit, unde THEOCRITVS canit ἀέργοις αἰὲν ἑορτὴ *ignavis semper sunt feriæ*. Explicat hanc sententiam ERASMVS in Adagiorum Chiliade II. Centuria VI. Adagio XII. Notæ sunt severæ Hebræorum leges de festivo sabbati otio. Exodi XXXIV, 3.

c Legi de hac re meretur Commentarius SPANHEMII in Callimachum Del. v. 324. Festiva Hebræorum gaudia nemini obscura esse arbitror, imprimis in festo Tabernaculorum, quæ indicantur NEHEM. VIII, 9. 11. ESA. XII, 3. coll. JOH. VII, 37.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0296
DFG

§. 5. Quis nescit festiva veterum convivia? in quibus cibi ac potus deliciis pudendo cum luxu se ingurgitarunt, ut merito PLVTARCHVS præceperit νηφοντας ἑορτάζειν, ἀλλὰ μὴ μεθύοντας feriari sobrios, non ebrios. [a] Nec defuerunt hymni in Deorum laudes decantati, & Musici concentus demulcendis hominum animis apti. [b]

§. 6. Pleraque festa Athenis publicis sumtibus instituta & agitata fuisse constat. Interdum id oneris impositum est ditioribus, quorum opes & potentiam timuit populus, ut suo sumtu festivam lætitiam exhiberent. [c]

SECTIO II.

DE PRAECIPUIS QUIBUSDAM GRAECORUM FESTIS.

§. 1.

NOn licet omnia Græcorum festa percensere, quæ integri molem voluminis potius, S 2 quam

a Diebus festis addidisse Græcos veteres conviviorum apparatum auctor est HERODOTVS lib. II. capite XL. Vide & ZORNII Bibliothecam Antiq. & Exeget. p. 278.

b Hymni festivi sacri sunt PSALMI VIII. & XLV. in festo tabernaculorum, ut videtur recitati. Paschales hymni sunt CXIII. ad CXVIII. quos Hallel vocant Judæi, & Hallel magnum sive PSALMVS CXXXVI. Vide Clariss. WOLFII Curas Criticas ad MATTH. XXVI, 30.

c Hæc didici ex Johanne POTTERO Archæol. Gr. lib. II. cap. XIX.

quam Compendii hujus modum decet materies, per summa ergo rerum capita eundum. Initium dabunt Ἀδώνια in honorem Veneris biduo celebrata. Priore die ereptum Veneri Adonin luxerunt, posteriore eundem Veneri redditum cum gaudio celebrarunt. [a]

§. 2. Ἀνθεστήρια per triduum, sc. die XI. XII. & XIII. mensis Antestherionis, festiva Bachoque sacra gaudia permiserunt. Primo diei nomen πιθοιγίας dedit ritus solennis aperiendi potanda cum amicis dolia. Alter, quem χόες dixerunt ἀπὸ τῆς χοᾶς ab amphora, compotationibus solennibus sacer fuit. Bachum ideo χοοποότην dici notat Scholiastes ARISTOPHANIS in Acharn. v. 992. Ultimus χύτροι vocatur ob prolatam in publicum cum omni frugum genere ollam, quam χύτρον Græci appellant.

§. 3. Hoc

a Adonin cum Osiri congruere, ob utriusque luctum & alterna gaudia Heinsius putat. Fruges nunc latentes in terra, nunc prodeuntes, illas mœrorem, has gaudia agricolis parantes intelligi Osiridis nomine supra monuimus, ubi de Cerere dictum est capite XVII. Luctus Adonidis & Osiridis est *fletus Tammutz* DEVT. XXVI, 13. 14. notante SPENCERO lib. II. cap. XXIV. confer ZORNII Bibl. p. 137. Et Solem, qui nunc orbi ereptus, nunc redditus pro varia anni tempestate videtur, Adonidis Nomine indicari supra capite eodem ostendimus. Est certe arctissimus terram inter & Solem nexus, & utriusque viribus debetur frugum fœcunditas. Sensum historicum Adonidis exponit CLERICVS in Bibliotheca Universali Tomo III. pag. 17.

§. 3. Hoc festum, ut Romanorum Saturnalia, Servis genio indulgere concessit, quod ex lege Jubilæi Judaici depromtum videtur, illoque finito acclamatum est Servis: Θύραζε κᾶρες, ἐκ ἔτ' Ἀνθεστήρια, discedite foras servi, finita enim sunt Antestheria. Dies medius munera misit Sophistis domi cum amicorum grege convivantibus. [a]

§. 4. Ἀπατούρια inde a die XXII. mensis Pyanepsionis per triduum celebrata Athenis fuerunt. Diem primum dixerunt Δόρπεια, quod ad δόρπον sive cœnam cognati ac amici solennem admissi sunt. [b] Alter Jovi φρατρίῳ & Minervæ sacra tulit, ut cognatorum jura tuentibus. Tertius denique κουρεῶτις vocatus liberos tonderi solenni ritu, quem Scholiastes ARISTOPHANIS in

a Legem Judæorum de servis in Jubilæo manumittendis habes EXODI XXI, 2. qua Deus significare voluit, servitutem a peccato originem ducere, eoque per Christum abolito veram libertatem filiorum Dei reddendam credentibus. Et Saturnia regna, quæ ingenuorum & servorum discrimen ignorarunt, Græcos æque ac Romanos in memoriam sibi revocare voluisse, constat.

b Convivia cognatorum inter Hebræos viguisse constat ex I. SAMUELIS XX, 6. ubi David dicitur sacrificium & convivium parasse *omni familiæ suæ.* Illustrat hunc locum DOUGTAEUS in Anal. Parte I. p. 142. & confert Athenienſium Ἀπατούρια, & Spartanorum συσσίτια & φιδίτια.

Acharn. v. 145. exponit, eorumque nomina in tabulas publicas referri curavit. [a]

§. 5. Cum Adolescentulæ decem circiter annos natæ Dianæ Brauroniæ (ita dictæ a pago Attico Braurone) consecrabantur, festum diem celebrare fas erat, eumque Græci vocant βραυρώνια. [b]

§. 6. Nono

a Hinc apparet, cur festum ipsum appellaverint Ἀπατούρια, cum hactenus patres filios suos filiasque pro liberis non agnoverint publice. Ille enim ἀπάτωρ est, cujus pater ignoratur, ut Melchisedecus Hebr. VII, 3. Vide Eruditissimum Schelhornivm in Bibliotheca Bremensi Classe III pag. 793. Tabulæ illæ, in quas relati sunt liberi, qui expositionem & mortem evaserant, merito dicuntur βίβλοι ζωῆς. Philipp. IV, 3. Apocal. III, 5.

b Diana ob perpetuam Virginitatem Dea tutelaris esse virginum ferebatur. Hinc Virgines Dianæ sunt sacratæ, ut castitatis essent memores. Pythagoras fœminas ad pudicitiam hortatus est eo argumento, quod omnes ætatis fœmineæ partes a Deabus nomen tulerunt. Innupta κόρη vocatur, ut Proserpina, nupta γαμετὴ a Junone, gravida μήτης a Matre Deum, avia Μαῖα a Maja Mercurii matre. Vide Cyperi Observationes lib. III. cap. III. Mos singulari ritu liberos Deo alicui sacrandi ex Molochi cultu patet, cui dedicarunt liberos per flammas missos. Apud Hebræos quoque primogeniti Dei sacri fuerunt. Et Nasiræi peculiari voto vel suo vel parentum Deo dicati fuerunt.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0300
DFG

§. 6. Nono quoque anno repetita fuerunt a Bœotiis Δαφνηφόρια, qui ramum oleagineum cum pompa circumtulerunt, ornatum coronis laureis, in cujus apice globus fuit æneus major, in medio alius minor cinctus pluribus aliis exiguis globulis. [a]

§. 7. Sanctiſſimum Feſtorum illud fuit, quod Cereri Θεσμοφόρῳ ſacrum erat, nempe Θεσμοφόρια. Dicitur autem Θεσμοφόρος ſive legifera, quod Athenienſibus per pagos diſſipatis leges dedit, eosque in civitatem unam collegit, quod beneficium celebrare hujus feſti ſolennia debuerunt. [b]

§. 8. Ad hujus feſti pompam admiſſæ non aliæ mulieres præter ingenuas & caſtas, candida veſte indutas, quæ reconditas in calatho leges & capiti impoſitas Eleuſinen triduo ante detulerunt. [c]

 §. 9. Quin-

a Globus æneus major in ſummo rami apice ſolem deſignat, medius lunam, reliqui aſtra. Vides ergo per Phœbum, quem hoc ritu coluerunt, Solem indicari.

b Ante adventum Cereris Græci Strabone teſte vagi fuerunt & incertis ſedibus hærentes. Hinc Pelasgi quaſi פלוט גוי *gens vaga* dicti, & Ἕλληνες quaſi הַלָּן *pernoctians* in diverſorio. Vide CLERICVM in Bibliotheca univerſali Tomo VI. p. 55. ſeqq.

c Mulieres nuptæ Cereri, ut Virgines Dianæ ſacræ fuerunt. Earundem primæ partes in hoc feſto fuerunt, hinc ſolennis formula ἐπιφθέγξασθε γυναῖκες apud CALLIMACHVM in Cerer. v. 1. quem locum illuſtrat SPANHEMIVS,

§. 9. Quinque dierum spatium sibi vindicavit hoc Festum a die XIV. Pyanepsionis ad XVII. in quibus tertius dies fuit ἡμέρα πενθρωποτάτη, mœstissimus, quo humi jacentes Cereri condoluerunt. [a]

§. 10. Idem tamen festum & gaudio plenissimum fuit. Nam & illi, qui ob errata carceri dati fuerant, libertati sunt redditi, [b] & mulieres dicteriis viros lacessiverunt. Splendida denique convivia gaudentibus placuerunt, unde Cœnæ Cereales pro lautis. [c]

§. 11. In Festi hujus fine Sacrificium Cereri duplex obtulerunt, alterum ad referendas Cereri grates pro depulso hostium impetu, quod vocant δίωγμα, alterum vero ad expianda peccata

HEMIVS, & Cereris calathos explicat. Vestis candida & castitatis conservatio, quæ præparare huic festo matronas debuit, conveniunt cum ritibus legislationem Θεσμοφορίων antegressis Exod. XIX.

a SPANHEMIVS recte observat in Commentario ad Callimachi hymnum in Cererem v. 3. & 11. Hebræorum diem magnum Expiationis, qui dies fuit jejunii, incidisse in mensem Tisri, qui Pyanepsioni respondet.

b Hunc ritum ex Meursio affert ad illustrandum locum JOHANNIS XIIX, 39. (ex quo similis Hebræorum ritus apparet) Jacobus LYDIVS in florum sparsione ad Passionem. p. 142.

c Contra Salmasium in alia plane abeuntem disputat & festi lætitiam pandit Ill. SPANHEMIVS ad Callimachi hymnum in Cererem v. 18.

cata, quæ in festo ipso forte commissa fuerant, quod ζημίαν appellant.

§. 12. Minervæ festum dedicavit Erichthonius, restauravit Theseus, quod Παναθήναια vocant, quia cunctos Athenarum cives & Atticæ incolas congregari oportuit, unde celebritati ac pompæ τῶν θεσμοφορίων nihil cesserunt τὰ παναθήναια.

§. 13. Duplex autem Minervæ Athenarum præsidi festum celebrarunt, nempe μικρὰ παναθήναια, singulis annis, & μεγάλα quinto quoque anno redeuntia. In utrisque iidem ritus obtinuerunt, nisi quod Minervæ peplum acu pictum & variegatum in μεγάλοις accessit. [a]

§. 14. In utrisque & Μεγάλοις & Μικροῖς certaminibus exerceri juventus debuit Equestribus, Gymnicis & Musicis. In Musicis quatuor carminis genera obtinuerunt, quæ ideo τετραλογίας dixerunt. Præcipua carminum ma-

a Peplum illud instar veli appensum navi ad Minervæ templum cum pompa ope subterraneæ cujusdam machinæ deduxerunt, senibus oleæ termites præferentibus, quod docet Aristophanes in Vespis v. 542. Intexta peplo Minervæ fuerunt fortia hujus Deæ facta, unde virum fortem & egregium πέπλῳ ἄξιον dignum cujus facta peplo intexantur, salutant. Vide Spanhemii Commentarium ad Callimachi Pallada v. 70. De navibus machinarum ope per terram vectis multa habet Cl. Fabricius in Bibliogr. Antiquaria Capite XVII. §. 6.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0303 DFG

teria fuit, laudare Harmodii, Aristogitonis & Thrasybuli præclara de populi libertate merita.

§. 15. Equestre certamen fuit λαμπαδοφόρων, quod ARISTOPHANES descripsit in Ranis v. 1120. & Vesp. v. 1198. Gymnici ludi, cursus, pugilatus, lucta &c. fuerunt, quibus adde saltationem puerorum armatam ὄρχησιν ἐνόπλιον, in honorem armatæ Palladis institutam, quam dixerunt Τριτογένεια, a simili Minervæ nomine. Vide ARISTOPHANEM in Nub. v. 1084. [a]

§. 16. Denique & navalia certamina accessêrunt, imitantia prœlium navale, quod ad Sunium contigit. Victori in hoc aliisque agonibus vas oleo repletum & corona oleaginea præmii loco data. Distribuerunt hæc præmia ἀγωνοθέται, qui etiam mulctarunt eos, qui veste tincta adesse solennibus auderent. [b]

§. 17. Oratorum voce eodem hoc festo res gestas Athenienſium deprædicatas fuisse ex Isocratis Panathenaico colligimus, quem sermonem anno ætatis XCIV. ab Isocrate scriptum esse testatur M. Cicero.

§. 18. Finem festo imposuerunt sacrificia. Nam a singulis Athenarum coloniis missos eum in

a De λαμπαδοδρομίαις supra dictum cap. XVII. De ludis Gymnicis infra dicetur capite sequente.

b Accurate de his egit POTTERVS Archæol. Gr. lib. II. cap. XX. Festum Novi Testamenti veste *tincta*, id est, *impura* videre nefas est, Apoc. III, 4.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0304 DFG

in finem boves esse pro ipsarum numero narrat Scholiastes ARISTOPHANIS in Nubibus. v. 385.

§. 19. Minora festa Græcorum præterimus, ut Ascolia in honorem Bachi celebrata, de quibus Scholiastes ARISTOPHANIS in Pluto v. 1125. Buphonia memoriam mactati primi bovis recolentia, de quibus idem in Nubibus v. 1080. Diasia in honorem Jovis Meilichii sive Plutonis, de quibus idem ibidem v. 407. Diipolia quæ cum Buphoniis congruunt, ibidem v. 1079. Pœonia in honorem Apollinis, de quibus ARISTOPHANES in Acharnanensibus v. 1204. & hujus generis alia. [a]

CAPVT XXVII.
DE MYSTERIIS.

§. 1.

QUemadmodum Sacra Christianorum præcipue commendat mysteriorum sublimitas, ita & falsa gentium priscarum religio sine mysteriis esse vix potuit, ut majestatis inde opinio in vulgi animis enasceretur. [b]

§. 2. My-

a Satis magnum numerum recenset POTTERVS loco citato & MEVRSIVS in Græcia feriata.

b Vocabulum τῆς Μυστηρίας Græci deducunt ἀπὸ τῦ μύειν τὸ στόμα, quod evulgare illud nefas fuit. Rectius a voce Hebræa מסתר *arcanum*, quod est ex סתר *latere*, derivabis. Hæc μυστήρια gentium vocantur βάθη τῦ Σατανᾶ *profunda Satanæ*, qui imitatur illud βάθος mysterio-

§. 2. Mysteriorum omnium sanctissima ex Græcorum opinione fuerunt Eleusinia, quæ κατ' ἐξοχήν vocantur mysteria, nec immerito, cum ea evulgare capitale olim fuerit, quod expertus est Alcibiades apud Corn. Nepotem. De his OVIDIVS de Arte lib. II. v. 601. canit:

Quis Cereris ritus ausit vulgare profanis. [a]

§. 3. Tan-

steriorum, *abstrusa sapientiæ* in Deo ROM. XI, 33. 1. CORINTH. II, 10. coll. APOCAL. II, 24. ex quibus locis utriusque βάθος παρρησία patet.

a Mysteria veri Dei in Veteri Oeconomia evulgare non licuit, Judæis obscurius proposita, tecta gentibus, donec novi fœderis institutio alia plane fuasit & sanxit. 1. COR. II, 7. Ex his summi Dei elucet sapientia, ut ex gentilium mysteriorum obscuratione Sacerdotum fraudes. Interim mysteria divina quamvis clarissime revelata manent tamen mysteria iis, qui ad fœderis divini communionem admissi non sunt, ut apud Græcos solis initiatis patuerunt mysteria MATTHAEI XI, 25. Fuerunt Athenienſium mysteria ἄρρητα ἐήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, ut illa ἀπορρήματα profundissimæ sapientiæ plenissima, quæ Paulus in Paradiso audivit. 2. COR. XII, 4. Mysteria Attica venerationem merebantur eorum, qui inexperti de iis loquebantur, contra contemtum eorum, qui præter inanes ritus, ad quos intuendos admissi, nihil reperiebant admiratione dignum. Contra mysterium Christi humanam naturam induentis ὁμολογουμένως μέγα *omnibus fatentibus* magnum est, & eo majus, quo penitior illius imbibitur cognitio cum experientia conjuncta.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0306
DFG

§. 3. Tanta myſteriorum Cereris celebritas fuit, ut immenſa ſpectatorum adeſſet multitudo, quoties celebrata ſunt Eleuſinia, quod quinto quoque anno factum. [a] HERODOTVS triginta millia myſtarum & ſpectatorum adfuiſſe tradit. Ideo Eleuſinem Atticæ pagum, cui propria hæc myſteria fuerunt, commune terræ delubrum vocat Ariſtides. [b]

§. 4. Myſteria Cereris duplicis fuerunt generis, alia majora Μεγάλα ab ipſa Cerere inſtituta, cum in famis ſummo periculo Athenienſibus ſuccurriſſet, [c] alia minora μικρὰ in Herculis gratiam adornata, cum extraneo non liceret

a Annua fuiſſe hæc ſacra probare nititur Antonius van DALE in Diſſert. VIII. ad Marmora cap. II.

b Utrumque ſcriptorem citat ZORNIVS in Opuſculis Sacris Tomo I. p. 280.

c Cereris hanc hiſtoriam ita exponit Doctiſſ. CLERICVS in Bibliotheca Univerſali Tomo VI. pag. 55. ſeqq. Ceres a Siculis, quorum imperium tenuit, dicta eſt δηὼ ex Hebræo די *ſufficiens*. Ejus filia fuit Pherephatta ex פרי פתאת *fructus abundans*. Hanc rapuit Ἄιδης Epiri Rex, ex ארון *Dominus*. Ceres eam repetens venit Eleuſinem ad Triptolemum, טורף תלמים *evulſorem ſpicarum*, eumque edocuit meliorem arandi ac ſerendi rationem, quo remedio fami terræ Atticæ non admodum frugiferæ obviam itum eſt. Hæc Cereris facta ſub umbris ac figuris propoſuerunt plebi ſacerdotes, quibus venerationem ac majeſtatem fecit ſilentium.

ret majorum fieri participem, quod tradit Scholiastes ARISTOPHANIS in Pluto. v. 1009. [a]

§. 5. De Cereris mysteriis loqui summa cum veneratione oportuit. Secus facienti metuenda fuit judicii Areopagitici severitas. Nam hæc sacra spernentem sua ipsius commoda negligere dixerunt, cum summis beneficiis a Cerere affici mystas, tradat ARISTOPHANES in Ranis. v. 457. [b]

§. 6. Ut μεγάλων communione prohibiti fuerunt peregrini, ita utraque mysteria negata facinorosis & ingenti aliquo crimine maculatis, quod rursus reliquit ARISTOPHANES ibidem v. 357. [c]

§. 7. Non

a Mysterium salutis μέσα ad μυστήρια μεγάλα refert Alexander MORVS ad locum 1. TIMOTH. III, 16. cum contra μικρὰ respiciat Apostolus HEBR. VI, 1. 2. sub nomine ἀρχῆς & τελειότ. Idem observat utroque in loco *sex fidei articulos* recenseri, nempe variis in cognitione gradibus accommodatos. Si allusiones non plane displiceant æquo lectori, monebimus in hac vita nos ad μυστήρια μικρὰ admitti, in futura autem ad μεγάλα.

b Mystæ Cereris tutius agere reliquis in hac vita, imo post mortem etiam vitam agere beatissimam credebantur, reliquis in cœno se volutantibus. Verius hæc Christi mysterio initiatis conveniunt, quibus cœli sunt commercia, & vera ac æterna bona. PSALMO XXV, 12. 13. 14. 1. TIM. IV, 8. &c.

c Mysterium Evangelii vere est μυστήριον εὐσεβείας, quod abesse procul jubet profanos & impios. 1. TIM. III, 16.

Id

§. 7. Non licuit intereſſe Μεγάλοις, niſi prius viſa eſſent τὰ Μικρά. Si quis ergo religione τῶν Μικρῶν imbutus erat, ille eodem anno myſteriis majoribus initiari potuit, quod refert Scholiaſtes ARISTOPHANIS in Ran. v. 757. Particeps factus μικρῶν dictus eſt μύστης, at majorum receptus in communionem, Ἐπόπτης. [a]

§. 8. Initiandos corona ornavit myrtea, quod narrat Scholiaſtes ARISTOPHANIS in Ran. v. 333. Luſtravit eosdem & a grege profanorum ſegregatos aptos ſacris myſteriis reddidit ſacrificium expiatorium, nempe porcus, quod legitur apud eundem Comicum in Pace v. 373. [b]

§. 9. In-

Id tamen inter utraque myſteria intereſt, quod ad Cereris μεγάλα non admiſſi ſunt peregrini, cum contra tremendum myſterium patris in filio omnibus gentibus fuerit annunciatum, ἐκηρύχθη τοῖς ἔθνεσι, *praedicatum gentibus*, ut ait idem Apoſtolus.

a Clariſſimus ZORNIVS putat utrumque genus tacite indicari GALAT. III, 3. ubi οἱ ἐναρξάμενοι ſunt μύσται, contra οἱ ἐπιτελέσμενοι ſunt ἐπόπται. Vide ejus Opuſcula Sacra Tomo I. pag. 247. ubi data opera Cereris myſteria cum arcanis Chriſtianæ religionis confert. Adde ZORNIO Bibliothecam Bremenſem Claſſe IV. pag. 954. ſi pia Chriſti membra ſpectes in hac vita ut μύστας, in vita futura erunt ἐπόπται. Teſtis eſt JOHANNES 1. Epiſtola cap. III, 2. *videbimus ipſum talem, qualis eſt*, quamvis oppoſita Veteri Teſtamento conditio Novi Teſtamenti in hac quoque vita nos faciat ἐπόπτας 2. COR. III, 18.

b De καθαρσίοις gentium egit Vir Summus Ezechiel SPANHEMIVS

§. 9. Introductis deinde in σηκὸν μυστικὸν prælecta fuerunt sacra mystica scripta ἐν πέπλωμασι. Eosdem etiam ad quæstiones ab Hierophanta propositas respondere necesse fuit. Quibus rite peractis occurrebant mystis primo tenebræ, fulmina, terræ motus, deinde vero jucunda lux Cereris præsentiam portendens. [a]

§. 10. Præterea multa alia superstitionis argumenta in utrisque mysteriis occurrunt, quorum aliqua enarrabimus. Cymbalis fuisse locum

HEMIVS ad Julianum p. 260. unde constat, & gentibus notum fuisse ὅτι χωρὶς ἁγιασμοῦ ἐδεῖς ὄψεται τὸν Κύριον. Hebr. XII, 14. non licet esse ἐποπτην sine solenni lustratione non animalis impuri sed sanctissimi JESU sanguine intercedente. Ad Eleusinia minora admittendos antea in flumine Ilisso baptizatos fuisse, ex Hesychio docet WITSIVS in Ægyptiacis libro II. cap. XVI. §. 7. quem ritum cum baptismo Christianorum confert ibidem.

a Multa hic vides cum ritibus Hebræorum sacris convenientia. Apparet hic πέτρωμα cum inscripta lege, tabulæ lapideæ, nec desunt fulmina & terræ motus. EXODI XIX. Lux initiatis visa amœnissimam divinæ faciei lucem designat. Κλῆρος τῶν ἁγίων ἐν φωτί, *hæreditas sanctorum in luce* celebratur COLOSS. I, 12. ad quam sanguinis & Spiritus lustratione nos præparavit Deus. Cœlestem Hierosolymam illustrat gloria divina APOC. XXI, 23. *de luce Cereris* cogitavit ELSNERVS ad h. l. Dimissos ab Hierophanta Epoptas narrant his verbis: Κόγξ ὄμπαξ, quæ Clericus ita interpretatur, ut iis contineatur adhortatio: קוץ אמפץ *vigila, esto innocens*, quæ suo loco relinquimus.

locum in sacris hisce, testatur Ovidius de Arte lib. II. v. 610. [a] Sacerdotes Cereris ejusdem Deæ larvam induisse narrat PAVSANIAS in Arcadicis cap. XV. [b]

§. II. Novem festi sacri diebus varios in Cereris honorem ludos celebrare mos fuit. Quinto die decursum est cum facibus, ubi, qui maximam gestare in cursu potuit, laudem fortitudinis & roboris accepit, teste THEOPHRASTO in Eth. Char. cap. IV. Matronas ludi & joci causa conviciis inter se certasse, auctor est ARISTOPHANES in Pluto v. 1015. [c]

T §. 12. Præ-

a Ille, qui mysteriis Christi audiendis & promulgandis sine fructu dat operam, merito vocatur κύμβαλον ἀλαλάζον. 1. COR. XIII, 1.

b Christiani non *larvam Christi* induunt, quod familiare est hypocritæ, sed *veram imaginem* ROM. XIII, 14. & EPHES. IV, 24. ubi *novus homo*, alter Adamus idem Christus vocatur, cujus exemplar vitæ & morum exprimendum, quod est Christum induere. Et non sine causa indui *novus homo* dicitur, quia initiati pro novis hominibus habentur. Nam in sacris Cybeles *lacte* illi nutriti fuerunt, ut Seculo secundo post baptismum Christiani *lac* & *mella* degustare consueverunt, λογικὸν γάλα 1. PETRI II, 2. quem locum præclare illustrat Ven. ELSNERVS in Observat.

c Quinta dies ob cursum lampadum, de quo dictum capite XVII. Sectione II. appellata fuit ἡμέρα λαμπάδων. Conviciorum turpitudo obtinuit quoque in aliis veterum sacris, nempe Apollinis & Vulcani, a qua αἰσχρολογίαν & μωρολογίαν caveant sibi Christiani oportet, monente Apostolo EPHES. V, 4. quod docte observavit Cel. ELSNERVS, in notis ad hunc locum.

§. 12. Præter Hierophantam ejusque tres Collegas δαδοῦχον, facigerum, κήρυκα præconem, & τὸν ἐπὶ βωμῷ ministrum altaris, aderat & βασιλεὺς cum quatuor Ἐπιμεληταῖς. Hierophantæ & collegarum munus fuit, initiare mystas, Archontis vero, (qui vocatur βασιλεὺς) & collegarum, videre, ne quid inhoneste & petulanter fieret. [a]

§. 13. Habuit & Bachus mysteria sua, quæ Διονύσια vocant, tertio redeunte anno celebrata, unde trieterica appellant Poëtæ imprimis Ovidius, qui plerosque Dionysiorum ritus enarrat, fastorum lib. I. v, 393. seqq. [b]

§. 14. Ut

a Hierophanta vocatur & ὁ πατὴρ, monente Clariss. Zornio in Opusculis S. Tomo I. p. 309. qui in loco Coloss. I, 12. ubi allusio ad Cereris mysteria reperiri videtur, Deum tanquam Hierophantam *patris* nomine designari notat. Idem nomen in simili nexu datur Paulo I. Cor. IV, 15. de officio τῦ βασιλέως vide Joh. Potterum Archæol. Græcæ lib. II. cap. XX. Mulierem curru vehi Eleusinem nefas fuit, idque facere audenti mulctam 6000. drachmarum irrogavit lex Lycurgi, quod probat Spanhemius ad Callimachi hymnum in Cererem v. 121.

b Gvrtlervs arbitratur in his Bachi mysteriis contineri vestigia primi delicti in Paradiso commissi, in Originibus Mundi libro I. cap. XVI. pag. 186. Clemens Alexandrinus acclamationes Bachantium Εὐοὶ, unde Bachus Evius vocatur, ab Eva descendere putat. Quam infirma sint hæc omnia, facile lector judicabit. Εὐοὶ σάβοι quæ voces in acclamationibus usitatæ fuerunt, a Jehova Zebaoth quidam deducunt. Mysteria hæc Bachi gratam vindemiæ memoriam conservasse ex dicendis patebit, ut Eleusinia messis.

§. 14. Ut Cereris, ita & Bachi mysteria non unius fuerunt generis. Alia enim Μικρὰ, quæ & κατ' ἀγρὰς dicuntur, alia sunt Μεγάλα, quæ etiam κατ' ἄστυ nominantur. Priora autumnali tempore per agros, posteriora verno in urbe Athenarum celebrata fuisse tradit ARISTOPHANES in Acharn. v. 495. [a]

§. 15. Ipsa mysteriorum ratio hæc fuit. In solenni pompa comparuerunt οἱ λικνοφόροι, vannum Bachi mysticam ferentes, quæ vannus Bacho nomen λικνίτης impositum. [b] Hos excepere runt Virgines κανηφόροι, aurea portantes canistra vario frugum munere repleta. Successerunt denique οἱ φαλλοφόροι, qui φάλλας turpissima

T 2

a Μικρὰ videntur antiquiora τοῖς Μεγάλοις. Prima enim festa gratiarum actoria post messem & vindemiam fuerunt, quod supra notavimus. Post vindemiam igitur celebratus Bachus in Διονυσίοις κατ' ἀγρὰς, quæ & ληναίων nomine gaudent. Ex Ægypto hujus festi originem repetit Plutarchus, ipsumque Bachum eundem esse cum Osiride docet. Nos utrumque Solem esse, qui calore suo maturitatem addit vitibus, cap. XVII. notavimus.

b Vannus Bachi plerumque cista fuit, mystica sacra continens, & cincta Draconibus. Ostendit id ex antiquitate, & sacrarum cistarum usum accurate persequitur Ill. SPANHEMIVS in Comm. ad Callimachi Cererem. v. 127. Sine dubio sacræ gentium cistæ ab *Arca fœderis* Vero Deo sacra derivandæ sunt. Loco Cheruborum in Bachi vanno apparent Dracones. Contraria via placet SPENCERO in Libro de leg. Hebr. parte II. p. 216. seqq. qui ab Ægyptiis ad Hebræos hos mores perveniisse somniat.

ma simulacra in Bachi honorem gestantes, quam omnem pompam definit Scholiastes ARISTOPHANIS in Acharn. v. 242. & 259. [a]

§. 16. Imaginibus fœdis aderant & fœda carmina, quæ Φαλλικὰ ἄσματα appellant, ut ARISTOPHANES in Acharn. v. 261. Paulo meliora fuerunt μέλη ἐπιληνια carmina in Bachi ληναίῳ honorem decantata ad torcular. [b] Et ne quid nequitiæ deesset, discurrebant noctu Bachi mystæ crateras manu tenentes, & flagitia omnia impune committentes. [c]

§. 17. Bachi quoque cultores ipso habitu suo mysticum nescio quid indicarunt. Namque pellibus hinnulorum amicti, [d] coronati hedera

a Mysteria gentium ob hanc turpitudinis notam recte dici κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης *pudorem occultum & arcana pudenda* ostendit Alexander MORVS ad 2. COR. IV, 2.

b Cantus & gaudiorum, quibus abundat vindemia, mentio fit JESA XVI, 10. aliisque in locis, quæ illustrat DOVGTAEVS conferens cantus Græcorum ἐπιληνίας. De fœdis Bachantium hymnis oppositis sacrorum Psalmorum honori, quo verus Deus celebratur EPHES. V, 19. supra diximus.

c Ideo Bachus vocatur νυκτήλιος *nocturnus*, & ejus fidus comes est κῶμος Deus comessationis, de quo ROM. XIII. v. 13. Eodemque spectant *opera tenebrarum*. v. 14. & EPHES. V, 12. Ad priorem locum egregia monuit Cl. ELSNERVS pro more suo.

d Pelles hinnulorum maculis distinctos notare physice varium vini & Uvarum colorem tradit EVSTATHIVS ad Dionysii v. 700.

dera Bacho sacra, instructique thyrsis [a] cum tympanorum & tibiarum sono per colles ac nemora vagabantur. Pars Satyrorum alii Panis, alii Sileni imaginem ostentare habitu suo gloriæ duxerunt, quod genus scenæ descripsit OVIDIVS Metam. lib. IV. v. 6. 24.

§. 18. Tantum operæ ac laboris juvat impendere homines malesanos, ut se Bacho plenos esse ostenderent, id est, insanientes cum ratione. Nam Bachus furorem immittere credebatur cultoribus & mystis suis, ut amorem Venus, Pan terrorem. [b] Eandem insaniam spirat carnis animalium crudæ devoratio, quæ in Bachi honorem obtinuit, in Ὠμοφαγίοις, festo eidem Deo sacro. [c]

T 3 CAPVT

a In festo Tabernaculorum Judæi non thyrsum, sed ramum לולב manu tenent. Convenit occasio utriusque festi Tabernaculorum & Dionysiorum, conveniunt rami, cantilenæ, tibiæ, choreæ, crateres, aliaque Judæis & Græcis communia, quæ exposuit Eruditissimus LACKEMACHER in Observationum Parte I. pag. 17. ubi de ritibus Bachicis a Græcis ad Judæos derivatis ex professo egit.

b Κάτοχοι Βάκχῳ dicuntur homines isti furibundi, quos per avia & devia sylvarum & montium vis Numinis rapere dicitur. Vide CVPERI Observationes lib. III. cap. XII. Non ita sentiunt κάτοχοι θεῷ, quos Deus sanctissimus habitat 2. COR. VI, 16. Eos enim per justitiæ calles ad veram animi corporisque salutem ducit.

c Exponit hujus festi immanitatem SPENCERVS lib. II. c. IV. Sect. II. An opposita barbaro huic mori sit lex Exod. XII, 9. sancita, quod putat idem Spencerus, judicium sit penes lectorem.

CAPVT XXVIII.

DE LUDIS.

SECTIO I.

DE LUDIS IN GENERE.

§. 1.

AD sacrum Deorum cultum referendi etiam sunt Ludi, Græcis Ἀγῶνες, dicati honoribus Deorum vel defuncti Heroïs. [a] Interdum quoque templi aut aræ dedicandæ gratia ludi instituti fuerunt, ut major esset pompa, repetendi etiam quotannis in perpetuam novæ religionis memoriam. [b]

§. 2. Præ reliquis Græciæ populis ludis ac certaminibus dediti fuerunt Thebani, quorum urbs a Pindaro πλάξιππος equorum agitatrix, & a Sophocle εὐάρματος curulibus agonibus feliciter defuncta dicitur. [c] Et Lacedæmon patiens Hora-

a Evidentissimis Homeri testimoniis id probat FEITHIVS Antiquitatum Homericarum lib. IV. cap. VI. ex quo patet ad tumulos Heroum frequentes & annuos fuisse ludos. Confer VIRGILII Æneidos lib. V. v. 66. qui sacratos Anchisæ ludos describit.

b Antonius van DALE Dissertatione IV. ad Marmora cap. III.

c Hæc & plura alia testimonia Thebanorum in certaminibus felicitatem prædicantia exhibet SPANHEMIVS ad Julianum p. 124.

Horatio vocatur, id est, agonibus apta. Sed tamen eos tantum ludos concessit Lycurgus, in quibus manus non attollitur ad lædendum adversarium. [a]

§. 3. Exercitia ludorum præcipua quinque numero fuerunt in veteri Græcia, quæ Poëta hoc versu complectitur.

Ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.

Jaculo sive ἄκοντι alii substituunt πυγμὴν pugilatum. Ludos hosce Græci πένταθλον, Latini quinquertium vocant.

§. 4. Primo loco apparet Ἅλμα Saltus, Græcis usitatissimum exercitii genus, qui non modo vacuis manibus ad Saltum corporis expedita levitate adjuvandum hoc certamen iniverunt, sed etiam plumbo & ponderibus gravati, quæ ἁλτῆρας appellant.

§. 5. Terminus, unde fit saltus, dicitur βαλὴρ, terminus ad quem, τὰ ἐσκαμμένα, unde πηδᾶν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα transsilire fossam & terminum, est modum excedere. Regula ac norma saltus,

a CRAGIVS de Republ. Lacedæmon. lib. III. pag. 321. Nempe Lycurgus non esse bonum nec æquum certamen judicavit, quo civem civis, homo hominem vulnerat & necat. Videtur id Apostolus subindicare, cum καλὸν ἀγῶνα *licitum*, *bonum*, *nulli noxium*, *multis proficuum* certamen se decertasse gaudet, 2. TIM. IV, 7. quamvis & καλὸς *faustum* & *felix* certamen notare possit.

quæ facit, ne utrinque evagemur, nominatur Κανὼν, nempe μέτρον τῆς πηδήματος, ut ait Pollux. [a]

§. 6. Saltum excipit Cursus, qui triplex in Græcia fuit, pedestris, equestris & curulis. Pedestrem cursum ineuntes vel σταδιοδρόμοι sunt, stadium CXXV. passuum decurrentes, vel διαυλοδρόμοι duplo longius iter tentantes, vel δολιχοδρόμοι sex vel septem stadia molientes, vel denique ὁπλιτοδρόμοι, decurrentes cum armis, quod militum fuit exercitium. [b]

§. 7. Car-

a In sacris Novi Testamenti scriptis commendatur Κανὼν regula & norma, non tamen *saltus* sed *gressus & cursus*. Στοιχεῖν τῷ κανόνι τούτῳ jubet *Apostolus* Galat. VI, 16. & Philipp. III, 16. Non decet Christianos transilire quædam vitæ Christianæ officia, decet contra cursus ordinatus & ad normam Evangelii exactus. Non licet saltu ad regnum cœlorum accedere, quod in sublimi constitutum est loco, quo difficilis, ardua, & angusta via ducit.

b In pietatis cursu, qui ad beatæ vitæ metam ducit, his brevius, illis longius, pro lubitu summi Ἀγωνοθέτου, decurrendum est stadium. Beatus ille, qui cursum confecit quamvis breviorem, ut Paulus 2. Tim. IV, 7. Beatus spe solida, quicunque ἀγῶνα προκείμενον *decretum ipsi stadium* sive simplex & brevius, sive duplex & difficilius δι' ὑπομονῆς fortiter & patienter decurrit, quod monet Apostolus Hebr. XII, 1. Nec fallitur, qui se ὁπλιτοδρόμον credit, cui in stadio fidei perpetuum cum hostibus est certamen, adversus quos panoplia est utendum.

§. 7. Carceres, ex quibus emissi Cursores initium fecerunt cursus, dicuntur Græcis βαλβὶς, γραμμὴ, ἄφεσις. Opposita his meta γραμμὴ, τέλος & σκοπὸς vocatur. [a] Hanc omni studio & ardore adsequi cursores contenderunt, [b] & non solum sequi præcurrentem, quod est διώκειν, sed etiam assequi, quod est καταλαμβάνειν. [c]

a Meta fidei τέλος vocatur, nempe ἡ σωτηρία salus consummata & æterna 1. PETR. I, 9. adde huic loca HEBR. III, 6. 14. & VI, 11. Et τελεῖν τὸν δρόμον est *metam* (τὸ τέλος) *attingere* 2. TIM. IV, 7. idemque notat verbum τελεῖν simpliciter GALAT. III, 3. Vox σκοπὸς idem notat PHILIPP. III, 14.

b Superanda omnis difficultas, ut metam consequamur. Si *arenæ* pedibus cedentis obstat impedimentum, oportet τροχιὰς ὀρθὰς ποιεῖν *firmo nec lapsante gradu currere* HEBR. XII, 13. Si obest currentibus corporis moles & *pinguedo*, hoc *onus* (τὸν ὄγκον) deponere oportet, si *vestium* sarcinæ cursorem gravant, abjicienda ἡ ἁμαρτία εὐπερίστατος *peccatum corpus undique instar vestis cingens*, monente eodem Apostolo ibidem. v. 1. quem locum multa luce perfundit Jac. ELSNERVS in Observat.

c Hic sensus est τῷ διώκειν PHILIPP. III, 12. 14. 1. TIM. VI, 11. Prior locus exhibet etiam verbum καταλαμβάνειν *assequi*. *Sequor*, *ut assequar*, *postquam Christus me assecutus est*, ait Apostolus eleganter certe & nervose. Ille aliud olim stadium, aliam viam elegerat præeuntibus Pharisæis. Medio in stadio currentem Christus corripuit, & manu, ore ac exemplo aliam viam

§. 8. Primo omnium metam adtingenti præmium conceſſum eſt, nempe corona ex olea, pinu, vel apio, quod præmium vocatur ἆθλον & βραβεῖον.[a] Qui longe poſt tergum victoris

viam ad beatam metam oſtendit. Hunc ergo nunc ſequitur Paulus ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας, & aſſequi ſtudet, ut eundem cum Chriſto finem cœleſtis felicitatis, quamvis alia menſura, attingat. Notabilis etiam locus eſt 1. Cor. IX, 24. ubi τὸ καταλαβεῖν a multis vertitur, *aſſequi brabeum*, ſed Lambertus Bos docet, moneri fideles, ut *priores aſſequi* ſtudeant, iisque præcurrere, quoniam non omnes brabeum ſortiuntur, ſed primi tantum.

a *Coronam juſtitiæ* ſibi promittit Paulus, id eſt, *juſtam, veram*, cum vera & perpetua gloria conjunctam 2. Tim. IV, 8. Eadem vocatur ἄφθαρτος *corrumpi neſcia* oppoſita τῷ φθαρτῷ στεφάνῳ Græcorum coronis facile marceſcentibus 1. Cor. IX, 25. Eandem ob rationem dici videtur στέφανος ζωῆς *perpetuo vivens* & perpetuam vitam victori tribuens, cum victores Græcorum mori fuerit neceſſe Apocal. II, 10. Jacob. I, 12. & ἀμάραντος *non marceſcens.* 1. Petr. V, 4. Hæc corona a ſcriptoribus Græcis appellatur ἆθλον vel βραβεῖον. Differunt autem hæ voces ut λῆμμα & δῶρον. Nam ἆθλον dicitur præmium victoriæ, cum ipſi victores id arripiunt & auferunt, βραβεῖον vero, cum datur a βραβεύοντι. Ita Faber in Agoniſtico. Hinc colligi poſſe videtur, non ſine ratione præmium vitæ æternæ in ſacris ſcriptis non ἆθλον, ſed βραβεῖον vocari 1. Cor. IX, 24. Phil. III, 14. ne ſcilicet! qua ſuſpicio eſſet, ac ſi noſtris viribus quicquam reportare valeamus. Verbum βραβεύειν notat idem, quod εἶναι βραβευτὴν Coloss. III, 15. notante Ven. Elsnero ad h. l.

ctoris relictus præmio carere cogitur, dicitur ὑστερεῖσθαι & καταλείπεσθαι. [a]

§. 9. Aliud certaminis genus est Δίσκος Discus, lamina ærea, lapidea vel ferrea circularis formæ, quam ope loramenti per medium discum immissi ejaculari consueverunt. Neque id factum sine strepitu, unde Ciceronis illud dictum intelligere poteris: Discum audire mavult, quam Philosophum. [b]

§. 10. Nudo capite certasse Discobolos, ne vehemens corporis motus excuteret capite pileum, tradunt scriptores. [c] Iidem ut firmius manu prehenderent & fortius emitterent, arena &

a Verbum agonisticum est ὑστερεῖσθαι in pietatis *cursu consistere* & ab aliis *superari* HEBR. IV, 1. ubi καταλειπεσθαι ἐπαγγελίας est *spem non consequi*, *relinqui a tergo*. Ita & ὑστερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος *gratiam non adipiscens*. HEBR. XII, 15. Nec incongruum erit, huc referre ὑστερήματα πίστεως, si quis *fide vincitur* ab aliis I. THESSAL. III, 10. Malis artibus quem impedire, ne in cursu nos superet est βασκαίνειν GALAT. III, 1 coll. V, 7. notante Lamberto BOS in Animadversionibus ad hunc locum.

b Dictum Ciceronianum explicat ERASMVS Chiliadis V. Centuria II. Adagio XIX. De materia & forma Disci prolixius egit DEMPSTERVS ad Rosini Antiquitates libro V. cap. I. p. 310.

c Auctorum loca afferre nimis longum erit. Ablegamus ergo lectorem ad FABRI Agonisticum lib. III. capite XXVIII.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0321
DFG

& pulvere asperare consueverunt, teste STATIO Thebaidos lib. V. 670. [a]

§. 11. Jaculum, Ακόντισμα, cum Disco fere congruit. Nam vel sola manu, vel ope lori mediæ hastæ alligati emissa est hasta, isque victoriam adeptus putabatur, qui metam tangere, vel ultra metam jaculum projicere potis erat. Laudatur enim apud HORATIVM Oda VIII. lib. I. sæpe disco, sæpe trans finem jaculo nobilis expedito.

§. 12. Jaculi loco in Pentathlo sæpe memoratur πυγμὴ pugilatus, durum certaminis genus, quod olim pugnis, deinde cestibus impugnavit adversarium. [b] Antiquum est & certaminis genus, quod Spartæ in usu fuit jam ante Lycurgum. [c] Cestus fuerunt coria bubula infuso ære vel plumbo munita, manibusque lori ope alligata.

§. 13. Pu-

a Qui longius emittere discum valuit, vel, ut scopo (τῷ τέρματι) propius accederet, efficere, victor dicebatur, eodem FABRO narrante lib. II. cap. I. Spartanas Virgines in disci certamine superasse virorum robur & artem testatur Alexander ab ALEXANDRO dierum Genialium lib. II. cap. XXV.

b Ipsa vox πυσμὴ pugnorum usum manifestat. Nam πυξ *pugnus* est, & πυκτεύειν *pugilem agere*, πύκτης & πύσμαχος *pugil*. Notum est illud Poetæ: *Unguibus & pugnis, dein cestibus.*

c Antiquitatem hujus certaminis ostendit laudatus sæpe Petrus FABER in Agonistico lib. I. cap. XII.

§. 13. Pugilum labor omnis in eo versabatur, ut se defenderent, & adversarium læderent. Ut igitur adversarii ictus evitari possent, inflecti magna arte corpus, & muniri probe latus debuit. [a] Ad feriendum autem adversarium, vires impendere omnes necesse fuit, & videre, ne illæ in vanum effunderentur, quod est ἀέρα δέρειν. [b]

§. 14. In feriendo & oppugnando adversario præcipue facies petitur, quod est ὑπωπιάζειν, quia plagæ, quibus fœdatur vultus, vocantur ὑπώπια. [c] Erecto corpore pugnare

a Prudens est, cujus munita recte sunt latera & ab adversarii ictibus tuta. Is dicitur ἑδετέρα λαπτός. Contra imprudens, est θατέρα λαπτὸς altero latere nudus, quas phrases explicat CVPERVS Observat. lib. II. cap. II. Simulare latus nudum, ut adversarii ictu in ventum effuso, eo tutius aggredi illum possis, sophisma vocatur. Eodem pertinere τὰς μεθοδείας τῷ διαβόλῳ arbitratur Clariss. ZORNIVS Bibl. p. 880

b Vires incassum effundere est ἀέρα δέρειν aërem ferire 1. COR. IX, 26. judice Lamberto Bos Ad imperitorum σκιαμαχίαν, qui cum palo vel statua lignea congredi debuerunt, in hoc loco respici putat Jac. ELSNERVS in Observat.

c Carni sese contra legem divinam efferenti funestas & lethales plagas in pugna spirituali inferre est ὑπωπιάζειν τὸ σῶμα 1. COR. IX, 27. quam vocem explicat Lamb. Bos in annotationibus ad hunc locum. Lethalia quoque vulnera indicantur, cum Deus dicitur *maxillam hostium percutere* PSALMO III, 8. aliisque locis, quod ad pugilum certamina refert Cl. ZORNIVS Bibl. pag. 902. seqq.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0323
DFG

gnare decuit pugiles, quod est ὀρθοσάδην παίειν. [a]

§. 15. Denique gravioribus certaminibus accenseri meretur πάλη, Lucta, quæ antiquissima merito habetur. [b] Luctatores autem illi dicuntur, qui vestibus positis oleo uncti ac sparsi pulvere consertis manibus experiri vires solebant. [c]

§. 16. Du-

a Id probat FABER in Agonistico lib. I. cap. XII. Petrus ZORNIVS ὀρθοποδεῖν idem esse, quod ὀρθοσάδην παίειν censet loco citato, ad illustrandum locum GAL. II, 14.

b Luctæ Antiquitas vel inde patet, quod vel in scriptis Mosis & Jobi illius certaminis evidentissima occurrant vestigia, quod clarissime probatum dedit Cel. RHENFERDVS in Operibus Philologicis p. 625. Imprimis JOBI IV, 3. 4. de *manuum* remissarum confortatione & *genuum* incurvantium & fessorum roboratione sermo est. Utrumque indicatur per חזק & אמץ JOSVAE I, 6. illud manuum, hoc genuum firmitatem significat. Adde HEBR. XII 5. ubi παρειμένας χεῖρας & παραλελυμένα γόνατα *labantes manus ac genua reſtaurare jubemur.* Præcipuas in lucta partes obeunt manus & genua, cum vel adversarium prosternere conamur manibus, vel adversario deprimenti resistit firmum in genubus robur.

c De oleo, quo uncti fuerunt luctatores, legi meretur SPANHEMIVS ad Callimachum p. 560. seqq. Cogitent ergo Christiani, se ab unctione ideo nomen accepisse, ut perpetuam sibi adversus carnis blanditias, ac mundi tentationes luctam esse meminerint. Qui ungunt, dicuntur Ἀλείπται, qui una cum Ἀθλοθέταις, παιδοτρίβαις & Γυμνασιάρχαις ad fortitudinem excitare luctantes & incre-

§. 16. Duplex autem luctandi ratio fuit. Alteram dixerunt ὀρθοπάλην, cum ſtantes & corpore erecto decertarunt. [a] Alteram vero ἀνακλινοπάλην appellarunt, cum jacentes humi manibus conſertis in pulvere ſeſe volutarunt luctatores. [b]

§. 17. Qui adverſarium fortiter humum proſternit, is dicitur θλίβειν, κατέχειν, καταβάλλειν. [c] Non tamen victoriam quis retuliſſe putabatur,

increpare negligentes conſueverunt. Hæc eſt παράκλησις, quam Deus ὁ Ἀλείπτης, qui nos oleo Spiritus ungit, ubique proponit HEBR. XII, 5. ubi v. 12. ſumma adhortationis exprimitur. Pulverulenti fuerunt luctantes. Ut enim adverſarium ob uncta oleo membra prehendi difficilem firmius complecti liceret, *pulvere* conſperſum eum eſſe oportuit. Hoc factum in lucta Jacobi cum Angelo Dei, idque indicari verbo אבק, putat Cl. ZORNIVS in Bibliotheca Antiqu. & Exeget. p. 905. ſeqq. ubi & alia loca conferuntur.

a *Stare* στῆναι eſt vox ex veteri palæſtra deſumta EPHES. VI. v. 11. *ut ſtare poſſitis* victores *adverſus fraudes Satanæ.* Præit nobis Goël, Satanæ victor, ſtans in pulvere, JOBI XIX, 25. Hunc ſequi fortiter decet, quod monet Apoſtolus velut Ἀλείπτης, I. COR. XV. v. ult. Ἑδραῖοι γίνεσθε καὶ ἀμετακίνητοι *eſtote robuſti*, & *loco veſtro moveri nolite.*

b Victor tamen incumbit victo, quod ad illuſtranda loca GEN. XLIII, 17. & JOBI XXX, 12. applicat ZORNIVS loco citato.

c Κατέχεσθαι ὑπὸ τοῦ νόμου dicuntur, quos victos lex & ſubjectos in ſua poteſtate continet ROMAN. VII, 6. Et Chriſti membra poſſunt quidem καταβάλλεσθαι vinci & dejici

tabatur, nisi ter dejecto adversario, quod Græci appellant τριάξαι. [a]

§. 18. Munus τῶν Ἀλειπτῶν fuit binos componere luctatores pares robore. Hinc Epictetus apud ARRIANVM inquit: Μέμνησο, ὅτι ὁ θεὸς σε ὡς Ἀλείπτης τραχεῖ νεανίσκῳ βέβληκε, cogita Deum te commisisse aspero cuidam juveni, ut sc. patiens sis injuriæ. Ad ultimum cum victore ultimo certamen luctatorum præstantissimum reservare mos fuit. [b]

§. 19. Dif-

dejici calamitatibus externis, perire tamen nequeunt eadem. 2. COR. IV, 9. adde APOC. XII, 10. Vi & corporis robore prosternentes adversarium collum illius prehensum reflectunt, ipsumque cadere supinum cogunt, quod est τραχηλίζειν & עכב *complecti collum* unde בני עכב egregii *luctatores* fuisse videntur judice Doctiss. ZORNIO loco citato. Malis artibus uti, est ἐξαπατᾶν, ut 2. COR. XI, 3. Evam Satanas vicisse fraude doloque dicitur; quæ Observatio est ejusdem ZORNII p. 892.

a Consule FABRI Agonisticon lib. V. cap. III. Luctator *ter* abjectus palmam perdidit. *Ter* aggressus est Paulum Satanas, *ter* precibus hic vicit 2. COR. XII, 8.

b Epicteti adhortatio & Christianis usui esse potest. Deus enim, Deus est, qui quamcunque cum quocunque adversario luctam nobis immittit, ad fidem nostram, spem, constantiam, patientiam explorandam. Ultimus hostis, quocum certandum erit cœteris victis, mors est. 1. COR. XV, 26. De officio τῆ Ἀλείπτῃ egit Cel. ELSNERVS in Bibliotheca Bremensi Classe III. pag. 755.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0326 DFG

§. 19. Differt itaque πυγμὴ pugilatus ἀπὸ τῆς πάλης a lucta, quod illa ferire, hæc dejicere hostem permisit. Quibus utrumque & ferire & prosternere adversarium concessum fuit, dicti sunt παγκρατιασταὶ, & certamen παγκράτιον. [a]

§. 20. Genus quoddam Pancratii fuit Ἀκροχειρισμὸς, cum summæ manus, & digiti tantum conserti sine totius corporis complexu. Cui hoc certamen placet, ἀκροχερσίτης vocatur, & luctari prehensis manibus est ἀκροχειρίζεσθαι. [b]

§. 21. Ludi illi, quos hactenus eminus spectavimus, vel ad corpori robur conciliandum, vel augendam membrorum agilitatem pertinuerunt. Ad jocum & risum compositi contra fuerunt ludi pueriles.

U §. 22. Ta-

a Pancratiasten agere Paulo est πάντα ἐγκρατεύεσθαι vincere *omnia*, hoc est, *quoad omnia*, tam pugilatum quam luctam 1. Cor. IX, 25. Abstinentiam a Venere & Vino necessariam athletis indicari ab Apostolo censet Cel. Elsnervs ad h. l. De libertate rerum dulcissima, qua abstinere coacti οἱ ἀγωνιζόμενοι, cogitavit Alexander Morvs. Certe athletice vivere, est genio indulgere, unde omnimoda continentia intelligi nequit. Vide Fabrvm lib. III. cap. I. II. De Pancratio jam ante me scripserat ad explicandum Pauli locum citatum Jac. Lydivs, quem relegere, post collecta hæc de ludis Græcorum spicilegia, demum cœpi.

b Totam rem exponit Paschalivs de Coronis lib. VI. capite XXIV.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0327 DFG

§. 22. Tales fuerunt Κολλαβισμὸς, cum obvelatis oculis quis divinare jubetur, a quo [va]pularit? vel Μῦα χαλκῆ, cum quis, cui oculorum lumen ademtum, prehendere aliquem e ſociis conatur, cui vices deferat ſuas.

§. 23. Ἀσκολιασμὸν vocant, cum altero ſolo pede ſubſiliunt ad metam. Ἀρτιάζειν dicitur ille, qui numos manu incluſos tenens divinare ſocios jubet numorum numerum. Frequens etiam fuit quondam Ἐποσφακισμὸς, cum teſtas ita per ſummas undas jactant pueri, ut ſubinde emicantes jucundum ſpectatoribus ſpectaculum exhibeant. [a]

Sectio II.

DE LUDIS SOLENNIBUS.

§. 1.

SOlennes Græcorum ludi numero quatuor fuerunt, nempe Olympii, Pythii, Iſthmii & Nemæi. Horum celeberrimi fuerunt Olympii, quorum auctor fertur Hercules, vel alius quis. Nec deſunt, qui ipſum Jovem ludorum Olympicorum ſuaſorem fuiſſe narrant. [b] Id certum eſt

a Hoſce aliosque hujus generis ludos pueriles magno numero recenſet Joh. Meursius in Græcia ludibunda.

b Jovem cum Hercule congreſſum, cum filium ſuperare haud poſſet, ei ſe manifeſtaſſe, & in ejus rei memoriam

est ab Iphito eosdem instauratos, & prope Olympiam Elaeorum urbem,[a] quinquagesimo quoque mense celebratos fuisse.[b]

§. 2. Ab initio ludorum non licuit fœminis certamini interesse vel spectaturis vel certaturis, quod secula sequiora liberali dederunt manu. Spartanas Virgines palæstram cum laude ornasse testatur PROPERTIVS lib. III. Eleg. XII.

Multa Tuæ, Sparte, miramur jura palæstræ,
At mage virginei tot bona Gymnasii.

§. 3. Interdum fœminæ absentes per aurigas certarunt, & ὀλυμπιονίκαι per aurigas ad certamina missos evaserunt.[c] Reliqui Olympica

U 2 certa-

riam ludos Olympicos instituisse fabulantur, quæ fabula ex historia Dei cum Jacobo luctantis originem trahere videtur. GENES. XXXII, 24. Commentum de Jovis cum Hercule lucta narrat Alexander ab ALEXANDRO Dierum Genial. lib. V. cap. VIII.

a Alexander M. prope flumen Ægos instituit Olympica, interdum Athenis, nec raro Smyrnæ vel Alexandriæ hæc ludorum pompa visa est, quod notat Antonius van DALE Dissertatione VII. ad Marmora in principio.

b Iphitus εὐσεβέστατος fuit Lycurgo. Horum ætas initium dedit Olympiadum æræ. Dubito, an numerus mensium quinquagenarius ab Hebræorum jubilæis majoribus quinquagesimo quoque anno recurrentibus derivari possit?

c Testem habeo Anton. van DALE in loco modo laudato cap. II.

certamina ingressi in tres classes divisi sunt. Primam occuparunt παῖδες, alteram ἀγένειοι imberbes, tertiam ἄνδρες Viri. [a]

§. 4. Longa præparatione egŭit Olympica decertaturus, nempe per X. integros menses. Hæ præparationes Græcis vocantur προγυμνάσματα, προπόνειαι, μελέται, ἀσκήσεις. Primi IX. menses leviora, ultimus graviora exercitia & ipsa certamina experiri debuit. [b]

§. 5. Ordinem certantium sors constituit. Nempe immissis in situlam globulis literarum charactere notatis, extrahere globulum certaturos jubebant. Quibus eadem litera obtigit, eos decertare & congredi fas fuit, servato tamen ætatis ac roboris discrimine. [c]

§. 6. Hæc

a De puerorum certaminibus docte disserit PASCHALIVS de Coronis libro VI. cap. XXIX. In spirituali certamine eadem locum habet distinctio. Nam παῖδας, νεανίσκους & πατέρας habes 1. JOH. II, 12. ubi de vincendo Satana sermo est. Hoc in certamine ineundo discrimen indicari quoque HEBR. V, 14. ex voce γεγυμνάζειν colligit Alex. MORVS, satis docte, si satis vere.

b Progymnastarum est τρέχειν ἀδήλως currere privatim nemine spectante intra Gymnasium, & τρέχειν ὡς κενόν, sine honore, irrito prorsus labore, sine spe præmii, & ἀέρα δέρειν cum umbra luctari, 1. COR. IX, 26. GAL. II, 2. notante Alexandro MORO in notis.

c Clar. ZORNIVS in explicando globulo albo APOC. II, 17. & hos quoque globulos in censum venire jubet, in Bibl. p. 445.

§. 6. Hæc regere & curare τὰς Ἑλλανοδίκας oportuit. [a] Horum enim munus fuit, videre, ut leges certaminis ſanctæ eſſent ac inviolatæ, quas ſervare certantes coacti ſunt, idque promittere interpoſito juramento. [b] Peccantes coerciti per ſervos publicos Μαστιγοφόρους, Ῥαβδέχους, quibus præfuit ὁ Ἀλυταρχης. [c]

§. 7. Certamina in Olympicis ludis varia locum habuerunt, quod ex ſuperioribus colligi facile poteſt, nempe non ſolum πένταθλον ſive quinquertium, [d] ſed etiam ludi ſcenici, certa-

 mina

a Eosdem & Ἀγωνοθέτας dici probat Ant. van Dale loco citato. Itaque ab his corona victoribus diſtributa fuit, quod indicari, facta ad nomen Ἑλλανοδίκαι in voce δίκαιος alluſione, conjicio 2. Tim. IV, 8. Cæterum X. fuerunt ludorum Præſides, quorum III. certamini equeſtri, totidem alii quinquertio, reliqui IV. Muſicis agonibus præfecti fuerunt. Iidem in Muſicis ſedere, in Gymnicis agonibus ſtare conſueverunt, referente Paschalio de Coronis libro VI. cap. XI.

b Ergo νομίμως ἀθλεῖν *legum* curam habere in certamine oportet, ſi coronari velis, 2. Tim. II, 5. Non licet in ſacro certamine decertare quando, quo modo & contra quos tibi placuerit, ſed Chriſti leges audiendæ. Vide Lamb. Bos ad h. l.

c Minas Ἀλυτάρχαι audire mihi videor, cum Apocal. III. v. 11. Chriſtus minatur: *Ecce venio brevi, tene, quæ habes, ne quis coronam tuam tibi auferat.* Memini τῶν ἐαβδέχων, cum ἐάβδος σιδηρᾶ occurrit. Apoc. II, 27.

d Imprimis ludi equeſtres, vel ἵππων κελήτων, cum equo uno deſultorio uſi ſunt certantes, vel συναρίδος, cum bigis vecti fuerunt, vel ἀπήνης, cum mulis rhedæ junctis certatum eſt.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0331
DFG

mina Musica, & exercitia ingenii, ut Eloquentiæ & Poëticæ. [a]

§. 8. Præmium Victorum fuit corona Oleaginea, nempe ex ea oleæ specie, quam κότινον dixerunt, teste Scholiaste ARISTOPHANIS in Pluto v. 585. [b] Vile sane pro tantis sudoribus pretium, unde ARISTOPHANES λήρους nugas vocat præmia Olympica loco citato v. 589. [c]

§. 9. Glo-

a Comœdia & Tragœdia certaminis præcipuam dedit materiam. Tragœdia ἀπὸ τῆς τράγου καὶ ᾠδῆς ab *hirco* & *cantu* nomen traxit. Caper enim victorum præmium fuit. Hanc antiquiorem Comœdia multi putant, & in Bachi honorem ad torcular decantatam. Aliter sentit Scaliger. Utrumque nomen idem olim significasse carmen putat Casaubonus. Comœdia ἀπὸ τῆς κώμης a *vico*, ubi recitabatur, denominata differt a Tragœdia, quod hæc tristia, illa læta, hæc sublimia, illa vulgaria modulatur, hæc a magnatibus cothurnatis, illa a quovis e plebe agitur, hæc tristem, illa lætum habet exitum. Comœdiæ veteri & mordaci successit media paulo lenior, huic nova a calumniis aliena, & mores tantum pessimos perstringens. Qui plura cupit, adeat SCALIGERVM de Arte Poëtica, & CASAVBONVM de Satyrica Poësi &c. Nobis longioribus esse non licet.

b De κοτίνῳ optima oleæ specie videatur PASCHALIVS lib. VI. capite XVIII. qui lib. V. cap. VI. notat, Pindarum certamina IV. solennia appellare φυλλοφόρους ἀέθλους, feraces foliorum ludos.

c Olea Minervæ sacra Athenarum præsidi, & pacis nuncia est. Ad oleam pacis emblema, & victoriæ præmium spectare

§. 9. Gloriæ potius cupido quam lucri incitare Certantes ad præclara quævis audenda debuit. Ceſſit enim Victoribus hoc præmium tanto ſpectatorum numero præſente. Nec ſolum civitates Græcæ legatos ſuos miſerunt ad ſolennes illos ludos, ſed etiam ex univerſo fere terrarum orbe admiratores aderant. [a]

§. 10. Acceſſerunt & alia, quæ gloriam Victorum ad ſidera tollere videntur. Nam per Præconem voce elata victores Olympiæ citare mos fuit. [b] Iisdem etiam ſtatuæ in luco Jovis Olympici poſitæ fuerunt, quas tamen, ſi juſto eſſent majores, everterunt & dejecerunt rurſus Hellanodicæ, LVCIANO teſte pro Imaginibus. [c]

ſpectare *fructum paciferum* καρπὸν εἰρηνικὸν HEBBR. XII. v. 11. arbitratur Jac. LYDIVS in Agoniſtica ſacra cap. XLII. At quoniam de Caſtigatione a patre Cœleſti profecta loquitur eodem loco Apoſtolus, potius ad *Virgam Aaronis* primo aridam, dein frondentem & frugiferam convertendos eſſe oculos putem.

a Hæc eſt *nubes teſtium* νέφος τῶν μαρτύρων HEBR. XII, 1. quæ Chriſtianorum fidei & fortitudini calcar addere poſſunt. Nempe circumfuſæ angelorum legiones, & tot antegreſſi veritatis teſtes, quorum imagines non ex lapide ſculptæ, ſed inſcriptis cœlo nominibus æternitati conſecratæ.

b Ingenioſa eſt Jac. LYDII alluſio, monentis Chriſtum κηρύσσεσθαι, id eſt, victorem mortis, Satanæ & inferni declarari per Evangelii præcones, in Agoniſtica Sacra cap. XLIII.

c Qui in lucta ſpirituali Chriſto duce vincit, illius unquam columnam egreſſuram ex templo, periculum non eſt. Apoc. III, 12.

§. 11. Porro splendido convivio ab Agonothetis excepti fuerunt Olympionicæ.[a] Iidem magna cum pompa quadrigis vecti, & palma ornati in patriam sunt reversi.[b] Hi universo exercitui belli tempore præfecti, publico sumtu nutriti, ornatu vestium singulari a reliquis distincti, monetam signandi jure donati, asyli privilegio muniti, & ἰσόθεοι habiti fuerunt.[c]

§. 12. Alterum ludorum genus constituunt Pythii, prope Delphos in Apollinis honorem celebrati, quæ urbs & Pytho dicta.[d] Ab occiso Pythone serpente nomen deducit Ovidius Metam. lib. I. v. 447. Incertus auctor est. Reno-

a Victori promittitur *cibus cœlestis* ex arbore vitæ Apocal. II, 7. quem locum cum Victorum epulis confert Cl. Elsnervs, in Observation. ad hunc locum.

b Palma omnibus victoribus communis fuit, unde *palmæ* in piorum manibus sunt. Apoc. VII, 9.

c Cuncta sigillatim notat Pashalivs de Coronis lib. VI. cap. VII. & VIII. Hoc sane modo manifestum fieri victorem & innotescere cunctis necesse fuit, nec τρέχειν ἀδήλως. I. Cor. IX, 26. quod & notat Clariss. Wolffivs in Curis Criticis ad h. l.

d Mileti quoque, Magnesiæ, Thessalonicæ ac alibi locorum ludi Pythii agi deinde cœpti, quod ostendit Ezech. Spanhemivs ad Callimachi hymnum in Delum in princ.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0334 DFG

Renovarunt Amphictyones quinto quoque anno repetitos. [a]

§. 13. A principio sola in his certamina Musica admissa fuerunt, nempe κιθαρωδίαι & αὐλωδίαι, quod Apollo inventor citharæ dicitur. Hinc νόμος πυθικὸς denominatur. [b] Deinde accesserunt certamina Gymnica, equestria, curulia, & ingenii. [c]

§. 14. Pythii agones primo fuerunt ἀργυρῖται, argenteis præmiis donantes victores suos, ubi scilicet sola certamina Musica locum habuerunt. Post facti iidem sunt στεφανῖται, coronas ex esculo,

a Amphictyonum concilium sacra curavit, imprimis oraculum Apollinis Delphici, idemque jus Græciæ commune ac libertatem populi defendere, bellum indicere & suscipere debuit, & quæ alia sancti collegii fuerunt munia. Compositum autem fuit hoc Concilium ex legatis XII. Græciæ civitatum, quarum singulæ singulos interdum & plures legatos miserunt. van DALE ad Marm. Diss. VI.

b Hujus carminis, quo certamen Apollinis cum Dracone celebratur, quinque recensentur partes 1.) ἀνάκρουσις exhibens Apollinem ad pugnas se accingentem. 2.) ἄμπειρα primum prœlii tentamen, 3.) κελευσμὸς hortatio ad pugnam. 4.) Ἰαμβοι καὶ δάκτυλοι irrisio devicti serpentis. 5.) συριγμὸς sibilus moribundi hostis. Hæc dum cogito, memini victoriæ istius maximæ & utilissimæ generi humano, quam filius Dei non Jovis, sol justitiæ de *antiquo* illo *Dracone* reportavit, decantatæ a Paulo & fidelibus uno ore omnibus. 1ª COR. XV, 54.

c Artis etiam Pictoriæ certamina in Pythiis ludis viguisse probat FABER in Agonistico lib. II. cap. XXIV.

lauro, palma tribuentes victoribus, cum accessissent certaminum genera reliqua, teste Ovidio Metamorphoseon lib. I. v. 448.

§. 15. Tertium in certaminum sacrorum serie locum merentur ludi Nemei, ab urbe Argivorum Nemea nomen adepti, instituti primo quidem in honorem Archemori sive Ophelitæ, quem a matre Hypsipyle in prato relictum serpens venenato morsu interfecerat, restaurati tamen deinde ab Hercule & Jovi Nemæo dicati, ad conservandam devicti leonis Nemæi memoriam. [a]

§. 16. Tertio quoque anno redierunt ludi Nemei, quibus præfuerunt electi ex Corinthiis, Argivis & Cleonæis civibus Judices & Præsides, induti atra veste, & luctui Hypsipyles condolentes. Certamina omnis generis hic locum invenerunt, in quibus præmium victorum fuit Corona ex apio. [b]

§. 17. Agmen claudant ludi Isthmici ab Isthmo Corinthiaco horum solennium sede denominati. Causa ludorum prima fuit cadaver Palæmonis vel Melicertæ, cujus cadaver diu in litore insepultum jacuerat, pestemque excitaverat,

a Hæc & alia Potterus narrat Archæologiæ Græcæ lib. II. cap. XXIV.

b Solennia ista describit Potterus l. c. Id solum monemus, plerasque veteris religionis partes mortuorum honori sacras fuisse. Nam & Apio sepulchra fuerunt sparsa, Plutarcho teste in Timoleonte.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0336 DFG

rat, donec inventum jussuque oraculi humo mandatum fuit, in cujus rei memoriam ludos triennales instituere placuit. [a]

§. 18. Intermissos aliquantum ludos Theseus restituit, & Neptuno dicavit auctos multorum rituum pompa. Ut omnis generis Certamina, ita imprimis cursus armatorum ornavit hæc solemnia. [b]

§. 19. Isthmiorum ludorum curam habuerunt Corinthii, eversa autem per C. Mummium Corintho, Sicyoniis id negotii datum fuit, donec honorem pristinum recuperavit restaurata Corinthus. Corona ex pinu vel apio victoriæ præmium fuit. [c]

CAPVT

a Isthmi vox, ut hoc in transitu moneam, ex voce Hebræa סתם *claudere* nomen habet, est enim terra utrinque mari clausa. Melicerta in lingua Phœnicum מלך קרתא *regem urbis* indicat. SELDENVS ex מלך עריץ *Rex validus* nomen deducit, quo & Hercules olim usus est. Synt. I. cap. VI.

b Ex Pausania narrat FABER in Agonistico lib. II. cap. XXIII.

c Et Romani ludos Isthmicos receperunt in urbem suam, quod ex Polybio refert FABER loco citato. De præmio victoris Isthmici lege, si placet, PASCHALIVM lib. VI. cap. XXVI. & seq.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0337 DFG

CAPVT XXIX.

DE SEPULCHRIS.

§. 1.

ULtima vitæ humanæ scena Mors est, quam communem hominum sortem experiri quoque Græciæ veteris Cives debuerunt. Græcorum ergo mortem ita contemplabimur, ut primo monumenta & sepulchra, domicilia mortuorum, interdum & a vivis ante obitum exstructa, deinde mortem ipsam, eaque, quæ vel obitum antecedere vel sequi solebant, consideremus.

§. 2. Sepulchra Græcis dicuntur τάφοι communi nomine. Et Ἅδης sepulchrum notat. [a] Et κοιμητήριον dormitorium proprie, monumen-

a Ἅδης nomen tulit ex ἀεὶ *semper*, quod perpetuo in morte manendum sit, vel ex ἀ priv. & εἴδω *video*, quod oculis nos eripiat tumulus, vel ex Hebr. אֹד *perditio*, quia corporis saltem interitus sepulchrum est. Hunc sensum admittit vox Ἅδης MATTH. XVI, 18. & LVCAE XVI, 13. notante Hugone GROTIO ad h. l. WINDETVS de vita functorum statu observat, hoc vocabulum notare & corporis & animæ separatæ locum post mortem, ut adeo Christus descenderit πρὸς Ἅιδην ad inferos, cum corpus fuit sepulchro inclusum, anima autem Paradiso addita. Vide Bibliothecam CLERICI selectam. Tomo I. p. 370. Et auctor Historiæ Symboli Apostolici eidem sententiæ subscribit, putatque, articulum de Christi descensu ad inferos ideo symbolo Apostolico additum esse, ut Apollinaristis animam Christi rationalem negantibus iretur obviam. Capite IV. Hæc in transitu.

numentum improprie designat. [a] Euripides τὸν ἀεὶ νυκτὸς θάλαμον appellat. [b]

§. 3. Sepulchrorum locus fuit extra urbem, quia mortuorum contactu pollui se in urbe posse crediderunt. Defuncti Athenis per portam sacram elati teste THEOPHRASTO Eth. Char. capite XV. Alias in montibus quoque sepulti fuerunt Heroes, quod ex VIRGILIO patet Æneid. lib. XI. v. 849. [c] Frequentius tamen in agris prope vias publicas. [d]

§. 4. Ly-

a Mortis imaginem somnum esse OVIDIVS auctor, soporem consanguineum mortis VIRGILIVS. Hinc ergo sepulchra dormitoria dicuntur. Imprimis ita dici merentur Sepulchra piorum, in quibus corpora *requiescunt a laboribus* APOCAL. XIV, 13. usque ad beatum futuræ resurrectionis diem. Vide ZORNII Bibliothecam p. 503. & ALMELOVEENII Amœnit. p. 34.

b Euripidis verba allegat SCHLICHTERVS in Decimis sacris, & confert eorum sententiam, qui per *domum æternitatis* ECCLES. XII, 5. sepulchrum intelligi putant. p. 22.

c Hinc derivare licet cultum sacrum in montibus peractum, quoniam Heroibus eodem loco honores divini fuerunt exhibiti, quo sepulta jacuerunt cadavera. Mose in monte Nebo, Aaron in Hur, Josua in Ephraim sepultus, unde sepulchra montana non ignota olim fuisse colligere licet. Plura de hac materia dabit Bibliotheca ZORNII p. 603.

d In Agro Abrahami ac posterorum monumentum fuit. Josephi Arimathæensis sepulchrum in horto. Juxta vias publicas sepulchra Judæorum fuisse ex LVCAE XI. v. 44. constat, ubi Pharisæi sepulchris conferuntur, quæ ab insciis & invitis viatoribus calcantur. Singulari Dissertatione hunc locum illustravit Joh. Gottlob NIMPTSCH Lipsiæ. 1721.

§. 4. Lycurgus tamen conceſſit intra urbem & circa templa humari defunctos. Et apud Thebanos domum ſtructurus primam ſepulchri parandi curam eſſe fas putavit. [a] Hinc cultus Penatium & Larium originem ducere videtur. [b]

§ 5. Inſedit autem multorum animis ardens cupido, ut proprio ſepulchro conderentur, & majorum oſſibus ſua adderentur. Univerſam Spartanorum gentem ita ſenſiſſe, vel inde patet, quod in prœlium ituris teſſeras ad brachia alligarunt, unde agnoſci quisque poſt obitum poſſet, & proprio condi monumento, quod refert JVSTINVS lib. III. cap. V. [c]

§. 6. Primum omni arte & pompa caruerunt Sepulchra, nempe ſpeluncæ, cavernæ, χώματα, ὑπόγαια foſſæ, in quibus ſepulta cadavera & humo tecta ſunt, ut hodie fieri ſolet. Hoc decla-

a Heroüm ſepulchris impoſita fuerunt Templa, in quibus illorum genio ſacra facere conſueverunt. Chriſtiani in Martyrum ſepulchris convenerunt, his illuſtribus fidei exemplis ad Conſtantiam incitandi, quæ loca deinde muro ſepta & pro templis habita fuerunt. Hinc manavit in templis humandi conſuetudo. Vide DOVGTAEVM in Analectis P. I. p. 283 ſeq.

b Vide ZORNII Bibliothecam Antiq. Exeget. p. 599.

c Eadem pia deſideria in Patriarchis apparent. GENES. XXIII, 20. XLVII, 29. 1. REGVM XII, 22. NEHEM. II, 3. quæ fidem, quam divinis habuerunt promiſſionibus de hæreditanda terra Cananæa, produnt. Vide RAMIRESII Pentecontarchum p. 114. & DOVGTAEVM Analectorum parte I. p. 25.

declarat VIRGILIVS Æneid. libro VI. v. 365. Aggestum terræ cumulum aut struem lapidum HOMERVS addit Iliade XXIII. v. 255. [a]

§. 7. Mox majori cura & luxu Sepulchris struendis operam dederunt mortales. Placuerunt multis sepulchra ædium instar fornicata, januis instructa & munita janitoribus. Externum non defuit etiam atrium, quod περίβολον, ὔπαιθρον, γείσιον dixerunt. [b]

§. 8. Additi etiam sepulchris cippi, columnæ, στῆλαι, in quibus elogium defuncti, nomen, genus, patria, res gestæ, & mortis genus breviter descripta, quod ex THEOPHRASTO constat Eth. Characterum capite XIV. Et ita ex sepulchris facta

a De adjecta lapidum strue ex Pausania differit DOVGTAEVS in explicando loco 2. SAMVELIS XVIII, 17. laborans, ubi idem in Absalomi sepulchro observatum legitur.

b Qui magnificentiam sepulchrorum veterum nosse cupit, adspiciat Mausolæum, Regis Mausoli splendidum monumentum, quod inter orbis miracula referri meruit. Magnificum Cyri sepulchrum describit EVSTATHIVS ad Dionysium v. 1069. De Pyramidum stupenda mole, quas sepulchrorum loco fuisse verosimile est, passim loquuntur scriptores, imprimis Herodotus. Sepulchrorum januas exponit ZORNIVS in Bibl. pag. 506. Vides ergo, quare πύλαι ᾅδου *portæ* sepulchri MATTH. XVI, 18. & κλεῖδες ᾅδου καὶ θανάτου *claves* sepulchri & mortis APOC. I, 18. memorentur. In sepulchris vilissimi hominum vitam egerunt MATTH. VIII, 28. unde constat, ædibus non multum dissimilia illa fuisse, quod probat Ven. ELSNERVS ad hunc locum. In atrio sepulchri sive ὑπαίθρῳ sedisse mulieres MATTHAEI XXVIII, 2. conjectura est magni GROTII ad hunc locum.

facta sunt monumenta μνημεῖα, cum quid appareret, quod posteros monere & defuncti memoriam renovare queat. [a]

§. 9. Lycurgus nomina defunctorum sepulchris addi vetuit, nisi essent in prœlio cæsi aut puerperæ in partu exstinctæ. [b] Elogii loco sæpe fuit sententia quædam, τὰς ἀγαθὰς καὶ θανόντας εὐεργετεῖν δεῖ, aut huic similis. [c]

§. 10. Adjecta sæpe emblemata quædam defuncti ætatem, sexum, vitæ genus vel fata depingere apta. Ita Diogenis tumulum ornavit imago canis, Isocratis simulacrum Sirenis, Archimedis in sepulchro apparuit sphæra, & cylindrus, in tumulo militum arma, nautarum remi, innuptarum aqualiculus in manu puellæ, quia virginum tumulo aquam inferre mos fuit. Vide VIRGILII Æneida lib. VI. v. 233. [d]

§. 11. Viris præclaris & nobilibus extra patriam defunctis, sive sepulturæ honore affectis sive carentibus consecrata sunt κενοτάφια & κενήρια, sepulchra ossibus ac cinere vacua. Huc manes magna voce ter advocarunt, ut eo essent tran-

a Confer FEITHII Antiquitates Homericas lib. I. cap. XV. Judæis quoque solenne fuisse κοσμεῖν τὰ μνημεῖα ex MATTHÆI XXIII, 29. patet. Videatur de hac re ZORNIVS in Opusculis S. Tomo II. p. 189.

b POTTERVS Archæol. lib. IV. cap. VII.

c Ejusdem generis est dictum illud Epicuræum: Amici dum vivimus, vivamus; quod convenit cum 1. COR. XV, 32. *Edamus & bibamus, cras enim morimur*, notante ZORNIO in Bibliotheca p. 502.

d Prolixe hæc persequitur POTTERVS loco citato.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0342 DFG

tranquilliores, teste VIRGILIO lib. VI. v. 500. & HOMERO Odyss. I. v. 291. Nam sepultura carentes centum annos vagari putarunt, eodem VIRGILIO referente ibidem v. 329.

CAPVT XXX.
DE SEPULTURAE RITIBUS.

§. 1.

SImul ac gravis aliquis morbus lecto affixit ægrotos, rhamnum & laurum præ foribus collocare solenne fuit, ad Deum medicinæ placandum, & fugandos Cacodæmonas, quod habet LAERTIVS in Vita Bionis.

§. 2. Antequam ad eum, quem postea attigit, apicem pervenit in Græcia Ars medica, [a] publicæ luci & oculis omnium expositi fuerunt Græcorum ægroti, ut prætereuntium audiri possent consilia, [b] vel in templum Æsculapii delati, qui medicorum Deus credebatur, quam rem perhibet ARISTOPHANES in Pluto. v. 619. & in Vespis v. 125. [c]

X §. 3. Ar-

a Nimium extollit Medicinæ antiquitatem Celeberrimus REIMMANNVS, cum Methusalem vi nominis, quod ex מת *mors* & שלח *ablegabit*, deducit, medicum fuisse asserit, in Historia literaria antediluviana, eumque se ipsum omnium primum curasse, ac ad tantam longævitatem perveniisse affirmat.

b In foro, id est, viis latioribus & celebrioribus expositos ægrotos videbis MARCI VI, 56. quem morem Judæorum cum Græcia antiqua comparat DOVGTAEVS Anal. Parte II. p. 35.

c Certissimus corporis & animæ medicus *in templo* medelam attulit ægrotis MATTHAEI XXI, 14.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0343 DFG

§. 3. Artem medicam apud Græcos æque ac Romanos olim Servis demandatam fuisse, quidam tradunt, sed parum firmis nixi rationibus. Certe Athenis leges non concesserunt, servum aut fœminam arti medicæ dare operam, apud HYGINVM, fabula CCLXXIV. [a]

§. 4. Medicos publica auctoritate morborum medelæ præfectos fuisse, constat. Hoc enim sensu Medici dicuntur δημοσιεύειν, artem publicam exercere apud ARISTOPHANEM in Acharn. v. 1022. Iidem tanto in honore fuerunt, ut σωτῆρες & θεοὶ fuerint appellati. [b]

§. 5. Morbum ut dignoscerent, & periculi magnitudinem colligerent Medici, variis criteriis usi sunt. Imprimis oculorum color, forma, & accidentia huc faciunt. Ita enim HIPPOCRATES Ἐπιδημ. Tomo I. p. 809. editionis Lugduno Batavæ, quæ prodiit 1665. Ὀφθαλμοὶ ὡς ἂν ἰσχύωσιν, ἕτω καὶ τὸ σῶμα, *ut valent oculi, ita & corpus.* [c]

§. 6. Ubi

a Hanc controversiam recenset Doctiss. ZORNIVS Opusculorum Sacrorum Tomo I. p. 336. Meretur etiam legi SCHVLTZII Dissertatio de Servo medico, & MIDLETONI de Medicorum veterum conditione.

b Lystrenses claudum mirabili arte sanatum a Paulo videntes ob stupendam medendi, ut putabant, scientiam divino eum honore mactare voluerunt. ACTOR. XIV, 10--13. quod scite monuit Petrus ZORNIVS loco citato p. 340.

c Egregie hæc Hippocratis verba applicat ad Christi dictum MATTH. VI, 32. *Si oculus tuus malus est, totum corpus caliginosum erit*, Vir Excellentissimus Ludov. Christianus MIEGIVS, cujus humanitati notabilem istum medicorum principis locum debeo.

§. 6. Ubi nulla recuperandæ ſanitatis reſtabat ſpes, moribundorum reſecti capilli Diis inferis, velut primitiæ, conſecrati ſunt, quod ex VIRGILIO diſces Æneid. lib. IV. v. 695. ſeqq. Videtur hic ritus a ſacrificiis pecudum tranſiiſſe ad homines, quos victimas nil miſerantis Orci appellat HORATIVS libro II. Oda III.

§. 7. Pro ægrotis morti proximis dictæ ad Mercurium preces, quas εὐχὰς ἐξιλητηρίας vocant, ut Deorum iſte nuncius, qui levem aurea virga coercet turbam, ut ait HORATIVS, ad inferos deduceret morientium animas. libro I. Oda X. [a]

§. 8. Ultima morientium verba ore moribundo prolata attentis & avidis auribus exceperunt Amici. [b] In ipſo autem mortis articulo iidem excedentem e corpore ſpiritum exceperunt ſuperincumbentes. [c] Quod humanitatis officium negligere injuſtum putatur. Ita OVIDIVS Heröid. XI. v. 115.

Nec ſuper incubui, nec oſcula frigida carpſi.

a Dum caducei me ſubit memoria, quo manes deducit ad orcum Majagenitus, recordor *ſceptri* Jehovæ, quod ſolari Pſalten potuit בצל מות *in umbra mortis* PSALMO XXIII, 4. De angelis Lazarum in Abrahæ gremium deferentibus, ſupra capite XVII. diximus.

b Beatæ & cœleſtis æternitatis munera præſentire animus creditur, cum pene ſolutus eſt vinculis corporeis. Et ſane memorabilia ſunt ultima Socratis & Senecæ & aliorum dicta. Sed tamen majorem merentur attentionem ultima Jacobi & Moſis vaticinia. GENES. XLIX. DEVT. XXXIII. & Davidis 2. SAMVELIS XXIII.

c Simile quid in Patriarcha Joſepho apparet GENES. L, 1. *qui*

§. 9. Mortem proprio nomine θάνατον raro dixerunt Græci, sed per εὐφημισμὸν vel ὕπνον dixerunt, ut CALLIMACHVS Epigrammate X. [a] vel ἀπόλυσιν, vel μεβάσιν. [b] Mori Græcis dicitur ἀπέρχεσθαι, κοιμᾶσθαι &c. [c]

§. 10. Non-

qui lapsus in faciem mortui patris flebit. Adde Eliæ & Elisæi gestus & facta 1. REGVM XVII, 21. 2. REGVM IV, 34.

a Christus de Lazaro JOH. XI, 11. Lazarus, amicus noster κεκοίμηται *dormit.* Confer & 1. COR. XI, 30. multi Corinthiorum *dormiunt*, id est, defuncti sunt. Eundem sensum admittit illa Pauli adhortatio EPH. V, 14. Ἔγειραι ὁ καθεύδων, *surge qui dormis*, id est, *mortuus es* in peccatis, quod explicatur clarius in sequentibus. Conferri illa possunt, quæ in Bibliotheca Bremensi Class. III. fasciculo IV. Diss. V. monentur.

b Mortem dici ἀπόλυσιν, observat Alexander MORVS in notis ad LVCAE II, 29. ubi Simeon gaudet ἀπολύεσθαι *mori* in pace. Cum μετάβασις mors vocatur, quod probat GATACKERVS ad Marcum Antoninum p. 46. videtur alludi ad tentorium, quod huc illuc transferri pro lubitu potest. Nam corpus a Nicandro σκῆνος vocatur, & præcipue a Paulo 2. COR. V, 1. 4. monente summo BOCHARTO in HIEROZOICI Parte II. lib. IV. c. X. Et ἀγγεῖον βας *animæ* appellat corpus M. Antoninus lib. III. §. 3. ut Paulus 1. THESS. IV, 4. notante GATACKERO ad Antoninum.

c Ἀπέρχεσθαι Christus dicitur, id est, *mori* JOH. XVI, 7. μεταβαίνειν *transire alio* JOH. XIII, 1. utrumque ex scriptoribus Græcis probat Eruditiss. WOLFFIVS in Curis Criticis ad hæc loca. Ἀναλῆψιν animam, cum migrat e corpore, credidit M. Antoninus lib. IV. §. 14. ut Christus ἀνελήφθη MARCI XVI, 19.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0346
DFG

§. 10. Nonnunquam contigit, ut quis deliquio correptus, sive in terris ignotis delitescens pro mortuo haberetur, qui deinde spirare adhuc & vitali aura vesci deprehendebatur. Hos ergo singulari ratione inter vivos denuo receperunt, expiatos nempe instar infantum aquis lustricis, unde δευτερόπομοι & ὑστερόπομοι vocantur. [a]

§. 11. Si vero vere quis mortuus esset, oculos atque ora cognati claudebant. Hoc officii mater Euryali praestare cupit filio, apud VIRGILIVM Æneid. v. 486. Idem confirmat HOMERVS Iliad. XI. v. 419. Ad decus ac honestatem id pertinuisse constat Cæsaris Augusti exemplo, teste SVETONIO cap XCIX. [b]

§. 12. Ablui deinde cadaver fas fuit, teste VIRGILIO lib. VI. Æneid. v. 219. eundemque morem confirmat HERODOTVS lib. II. c. LXXXVI. [c] Pollinctura cadaverum, quæ a corruptione tuta

 praestat

a Videatur de his Herm. WITSIVS, Vir acutissimi judicii, in Ægyptiacis libro II. cap. XVI. §. 9. qui ritus gentium quosdam non absimiles baptismo recenset. Videor hic invenisse vestigia τῆς παλιγγενεσίας, qua regeneramur ex spiritu & aqua lustrali sanguinem Christi referente, cum vitæ spirituali olim amissæ denuo reddimur. JOH. III, 5. TIT. III, 5.

b Judæorum similem consuetudinem refert SELDENVS de Synedriis lib. II. c. VII. Evidens est locus GEN. XLVI, 4. *Josephus manu sua comprimet oculos tuos.*

c Idem evenit Tabithæ defunctæ ACTOR. IX, 37. quem locum repetitis ex Græcia testibus firmat DOVGTAEVS in Anal. II. p. 77.

præstat corpora, Græcis parum nota, Ægyptiis frequentissima fuit. [a]

§. 13. Græci lota ac uncta mortuorum corpora ferali veste ornarunt, nempe amiculo & fasciis, quæ δεσμοὶ ἐνταφίοι, κειρίαι & ὀθόνια dicuntur. [b] Vestes illæ albæ plerumque fuerunt. Lacedæmonii tamen veste rubra & militari indui

a Ægyptiorum medici cadaveribus pollingendis operam suam addixerunt. Ideo GENES. L, 2. רפאים recte a LXX. interpretibus vertitur per ἐνταφιασταὶ pollinctores. Ad pollingenda autem cadavera usi sunt aromatibus, quod probat GATACKERVS ad M. Antoninum lib. IV. cap. XLVIII. ut Christi corpus mortuum condierunt *aromatibus* sanctæ mulieres MARCI XVI, 1. Et Ceram adhibuerunt, unde Mumias a *Cera* dictas fuisse probat BOCHARTVS in Hierozoico, Parte II. lib. IV. cap. XII.

b De fasciis sepulchralibus videatur CVPERVS Observationum lib. II. cap. IX. Lazari manus pedesque ligamentis impediti fuerunt JOH. XI, 40. Stephanus le MOYNE, cum varia de vestibus sepulchralibus monuisset, exponit phrasin λύειν ὠδῖνας τοῦ θανάτου ACTOR. II, 24. ostenditque Hebræorum חבל & *funem* & *dolorem* notare, eademque ratione per vocem ὠδὶν per Hebraismum fasciæ sepulchrales indicari. Vide ejus notas ad Varia S. p. 304. Ut ἐνταφίοι δεσμοὶ sepulchrales fasciæ significant, ita ἐνταφιάζειν est ad mortem præparare MATTHAEI XXVI, 12. judice ELSNERO in notis ad hunc locum. Christus enim ante mortem compositus est ad mortem, ut Socrates ante abitum amiculum ferale accepit ab Apollodoro, apud ÆLIANVM Var. Hist. lib. I. cap. XVI.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0348 DFG

dui defunctos voluerunt. De alba HOMERVS Iliad. XVIII. v. 353. de rubra AELIANVS Var. Hist lib. VI. cap. VI. refert. [a]

§. 14. Indutos ergo ferali amictu, & apio coronatos in ædium limine collocarunt, pedibus foras conversis, quod est προτίθεσθαι, in portam rigidos calces extendere, ut canit PERSIVS Satyra III. Testis hujus expositionis est HOMERVS Iliad. XIX. v. 212. Præ foribus positum fuit vas aqua repletum, ut lustrari possent mortui propinquitate polluti, cujus rei auctorem habeo Euripidem in Alcesta v. 98. sqq. [b]

§. 15. Risum meretur δανάκη sive obolus ille, quem defuncti inseruerunt ori, dandum

a Sindone involutus est Christus. MATTH. XXVII, 59 sindonem in fascias abiisse putat le MOYNE loco citato. Saltem idem sindoni color est, qui communis in Græcia fuit ferali vesti. Vide BRAVNIVM de Vestitu Sacerd. Hebr. p. 147.

b Hæc corona ex apio non *vitæ* corona est APOC. II, 10. promissa, sed *mortis*. Mortuos coronatos fuisse ut victores vitæ & calamitatum putat POTTERVS lib. IV. cap. III. Christus morti proximus coronatus est, non apio sed acantho. MATTH. XXVII. notante Jac. LYDIO in florum sparsione ad passionem pag. 296. Morbo lethali decumbentes apio indigere dicuntur, quod mortui apio ornantur. SVETON. Nerone cap. LVII. Appositæ etiam defunctis, dum parietibus claudebantur, candelæ & faces, quod observat KÜHNIVS ad Æliani Var. Hist. lib. I. cap. XVI. & CASAVBONVS ad Persii Sat. III. v. 103.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0349
DFG

Charonti naulum, ut transmittere Acheronta felicit[illegible] liceret. Addita obolo fuit placenta rabiem Cerberi placatura. [a]

§. 16. Corpus defuncti ungere, lavare, vestire uno vocabulo Græci vocant συγκομίζειν & συστέλλειν [b] Compositum funus efferre est ἐκφέρειν & ἐκκομίζειν. Hoc munere defungi solebant οἱ νεκροφόροι seu νεκροθάπται, usi capulo, quod Græci appellant φέρετρον, νεκροφορεῖον, vel ἔξαφορον, quod ditiorum est, qui a famulis sex cum pompa elati fuerunt [c]

§. 17. Funera ignobilia postridie obitus efferri solita, magnatum vero octavo demum die. Athenienſium funera ante solis ortum, aliorum interdiu efferre mos fuit. Aderant faces, unde senes dicuntur perveniſſe ἐπὶ τὴν δᾶδα τῦ βίῦ. Funus sequi amicorum fuit, in bello militum, quod ex ARRIANO constat lib. II. cap. XII.

§. 18. Funus elatum sepelire communia gentium jura jubent. Sepultura autem vel humationem vel cremationem cadaveris poscit. [d] Huma-

a Rem omnem enarrat POTTERVS Archæol. loco citato.

b Verbum συστέλλειν ita intellige ACTOR. V, 6. συγκομίζειν ACTOR. VIII, 2.

c Vox ἐκκομίζειν hunc sensum poscit LVCAE VII, 12. ἐκφέρειν ACTOR. V, 6. De capulo ZORNIVS Bibl. p. 580. KIRCHMANNVS de funeribus lib. II. cap. VIII. seq.

d Utrumque sepulturæ genus respici ESA LXVI, 24. & MARCI IX, 44. putat Alexander MORVS ad Marci IX, 49. vermis enim ad humationem, ignis ad cremationem pertinere videtur. Alii ad reliquias victimarum in

Humatio antiquior est crematione, quippe quam Hercules in Græciam secum attulisse dicitur adoptatam deinde communi ab omnibus consensu. [a]

§. 19. Athenienſibus placuit sepelienda cadavera ita collocare, ut eorum facies orientem respiceret. Megarenſibus situs contrarius potior visus. Cum enim Athenienses & Megarenses de insulæ Salaminis dominio litigarent, effossis cadaveribus, quorum facies ad ortum conversæ fuerunt, patuit Athenienses justos esse & antiquos possessores, cujus argumenti auctor fuit Solon, teste LAERTIO in ejus vita.

§. 20. Una cum cadaveribus crematæ vestes, addita etiam arma, unguenta, aliaque, quæ vel grata defuncto fuerunt, vel gratum adstantibus afflarent odorem. Testes sunt HOMERVS Iliad. XXIII. v. 164. seqq. & VIRGILIVS Æneid. lib. VI. v. 221. [b]

in valle Hinnon crematas utrumque locum spectare arbitrantur, ubi, quicquid flamma reliquum fecerat, vermis consumsit.

a Ignem purgandi vim habere putarunt veteres, ut adeo expeditius ad cœlum iter esset animæ lustratæ. Videatur POTTERVS Archæol. lib. IV. cap. VI. Abstinuerunt a crematione Ægyptii teste LIPSIO Elect. lib. I. cap. VI. & Hebræi notante ZORNIO Bibl. pag. 20. seqq. & Christiani, quod monet FABRICIVS Bibliographia Antiquaria cap. XXIII. §. 5.

b Armorum cum militibus sepulturam attigit EZECHIEL XXXII, 27. *descendent in sobeam cum instrumentis belli sui.* DOVGTAEVS hæc prophetæ verba ex Antiquitate Græca illustrat Analectorum Parte I. p. 281.

§. 21. Ad pyram adstantes Amici Zephyros prece & lachrymis imploraverunt, ut cito igne absumeretur cadaver. Ita HOMERVS Iliad. XXIII. 192. Et iidem busti cineres affuso restinxerunt vino, ut ossa defuncti legere, oleoque perfusa in urnis ligneis, lapideis &c. recondita mandare humo liceret. Testis rursus est HOMERVS Iliad. XXIV. v. 791. VIRGILIVS Æneid. lib. VI. v. 226. seqq.

CAPVT XXXI.

DE AMORE ET HONORE DEFUNCTIS EXHIBITO.

§. 1.

MAgno dedecori olim fuit sepultura carere, contra magni fuit sepulturæ honos. Cecropis enim lex jubet πάντως γὴν ἐμβάλλειν ἀτάφῳ terram injicere insepulto, & hoc negare piaculum fuit, quod ex HORATIO constat lib. I. Oda XXVIII. & OVIDIO Heroidum Epistola X. v. 123. [a]

§. 2. Er-

a Sacrilegis & patriæ proditoribus sepultura concessa non fuit. Hæc est *sepultura asini* JEREM. XXII, 19. quod proverbium explicat DOVGTAEVS in Anal. Parte I. p. 272. Confer PSAL. LXXIX, 2. Insepultorum animas post mortem per annos Centum vagari tradit VIRGILIVS Æneid. lib. III. v. 68.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0352
DFG

§. 2. Ergo sepultura honori fuit. Eadem amorem sepelientium manifestat, imprimis ubi accesserunt tot tristitiæ indicia, quibus, quam ægre defuncto careamus, ostendimus. Græcis varia luctus signa fuerunt, ut lucem fugere, in tenebris delitescere, omnique sibi vitæ gaudio interdicere. Ideo ARTEMIDORVS Oneirocrit. lib. II. cap. IX. mortem præsagiri docet, si in ea domo, qua quis ægrotabat, lux exstincta in somnis occurrat. [a]

§. 3. Signum etiam luctus est comam radere & demere sibi, quod ex CALLIMACHO in hymno in Dianam v. 162. constat. Abscissos capillos rogo injectos interdum fuisse, HOMERVS docet Iliad. XXIII. v. 135. [b] Laniare quoque capillos solenne fuit, teste OVIDIO Metam. lib. II. v. 350. & genas apud VIRGILIVM Æneid. lib. IV. v. 673. [c]

§. 4. Vestium ornamenta deposuisse, & laceraſſe lugentes ostendit OVIDIVS Heroid. Epi-

a Tenebræ tristitiæ emblema ob oculos ponunt in sacris Scriptis, ut AMOS. V, 18. 20. MICH. VII, 8. & alibi.

b Comam tondere in luctu & Hebræis familiare fuit, quod patet ex JEREM. VII, 29. & MICHAE I, 16. At caput radere lex divina non patitur DEVT. XIV, 1 quamvis id gentibus frequens fuit, quod probat DOVGTAEVS in Analectis ad h. l.

c BOCHARTVS in Hieroz. lib. II. Tomi I. cap. XLV. ritum comas laniandi ex Scriptoribus probat, & ESDRAE IX. v. 3. aliaque loca ejusdem rei indicium præ se ferentia adduxit.

Epistola VI. v. 27. [a] Ne tamen nudi incederent, quod honestatis non concesserunt leges, vestes vilissimas & ex crassiore panno confectas induere placuit. [b]

§. 5. Nec solum, ut animum abjectum ostenderent, consederunt in pulvere, ut apud HOMERVM Iliad. XXIV. v. 637. sed etiam caput cinere consperserunt, quasi mortem votis & precibus sibi expetentes, se in cinerem converti, se terra tegi optantes, quem gestum lugentium idem HOMERVS exhibet, Iliad. XVIII. 23. [c]

§. 6. Gra-

a Vestium laceratio Judæis notissima in luctu. Notum est JOELIS illud capite II, 13. *lacerate corda, non vestes.* Adde MATTH. XXVI, 65. vide WOLFFIVM in curis Criticis ad h. l. & ZORNII Bibliothecam p. 590.

b Vestes crasso ex panno consutas Hebræi vocant שקים *saccos*, quos in luctu adhibitos fuisse ex PSALMO XXX. v. 12. MATTH. XI, 21. aliisque locis cognoscere licet. Locum posteriorem ex Græcorum institutis illustrat GROTIVS in notis ad h. l. Et atræ vestes in luctu sumtæ fuerunt, quod ostendit KIRCHMANNVS de funeribus lib. II. c. XVII. Simile quid in locis GEN. XXXVII, 34. 2. SAM. XV, 30. aliisque observari potest.

c *Sedere* lugentes solent. Ecclesia pressa *sedet* in tenebris MICHAE VII, 8. Et Maria fratris obitum deplorans *sedebat domi.* JOH. XI, 20. Ad crucem stetisse sanctas mulieres, non sedisse observat RAMIRESIVS in Pentecontarcho capite XXI. quia supplicio affectos lugere nefas fuit. Ad *aquas* interdum consedisse luctui indulgentes notat Clariss. ZORNIVS Bibl. pag. 954. ut ad

aquas

§. 6. Graviorem triſtitiam ſignificaturi pectora pugnis cædere & plangere ſolebant, ut Didonis ſoror fœdans unguibus ora & pectora pugnis apud VIRGILIVM Æneid. IV. v. 672. [a] Hæc in primo triſtitiæ impetu patrare dolor juſſit, quo paulatim recedente ſervata tamen aliquamdiu triſtitiæ ſigna, cum velata & obtecta facie in publicum prodire lubuit. [b]

§. 7. Nec defuerunt voces triſtitiæ indices ἐ ἐ, unde ἔλεγοι ab ἐ λέγειν. Adfuerunt etiam mulieres pro mercede lugubre quiddam & horrendum ſonantes, & viri, quos θρήνων ἐξάρχους, & προσῳδοὺς dixerunt, præeuntes reliquis cantu &

aquas Babelis flentes ſederunt Judæi civitatis ſanctæ & templi ruinas lugentes, PSALMO CXXXVII, 1. Sæpius tamen in *cinere & pulvere*. JESA XLVII, 1. *deſcende & ſede ſuper pulverem virgo filia Babelis*. Pulvis enim humilitatis ſignum, ut GENES. XVIII, 27. *pulverem & cinerem* ſe appellat Abrahamus. Additum capiti cinerem in luctu Hebræorum tot oſtendunt loca 2. SAM. XIII. v. 19. 1. REG. XX, 38. JEREM. VI, 26. MATTH. XI, 21. ubi ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετάνοιαν ἄγειν eſt animum, quem peccatorum pœnitet, oſtendere *induto ſacco*, & *injecto* capiti *cinere*, quod oſtendit Alex. MORVS in notis ad hunc locum.

a Hunc geſtum indicat vox Hebræa סָפַד JEREM. XVI, 6. & Græcorum κόπτειν LVCAE XXIII, 27. De planctu vide LYDII florum ſparſionem ad Paſſ. p. 287. ſeqq.

b POTTERVS lib. IV. cap. V. Ejusdem rei aperta indicia apparent JEREM. XIV, 3. 4. & ESTHERAE VI, 12.

& lamentis. Carmen ipsum παιὰν vel τάλεμος vocatur, unde ταλεμώδη & ταλέμων ψυχρώτερα sunt vana & futilia, ut τάλεμος fictam habuit tristitiæ speciem, & inania verba. [a]

§. 8. Nec contenti sola voce gementium tibias quoque doloris & tristitiæ nuncias adesse in luctu voluerunt, teste STATIO Thebaidos lib. VI. v. 120. Rationem reddit Scholiastes ARISTOPHANIS, dicens τὸν αὐλὸν πένθιμον ὑπολῆφθαι tibiam ad luctum aptam videri. [b]

§. 9. Triplex olim in funere auditus est naeniarum cantus, primus procedente funere, alter ad rogum, tertius denique ad tumulum, dum ossa ac cinerem terra tegebant. Mos etiam fuit ad tumulum subinde luctum repetere per dies aliquot & annos recurrente sepulturæ die. [c]

§. 10. Di-

a Multa lectu digna de hac materia offert CVPERVS Observationum lib. I. cap. I. Conducere mercede præficas & lugubrium carminum auctores nec ignotum fuit Judæis, quod patet ex JEREM. IX, 17. Memoratam MATTH. IX, 23. *turbam* ὄχλον θορυβούμενον lamentantium gregem fuisse censet HAMMONDVS ad hunc locum.

b Et MATTHAEI loco citato adsunt αὐληταὶ tibicines, ubi HAMMONDVS a Græcis ad Hebræos hunc usum funebrem tibiarum perveniisse putat, GROTIVS contrariam fovet sententiam.

c Amici Mariæ, ne ad sepulchrum abiret, luctumque repeteret, timent JOH. XI, 31. quem locum cum ritibus aliarum gentium docte comparavit Cl. ELSNERVS in Observationibus.

§. 10. Dictæ ibidem orationes funebres defuncti laudes, merita & res gestas digno encomio ornantes. Publica magistratus auctoritate hic honos obtigit Viris pro patria fortiter in bello occumbentibus. Et in genere leges Atticæ suadent τὸν τεθνηκότα μὴ κακῶς ἀγορεύειν, de mortuis nil nisi bene. [a]

§. 11. Nec deserere ante sepulchra fas fuit, quam myrto, apio, floribusque conspersa illa essent. Testis est VIRGILIVS lib. V. v. 79. ex quo & illud patet, quotannis hunc morem renovatum fuisse, ut

Annua constructo serta darent tumulo. [b]

Flores illi dicuntur ἔρωτες. Imprimis autem pla-

a Romanis præcipue in usu fuisse orationes funebres, mille probant exempla. Vide PLINII Epistolam XII. lib. VIII. & SVETONIVM in Aug. cap. C. Ægyptiorum simile institutum laudat Marshamus apud FABRICIVM Bibl. Antiquaria. capite XXIII. §. 9. Et nostra tempora traditum ab antiquitate morem retinent.

b Consule, si placet, CASAVBONVM ad Persii Sat. I. v. 39. 40. & PASCHALIVM libro IV. cap. VI. & VII. qui ostendit & urnas sepulchrales floribus & coronis fuisse decoratas, eosque, qui funus sequebantur, coronatos incessisse. Primi seculi ecclesia floribus ornare sepulchra noluit, quod fecerunt tamen Christiani ævi sequentis, quod probat VOETIVS in Politia Ecclesiastica Tomo II. p. 271.

placuit in hunc usum lilium ἄνθος ἀνθων florum præstantissimus. [a]

§. 12. Collocatæ quoque in sepulchris una cum cinere & urnis fuerunt Lampades ardentes, quæ arte adeo mirabili paratæ leguntur, ut perpetuum per aliquot secula lumen sparserint. Immortalitatem animæ designasse veteres hac re multi existimant [b]

§. 13. His peractis Amicos excepit convivio defuncto cognatione & sanguine proximus, quod περίδειπνον & νεκρόδειπνον vocant, cujus reliquiæ manibus appositæ sunt in sepulchro, quibus egeni vesci solebant. Hinc TIBVLLVS canit lib. I. Eleg. VI. Escasque sepulchro

Quærat & a sævis ossa relicta lupis. [c]

§. 14. Ser-

a Hos lilii titulos refert PASCHALIVS lib. III. cap. VIII. Decus lilii extollit Christus MATTH. VI, 29.

b Oculi formam habuit lampas sepulchralis, quod notat SCHLICHTERVS in Decimis sacris p. 215. An hanc lampadum formam Christus tacite indicet MATTH. VI, 22. cum oculum corporis *lampada* esse dicit, dubito. Ad lampades testaceas respici 2. COR. IV, 7. facilius crederem. Mirabile est, si modo vera feruntur, per XV. secula fulsisse ejusmodi lampadas. Si olim cognita fuit hæc scientia oleum ἄσβεστον parandi, vel carystio lapide pro ellychnio utendi, hodie inter deperditas numeranda est. Auctores bene multos in hac materia consulendos citat Clariss. FABRICIVS in Bibliographia Antiquaria cap. XXIII. §. 10. quibus adde CLERICI Bibl. Univ. Tomo II. p. 88.

c Conveniunt hac in parte instituta Hebræorum cum Græcis, quod utrique convivia feralia instituerunt.

PROVERB.

§. 14. Sermonibus convivalibus materiam dedit Elogium defuncti. Hinc natum est proverbium dictum in homines pessimos & scelleratissimos. ἐκ ἐπαινεθείης ἐδ' ἐν περιδείπνῳ ne in silicerniis quidem laudaberis. [a]

§. 15. Nono & trigesimo a Sepultura die sacra manibus ferre Græci consueverunt, quæ vocant ὠρᾶια, νεμέσια, γενέσια. Dies illi, quibus id factum, dicti ἡμέραι μιαραὶ & ἀποφράδες polluti & nefasti. Et Heroïbus quidem publica auctoritate consecratis & in Deorum numerum relatis publica sacra, reliquis privata competunt. Illis θύειν, his ἐναγίζειν fas fuit.

Proverb. XXXI, 6. Jerem. XVI, 5. 7. 8. Ezech. XXIV, 17. Hosea IX, 4. qua de re egerunt præ aliis Bravnivs in Selectis Sacris lib. III. cap. V. §. 13. & Zornivs Bibl. p. 539. Differunt autem, quod illi quidem lugentes convivio exceperunt, hi contra. Lugentes vero appello proxime sanguine junctos. Huc recte refertur locus Jesa I. VIII, 7. *lugentes duc in domum tuam*, coll. Jesa LXVI, 11. Rem omnem exponit Doct. Schlichtervs in Decimis S. Obsery. XXIII.

a De Græcorum colloquiis in epulo ferali vide Kirchmannvm de funeribus lib. IV. cap. VI. De Romanorum Silicernio, quod a *silendo* dicitur, quia silentio luctum & dolorem indicarunt convivæ, vide Jani Gvilielmi Verosimilia lib. III. cap. XII.

Universitäts Bibliothek Rostock https://purl.uni-rostock.de /rosdok/ppn1859817777/phys_0359 DFG

§. 16. Sacrificia manibus oblata fuerunt nigræ oves, & ſteriles ac nigræ juvencæ. Adjecta etiam libamina ex ſanguine, lacte & melle. Hinc manes μέλισσαι apes, & Dii inferi μειλίχιοι θεοὶ appellantur. [a]

§. 17. Exequiis ut adeſſent manes & benevole rem ſacram acciperent, eorum nomina ciere magna voce laborarunt, quod ex VIRGILIO conſtat Æneid. lib. III. v. 68. Ipſe HOMERVS ritum hunc antiquiſſimum attingit ODYSS. IX. v. 64. Accitæ umbræ aderant, quietique reddebantur, ſi forte minus ante tranquillæ fuerant. Præſentes exſequiis manes ἐπισκοπεῖν LVCIANVS tradit. [b]

a Judæis non licuit mel adhibere in cultu divino LEVITICI II, 11. notante SPENCERO de legibus Hebr. lib. II. cap. IX.

b Plura dabit POTTERVS Archæol. lib. IV. cap. III. Nobis præcipua tantum delibantibus hic pedem figere licebit.

CAPVT

CAPVT XXXII.

DE TESTAMENTO ET CURA ORBORUM.

§. 1.

QUæ mortem ſubſequi ſolent, nunc paucis attingemus. Defuncti bona hæredibus legitimis cedunt, vel κατὰ γένος ob ſanguinis conjunctionem ab inteſtato, ut loqui ſolent JCti, vel κατὰ διάθεσιν per teſtamenti deſignationem hæreditatem adeuntibus.

§. 2. Prioris generis hæredes ſunt filii, vel ſi filii deſint, filiæ deſponſandæ genere proximis, quæ παρέδροι & ἐπίκληροι appellantur. Si nec filias reliquiſſet defunctus, ſucceſſerunt in bona adoptantis liberi adoptivi. Sin & hi non adeſſent, proxime juncti cognationis vinculo habiti fuerunt hæredes legitimi, quos χηρωστὰς vocant.

§. 3. Permiſerunt leges Solonis, ἄτεκνος, qui prole caruerunt legitima, bona ſua legare κατὰ διάθεσιν per teſtamentum, quibus placuit. Non licuit tamen teſtamentum ſcribere adoptivis, vel ſervis, vel adoleſcentibus annum ætatis vigeſimum nondum egreſſis, vel mente captis, vel in carcere ac vinculis hærentibus.

§. 4. Testamentum ergo, quod διαθήκη & δόσις vocatur, consignari debuit præsente Astynomo, urbis Rectore, vel Archontibus. Initium fere his verbis constabat: Ἔσαι μὲν ἕυ, ἐὰν δέ τι συμβῇ, ταῦτα διαῤῥήθεμεν. Valere cupio, si vero quid humani acciderit, ita fieri volumus post mortem nostram. [a]

§. 5. Consignatas Testamenti tabulas in manus Curatorum, qui Ἐπιμεληταὶ dicti Athenis, tradere oportuit, ne quis alius mala fraude se ingereret, quod ἐμβατεύειν vocant Græci. [b]

§. 6. In-

a Vox διαθήκη frequens est in scriptis divinis, quæ respondet voci Hebrææ בְּרִית quæ *fœdus* quoque notat. Nam fœdus divinum testamenti habet imaginem, quod testatoris requiritur mors, & a testantis gratia pendent omnia. Et testamentum speciem præ se fert fœderis, quod certæ conditiones implendæ hæreditatem adituris. Vocabulum δόσεως testamentum notare potest JACOBI I, 17. ubi Deo patri δόσις ἀγαθὴ tribuitur.

b Strictior hæc est hujus verbi significatio. Latior illa est, qua cujusque rei attentiorem perlustrationem notat, cum animus se in rerum cognitionem ingerit. Verba igitur Apostoli COLOSS. II, 18. Ἐμβατεύειν ἃ μὴ ἑωράκαμεν, ita interpretatur Cel. RAPHELIVS *ea investigare, quæ nec vidimus nec videre licet*, in notis Xenophonteis ad hunc locum.

§. 6. Interdum viva voce hæredem futurum pronunciasse viventem & præsentem possessionis Dominum legimus, ut scripto non fuerit opus, nec tabulis. Hoc feciſſe Calliam tradit PLVTARCHVS in Alcibiade. [a]

§. 7. Archontum primo, qui κατ' ἐξοχὴν Archon dictus est, hoc officii demandatum fuit, ut orborum curam haberet, & publica auctoritate ἐπιτρόπους curatores constitueret, de quibus lex Solonis observanda: Τὸν Ἐπίτροπον μὴ τῶν ὀρφάνων μηδὲ συνοικεῖν, μηδὲ ἐπιτροπεύειν, εἰς ὃν ἡ οὐσία ἔρχεται τῶν ὀρφάνων. [b]

a Ut utroque modo hæredes beatæ æternitatis dicuntur & declarantur Christi membra. Christus enim viva voce hæredes instituit Apostolos LVCAE XXII, 29. idemque per tabulas Veteris ac Novi Testamenti hæreditatem *æternam*, *inviolatam* & *immaculatam* oppositam Canaanis possessioni temporaneæ, sæpe violatæ ab hostibus, & variis sceleribus maculatæ. 1. PETR. I, 4. amicis suis legavit.

b Plura dabit POTTERVS Archæologiæ libro IV. cap. XV. ex quo, quæ plurimum momenti habere videntur, excerpsimus.

CAPVT XXXIII.

DE TEMPORIS DIVISIONE.

§. 1.

ÆTas humana in varias partes ac tempora dividitur. Postquam igitur omnem hominum ætatem percurrimus a prima infantia ad ultimum vitæ exitum, id unum restare videtur, ut, qua ratione Græci metiri & dividere Tempora voluerint, breviter indagemus.

§. 2. In divisione temporis prima & notissima est dimensio dierum ad Solis motum diurnum composita. Initium diei Athenienses duxerunt a Solis occasu. [a] Et ut dies naturalis luce & tenebris constat, ita lucem in XII. partes æquales dividere placuit. [b]

§. 3. Pri-

a Idem diei principium fuit Hebræis & Ægyptiis. Et sane creationis ea fuit lex, is ordo, ut diem præcesserit caligo. Contra Persæ & Babylonii ab ortu, Umbri & Hetrusci a media die exordium diei naturalis ducendum putant, qua de re multa tradit Alexander ab ALEXANDRO Gen. dierum lib. IV. cap. XX.

b Et Hebræis hæc divisio placuit diei. *Nonne XII. sunt diei horæ?* inquit Servator JOH. XI, 9. Confirmat hanc rem RAMIRESIVS, & veterum solaria horologia diem in partes XII. æquales quemcunque dividentia depingit. Capite XXIII. Pentecontarchi.

§. 3. Primam diei horam πρωΐ, ὄρθρον & ἕως dixerunt, medium diei μεσημβρίαν, tempus pomeridianum δειλινὸν καιρὸν, denique ultimum diei tempus ἑσπερον & ὀψέ.

§. 4. Noctem in quatuor φυλακὰς diſpeſci voluerunt Græci, ut Romani in totidem Vigilias. Media nox HOMERO eſt ἀμολγὸς, aliis μεσονύκ]ιον. Deinde ἀλεκ]ρυοφωνία ſequitur. Porro conticinium ὑπὸ τὸν ὠδὸν ὄρνιθα, denique ὑπὸ τὸ λυκαυγὲς, cum paulatim illuceſcere incipit. [a]

§. 5. Dierum alii fuerunt feſti, de quibus capite XXVI. egimus, alii profeſti, alii nefaſti. Illos ἑορ]ασίμους, iſtos ἐργασίμους, hos ἀποφράδας, Græci dicunt. Denique dies illi, quibus jus dicere

Y 4

a Tot nempe noctis fuerunt vigiliæ, quot vigilum vices. Ipſos etiam Hebræos hanc vigiliarum diviſionem agnoviſſe conſtat. Magiſtris Judæorum אשמורת tertiam noctis partem ſignificat. Conſuli merentur Curæ Criticæ Ven. WOLFII ad MATTH. XIV, 25. ubi τετάρτη φυλακὴ *vigilia quarta* memoratur. Vigiliarum diſtinctionem in PSALMO CXXX, 6. ubi bis repetuntur שומרים לבקר *vigiles mane expectantes*, Vir Pl. Rev. & Doctiſſ. Georg. Ludov. RHODIVS, amicus ſingularis, in Diſſertatione Bremæ publicata An. 1724. docte exponit. Ἀλεκτρυοφωνίας meminit MATTHAEVS XXVI, 34. & MARCVS XIII, 35.

dicere in foro licuit judicibus, quod non licuisse diebus omnibus notavimus capite XIV, ἀγοραῖοι vocantur. [a]

§. 6. Plurium Dierum conjunctione constat Mensis, Græcis Μήν. Duplex autem, non idem semper fuit dierum in mensibus numerus, qui scilicet alternis vicibus nunc XXX. nunc XXIX. diebus absolvebantur. Illi πλήρεις & δεκαφθινοί, hi κοῖλοι & ἐναφθινοὶ dicti. [b]

§. 7. Mensium numerus ut aliis populis, ita & Græcis duodenarius fuit, quorum hæc nomina, hic ordo est.

I. Ἑκατομβαιὼν ab Hecatombis Jovi immolatis denominatus fuit πλήρης dierum XXX, quorum primus incidit in novilunium, quod proxime excipit solstitium æstivum.

II. Μετα-

a Hanc Dierum apud Græcos differentiam exponit Seldenvs libro III. de Jure Naturæ & Gentium, capite XVII. Dies ἀγοραῖος occurrit Actor. XIX, 38.

b Μήν, si Grammaticis credendum, ex μὴ & ἐν derivatur, quod non una sed varia est lunæ facies. Sed rectius vocem μὴν a מנה *fluere* & *numerare* deduces, quod numerantur ad lunam dies, & humorum causa & mater eadem habetur.

II. Μεταγειτνιών a festo Apollinis (Μεταγείτνια), quod Milesii, cum sedibus suis relictis in Atticam transiissent, instituerunt, nomen tulit. Dierum fuit XXIX. adeoque κοῖλος sive ἐναφθινός.

III. Βοηδρομιών, cui festum Βοηδρόμια, in memoriam victoriæ adversus Amazonas a Theseo reportatæ sacratum, nomen indidit.

IV. Μαιμακτηριών, in quo μαιμακτήρια Jovi μαιμάκτῃ sacra celebrari solebant.

V. Πυανεψιών, dictus a festo Πυανψίων, ubi coctis leguminibus memoriam Thesei commune epulum patre sepulto populo dantis renovarunt.

VI. Ἀνθεστηριών, cui nomen dedit festum Ἀνθεστήρια, quod exposuimus supra capite XXVI.

VII. Ποσειδεών in Neptuni honorem ita dictus.

VIII. Γαμηλιών Junoni nuptiarum præsidi sacer.

IX. Ἐλαφηβολιών dicatus honori Dianæ ἐλαφηβόλῳ.

X. Μουνυχιῶν eidem Dianæ Munychiæ consecratus.

XI. Θαργηλιῶν, a festo Θαργηλίων, ubi in ollis Gr. Θαργήλοις primitiæ circumferri solitæ, nomen accepit.

XII. Σκιροφοριῶν ita vocatur ab umbellis, quas Græci appellant σκίρα, quarum ope nimium calorem avertere & solis radios reflectere consueverunt.

§. 8. Mensem quemque inchoat ἡ νουμηνία, primus dies, sive prima lunæ facies, cum mensi lunæ cursus respondit. Hoc principium mensium sacrum fuit precibus pro salute publica & privata fusis, teste ARISTOPHANE in Vespis v. 98. & epulis festivis, apud eundem in Acharnan. v. 991. [a] Septimam quoque cujusque mensis

a Apud Hebræos quoque sacra fuisse mensium initia ignotum puto nemini. NVMER. X, 10. Confert hic ritus Hebræorum & Græcorum DOVGTAEVS Analect. Parte II. p. 132. cui jungi meretur SPENCERVS lib. III. Diss. IV. cap. III. Morosis debitoribus ingratas fuisse Neomenias, quippe usuris solvendis celebres, monet ALMELOVEENIVS Amœnitatum p. 236.

mensis lucem sacrosanctam fuisse & Apollini dicatam, constat. [a]

§. 9. Tres præcipue Græcorum mensium partes fuerunt, sive Decades, quarum primam vocant μηνὸς ἱσαμένου vel ἀρχομένου, alteram μηνὸς μεσοῦντος, tertiam μηνὸς φθίνοντος. Cujusque Decadis dies hoc modo designantur.

Primæ Decadis:

1. dies νουμηνία,
2. δευτέρα ἱσαμένου,
3. τρίτη ἱσαμένου dicta & sic de cœteris.

Secundæ Decadis:

1. dies πρώτη μεσοῦντος, vel πρώτη ἐπὶ δέκα,
2. δευτέρα μεσοῦντος, vel δευτέρα ἐπὶ δέκα,
3. τρίτη μεσοῦντος, vel τρίτη ἐπὶ δέκα &c.

Tertiæ Decadis:

1. dies πρώτη ἐπ' εἰκάδι, vel φθίνοντος δεκάτη inverso numerandi ordine,
2. δευτέρα ἐπ' εἰκάδι, vel φθίνοντος ἐνάτη,
3. τρίτη ἐπ' εἰκάδι, vel φθίνοντος ὀγδόη &c.

§. 10. His

a Vid. SPANHEMIVS in Commentario ad Callimachi hymnum in Delum v. 251. & SELDENVS de Jure Naturæ & Gent. lib. III. cap. XV. Numerum septenarium adeo celebrem in sacris scriptis & apud Græcos quid sanctitatis habuisse miror. Sed hebdomadum divisionem, quam ad prima mundi incunabula quidam reducunt, nihil inde præsidii sibi polliceri posse arbitror.

§. 10. His XII. mensibus in unam summam redactis habes Annum Atticum, qui lunaris fuit, redactus tamen ad Solaris anni perfectiorem circulum per intercalationem, cujus rei auctorem Thaletem Milesium fuisse narrat LAERTIVS in ejus vita. [a]

§. 11. Primum mensis primi diem, id est, anni initium congruere cum novilunio solstitium æstivum proxime sequente antea occupavimus dicere. Antiquissimi tamen Græciæ cives ab ortu Plejadum annum inchoarunt. [b]

§. 12. Series annorum ex numero annorum Archontis vel Regis nomen duxit primum, deinde numeratæ sunt Olympiades, & anni cujusque Olympiadis. Ita secundum Varro-

a Et Hebræi & plerique alii populi primæ antiquitatis ad lunæ cursum annos suos exegerunt, quod plenius ostenditur in Bibliotheca Antiquaria & Exegetica Petri ZORNII p. 985. Arcadas menses tres non plures in anni unius ambitu agnovisse tradunt. Annos Patriarcharum unius tantum mensis fuisse, quidam somniarunt, quos refellit HEIDEGGERVS in Historia Patriarcharum, quæ continet singularem Dissert. de longævitate Patriarcharum, & BVDDEVS in Historia Eccles. Vet. Test. Tomo I. p. 84.

b Sequor fidem Ezechielis SPANHEMII ad Callimachi Jov. v. 89.

Varronem Roma condi cœpta Olympiadis sextæ anno tertio. Initium autem Olympiadum, quarum quæque quinquennium complectitur, fuit anno ante Christum natum octingentesimo. [a]

Caput XXXIV.

DE PECUNIA GRAECORUM.

§. 1.

DE Mercatu Græcorum pauca diximus capite IV. Plura enim dicere instituti dissuadebat scopus. Negligere tamen non licet Græcorum pondera & mensuras. Illa pretium rerum indicant, hæ quantitatem. Utramque materiam breviter pertexemus pro more nostro.

§. 2. Pondera ea tantum nobis curæ sunt, quæ pretium numorum indicant. Nam argenti aurique summam mercium pretio respondentem ponderasse veteres supra monuimus. Præcipua ergo pretia accipe.

§. 3. Δραχμὴ

a Annus Metonicus fuit annorum communium XIX. Philolai Pythagorici annorum LIX. Calippi annorum LXXVI. Vide Lilium Gyraldvm de Annis & Mensibus p. 550.

§. 3. Δραχμὴ, quæ & ἄργυρις dicitur, fuit numus argenteus imagine ardentis lucernæ, quæ Minervæ sacra fuit, signatus. Drachmæ pondus & pretium convenit fere cum denario Romano, & quarta sicli Hebræi parte, seu Imperialis, ut vocant, parte Octava.

§. 4. Sextam Drachmæ partem dixerunt ὄβολον, tertiam διώβολον, dimidiam τριώβολον, duodecimam ἡμιωβόλιον ejusdem fere pretii numum, cujus nostri sunt Crucigeri.

§. 5. Drachmæ quatuor Gr. τετράδραχμον sive Στατὴρ sicio argenteo Hebræorum fere æquales pretio fuerunt, & dimidiæ parti Imperialis. Alias & παρθένος vel Κόρη vocatur hic numus, in ejus parte adversa caput Minervæ, in aversa autem noctua apparuit. [a]

§. 6. Mina Attica Solonis tempore centum fuit drachmarum, id est XII. Imperialium fere cum dimidio.

§. 7. Ta-

a Staterem cum Sicio argenteo congruere constat ex MATTH. XVII, 24. 27. ubi cum duobus didrachmis pro Christo & Petro solvendis confertur Stater, adeoque æqualis τετραδράχμῳ sive sicio Argenteo, cujus dimidiam quotannis partem pendere quisque cogebatur.

§. 7. Talentum Atticum majus dabit drachmas 8000, sive mille fere imperiales, minus continet drachmas 6000, sive 750. ferme Imperiales, quod toties intelliges, quoties simpliciter de Talento sermo est.

CAPVT XXXV.

DE

MENSURIS GRAECORUM.

§. 1.

MEnsuræ liquidorum sunt, vel aridorum. [a]

§. 2. Athenis qui unum genus norit, utrumque norit. Idem enim mensuræ genus ad liquidorum & aridorum dimensionem simul applicatur.

§. 3. Cyathus Græcorum quatuor continet Cochlearia, Oxybaphum habet cyathum unum cum dimidio, Sextarius novem complectitur Cyathos.

§. 4. Con-

a Utrumque genus indicatur LVCAE VI, 38. ubi Christus promittit mensuram superfluam & vi ac manuum pressione ingestam; illa liquidorum est, hæc aridorum. Ita certe bona spiritualia cibo & potui, liquidis & aridis toties conferuntur PSALMO XXIII, 2. 5.

§. 4. Congius Gr χᾶς continet Sextarios octo, Satum sextarios X.

§. 5. Medimnus habet Sata VI. adeoque congios IX, sextarios LXXII.

§. 6. Corus complectitur Sata XXX. congios XLV. & convenit cum Hebræorum Homer.

§. 7. Græcorum Amphora capit congios XII. sextarios vero XCVI. & congruit cum Hebræorum Cado & Hydria.

§. 8. Chœnix sextarios admittit binos & respondet Cabo Hebræorum.

τῷ θεῷ ἡ δόξα.

INDEX I.

Locorum Scripturæ Sacræ partim allegatorum tantum, partim vero paulo uberius explicatorum.

GENES.

Cap.	Vers.	Pag.
I.	-	163
	16.	159
	29.	11
II.	17.	10
III.	1. seq.	258
	15.	157
	17. 18. 23.	10
	19.	13. 167
	21.	28. 224
	23.	10
IV.	7.	249
	21.	40. 43. 44
	22.	170
V.	29.	11
VIII.	21.	236
IX.	2. 3.	11
	25.	221
X.	5.	103
XIV.	4.	112
	18.	117. 147
XV.	1.	87. 159

Cap.	Vers.	Pag.
	9.10.17.	126
XVII.	13.	57
XIIX.	5. 6.	13
	22.	218
	27.	333
XIX.	30.	270
XX.	12.	64
XXI.	7.	8
	33.	200
XXIII.	20.	318
XXIV.	59.	8
	65.	24.69
XXVI.	30.	222
XXVII.	19.	240
XXIIX.	8.	70
	18.	202
	20.	13
XXXI.	34.	202
	54.	222
XXXII.	24.	307
XXXII.	26.	178
	33.	232
XXXIII.	19.	53
XXXIV.	12.	66
XXXV.	8.	8
XXXVII.	25.	240
	34	332
XXXIIX.	8.	124
	15.	63
	18.	65
XL.	15.17.	14

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0376
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
XLI.	42.	243
XLIII.	17.	303
XLVI.	4.	325
XLVII.	29.	318
XLIX.	--	323
	7.	221
	11.	17
	27.	183
L.	1.	323
	2.	326
	EXOD.	
II.	3.	3
	5.	61
III.	--	144
	5.	34. 196
	8.	10
	15.	150
XII.	9.	293
	11.	36
	39.	13
XV.	--	98
	26.	34
XIX.	--	205. 280. 288
	5.	249
	10.	249
	15.	250
XX.	--	144
	4.	143
	22.	234
	26.	233
XXI.	2.	277

Cap.	Vers.	Pag.
	12. 13. 14.	130
XXII.	--	123
	16.	66
	19.	6. 246
XXIII.	16.	273
XXIV.	--	253
	4.	122
	5.	191
XXVI.	35.	212
XXVII.	2.	234
XXIX.	6.	192
XXX.	18.	248
XXXII.	1.	202
	2.	26
	6.	70. 237. 240. 246
	17.	98
XXXIV.	3.	274
	LEVIT.	
II.	11.	338
	13.	15. 230
VI.	12. 13.	166
VII.	15.	236
XII.	2. 6. 8.	7
XV.	13.	251
XVI.	7.	180
XVII.	5.	199
XIX.	26.	234
XXVI.	1.	202
	NVM.	
III.	--	117
	10.	193

Cap.	Vers.	Pag.
V.	18.	22
VI.	18.	21
X.	10.	346
XI.	5.	11
	16.	125
XVI.	--	117
XIIX.	19.	15. 241
XIX.	9.	252
	11.	250
XXV.	-	198
XXIIX.	2.	236
XXXI.	19.	249
XXXIII.	52.	46
	DEVTERON.	
VIII.	8.	13
X.	18.	150
XIV.	1.	331
XVI.	21.	200. 233
XVII.	10. seqq.	254. 262
	15.	114
XX.	14.	17
	20.	90
XXI.	3.	228
XXII.	5.	32. 73. 145
	20.	71
XXV.	4.	52
	7.	124
XXVI.	13. 14.	276
XXVII.	2. 8.	122
	6. 7.	236
XXXI.	-	41

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0379
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
XXXII.	--	41
	2.	269
	40.	221
XXXIII.	--	323
	25.	35

JOSVAE.

I.	6.	302
II.	9.	180
III.	7.	200
IV.	3. 9.	122. 123. 233
V.	14.	218
	15.	34
VIII.	18.	88
X.	16.	270
XV.	19.	16
XVII.	16.	77
XIIX.	8.	109
XXII.	10	233

JVDICVM.

I.	19.	77
II.	13.	172
III.	7.	200
	16.	88
	22	89
IV.	3. 13.	77
	18.	29
V.	--	98
VI.	23.	205
VII.	13.	13
	16.	96
	20.	95

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0380
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
IIX.	24.	26
IX.	13.	235
XIII.	22.	205
XIV.	12.	29. 68. 212. 245
XVI.	3.	100
	21.	60
	23.	236
XXI.	20.	6. 246
	I. SAM.	
I.	15.	19
	23.	8
V.	2.	213
	3.	261
VI.	5.	210
IIX.	7.	112
IX.	2.	115
XI.	--	222
XII.	12.	112
XIV.	15.	180
	27.	8
XV.	12.	100
XVI.	11.	241
	16.	40
	18.	44
XVII.	5.	82
	7.	89
XIIX.	25.	66
XIX.	9.	44
XX.	5. 24.	240
	6.	277
XXI.	-	212

Cap.	Vers.	Pag.
	9.	99
XXII.	1.	270
XXIIX.	11.	259
	2. SAM.	
III.	20.	222
VI.	16.	246
VII.	8.	114
X.	4.	103
XII.	16.	218
XIII.	19.	333
XV.	21.	74
	30.	332
XVIII.	11.	102
	17.	319
XXIII.	--	323
	1. REG.	
II.	28.	198
VIII.	--	161
	9.	168
	63.	226
X.	19.	188
XIII.	22.	318
XVII.	21.	324
XVIII.	-	174
	27. 29.	215
	28.	227
XIX.	8.	270
XX.	28.	198
	38.	333
XXII.	10.	116
		2. REG.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0382
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
	2. REG.	
II.	15.	40
IV.	34.	324
XI.	2.	8
XVII.	10.	200
	30	173
	32	233
XVIII.	26.	6
XXIII.	11.	159
	12.	233
	1. CHRON.	
XVI.	42.	39
	2. CHRON.	
XIII.	5.	15
XXVI.	17. 21.	117
XXXIV.	4.	166
	ESDR.	
IX.	3.	331
	NEHEM.	
II.	3.	318
VIII.	9. 11.	274
	ESTH.	
I.	8.	21
VI.	12.	333
	JOBI.	
III.	6	67
IV.	3. 4.	302
XIV.	17.	128
XIX.	25.	303
XXX.	12.	303
XXXI.	26. 27.	161. 219

Cap.	Vers.	Pag.
XXXV.	6.7.	207
	PSALMI DAV.	
II.	4.	143
III.	8.	301
VI.	--	43
VII.	14.	89
IIX.	--	169.275
	3.	260
	6.	116
XVI.	6.	51
XIX.	6.	69
XXII.	--	45
XXIII.	--	39. 115.
	2. 5.	351
	4.	323
	6.	196
XXIV.	3.	198
XXV.	12. 13. 14.	286
XXVI.	6.	248
	7.	243
XXX.	12.	332
XXXIII.	2.	43
	7.	170
	9.	149
XXXIV.	8.	177
XXXVI.	9.	19
	10.	16.251
XL.	7.	26. 223
	8.	38
XLII.	--	39
XLIII.	3.	176

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0384
DFG

Psalm.	*Vers.*	*Pag.*
XLV.	--	40.43.115.116.275
	2.	269
	4.	89
	7.	116
	8.	243
	14.	69
XLVII.	3.	216
XLIIX.	2.	112
L.	--	225
	5.	222.269
	13.	236
	14.15.	214.219
	15.	209
	16.	249
LI.	6.	128
	9.	251
	19.	149
LVIII.	5.6.	258
LX.	--	43
	6.	100
LXV.	2.	218
	14.	169
LXIIX.	18.	77
	22.	25
	31.	35
LXXVII.	57.	51
LXXIX.	2.	350
LXXX.	--	39. 43
LXXXII.	16.	113
LXXXIV.	2.	196
	11.	26

Psalm.	Vers.	Pag.
	12.	86. 87
XCI.	4.	87
	5.	160
	11.	177
C.	--	39
CII.	28.	38
CVI.	28.	198
CX.	--	116
	4.	117
CXIII--CXVIII.	--	275
CXV.	3.	149
CXVIII.	16.	32
CXXI.	4.	149
CXXVI.	5.	167. 169
CXXVII.	1.	209
CXXVIII.	3.	241
CXXX.	6.	343
CXXXIV.	1.	188
CXXXVI.	--	275
CXXXVII.	1.	333
CXLI.	2.	215
CXLVII.	20.	150
PROV.		
VII.	1.	122
	14. 15.	173
IIX.	--	154
	3.5.	157
	22.	154
IX.	--	154
	1.	157
	5.	19
XIV.	4.	6

Cap.	Vers.	Pag.
	34.	269
XV.	8.	249
XXI.	1.	52
XXIII.	26.	256
XXV.	11.	241
XXVI.	8.	176
XXX.	17.	138
XXXI.	6.	337
	13.	48
	29.	66
	ECCLES.	
XII.	4.	61
	5.	143. 317
	11.	52
	CANT.	
I.	4.	66
III.	11.	69
V.	7.	169
	11.	23
VI.	9.	163
VIII.	2.	19
	JESA.	
I.	--	225
	15.	218. 248
II.	5.	171
	14.	57
	22.	31
III.	20.	26
V.	25.	32
VI.	--	116
VII.	15.	8
IIX.	19.	259. 262

Cap.	Vers.	Pag.
XI.	2.	154
XII.	3.	274
XVI.	10.	292
XXI.	4.	86
XXII.	22.	157
XXIII.	--	103. 173
XXXIV.	4.	38
XXXVI.	6.	87
	18.	209
XL.	20.	204
	30.	55
XLI.	7.	209
XLII.	9.	157
XLIII.	18.	252
XLIV.	5.	75
XLV.	15.	199
	23.	144. 220
XLVII.	1.	333
	2.	60
LIIX.	7.	15. 337
LIX.	17.	82
LX.	9.	103
LXI.	10.	69
LXIII.	2.	17
LXVI.	1.	143. 197
	2.	149
	11.	337
	24.	328
	JEREM.	
II.	14.	57
	22.	31
IV.	30.	27

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0388
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
VI.	26.	333
VII.	--	163
	18.	14. 158
	29.	331
IIX.	19.	259. 262
IX.	17.	334
X.	4	209
XII.	3.	274
XIII.	27.	199
XIV.	3. 4.	333
XVI.	5. 7. 8.	337
	6.	333
	10.	292
XXII.	19.	330
XXV.	10.	61
XXXIV.	--	222
	18.	126
XL.	20.	204
XLI.	7.	209
XLIII.	18.	252
XLIV.	--	163
XLV.	15.	199
XLVII.	--	103
	THREN.	
III.	41.	218
V.	13.	60
	EZECH.	
IV.	12.	13
VIII.	17.	208
XVI.	4.	6
	5.	3

Cap.	Vers.	Pag.
XXI.	20. seq.	258
XXIV.	17.	35. 337.
XXVII.	--	103
XXX.	13.	180
	25. 26.	234
XXXII.	27.	329
XXXVI.	25.	251
XLIII.	7.	198
	DANIEL.	
II.	21.	114
VI.	10.	218
VII.	9.	148
	10.	178
IIX.	21.	24
IX.	21.	215
XI.	38.	150
	HOSEA.	
IV.	12.	258
IX.	4.	337
XII.	12.	199
	JOEL.	
II.	13.	332
	AMOS.	
II.	7.	236
V.	15.	130
	18. 20.	331
	26.	208
VI.	4.	241
VII.	17.	51
	OBAD.	
	18.	97

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0390
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
	MICH.	
I.	7.	173
	16.	331
VI.	6.	147
VII.	8.	331. 332
	19.	252
	NAH.	
II.	4.	79
	HABAC.	
II.	2.	122
III.	4.	180
	ZACH.	
VI.	13.	117
IX.	16.	100
	MALACH.	
I.	7.	236
II.	16.	71
III.	2.	31
	18.	59
IV.	2.	113. 160
	MATTH.	
I.	16.	64
	18.	70
II.	6.	115
	11.	113
	12	257
III.	4.	13. 28
	10.	33
	11.	35. 56
IV.	4.	13
	8.	109

Cap.	Vers.	Pag.
	9.	179
V.	3.	225
	8.	205
	13.	15
	25.	125. 133
	27.	63
	28.	27
	31. 32.	71
	34.	143. 152. 220
	35.	112
	48.	144
VI.	7.	216
	11.	13
	19.	29
	20.	212
	22.	336
	29.	116. 336
	32.	322
	48.	228
VIII.	--	108
	22.	250
	27.	170
	28.	319
IX.	17.	18
	18.	217
	23.	334
	34	178
X.	9.	33
XI.	--	154
	8.	29
	12.	54
	21.	332. 333

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0392
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
	25.	284
	30.	123
XII.	30.	123
XIV.	9.	15
	20.	14
	25.	343
XVI.	18.	120. 157. 179. 316. 319
	19.	157
XVII.	--	207
	2.	261
	24. 27.	350
XVIII.	6.	61. 139
	34.	135
XIX.	17.	114
	24.	106
XX.	15.	114
	21.	242
	22.	244
	28.	98
XXI.	8.	29
	14	321
	15.	230
	16.	260
XXII.	3.	239
	11. 13.	68
XXIII.	27.	250
	29	320
	33.	126
	37.	138
	38.	205
XXIV.	15.	196
	28.	96

Cap.	Vers.	Pag.
	37.38.	67
	41.	61
	51.	59.126.222
XXV.	1.	67
XXVI.	12.	326
	21.	240
	25.	246
	26.	15
	28.	17.222
	30	245.275
	32.	322
	34.	343
	39.	244
	53.	178
	64.	156
	65.	332
XXVII.	--	205. 327
	24.	249
	25.	221.228.
	28.	31.79
	37.	131
	45.	161
	51.	261
	59.	327
XXIIX.	--	207
	2.	319
	MARC.	
I.	7.	35
V.	7.	147
	9.	178
	41.	49
VI.	39.	240

Cap.	Vers.	Pag.
	56.	321
IX.	42.	61
	44.	328
	49.	230.328
	50.	15.241
X.	12.	71
XI.	2.	229
	25.	218
XII.	19.	122
	38.	33
	43.	225
XIII.	35.	343
XIV.	51.	73
XV.	19.	218
	20.	137
	23.	19
XVI.	1.	326
	5.	33
	19.	324
LVC.		
I.	19.	243
	32.	147
	46.	216
	59.	7
	69.	82
	78.	205
	80.	192
II.	1.	122
	7.	6
	22. 24.	7. 223. 225
	29.	324
	36.	72

Cap.	Vers.	Pag.
III.	14.	54
V.	5.	55
	8.	219
	59.	17
VI.	38.	351
VII.	2.	60
	8.	92
	12.	328
	33.	16
	38.	240. 243
	46.	243
VIII.	24.	93
X.	42.	243
XI.	27.	22
	44.	317
	52.	194
XII.	--	245
	24.	93
	29.	49
	58.	133
XIV.	--	245
	10.	243
	16.	237
XV.	21.	152
	22.	55
XVI.	13.	316
	21.	239
	22.	175. 242
XVIII.	11.	54
XIX.	24.	243
XXI.	5.	211
XXII.	4. 52.	91

Cap.	Vers.	Pag.
	29.	341
XXIII.	27.	333
XXIV.	21.	98
	JOH.	
I.	3	155
	4.9.	157
	14.	94
	18.	242
II.	5.	243
III.	5.	325
	29.	66
IV.	7.18.	63.71
	24.	256
V.	19.	156
VI.	9.11.	12.13
	37.	149
VII.	37.	274
IIX.	5.	71
IX.	31.	217
XI.	9.	342
	11.	324
	20.	332
	31.	334
	40.	326
XII.	--	245
XIII.	1.	324
	10.	239
	18.	241
	23.	242
	25.	242
XIV.	--	245
	6.	176

Cap.	Vers.	Pag.
	9.	201
XVI.	7.	324
	11.	265
XVII.	38.	131
XVIII.	13. 24.	189
	39.	280
XX.	20.	30
XXI.	7.	32
	9.	12
	12.	237
ACT. APOST.		
I.	1.	39
	26.	122. 264
II.	--	255
	24.	326
	30.	181
III.	15.	132
IV.	12.	168
	31.	205
V.	6.	328
VII.	38.	263
	48.	147. 197
	60.	218
IIX.	2.	328
IX.	5.	52
	37.	325
	39.	48
XII.	2.	328
	7.	261
	19.	137
	21.	116
	22.	113

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0398
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
XIII.	48.	92
XIV.	5.	127
	10--13.	322
	12.	175
	13.	225. 229
	17.	154
XV.	22.	122
XVI.	13.	199. 248
	14.	31
	16.	262
	17.	188
	18. 19.	157
	24.	135
XVII.	16. 21. 22.	2. 142
	19.	124. 125
	21.	2
	23.	187
	24.	197
	25.	147. 204. 225
	32.	234
XIIX.	6.	228
XIX.	19.	259
	24.	208
	27.	144. 216
	28.	163
	35.	122
	38.	344
XXII.	25.	59
XXIV.	5.	93
XXV.	21.	114
XXVII.	17.	107
	19. 28.	108

Cap.	Vers.	Pag
	29.	107.
	34.	111
XXIIX.	4.	261
	6.	94
	11.	105.110
	ROM.	
I.	14.	2
	20.	201
	22.	140
	23.	202
	25.	158
III.	2.	122.263
	4.	128
V.	7.	269
VI.	13.	80
	22.	57
	23.	75
VII.	1. 2.	64
	6.	303
IIX.	34	156
XI.	33. 34.	207.284
XII.	1. 2.	194.223. 228.256
XIII.	1.	114
	12.	80.199
	13.	174. 182
	13. 14.	292
	14.	194. 289
XIV.	2.	11
XVI.	2.	127
	1. CORINTH.	
I.	22.	1
II.	7.	284

Cap.	Vers.	Pag.
	10.	284
III.	--	197
	11.	112
	15.	133. 252
	17.	248
IV.	13.	227
	15.	290
V.	2.	102
	5.	126
VI.	--	197
	9.	62
	11.	5. 62
VII.	1. 3.	70
	27.	71
IIX.	4.	198
	5. 6.	216
IX.	7.	75
	9.	52
	13.	235
	24. 25.	298
	25.	305
	26. 27.	301. 308. 312
X.	7.	70
	18. 20. 21.	236
	21.	246
	25.	235
	27.	239
XI.	6.	22
	10.	24
	15.	22
	20.	238. seq.
		30.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0401
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
	30.	324
XII.	8.	108
	11.	149
XIII.	1.	42. 253. 289
XIV.	34.	121
XV.	--	98
	23.	92
	26.	304
	32	320
	58.	303
	2. CORINTH.	
I.	22	65
III.	6.	122
	18.	24. 287
IV.	2.	292
	4.	265
	7.	96. 324
	9.	304
V.	1. 4.	94. 324
	14.	33
	20.	60
VI.	--	197
	14.	106
	15. 16.	213
	16.	144. 208. 293
VII.	11.	70
X.	4. 5.	90
	13. 14.	52
XI.	2.	65. 70
	3.	304
XII.	4.	284
	8.	304

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0402
DFG

GAL.

Cap.	Vers.	Pag.
II.	2.	308
	14.	302
III.	1.	299
	3.	287.297
	23.26.	37
	28.	56
IV.	1. 2.	37
	5.	4
	8.	158
V.	7.	299
VI.	16.	29
	17.	58

EPHES.

I.	14.	65
II.	2.	178
IV.	13.	27.49
	22 24.	37.289
V.	4.	289
	12.	292
	14.	324
	18.	20
	18.19.	182
	19.	292
	26.27.	70
VI.	7.	56
	11.	80.303
	12.	178
	13. seq.	76. 194
	14.15.	36. 83.84
	16.	87
	17.	81.82.88

PHI-

PHILIPP.

Cap.	Pers.	Pag.
I.	23.	247
II.	6.	156.244
	7.	240
	17.	234
III.	12.	14.297
	14.	297.298
	16.	296
	19.	20
IV.	3.	278
	6.	214

COLOSS.

I.	12.	288.290
	15.	48.201
	20.	157
II.	14.	100
	15.	98.157.178
	17.	47.
	18.	340
III.	11.	56
	15.	298
	16.	41.230
	19.	67

1. THESS.

I.	9.	146
III.	10.	299
IV.	4.	324
V.	8.	83
	19.	166
	23.	191

2. THESS.

III.	7.	102
	12.	

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0404
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
	12.	50
	1. TIM.	
I.	4.	164
	13.	127
	15.	195
	16.	47
	18.	74
II.	3.	151
	8.	248
	12.	121
III.	2. 12.	72. 190
	13.	101. 127
	15.	3. 120. 146
	16.	205. 286
IV.	8.	286
	10.	151
V.	17.	76. 100
	23.	16
VI.	9.	139
	11.	297
	16.	148. 201
	2. TIM.	
I.	10.	205
	13.	47
II.	4.	95
	5.	309
	15.	243
III.	15.	37. 38.
IV.	6.	247
	7.	295. 296. 297.
	8.	205. 298. 309
	TIT.	
I.	12.	188

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0405
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
II.	11.	161
	13.	144
III.	5.	325
	I. PETR.	
I.	4.	341
	9.	297
	13.	33
II.	2.	289
	5.	206
	12.	122
	21.	47
III.	7.	70
	19.	157
V.	4.	211. 298
	5.	32
	8.	125
	2. PETR.	
I.	19.	157
	21.	262
II.	1.	57
	I. JOH.	
I.	1. 2. 3.	132
	5.	171
	7.	253
II.	6.	38
	13.	308
III.	2.	287
IV.	7.	172
	8.	150
	HEBR.	
I.	1.	41
	1. 2.	88

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0406
DFG

Cap.	Vers.	Pag.
	3.	156
	14.	177
II.	3.	126
	14.	157.179
III.	3.	3
	6. 14.	297
IV.	--	231
	1.	299
	12.	88.231
	16.	271
V.	12.	37. 243
	14.	308
VI.	1.2.	286
	11.	297
	19.	107
VII.	3.	154.278
	4.	99
	23.24	189
IX.	4.	168
X.	1.	47
	5.	26.55
	21.22.	248
	22.	251
	29.	34
XI.	35.	59
	37.	81
XII.	1.	296.297.311
	5	302.303
	11.	311
	12	303
	13.	297

Cap.	Vers.	Pag.
	14.	288
	15.	299
XIII.	4.	63
	12. 13.	137
	20. 21.	36
	JACOB.	
I.	12.	298
	17.	109. 340
III.	17.	155
IV.	3.	217
	8.	214
	JVDÆ.	
	4.	131
	APOC.	
I.	5.	117. 253
	8.	155
	16.	88
	18.	157. 179. 319.
II.	--	195
	7.	312
	7. 17.	100
	10.	92. 101. 298. 327
	13.	186
	17.	128. 130. 308
	24.	284
	27.	309
III.	--	195
	4.	30. 282
	4. 5.	30
	5.	192. 278
	11.	193. 309

Cap.	Vers.	Pag.
	12.	135. 311
	14.	150
	15.	123
	20.	238
	20, 21.	116. 213. 240
IV.	4.	30. 192
	10.	101, 211
V.	5.	128
	13.	215
VI.	11.	33
VII.	9.	312
IX.	3. 4.	179
	11.	160
	17.	79. 82
XII.	10.	304
XIII.	16.	58
XIV.	1.	58
	2.	190
	4.	74. 156. 190 250
	13.	317
XIIX.	12.	241
	14.	173
XIX.	7, 8.	30
	13. 14.	79
	13. 15.	17. 79
	16.	113
XXI.	8.	102
	23.	288
XXII.	15.	248

* * *

INDEX II.

Phrasium vocumque Hebraicarum & cognatarum explicatarum ac illustratarum.

א.

	Pag.
אב אשתה	170
אבובא	44
אבכל תופש כנור	43
אבוס	6
אבן ענר	100
אבק	303
אד	316
אדון	112. 285
אדוני	112
אהב גר	150
אוריתא	6
אילת	45
אין אונם	21
איש כלבי	186
איתן	154
אכרן	121
אלהי הרים	198
אלהי מרום	147
אלה מעזים	150
אלוף	52
אל חי	183
אליליים	204
אל מסתר	199
אל עליון	147
אמצ	90. 302
אמר יהוה	265
אמת	176
אנה	174

	Pag.
אנח	174
אסותא	260
ארג	28
אש	165
אשמורה	343
אשתא	165
את אש	181
ב.	
בא	232
בחורים	54
בית יהוח	196
בית עולם	143
בכה	181
בכרים	223
במאה קשיטה	53
במה	232
במות	198
בן	3
בנה	3
בני ענק	304
בעלי אוב	262
בצל מות	323
ברית	31. & 340
בשם שמים	152
בשר ורם	178
ג.	
גט פטורין	71
גט שלוחין	71
גלל	38
ד.	
די	146. 168. 285
דלף	172. 269
דמיה תהלה	218
דם ענבים	17
דרבן	52
ה. הס	

	Pag.
ה.	
הדר	116
הוא	38
הוא אש	181
היה	147
הלן	279
הסובבים בעיר	169
הס תופף	26
הרוכל	183
הריח ימין	32
הר תמי	164
הר פגה	124
ו. ואתה הוא	38
ונגלו כספר השמים	38
ז. זבחי מתים	197
זבח ומנחה	223
זבל	271
זקנים	129
ח.	
חבל	326
חזק	302
חרטום	164
חיים טובים	260
חלים	46
חמנים	166
חסד	269
חסיד	269
חסידים	269
חצ יעוף יומם	160
חרדת אלהים	180
חרס	174
חרר	174
חרש	167.174
ט.	
טורף תלמים	285
טליתא	49

	Pag.
י.	
יד	176
יושב בשמים	143
יליד בית	57
ימין	255
ירא	196
כ.	
כבוד	116
כהן	117
כלבי	186
כלים	80
כנס	170
כנור	43
כסה	28. 185
כתונת	28
ל.	
לא בת אמי	64
לבחורים	54
לבנה	163
להב	89
לולב	293
לחם	13
מ	
מגלה	38
מגלת ספר	38
מולדת	172
מזמורים	41
מים חיים	251
מינקות	8
מלאך המות	179
מלח	230
מלך עריץ	315
מלך קרתא	183. 315
מלכת השמים	158
מלמד	52
מנה	

	Pag.
מנה	344
מני	231
מסתר	283
מעוננים	254
מצפצפים	262
מקלו יגיד לו	258
מרגמה	176
משכיות	46
משכנות יהוה	196
משמח אלהים	235
מת	321

נ.

נאם יהוה	265
נגינות	42
נוה	196
נחילות	42
נחש	258
נטה יר	32
נלכה באור יהוה	171
נסכים	234
נער	54
נערים	54
נפת	169
נקבים	46

ס.

סבב	169
סבל	271
סכה	86
סכות בנות	173
ספר	333
ספרים	122
סתם	315
סתר	85. 179. 283

ע.

עוגב	44
עוגה	

עוגה	13
על	161
עלם	49
עלמה	49
ענק	113.304
ענן	254
עצבים	202
ערבון	65
ערבי נחל	138
עריץ	162
עתיד ימים	148
פ.	
פילגש	64
פלוט גוי	279
פלט	85
פלס	154
פלץ	179
פנה את אש	230
פרי	53
פרי פתא	285
פרנס	115
פתן	258
צ.	
צבאות	181
צריק	269
צרק	269
ק.	
קבל	271
קרם	255
קדשות	173
קהל	119
קודש יי	190
קוצ אמפצ	288
קל התחנה	61
קל מלחמה	98

	Pag.
קרב	148
קרנים	180
ר	
ריח יהוה	236
רפאים	260. 326
ש	
שבט	115
שבט מישר	116
שדי	164
שדים	164
שומרים לבקר	343
שושבנים	66
שושנים	43
שירים	41
שכר	19
שכן	94. 201
שלח	321
שלחי קדושים	65
שמאל	32
שמינות	43
שמלה	32
שמן ששון	243
שנאן	77
שנן	77
שעירים	180
שקים	332
ת	
תימן	255
תמימים	191. 228
תרפים	202

INDEX III.

Vocum Phrasiumque Græcarum, & rerum notatu digniorum.

Ablutio, infantum recens natorum. 5. ablutionis ritus semper in usu. 5. impuritatis naturalis documentum. 5. originem baptismi inde derivat Witsius 5. ejus comes unctio. 5. utraque spiritualis. 5. hac carere miseria. 5.

Actio judiciaria quomodo evitata. 131. variæ artes. *ib.*

Actor, δ. ὠκων idem ac ἀντίδικος. 125.

Ἀδώνια, Festum Veneris. 276.

Adoptio & arrogatio differunt. 4. quid in spiritualibus designent. 4.

Adulterium causa repudii 70.

Adulterorum pœna, 71.

Aër promovet fœcunditatem 159. DEA sub nomine Junonis. 158.

Æsculapius, artis medicæ peritus. 185. unde dictus ita 186. á quibus cultu divino ornatus. 186. varii tituli ibid. medicorum Deus. 321.

Ἀγάπαι. 236. seq.

Ἄγειν εἰς δικον 66.

Ἄγεσθαι, ἀπάγεσθαι. 137.

Ager, eum sponte dedisse fruges fabulantur. 10. Ejus sterilitas unde postea. *ib.* funibus eum metiuntur. 51. colendi ratio. 52. rivis irrigarunt. *ib.* Agri sacri. 200. Regibus præmii loco dati 51.

Ἀγραυλεῖν, quid designet. 45.
Agricultura honesta. 51.
Ἀκροθίνια. 99.
Alcides, unde dictus. 183.
Amazones, unde dictæ. 90.
Ἀμφιδρόμια. 6.
Ἀναγραφή. 131.
Ἀναίρειν quid. 4
Ἀναθήματα vid. donaria.
Animalia, quæ Græcis in deliciis. 12.
Anni, quomodo numerati. 348.
Ἀνθεστήρια. 276.
Antiquitatum nomine quid contineatur. 1.
Ἀπατούρια. 277.
Apollo. vid. Phœbus. Augur. 162. Musarum Præses. ibidem. urbes condere docuit. ib.
Ἀπολείπειν. Uxorum. 71.
Ἀποπέμπειν. Virorum. 70.
Aqua, potus. 16. lustralis. 251.
Ara, circa eas chori ducti. 6. communis Græciæ Athenæ. 141. Aræ Deorum. 232. harum locus & materia. 233.
Ἀρχή, unde dicta. 28.
Arborum fructus cibus hominum. 9. inde quæ denominatæ ibid. bellaria iidem fructus eorumque nomina 9. arbores, quæ Diis sacræ 100.
Archontes, qui & quot. 117. eorum nomina & munia, ibidem.
Arcus, varia ejus forma. 89.
Areopagus, in eo templa ὕβρεως & ἀναιδείας. 126. locus judicii. 124. unde dictus. ib. judicum munus & numerus. 125. tempus & forma judicii. ibidem.

Arma militum. 76. vestibus digniora. 80. duplicis generis. ibidem. Christianorum. 80. seq. in mercedem data. 101.
Ἀρνέμενοι τὸν ἀγοράσαντα, qui 57.
Arrogatio. vid. Adoptio.
Ἀρραβὼν. 65.
Artaxerxes, unde dictus. 162.
Ἄρτεμις, unde. 162. 164.
Ἄρτης, unde. 162.
Artes, quibus pueri sedederint. 49. seq.
Astra, eorum cognitio necessaria κυβερνήτῃ. 108. his tempestates tributæ. 109.
Ἀτιμία hujus gradus 134. Columnæ ejus ibid.
Aures perforatæ quid designent. 26.

B.

Bacchus, quis fuerit. 181. qui sub eo lateat ibidem. ejus res gestæ. ib. primus vineæ consitor. 182. quæ alia ei attribuantur, & quid significent. ibidem. ejus. mysteria. 290.
Βάγος. 91
Baltheus, gladio ferendo destinatus. 88.
Βάραθρον. 139.
Barba, virilis dignitatis signum. 24. cur milites caruerint. 25.
Barbari, qui dicti. 2.
Begi Turcarum. 91.
Bellaria priscorum, quæ 9. eorum nomina. ibid.
Βέλη πεπυρωμένα. 88.
Bello ætas apta. 70. ab eo, qui exemti. ibid. vid. militia. vita Christianorum. 95. vid. clamor.
Boves arantes. 52.
Βωμὸς, unde dictus. 233.
Βραυρώνεια, 278. Festum Dianæ.

Butyri usus, quando innotuerit. 15.

C.

Cadmili vel Camilli Romanorum. 188.
Calcei, vid. pedes.
Calculorum usus in judiciis & sententiis ferendis. 128.
Canendi modi, a sonis distincti. 41.
Capitis tegumenta capilli. 21. Herculi sacri ibid. propriis non contenti qui. 22. tonsi. 22. eorum nigredo laudatur. 23. nudo capite qui incesserint. 23. velato qui. 24.
Captivi mancipia, nisi pretio redemti. 98. signa victoriæ. ibidem.
Carcer ei qui præsit. 135. vincula tria ibid. seq.
Carmen, quo Draconis cum Apolline certamen celebratur. 313. carmina, quibus infantes leniuntur. 8. nomina ibid. convivalia 245. triumphalia 98. in Scriptura sacra. ibid. nuptialia. 69. vid. hymnus.
Caro, qui ea abstinuerint. 11. Ejus usus in solatio per Noachum ferendo quæritur, ibid.
Casei, usus. 15.
Castor, vid. Pollux. Eques bonus. 184.
Castra Græcorum, his qui præfuerint. 91. in his alii præter milites 95. applicatur ad Ecclesiam. ibidem.
Ceres, modum arandi & serendi docuit. 10. 167. Ejus nomina. 167. seq. imago. 168. in ejus honorem festa celebrata. 10. primitiis honorata 168. sacra qui rexerit 192. ejus mysteria. 285. seq.
Certamina pictoria institura 48. alia 281. seq. 313.
Cetra, unde dicta 85.

Χιτώνη, Dianæ nomen 7. unde dicta 28.
Χόαι, festum 70.
Chordæ, earum materia 43. varius numerus in Instrumentis musicis. ibid.
Choreæ, convivales. 245.
Chori sacri, circa aras ducti. 6.
Christiani, servi Dei modo triplici. 57.
Χύτλωσις. 5.
Cibi, simpliciores priscorum qui. 10. cibi capiendi tempora. 237.
Cicadæ aureæ, quæ fuerint. 25.
Circumcisionis Judaicæ solennia. 7.
Cithara. vid. Musica.
Cives, eorum classes, & tribus. 119.
Claves imperium notant. 156.
Clamor bellicus. 97. Turcis hodie placet. 98. quibus olim placuerit. ibidem.
Clypeus, eum abjicere dedecus. 80. 102. nomina. 84. materia, forma & usus. 85. unde dictus. 86. ungere quid. ibid. sub eo dormire & recumbere decus. 86. seq. tintinnabula ei adhæsere. 87. Christianorum. ibid.
Cœlum, idem ac Jupiter. 152. in Scriptura sacra pro Deo ibidem.
Colloquia convivalia. 245. feralia. 337.
Columnæ, ἀτιμίας opponuntur statuis honoris. 135.
Coma, eam qui aluerint ac promiserint. 22. ornatur. 23 muliebris. 22. ornare docuit Venus 173.
Combustio pœna rarior. 139.
Concharum usus, signum pugnæ. 97.
Concio, á quibus convocata. 118. 120. locus & tempus. ib.

Con-

Conjugium in pretio honestis. 63. ejus osoribus, quæ pœnæ decretæ. ibid. quinam jungi potuerint eo. ibid.
Corsus, quis & unde dictus. 170.
Convivæ lavati. 239. coronati & uncti. 243.
Convivia federalia. 222. prima unde derivanda. 235. fuerunt vel publica vel privata. 237. privata triplicis generis. 238. á quibus & quomodo parata. ibid. qui invitati, qui sponte accesserint ad ea. 239. eorum ministri 243. longius protracta. 246. ex iis discessus. 247. Convivia festiva. 275. cognatorum. 277. feralia. 336.
Corporis vestitus, qui 28. ejus materia 28. usus 29. color vel albus vel tinctus. 29. 30. purpureus. 31. sexui cuique suus, non permutandus. 31. 32. pallium virile. 32. hoc carentes nudi putantur. 32. amiculum servile. ibid. tunica. 33. στολὴ. ibid. Zonæ imprimis Virginum. ibid. vid. Vestes.
Coronæ genitales. 2. nuptiales. 69. regiæ. 116. in concione dicentium. 121. donaria templorum. 211.
Corybantes, unde dicti, & qui fuerint. 148.
Crines radere, quando consveverint. 111. 331. tonderi in fœminis dedecori. 22. crines emti Romæ in usu. ibid. resecti moribundis. 323.
Cultus lacer, quibus constet partibus. 214.
Currus bellici ducum & equitum. 77. falcati seu δρεπανηφοροι dicuntur ferrei. ibid.

D.

Daduchus, qui dictus. 192.

Δαίμονες. 177.
Δαφνηφόρια. 279.
Decretum quid ſit. 122
Δέρατα quid fuerint infantis expoſit. 4
Δεσμοφόρια 279. ſacrificia in hoc feſto. 280
Δεσμὸς 135. quot ejus genera ib. vid. Carcer.
Deſponſatio in quo conſtiterit ejusque ritus. 65. Eccleſiæ cum Chriſto, ib.
Deus unde dictus 146. veri Dei nomina, 147. verus Deus inviſibilis, 201. Deus ignotus cultus. 187
Dii multi crediti a vulgo, 142. 158. unus ab aliis 142. diviſi in tres Claſſes 143. quidam dicti Τέλειοι καὶ μεγάλοι. 144. aliud eorum diſcrimen ab officiis. ib. ſexus diſcrimen, 145. Unius ſæpe plura nomina, 145. 146. inſtar hominum culti. 200. Deorum apparitio inſolita. 205. diſceſſus minatur mala. ibid.
Dii σύνναοι eodem templo & ſede utentes. 212. ſq.
Dii montani. 198
Diana eſt Luna 159. virginum Dea. 278.
Διχολομεῖν quid ſignificet, 59. & alibi.
Dierum diviſio. 343. plurium conjunctione conſtat Menſis & annus. 344.
Διώκων quis fuerit 125.
Διονύσια duplicia. 291. Eorum ratio ac ritus 291. ſeq. conveniunt cum feſto tabernaculorum. 293
Διόσκωροι, qui 184. a quibus culti 185
Diræ. 221
Divinationum genera, 253. variæ ſpecies. 254. ſeqq. per ſortes 257. 264. per res varias alias. 258 vid. *Omina.*

Δόγμα quid ſit. 122
Donaria templorum quæ fuerint. 209. ſeqq.
Dos ſponſæ 65. quibus demta & quibus adjecta 66 Sponſi. ib.
Δόσεις γενέθλιοι quæ 6.
Duces Navis qui fuerint 108. ſqq.
Ducum Exercitus officia 92. duces fortiter pro patria pugnantes Reipubl. ſumtu aluntur. 100.
Δῦλος θάνατος qui fuerit. 73.

E.

Ebrietas ducitur vel probro vel laudi a quibus. 20
Εκκλησία duplicis generis 119. Chriſtianorum item. ib. hæc ponitur ob oculos ſub Schemate ſponſæ. 70
Ἐκτιθέναι quid ſit. 4
Ἐγκόμβωμα quid ſit, 32.
Εἰσάγειν τὴν δίκην quid ſit. 130
Ἑλληνικὸν opponitur βαρβαρικῷ. 2
Eleuſinia 284. eorum celebritas 285. duplicia ibid. de iis cum veneratione locuti. 286. Initiandi coronati. 287. luſtrati ib. alia eorum ſolennia. 288. ſeqq.
Enſis, vid. *Gladius*.
Ἐπετειοὶ τὴν Φύσιν Græci. 2.
Ἐφέται qui judices. 129. eorum numerus, ætas & munus ibid.
Ἐπιφάνεια Deorum. 205
Ἐπιστάτης qui dictus 93. Chriſtus ſæpius. ib.
Ἐπιθαλάμια. 69
Equites curribus vecti. 77 poſtea equis inſederunt.

runt. 78 varia eorum nomina unde ibid. quomodo equos conscenderint 78. 79.
Equi virga recti. 78 ephippiis caruere, ib. dociles. 79 qui regere docuerit. 170
Ἐξαίρεσθαι. 102
Exercitus, qui ei præfuerint. 91. frons & Cornua hisque qui præfecti 93. ejus exercitia 93. vid. Castra.
Expositio infantum 3. ejus vestigia in SS. ib. ab ea abhorruere Thebani 4. ei opponitur ὑιοθεσία ib. expositus infans noscitur, quis sit, unde ib.
Εὐαγγέλιον nuncium de nato filio primogenito applicatur ad Christum. 3
Εὐχαριστήρια. 7.

F.

Faces nuptiales 67. ardentes bellicæ 96
Faciei fucus illitus a lascivis mulieribus cur. 27
Facilitas Græcorum. 2
Federa triplici ratione firmata 221. & qui alii eorum pangendorum ritus. 222. quid fedus salis. 15
Femur. ex cujus femore prodire quid sit. 181. Diis sacrum. 232
Festa quædam cur instituta. 223. Origo eorum 273. quæ antiquissima. ib. numerus & finis 274. quæ fuerint præcipua, cum ritibus suis. 276. seqq.
Filiæ familiæ Viri adduntur. 2.
Filii Columina familiarum 1. & genus & nomen vindicant ab interitu. 2. Hebræis unde

dicti. 3. horum virtutes laudi, vitia dedecori parentibus. 22
Filiorum Dei privilegia. 56
Fistula differt a tibia. 45
Focus aræ vicem gessit. 6
Fœmineæ ætatis partes a Deabus denominatæ. 278
Fores, infante nato, decoratæ coronis quibus 2. sq.
Fortitudinis præmia. 100. seq.
Fortuita an & quid augurentur. 261
Fructus arborum pro cibo. 9. inde arbores dictæ. ib.
Fruges terræ priscis seculis ignota. 9.

G.

Galea, materia ejus. 81. forma. 82. lorum. ibidem. ornamentum. ibid.
Γάμος, quid significet. 67.
Γαστὴρ, quid designet. 20.
Gemini, qui 184. sidus tempestates dissipare creditur. 185.
Genii medii inter Deos & homines. 177. eorum munus. ib. numerus. 178. munia divisa eorum. ibid.
Gladius, varia ejus genera. 88. Verbum DEi. 88. Baltheus. 88. latus sinistrum occupat plerumque, ibidem.
Γνωρίσματα, quid. 4. spiritualia. 5.
Græci prisci sapientiæ fama celebres 140. novitatis avidi. 2. 142. dicti Pelasgi. 279.
Γραμματεὺς. 122.

H.

Hæredes vel κατὰ γένος vel κατὰ διάθεσιν. 334.
Hasta, quot ejus partes 87. usus. ibid. deponere eam,

eam, pacis, projicere in hostis terram, belli signum. 88. ei divini honores exhibiti. 175.
Heliastæ. 130. numerus ib. unde dicti. ibid.
Hercules quis, unde dictus 182. nomina ib. dicitur lupus ib. vestitus 183. res gestæ ibid. fama voracitatis & gulositatis celeber. 184. plures hujus nominis. 184.
Heroes qui 180. maximus numerus 181.
Hirci forma regi Macedonum data, quid ostendat 24.
Hymnus, πολυώνυμος. Christianorum 216. ad sacrificia 230. festivi 275. Christianorum 230. in messe 169.

I.

Ignis Vesta 165. lustralis 252. cœlitus delapsus divini favoris testis 255.
Imagines Deorum. vid. simulacra.
Imprecationes 221.
Inaurium usus. 25.
Infantes recens nati abluuntur 5. unguntur 5. fasciis involvuntur 6. vannis imponuntur 6. hoc obtigit Servatori 6. gestantur circa focum 6. ornantur muneribus 6. nomine, unde 7. pro eorum incolumitate sacrificia 7. convivia 7. aluntur à quibus & quibus cibis 7. 8. 9. leniuntur & terrentur 8. educantur, quomodo 36. a quibus 37.
Insomnia divina credita 256. ejus species. 257.
Instrumenta musica. vid. musica. bellica 97. nautica 108.
Ἱππαρχοι, qui 92.
Isthmus unde dictus. 315.

Iudices quales fuerint 124. tribunalia eorum præcipue tria ibid.
Iudicia 124. quibus ritibus causa in iis dicta 126. seqq. 132. in judicio damnati traditi quib. 133.
Iudiciariæ virgæ depositæ 133.
Iuno χρυσόθρονος 158. sub ea aer latet ibid. seq. ludi ei sacrati 159. DEA partus. ibid.
Iupiter, primus Deorum 146. ejus imperium in reliquos 147. nomina ibid. ejus origo & alia. 148. mors ibid. attributa 149. munia 150. ei bona debentur 151. rectius vero DEO 151. tribuuntur quæ ipso indigna ib. ejus cum Titanibus pugna, & alia, quæ sub iis lateant. 152. quædam de eo relata physice exponenda 153.
Iuramenta, per quos facta 220. vel publica vel privata 221. qui ritus in iis ibid.

K.

Καταπονtισμὸς. 139.
Κατασκευάσαι ὄικον, Christus dicitur. 3.
Κάτοχοι Βάκχῳ qui 293.
Κάτοχοι Θεᾶ ibidem.
Κήρυξ. 121. 195. munus 195. Præco Evangelii cum hoc confertur ibid.
Κλιδέχοι. 194.
Κλίνεσθαι ἐπὶ δόρυ. 93. ἐπ' ἀσπίδα. 93.
Κρατὴρ, unde dicatur 18.
Κυβερνήτης, requisita 108. seq.

L.

Lampades sepulchrales 336.
Λαμπαδοφορία. 171. 289.
Lapidatio quorum pœna 138.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0428
DFG

Lapides, ὕβρεως & ἀναιδείας 126. qui in iis constituti ibid.
Leges inscriptæ tabulis vel columnis, 122 à quibus scriptæ 123. legibus severis opponuntur Servatoris placita 123. legum vindices, qui 124. leges ubi servatæ 168.
Λείβειν. 234.
Leviratus jus 64.
Levitas Græcorum 2.
Libare 234.
Libellus repudii 70.
Liberi conjugii præmia, 1. eorum Educatio 36. seq.
Libri Græcorum, qui & quales 38.
Λίκνον 6.
Λιθοβολία 138.
Locustæ pro cibo 13.
Luci cui usui fuerint 200.
Luctus de defunctis, quomodo a priscis ostensus 331. seq.
Ludi, his præprimis Thebani dediti 294. Spartæ qui concessi 295. quinque eorum exercitia & quæ eorundem ratio ibid. seq. cur instituti 305. pueriles qui 305. seq. solennes qui, 306. his non licet fœminis interesse 307. interdum absentes certarunt, & victrices evaserunt per aurigas ibid. Ludorum præcipue solennium certamina, ordo horum, & præmia, & quæ alia 306. seq.
Lugentium gestus 332.
Luna datur comes soli 162. varia ejus nomina ib. præsertim dicitur Diana & Regina salutatur 163. casta ib. nuptiis partuique præfecta. *ib.*

venatu delectatur ibid. præfuit viis & foribus 164. ejus origo ibid. alii ejus tituli ob præstita beneficia ibid.
Lustratio frequens, in sacris 247. in precibus & sacrificiis 248. federalis 249. necessaria initiandis ibid. impuris ex cæde ibid. ex contactu mortuorum & puerperarum 250. ex Veneris usu ibid. vel publica vel privata 253. quibus facta 251. seq. 287. 7.
Λύειν ζώνην. vid. ζώνη.
Λύτρον quid designet 98.

M.

Μάχαιρα qua victima percussa 231.
Machinæ bellicæ 85. 90
Magistratus qui fuerit. 112. seqq.
Manubiæ, vid. præda.
Mappæ Geographicæ quando innotuerint. 109. an Christo a Satana exhibitæ. ib.
Mars belli Deus 173. quis fuerit. 157. nominibus variis insignitur 174. musici concentus ei grati, ib. a quibus maxime cultus, ib. ejus imago acinaces. 175
Medicinæ antiquitas, 185. 321. servis olim demandata 322. medicæ artis inventor qui. 161
Mel. ejus usus. 8. Messiæ cibus. 8. quibus amatus. 8. 148
Melechet quæ sit. 163.
Melicerta quis & unde dictus. 315.
Μὴν unde dictus. 344
Mensæ Deorum. 236. ad mensas sedere vel accumbere soliti. 240. unde dictæ. 241. sacræ

cræ habitæ. ib. communi assidere mensæ signum amicitiæ. ibid. Ordo ad mensam discumbendi. 242
Mensis unde dictus 344. quot diebus constiterit. ib. quot anni & qui fuerint. 344. seqq.
Mensuræ Græcorum quæ 351. seq.
Mercaturæ antiquitas. 53. tria ejus genera. ib. Ei qui præfuerint. ib.
Mercurius Deorum nuncius 175. quis sub eo lateat, 176. accensetur Diis vialibus & tutelaribus. 175. seq. statuæ ejus, dictæ Mercuriales ubi collocatæ. 176 Lucri & furti Deus cur habitus ib. Moses esse creditur. 177
Meretricum larga seges apud quos 62. triplicis eæ fuere generis, ibid. loca quæ iis repleta. 62. 63
Μεταβάλεσθαι ἐπ' ἐρὰν --- ἀπ' ἐρᾶς quid 94
Μεθορίζεσθαι. quid 49
Μεθύειν quid significet. 235
Milites notati stigmatibus cur 58. 74. inter eorum munia discrimen. 74. eorum sacramentum. ib. stipendium. 75. fuerunt vel Equites. vel Pedites. 76. Pedites triplicis generis. ib. eorum arma quæ ib. vestes rubræ 79. ad nutum Ducis parati. 93. Exercitia eorum. ib. perfidis & timidis, quæ pœna decreta. 102. Classiarii. 110. horum arma. ib. quibus paruerint. 111.
Minerva est Pallas. 155. communia ei omnia cum Jove 156. Inventrix artium, Urbium arciumque præses. ib. quæ ei bona debean-

tur indeque enata nomina. 57. hæc rectius Christo dantur. ib.

Molæ ad has servi aliique ablegati. 60. eorum oculi obtecti quare ib. solamina. 61. molares lapides. ib.

Molochus Sol. 161.

Μολυνειν quid. 30

Monarchiæ antiquitas. 112

Montes Diis sacri. 198. unde Dii montani. ib.

Moribundorum capilli resecti. 323. verba attente excepta. ibid.

Mortis nomina. 317. 324

Mortuorum cadavera impura 250. quomodo tractata. 325. sqq. mortuis qui honor & amor exhibitus. 331

Mulierum decora & opera. 48. sedes. 49. ab his occidi turpe. 73. a Concione excluſæ interdum admissæ. 121. quibus Deabus sacræ. 279. absentes in Ludis certarunt. 307.

Munera genitalia. 6. nuptialia unde græcis dicta. 68.

Musica. 38. seq. Davidis. 39. ejus effectus & inventor. 40. est Symbolum Harmoniæ. ib. ejus soni quot & quibus sacri. 40. 44. ab his modi canendi distincti. 41. constat vel voce vel instrumentis. 41. Instrumentorum musicorum inventor. 40. 44. ea quæ fuerint & qualia. 42. seq. Musica in conviviis amata. 245. Marti grata. 174

Mutabiles Græci. 2

Μυστήριον unde dictum. 283. varia Græcorum eorumque ritus. 284. seqq. mysteria gentium profunda Satanæ. 283. quæ sanctissima habita

bita. 284. ex veri Dei mysteriis elucet sapientia summa. ib.

N.

Næniæ. 334.
Navigiorum usum quis invenerit. 103. qui abhorruerint. 104. genera. ibid. partes. 105. signa & insignia. ib. instrumenta nautica. 106. seq. dicuntur ὅπλα. 108.
Νεανίσκοι. 73.
Νέοι milites. 73.
Νεώκοροι. qui. 194
Neogami ducuntur in thalamum. 69. vid *thalamus*.
Neptunus. 169. ejus nomina. ibid. tridens. ib. artem regendi equos invenit. 170
Νικᾶν quid significet. 128.
Nimbus Deorum. 203.
Nominis impositio unde. 7
Numi Hebræorum. 349. seqq.
Numina. vid. Dii. quædam sapientiæ divinæ opera. 158. seqq.
Nuptiæ. 67. tres præprimis dies notandi. 68. nuptiale convivium. 68. his interfuerint qui & quibus induti vestibus. ib. munera. ib. Coronæ. 69. *faces*. vid. secundas refugerint qui. 72.
Nutrices. 8. quibus artibus usæ. 8. quomodo dictæ. 8.

O.

Obsonium gr. ὀψώνιον quid. 75
Ocreæ Græcorum. 84.
Oculorum jactatio lasciva. 27. eos signare favilla. 27.

Olympiades quæ. 348
Olympica certamina ingressi in tres classes divisi. 308. Ordo & quæ alia. 308. sqq.
Olympii ludi celeberrimi. 306.
Omina varia. 259. seqq.
Ὠμοφάγια. 293.
Ομφαλοσκόμοι. 5.
Ονειροκριτικὴ unde. 256.
Oracula. 262. unde. 263. obtigerint quibus. 264. eorum interpretes. ibid. Autoritas eorum. 265. parum fidei iis habendum. 266. non licuit semper consulere. ib. consulturi coronati. 267. præcipua quæ. 267. seq. quomodo consulenda fuerint & responderint. ibid. Christo nato cessarunt. 272.
Orborum cura quibus demandata. 341.
Ὀστρακισμὸς differt ἀπὸ φυγῆς. 136. causa honesta. 137.

P.

Παιδαγωγοὶ qui & quales fuerint. 37. eorum præmia. ib.
Παῖδες qui dicti. 37. servi quoque ita dicti. 54
Palæstra eam pueri edocti. 38
Pallas proxima Jovi. 154. origo ejus ib. unde dicta. ib. origo omnium creditur. 155. quæ rectius λόγῳ Christo tribuitur. ibid. eadem cum Minerva. ib. munia ejus. ib. ritus in ejus cultu observati. ib.
Pan unde dictus. 179. panici terrores. 180
Παναθήναια. 281. certamina in hoc festo instituta quæ, ib.

Panis unde dictus. 13. cibus omnibus conveniens. 13. 15. ejus nomina, forma & materia. 13. ubi asservatus. 14.
Παραγραφὴ. quæ 131
Παρασίτος qui 238
Παραστάται. 93
Pastores Reges 115. Christus Pastor. 115. ejus pedum. ib.
Patroni in actione. 127. eorum merces. ib.
Pecuaria s. pastoritia olim honesta. 51
Pecunia Græcorum. 349. pecunia certa ab Actore & reo in judicio deponenda cur. 131
Pedes, eorum tegumenta calcei. 34. his qui abstinuerint. ib. qui usi iis & quare. 35. eorum forma & usus. ib.
Pedites. vid. *Milites*.
Πέλτη Græcorum unde dicta. 85
Περικάθαρμα. 227
Φάρμακον qui dictus ita. 227
Pharnabazus unde id nominis. 115
Φάτνη quid designet. 6
Φεύγων qui 125.
Philosophiæ studium aliis amatum, aliis exosum & quare. 49. seq.
Phœbus Sol. 159. nomina ejus varia, exteras quoque inter gentes. 160. seq. adveniens choreis exceptus. 161. Artis medicæ inventor. ibid.
Φυγὴ gravissima pœna. 136
Φύλαρχοι qui 92.
Pictoria, ea qui delectati. 46. ejus antiquitas. ibid.

prin-

principia qualia. 47. incrementa quibus debeat. ib. certamina pictoria. 48
Pictorum penicillus. 47.
Picturæ an idololatriæ debeant originem. 46. rudes quomodo dictæ. 47
Pilei usus, materia & forma. 23
Piscium usus frequens. 12. iis qui abstinuerint & quare. ib.
Pistrina. vid. *molæ.*
Placentæ panibus accensentur. 14. varia earum genera. ibid.
Plutoni mala debentur ut Jovi bona. 151. Saturni filius. 152. Dæmonum princeps. 178. ὁ ἀρχων τῶν Δαιμονίων in SS. ib. unde ipsi nomen. 179
Pocula, eorum materia & forma. 19. absentibus quoque missa. 20. imaginibus decorata. 19. tria in honorem Deorum hausta. 244. poculum ἀγαθῆ Δαίμονος. 246
Pœnæ quæ & quot. 134
Ποιμαίνειν quid denotet. 115
Pollux quibus prognatus. 184. frater Castoris. ib. bonus pugil. ib. alternis vicibus immortalitate fruitur. 185. a quibus cultus. ib.
Polygamia vetita interdum concessa. 64.
Πολυλογία reprehensa a Christo, a Græcis amata 216.
Πολυώνυμος hymnus Christianorum. 216
Potus simplicior. 16.
Præco. vid. Κήρυξ.
Præda signum victoriæ 98. huc referendæ vestes ac arma hostibus detractæ. ibid. primitiæ ejus

ejus Deo sacratæ. 99. reliquæ ejus partes Ducibus ac militibus distributæ. ib.
Πεάπλωρ quis sit. 133.
Preces triplicis generis. 214. vel publicæ l. privatæ. 215. quoties fusæ. ib. Objectum earum ib. in iis blandimentis usi cur. 216. precum materia. ibid. preces pudendæ. 217. certæ earum formulæ. ibid. in sacrificiis. 230. fundentium voces ac gestus. 218.
Primitiæ, prædæ. 99. quibus oblatæ festis. 223
Proëdri qui fuerint. 120. eorum officium. 120. sq. dicti per ludibrium μεσημβρινοὶ. 120
Programmata quid significent. 120.
Προγεάφειν quid. 131
Promethei furtum quid significet. 153. pœna ejus. ibid.
Προσευχαὶ Judæorum ad fluvios. 199
Προσάτης qui. 127.
Πρωτοσάτης qui. 93. Paulus Πρωτοσάτης τῆς τῶν Ναζωραίων αἱρέσεως. ib.
Prytanes. vid. *Proëdri*.
Ψηφίζειν. Ψήφισμα quid sit. 122.
Pueri uti educati 37. quæ edocti. 38. labor eorum primus. ib. ex Ephebis egressi quibus se dederint artibus. 49. seq.
Puerperæ purgandæ & lustrandæ quando 7. ita & Judaicæ. ib.
Pulvis humilitatis signum. 333.
Pythagoræi melle delectati. 8.
Pyxis nautica. 109.

Q.

Quinquertium quid significet. 295.

R.

Rationis debilitas & Revelationis neceſſitas unde conſtet. 140.

Reges priſcorum qui fuerint. 112. ſeq. eorum nomina. ib. honor ipſis exhibitus. ib. poteſtas a quo ſit.. 114.

Regia dignitas vel hæreditaria. 114. vel per electionem conceſſa quibus. ib. Regiæ dignitatis inſigne. 115. habitus ac veſtitus regius. 116. Reges ποιμένες λαῶν. 115. eorum munia. 117. poteſtas regia apud Athenienſes quando & quare deſierit. ibid. Regiam dignitatem & Sacerdotalem in gente ſacra conjungere non licuit. ib. Rex & Sacerdos ſimul ſolus Meſſias. ib.

Religio, unde dicta. 141. ejus origo. ibid. quæ ad eam pertineant. ib. ejus Athenæ obſervantiſſimæ quare. 141. ſeq.

Reus qui dicatur. 125. vid. judicium. antequam cauſam diceret ipſe & Actor, uterque juravit, & quæ alia obſervata. 126. ſqq. damnatur vel abſolvitur qua ratione. 128. 133.

Ritus gentis qui novit, indolem ejus novit 1. attemperantur genio. ib.

S.

Sacerdotes, qui fuerint dicti. 117. iis multum venerationis obtigit. 188. dicuntur ſervi Dei. ib. alii eorum tituli. ib. qui fuerint. 189. eorum diſcrimen. ibid. non ſolum Viri ſed & fœminæ. 190. ſint *caſti*. ibid. veſtitus qui & quid deſignet. 192. Varii ordines & nomina. 192. qui præfuerit. 192. ſeq. ſingulis Diis pro-

proprii. 189. horum insignia. 193. Habitacula 194. ministri. ib. famuli. 195.
Sacerdotio indigni qui. 191. spirituale sacerdotium quid requirat. ibid. familiis certis sacerdotium proprium. 189. 193.
Sacramentum militare. 74.
Sacrificia nuptialia. 67. Diis marinis mactata. 111. Palladis. 155. federalia. 222. sacrificia animalium qui primus obtulerit. 224. numerus. ib. quæ animalia oblata. 225. 228. sacrificia humana. 226. seq. alia. 229. ea coronis ornata. ib. alii sacrificandi ritus. 230. seq. sacrificiis aræ impositis vinum affusum. 234. & preces accessere & hymni. 230. ex sacrificiorum carnibus pars cessit Sacerdotibus, pars offerentibus. 235. uti dicta. 236. sacrificium duplex Cereri oblatum quando 280.
Sagittæ venenatæ. 89. vid. telum. earum Inventor. 90.
Salis usus maximus 25. amicitiæ & pacis symbolum 15. 241. inde salis fedus. 15.
Sapientia Græcis adamata 1. Ea discernuntur a reliquis gentibus. 1. fama ejus celebres prisci. 140.
Σαβαζιος idem ac Actor. 126. cum Plutone idem 179.
Saturni tres filii Noachidas ob oculos ponunt. 152
Saturnalia Romanorum. 277.
Saturnia regna. 277
Satyri unde dicti 180. hircorum speciem referunt. ib.

Σκηνὴ, σκῆνος unde deriventur. 94
Sceptrum unde dictum. 115. ejus origo. ib. materia 116. justitiæ symbolum. ib.
Scorta. vid. *Meretrix*.
Scutum unde dictum. 86.
Scythæ unde denominati. 90
Σημεῖον bellicum, quid 96. differt a συμβόλῳ. ib.
Semi-Dei. vid. Heroës.
Senatus, ejus præses & membra. 118. a senio dictus. 129.
Senatus-Consultum. 122.
Sententiæ in judiciis qua ratione latæ. 128. seqq.
Sepulchra eorum nomina. 316. locus. 317. seq. fores. 319. magnificentia. ibid. iis templa imposita. 318. cippi additi. 319. in sepulchris quæ simul reposita. 336.
Sepulturæ, ritus. 328. seq. honos. 330. seq. ea carere dedecus, & sepultura asini dicitur. 330. post eam quæ obtigerint. 333.
Servi, eorum nomina. 54. conditio. 55. amictus. ib. & 32. a sacris abesse jussi. 55. quibus insignibus destituti. ib. munia. 35. 56. discrimen, sunt vel emti vel nati vel conducti. 57. notati stigmatibus. 58. pœnæ immorigerorum 58. seq. in hos Thebanorum clementia. 59. manumissi quando 277.
Sibyllæ nomen mulieribus fatidicis commune unde derivetur. 271.
Simulacra Deorum qualia 202. seq. qui primus iis templa ornarit. ibid. nimbus eorum. 203. materia. 204. quomodo dicta. ibid. non nisi lignea sint ex sententia Platonis. ibid. singu-

singularia quædam. 206. maxima veneratione digna, rarius visa, habita sunt ib. circumducta per urbem. 208. ad ea confugere soliti. ibid. catenis vincta, quare. 209.

Σίτησις ἐν πρυτανείῳ quid sit & quibus obtigerit, 51. 100.

Sol, sub nomine Phœbi colitur 159. seq. dictus αὐθερος ὄμμα 162.

Solonis placita cum legibus divinis sæpius conveniunt 123.

Sortes notant oraculum 237. 264.

Σπαργάνωσις 65 hoc beneficium obtigit Servatori 6

Specula quæ & qualia priscorum 24.

Spiræ pani accensentur 14.

Sponsa post sponsalia quibus ritibus in sponsi domum ducta 66. seq. Ejus Comites 66. abluta probe demum thalamum ingressa 69. Emblema Ecclesiæ Christi ibid.

Stapedum nulla mentio apud priscos 78.

Statuaria, ejus pretium ex statuis in templis collocatis 50. ejus incrementum ut reliquarum artium ex quo 51.

Statuæ erectæ, quibus 101. 135. oppositæ columnis ἀτιμίας. 135. statuæ Deorum 203. statuis his numina præsentia 205. catenis vinctæ 209. statuæ Mercuriales 176. vid. simulachra.

Στέφανον ἐκφέρειν, quid sit, & quando soliti 3.

Stigmatum usus varius 58. 74. seq.

Stipendium militum 75.

Στρατηγῶν, munus 92. Christus στρατηγὸς ibid.

Στύλοι οἴκων υἱοὶ 1. στύλος Ecclesiæ Timotheus

dici putatur 3. rectius refertur ad myſterium incarnationis Chriſti ibid.
Supplicia. 134. vid. pœnæ. ſupplicia capitis 137. extra urbem illata & quando ibid. ſingulis diebus ſingulis, ſi plures ad mortem ducendi 137. ſupplicia quæ & quot fuerint 138.
Suſpendium fœdum mortis genus corvis cœnam parans 138. pœna filiorum immorigerorum ibid.
Συκοφάνται, qui dicti 54.
Σύμβολον quid 95. Chriſtianorum ibid.
Σύνθημα 95. á quibus datum ibid. a ſigno diſtinctum 96.

T.

Ταχυβυλία Græcorum 2.
Τάγμα, quid indicet 92.
Ταξιάρχαι, qui fuerint 92.
Τάσσεσθαι, verbum militare applicatur ad militiam ſpiritualem 92.
Tela manu mittuntur, ſecus jacula 89. eorum materia ibid. vid. ſagittæ.
Τελώνης, qui 54.
Templum, ἀναιδείας & ὕβρεως, ubi 126.
Templum Θεῶν ἁπάντων 213.
Templi Minervæ inſcriptio quæ fuerit 155.
Templum Æſculapii, in id ægroti delati 321.
Templorum nomina 196. mundi ætas prima ignorat 197. eorum loco quæ fuerint ib. extructa ubi 198. ſeq. eorum forma & apparatus 199. ſq. aſylorum loco fuere 198. partes

tes eorum 201. ornamenta ib. templa minora quæ fuerint 208. donaria 209. donaria hæc quando & ubi collocata 210. varia fuere 211. templa luci cinxerunt. 200.
Temporis divisio 342.
Tentoria figere in castris milites soliti se defensuri ab imbre 94.
Terra cur Vesta dicta 165.
Terriculamenta infantum 8. eorum nomina ib.
Τεσσαρακοστὸν quadragesimus a partu dies, ejus solennia 7.
Testamenta scribere quibus licuerit 339. quibus præsentibus & uti factum 340. seq.
Testes in judiciis qui amissi 132.
Τετραωβολίζειν quid designet 75.
Τέττιγες Athenienses dicti cur 216.
Textoria ars unde originem habeat 28.
Thalamus, quibus præsentibus ad fores neogami in eum deducantur 69. eum sponsa probe abluta ingressa ib. in eo zona sponsæ a sponso soluta ibid.
Thebani clementes in servos 59.
Theologia priscorum triplex 141. ejus autores ib.
Thorax, ejus materia 82. partes 83. thorax justitiæ Christianorum ibid.
Θρησκεία quid denotet 141.
Throni Regii, quales fuerint 116.
Θύειν proprie adolere, deinde & mactare significat.
Θύειν δεκάτην, quid & quando sit factum 7.
Tibiæ, inventor 44. usus & materia 45. differt a fistula ibid. seq.

Τραχηλίζειν, quid 231.
Tribunalia Athenienſium, quot 124.
Tropæa erecta quæ, ubi & quando 99.
Truit, vox antiqua veritatem notat & Druidibus Germanorum nomen dediſſe putatur. 200.
Τυμπανισμὸς 59.

V.

Venus, quæ fuit Vulcani Uxor 172. nomina ejus varia exteras inter gentes ib. duplex ib. a quibus maxime culta 173. ejus ornatus ib. Ei quæ fuerint ſacra ib. comam ornare docuit ib.
Veſta ſub ea terra latet 165. unde dicta ib. alia ejus nomina 166. prima domum ſtruxit 165. datur ei virginitatis honos 166. ejus cultus neceſſarius habitus 166.
Veſtes æque neceſſariæ ac cibus & potus 21. vid. Caput & Corpus. veſtes pro theſauris 29. earum uſus ib. fuere vel albæ vel tinctæ 29. ſeq. albedinis & candoris diſcrimen. *Nuptiales* iis qui induti 68. ſeq. Militum 79. Veſte ſanguinea Chriſtus, fideles albis induti conſpiciuntur ib. juxta Lycurgi leges mortui hoſtes non ſpoliandi veſtibus 98. veſtes Regiæ 116. lugubres 332. veſtium laceratio ſignum luctus ib.
Victimæ vid. ſacrificia. porcelli 120.
Victoria parta canuntur Carmina triumphalia 98. victoriæ ſigna quæ ib.
Vinum rubrum ac vetus præprimis placuit 16. ſq. rubrum Judæi adhibent ad paſchatis ſolennia 17. emblema ſanguinis Chriſti ib. ſanguis

guis uvarum ib. merum qui biberint 18. aquam & alia qui admiſcuerint 18. ſeq. Ei aſſervando vaſa inſervientia 18.
Virginibus Græcorum fuerunt certi cuſtodes, certæ ſedes 49. Virgines orbæ cui debeant nubere 65. 124.
Virginitatis honos datur Veſtæ, Dianæ & Palladi 166.
Virtus vid. fortitudo. ejus præmia quæ 100.
Vita Chriſtianorum militia continua 95.
Umbilicus reſectus infantum a quibus 5. ſponte decidit Jovi ib.
Unctio infantum recens natorum vid. Ablutio.
Vota ſancte præſtanda cur 219.
Urbes condere qui docuerit 162.
Vulcanus 170. Junonis filius cur credatur 171. in ejus ſacris qui ritus obſervati ib.
Vultus vid. facies. naturali forma non contentæ laſcivæ mulieres, & viri ſimulatam pulchritudinem quæſivere 27.
Uxorem dimittere licuit & decuit quare 70.

Y.

Υἱοὶ qui dicti 37. υἱοὶ σύλοι οἰκων 1.
Υἱοθεσία in quo conſiſtat 4. opponitur ἐκθέσει ib. Chriſtianorum ib.
Ὑπηρέτης qui dictus fuerit 133.
Ὑπωμοσία in actione quæ fuerit 131.

Z.

Ζῶμα, ζώνη ſuccingendæ ſtolæ ac togæ inſerviit 33 huic quæ virtutes comparentur ibid.

ζώνην λύειν quid significet, 70. aliis exprimitur phrasibus ib.
Zona sponsæ virginea 33. 70. Castitatis Emblema ib.
Ζώννυσθαι idem ac accingi armis 83.
Ζεὺς unde dictus 146.

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0450
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0451
DFG

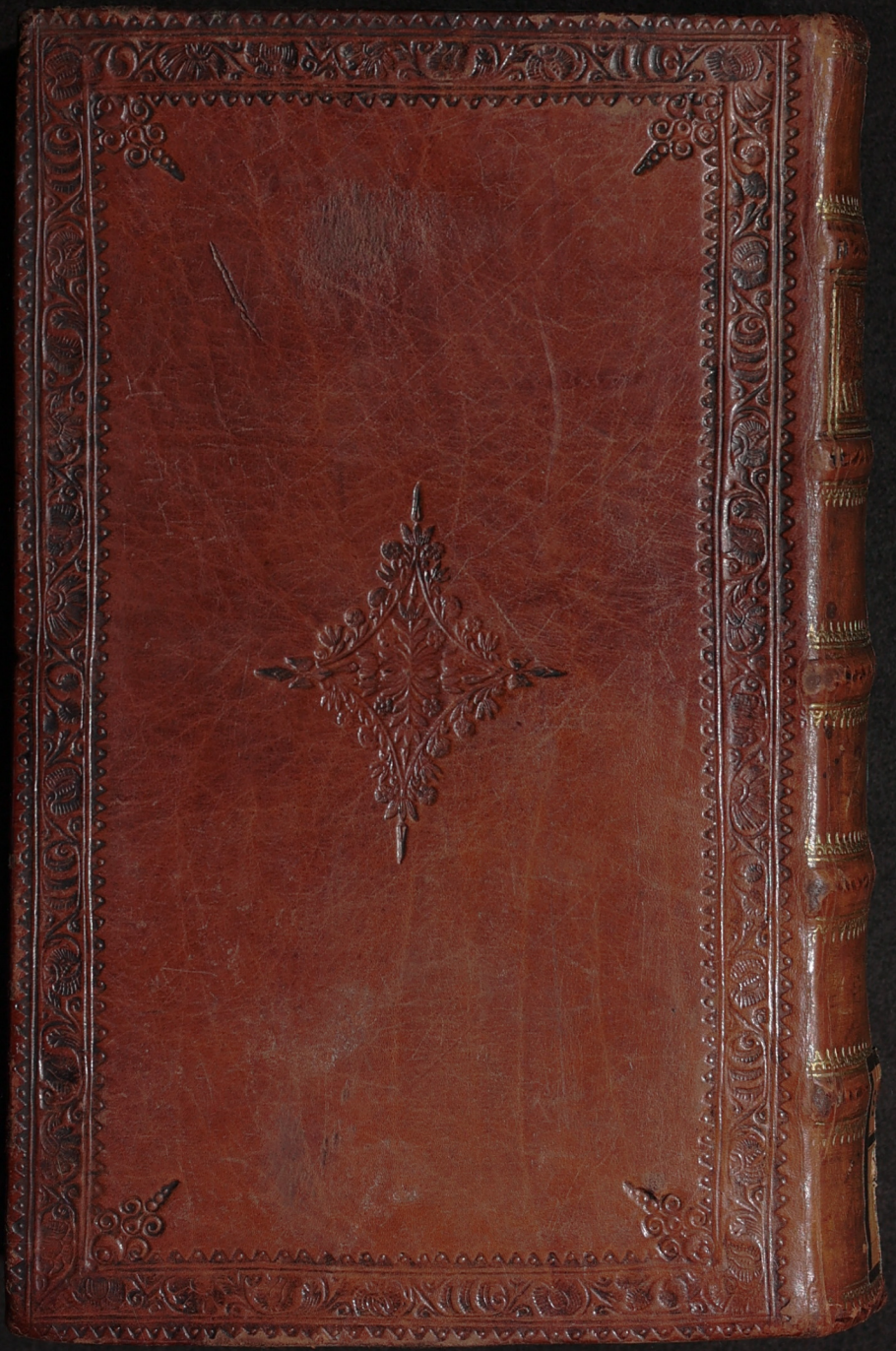
Universitäts Bibliothek Rostock
https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1859817777/phys_0452
DFG

am fuisse & Apollini

e Græcorum mensium
ades, quarum primam
ἐρχομένη, alteram μηνὸς
φθίνοντος. Cujusque
designantur.

cadis:

& sic de cœteris.

ecadis:
vel πρώτη ἐπὶ δέκα,
δευτέρα ἐπὶ δέκα,
τρίτη ἐπὶ δέκα &c.

ecadis:
δι, vel φθίνοντος δεκάτη
andi ordine,
el φθίνοντος ἐννάτη,
φθίνοντος ὀγδόη &c.

§. 10. His

Commentario ad Callimachi
I. & Seldenvs de Jure Na-
. XV. Numerum septena-
acris scriptis & apud Græcos
miror. Sed hebdomadum
rima mundi incunabula qui-
præsidii sibi polliceri posse